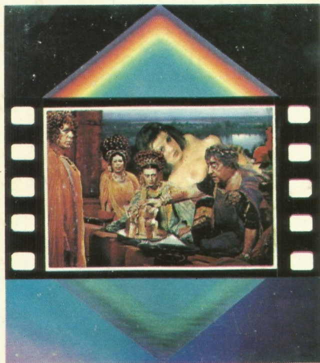
Satyricon-ul este nu numai cel mai bun, cel mai viu, cel mai captivant roman al antichităţii, ci unul dintre cele mai valoroase produse relevate de întreaga istorie a genului. Sugestivitatea excepţională, simplitatea şi directeţea, verva comică uluitoare asigură *Satyricon*-ului o modernitate perenă.

Eugen CIZEK, *Evoluţia romanului antic,*
Bucureşti, Univers, 1970.

Lei 3000

Editura Univers

PETRONIU Satyricon

PETRONIU

Satyricon

Editura Univers

Clasicii

Literaturii Universale

Coperta colecţiei: VASILE SOCOLIUC
Redactor: SANDA STIEHLER CHIOSE

Petroniu

[GAIUS PETRONIUS ARBITER]

SATYRICON

Traducere, cuvânt înainte şi note de
EUGEN CIZEK

Bucureşti, 1995

Editura Univers

ISBN 973-34-0284-2

Cuvânt înainte

La Petroniu totul este de domeniul conjuncturilor: titlul operei, proporţiile ei, perioada istorică în care a fost scrisă, chiar şi numele autorului.

În forma actuală, dispunem doar de un fragment din *Satyricon*, este adevărat relativ amplu, dar plin de lacune, îndeobşte semnalate de noi în subsolul tălmăcirii care urmează. Într-unul dintre manuscrise se întâlneşte afirmaţia că părţile păstrate din roman ar proveni numai din cărţile a XV-a şi a XVI-a: ceea ce ar însemna că romanul a avut proporţii gigantice. Este clar că posedăm numai o parte din roman, în care apar destul de frecvent aluzii la pasajele pierdute. Titlul este consemnat şi el în forme diferite de către manuscrise: în unele, apare ca titlu *Cărţi de satire, Satirarum libri*; cele mai bune manuscrise cuprind însă titlul de *Satyricon* sau de *Satiricon*. Prima formă este atestată şi într-o aluzie a unui autor antic, Marius Victorinus, şi este mai uşor de explicat; căci *satyricon* ar reprezenta un genitiv plural, format după regulile declinării greceşti, de la un adjectiv *satyricus (a, um)*. Aşadar titlul real, prescurtat în manuscrise, ar fi *satyricon libri*, „cărţi de lucruri satirice", făcând aluzie la *satura*, care, printre altele, desemna şi un „amestec". Este însă foarte posibil ca Petroniu să fi trimis şi la *satyrikós*, "trepăduş al scenei", pe baza unei filiaţii, arbitrar şi comic sugerate, între *satura* şi *satyrikós*. Romanul a fost divizat de către editorii moderni în 141 de capitole.

Deoarece în roman nu se precizează datele redactării şi pulicării, savanţii au elaborat diverse ipoteze. Totuşi majoritatea cercetătorilor îl consideră alcătuit în secolul I e.n. şi anume în timpul domniei împăratului Nero. Numeroase amănunte, obiceiuri, personaje aparţin acestei epoci. Ceremonialul banchetului dat de Trimalchio copiază ospeţele secolului I e.n. Întemeindu-ne pe aluziile la un poem al autorului epic Lucan şi pe alte elemente, noi am considerat că *Satyricon*-ul a fost scris între anii 61 şi 66 e.n.

Identificarea autorului romanului este de asemenea complicată. Manuscrisele conţin numele de *Petronius Arbiter*, deci „arbitrul Petroniu". Cum marele istoric roman Tacit menţionează un *Petronius*

(*Gaius*), favorit al lui Nero, cunoscut pentru inteligenţa, pentru rafinamentul său, şi de aceea numit *elegantiae arbiter*, „arbitrul eleganţei" (Tacit, *Anale*, 16, 18 – 19), se consideră îndeobşte că acesta ar fi autorul *Satyricon*-ului. Pe de altă parte, acum câteva decenii, s-a emis şi s-a susţinut convingător ipoteza că autorul *Satyricon*-ului ar fi *Titus Petronius Niger*, consul în anul 62 e.n., deci în perioada în care s-ar situa redactarea romanului. Oricum autorul romanului a fost un personaj de origine aristocratică, care a cunoscut adânc viaţa din jur. El ne-a dăruit un magnific roman expresionist, o vastă frescă a moravurilor: a creat o adevărată lume de personaje, obiceiuri, atitudini, cu un talent excepţional, manifestat în umorul său fascinant şi în autenticitatea situaţiilor şi caracterelor burleşti. *Satyricon*-ul este primul mare roman din literatura universală.

Personajele *Satyricon*-ului poartă nume emblematice, de fapt persiflante, ilustrând umorul picaresc al romanului, oarecum amar, întrucât pune la îndoială valorile consacrate. Aceste nume trimit la relaţiile sexuale şi la ocupaţiile personajelor. Astfel *enkólpios* înseamnă în greceşte„cel ţinut la sân" sau „drăguţul", *áskyltos*, „neobositul" (în săvârşirea actului sexual), *gheíton*, „vecinul", de fapt "amantul", *eúmolpos*, „melodiosul". Numele complet al lui Trimalchio este *Gaius Pompeius Trimalchio Maecenatianus*. Primele două elemente – prenumele şi numele gentilic – reprezintă în principiu pe fostul stăpân, dar sună pompos şi ridicol, deoarece trimit în mod absurd la un celebru personaj istoric. Al doilea supranume (*cognomen*), adică *Maecenatianus*, persiflează pretenţiile lui *Trimalchio* de protector al culturii, de mecena. În sfârşit, chiar numele de sclav *(Trimalchio)* pe care personajul trebuia să-l poarte în mod obligatoriu, ca orice libert, implică deriziune, pentru că *tri*-, adică de trei ori, constituie un prefix grotesc, în vreme ce *malchio* poate însemna "prost şi infatuat", dar şi „stăpân bogat şi arogant" ori chiar „rege" (putea fi de origine semitică). Iar *Fortunata* este desigur „norocoasa".

Satyricon-ul a fost întotdeauna preţuit. Investigarea textului a început în secolul al IV-lea e.n. Însă chiar în secolul al VII-lea existau doar fragmente din roman, care nu depăşeau, probabil, cantitativ pe cele care au ajuns până în vremea noastră. În Evul Mediu, circula intens fragmentul consacrat matroanei din Efes. În 1476 s-a descoperit un manuscris, care cuprindea fragmente din aventurile lui Encolpius (prima parte a romanului) şi din începutul banchetului dat de Trimalchio. Cel mai bun manuscris a fost descoperit în 1663, la Trau, în Dalmaţia. Aceste descoperiri şi marele succes repurtat de publicarea lor au stimulat falsurile. Astfel, în 1694, un ofiţer francez, numit Nodot, tipăreşte la Rotterdam o serie de fragmente care com-

pletau în mod fericit pe cele descoperite anterior. Falsul a fost însă repede demascat. Scriitori ca Montaigne şi ulterior Voltaire sau Diderot citează şi apreciază *Satyricon*-ul. La Fontaine a imitat *Matroana din Efes*, iar La Bruyère a introdus în *Caracterele* sale personaje care se numeau Giton, Trimalchio şi Carpus (Taie). Jean Barclay a publicat în 1603-1607 un roman satiric, intitulat *Euphormion*, care imita romanul petronian. Au fost dramatizate chiar anumite fragmente din *Satyricon* şi au fost realizate picturi inspirate din *Matroana din Efes*. Mai târziu, Huysmans admira cu entuziasm pe Petroniu, ca de altfel şi Marcel Proust, James Joyce şi Scott Fitzgerald. Iar Céline a alcătuit un *Satyricon* modern în romanul *Mort à crédit*. Marele cineast italian Fellini şi-a intitulat *Il Satyricon* un film parţial inspirat din opera lui Petroniu.

La noi în ţară, discursul romanesc petronian a fost de asemenea apreciat. În anul 1923, I.M. Marinescu a publicat prima traducere aproape integrală a *Satyricon*-ului, care a apărut la Bucureşti, Cultura Naţională, colecţia „Clasicii antici". Prima variantă a traducerii care urmează a fost tipărită de noi în 1967, în cadrul colecţiei„Biblioteca pentru toţi" (nr.399) a Editurii pentru literatură. În spaţiul cultural românesc s-au propus analogii între romanul lui Petroniu şi operele celor doi Caragiale sau cea a lui Nicolae Filimon.

EUGEN CIZEK

Observaţii asupra ediţiei actuale

Actuala ediţie a traducerii *Satyricon*-ului reia, aproape în totalitate, tălmăcirea publicată de noi în 1967. Din motive asupra cărora este inutil să insistăm, Editura pentru Literatură ne-a cerut, la acea dată, să lăsăm netraduse şi reproduse numai în latineşte câteva pasaje din *Satyricon*. Mai recent şi în absenţa autorului din ţară, traducerea şi notele au fost revăzute de redactorul acestei cărţi, căreia îi mulţumim pe această cale.Totodată, Sanda Chiose a redus notele de subsol şi a tradus pasaje rămase netălmăcite în româneşte. La întoarcerea în ţară, am reluat lectura întregului text, operând anumite modificări. Traducerea *Satyricon*-ului s-a făcut în 1967 şi în prezent, după textul latin publicat de Alfred Ernout, în ediţiile "Les Belles Lettres", al 5-lea tiraj, Paris, 1962. Dar am utilizat şi textul latin editat de A. Marzullo şi M. Bonaria, în ediţia publicată la Bologna, în 1964. În orice caz, tălmăcirea de faţă reprezintă prima traducere integrală a *Satyricon*-ului, care apare în limba română.

EUGEN CIZEK

I.

... Oare pe declamatori nu-i ostenesc tot nişte Furii[1]? Căci ei răcnesc cam aşa: „Am căpătat aceste răni, fiindcă am apărat libertatea ţării: am rămas fără ochiul ăsta, ca să vă mântuiesc pe voi. Daţi-mi o călăuză, care să mă ducă la copiii mei, pentru că mi-au tăiat îndoiturile genunchilor[2] şi nu mă mai pot ţine pe picioare". Şi încă s-ar mai putea îngădui fraze din astea, dacă ele ar deschide cu adevărat învăţăceilor calea către elocinţă. Însă din vorbele umflate şi din larma asta deşartă a sentenţelor, începătorii trag un singur folos: anume acela că se cred ajunşi într-o altă planetă, de cum se trezesc în for[3]. Într-adevăr, eu socot că tinerii, cum ajung în şcoli, se prostesc de tot, căci acolo nu văd şi nu aud nimic din cele de care ne ciocnim noi în viaţa cea adevărată: cât sunt elevi, ei au de-a face numai cu piraţi ce stau pe ţărm cu lanţurile în mâini[4], cu tirani scriind edicte, prin care poruncesc fiilor să reteze capetele părinţilor[5], cu răspunsuri date de

---

I. [1] Furiile (în latineşte *Furiae*, în greceşte *Erinii*) figurau în mitologie ca zeiţe ale Infernului. Ele torturau sufletele criminalilor, în special ale matricizilor (cf. *Orestia* lui Eschil). Acţiunea se petrece într-o şcoală de retorică. Vorbeşte Encolpius, naratorul romanului.

[2] Aluzie la un obicei odios. Uneori erau tăiate tendoanele (aflate în spatele genunchilor) prizonierilor de război, spre a-i împiedica să fugă. Aceşti militari rămâneau infirmi pe viaţă, după o astfel de tortură.

[3] Sentenţă, *sententia*, în latineşte, adică enunţ scurt, lapidar, chiar percutant, având un caracter apoftegmatic. În for, piaţa centrală a oraşelor romane, aveau loc procesele judiciare şi se desfăşura activitatea politică. Prin intermediul lui Encolpius, romancierul observă că şcolile de retorică nu pregătesc, la un nivel satisfăcător, pe tineri pentru activitatea juridică şi politică, precum şi pentru viitoarea lor existenţă cotidiană. Petroniu reia de fapt o idee exprimată de un specialist în problemele elocinţei, şi anume Seneca Retorul (secolul I e.n.), care demonstrase că pregătirea discipolilor în şcolile de retorică este artificioasă (cf. *Controuersiae,* III, prefaţă, sau IX, prefaţă).

[4] Figura piratului este caracteristică pentru retorica clasică. Apare şi în comedia greco-romană.

[5] Figura tiranului ocupa de asemenea un loc însemnat în retorică. De altfel ne aflăm în vremea discuţiilor referitoare la diferenţele dintre tiran şi rege oracole *(tyrannus et rex).* Pentru ordinul dat copiilor de a-şi ucide tatăl, cf.

oracole în vreme de ciumă[6], unde se porunceşte să se jertfească zeilor trei fecioare ori chiar mai multe[7]. Sunt doar fraze lustruite şi parcă găluşti unse cu miere: unde toate, cuvinte sau fapte, par a fi stropite cu sos făcut din mac şi din susan[8].

II.

Cei care se hrănesc cu astfel de mâncăruri nu mai ştiu ce este gustul bun, aşa cum nu mai miros frumos cei ce-şi fac veacul numai prin bucătării[1]. Să nu vă fie cu supărare, dar voi, retorii, aţi dus cei dintâi elocinţa la pierzanie. Născocind tot soiul de fleacuri cu sunetele voastre uşurele şi deşarte, aţi izbutit să faceţi din discurs ceva fără vlagă şi fără rost. Tinerii nu erau încă puşi la jugul declamaţiilor voastre, când Sofocle şi Euripide au găsit cuvintele de care aveau nevoie. Dascălii de retorică, care trăiesc numai ca şoarecii de bibliotecă, nu prăpădiseră încă minţile oamenilor, când Pindar[2] şi cei nouă lirici[3] au renunţat la metrica homerică[4]. Şi ca să nu iau de martori numai pe poeţi, pot să spun că nici Platon şi nici Demostene nu s-au coborât vreodată până la acest soi de exerciţiu oratoric. Elocinţa mare şi, ca să spun aşa, castă, nu-şi boieşte obrazul şi nici nu se umflă în pene, ci se înalţă plină de o frumuseţe firească. Nu a trecut multă vreme de când această vorbărie furtunoasă şi fără măsură a năvălit la Atena, venind din Asia; întocmai ca un astru aducător de ciumă[5], a atins cu

---

Seneca Retorul (*Controu.*, IX, 4).

[6] În timpul epidemiilor de ciumă şi a altor calamităţi naturale, anticii consultau oracolele aflate în anumite temple. Preoţii tălmăceau profeţiile zeilor.

[7] În retorica clasică se vorbeşte îndeobşte de sacrificarea unei singure persoane. Vorbitorul exagerează aici în mod intenţionat.

[8] Anticii pregăteau un sos verde, cu mac şi cu susan. Comparaţia evidenţiază lipsa de forţă a elocinţei cultivate în şcolile retorilor. Traducerea „găluşti unse cu miere" a fost recent propusă, într-o comunicare ştiinţifică, de Florica Bechet.

II. [1] Deci elevii „hrăniţi" (termenul apare şi la Seneca Retorul) în şcolile retorilor nu mai au simţ gustativ, aşa cum bucătarii miros permanent a bucătărie. (La romani, expresie proverbială.)

[2] Pindar a fost cel mai mare poet liric grec (518-442 î.e.n.).

[3] Cei nouă lirici, celebri şi ei în antichitate, sunt: Stesichoros, Alceu, Simonide, Alcman, Safo, Ibycos, Anacreon, Bacchylide şi Corinna.

[4] Pentru că au utilizat versurile lirice în locul hexametrului dactilic, folosit de Homer.

[5] În concepţia anticilor, unele astre puteau, într-o anumită poziţie, să genereze o epidemie.

suflarea-i otrăvită inimile tinerilor care se avântă spre înălţimi[6]. Odată coruptă rânduiala discursului, elocinţa a înţepenit şi a amuţit. Ce mai încoace şi încolo, cine a mai dobândit faima lui Tucidide[7] sau a lui Hiperide[8] ? N-a mai strălucit nici arta poeţilor, pierzând culoarea sa sănătoasă. Poemele, ca şi cum ar fi fost toate hrănite cu acelaşi fel de mâncare, n-au putut să ajungă la bătrâneţe şi nici să încărunţească. Nici măcar pictura n-a avut o dezvoltare mai bună, după ce cutezanţa egiptenilor a găsit mijlocul de a readuce la scheme sarbede regulile unei arte atât de mari[9].

III.

Agamemnon[1] nu s-a simţit în stare să mă rabde declamând în portic[2] mai mult decât asudase el înlăuntrul şcolii.

— Tinere, făcu el, fiindcă nu ţii seama de gustul mulţimii şi, lucru deosebit de rar, îndrăgeşti bunul simţ, am să-ţi împărtăşesc tainele artei oratorice. De fapt, în aceste exerciţii declamatorii nu

---

[6] Îndeobşte se recunoaşte aici o aluzie la disputa angajată la Roma între partizanii elocvenţei asianice (expresie amplă, abundentă, hipercolorată) şi promotorii elocinţei aticiste (expresie concentrată, sobră, reţinută). Cei mai mulţi exegeţi ai operei petroniene desluşesc un atac la adresa asianismului. Encolpius menţionează şi Asia, patria asianismului. Alţi cercetători opinează însă că ar fi vizat şi aticismul. De fapt Petroniu n-a aparţinut ferm nici unuia din cele două curente. Într-adevăr el nu citează, printre marii scriitori greci, nici pe Lysias, pe care-l admirau aticiştii, nici pe Isocrate, admirat de asianişti. În creaţia sa s-a apropiat de unele tendinţe inovatoare ale asianiştilor moderaţi, dar în teorie se situa în vecinătatea aticismului. Oricum, el critică aici unele exagerări ale retorilor vremii sale, îndeosebi caracteristice asianiştilor.

[7] Cel mai cunoscut istoriograf atenian, autorul istoriei războiului peloponesiac (sec. al V-lea î.e.n.).

[8] Vestit orator, contemporan cu Demostene. Era tot atenian.

[9] Avem prea puţine amănunte referitoare la inovaţia tehnică introdusă în pictură de către egipteni în timpul dominaţiei romane. Ştim însă că romanii practicau un realism minuţios, am spune fotografic, care necesita timp şi tehnică migăloasă. În Egipt s-au căutat, probabil, mijloace de a picta mai rapid şi mai sintetic.

III. [1] Agamemnon era profesorul lui Encolpius şi al prietenului acestuia menţionat mai jos. Şi numele acestui orator are o semnificaţie. Este tocmai numele basileului care, în Iliada lui Homer, conduce pe greci la luptă, aşa cum retorul Agamemnon îşi călăuzea învăţăceii.

[2] Encolpius îşi rostea discursul în portic, galeria acoperită din marginea

păcătuiesc dascălii care sunt nevoiţi să se pună la mintea nebunilor[3]. Căci dacă n-ar preda lucruri care să le placă adolescenţilor „ar rămâne singuri în şcoli“, cum zice Cicero[4] . Întocmai ca linguşitorii de comedie; aceştia, când pun gheara pe vreo masă la un om bogat, mai întâi se gândesc să spună ceea ce cred ei că poate să placă foarte mult ascultătorilor, căci nu ating ţinta dorită dacă nu încântă cum trebuie urechile[5]. Aşa păţeşte şi profesorul de elocinţă. Dacă, precum un pescar, nu pune în cârligul undiţei momeala, pe care ştie că or s-o apuce peştişorii, rămâne până în pânzele albe pe stânca sa şi fără nădejdea de-a mai prinde ceva.

IV.

Ce să mai vorbim? Merită să fie mustraţi părinţii care nu vor ca odraslele lor să tragă foloase din învăţătură sub o îndrumare severă[1]. Căci mai întâi jertfesc ambiţiei chiar nădejdile lor, ca şi celelalte lucruri, de altfel. Apoi, grăbindu-se să-şi vadă visurile cu ochii, împing în for nişte învăţăcei încă fragezi: vor să îndese în capul unor prunci elocinţa, despre care tot ei spun că este arta cea mai de seamă. Dacă ar avea răbdare ca tinerii să înveţe treptat cele ce studiază, ca să-şi formeze minţile după preceptele filosofilor, să-şi supună toate vorbele ce le rostesc unui control riguros, să asculte îndelung ceea ce vor să imite şi să se păzească a socoti măreţe lucrurile care plac în copilărie, curând curând acel strălucit meşteşug al elocinţei ar dobândi demnitatea şi însemnătatea sa autentică. Acum copiii se ţin numai de joacă prin şcoli, iar tinerii se fac de râs când ajung în for şi — ceea ce este mai ruşinos — nimeni nu vrea să recunoască la bătrâneţe că nu a învăţat cum se cuvine în copilărie. Dar ca să nu crezi

---

clădirii în care se afla şcoala lui Agamemnon. Se pare că Encolpius dăduse în portic replica unui discurs rostit în interiorul şcolii de un declamator.

[3] Expresie proverbială în antichitate. Grecii spuneau „a face pe nebunul împreună cu nebunii“.

[4] În discursul său *Pro Caelio* (XVII), Cicero afirmase că dascălii intransigenţi cu gusturile şi munca discipolilor riscă să rămână fără elevi.

[5] Petroniu se referă la parazit, personaj frecvent întâlnit în comediile lui Plaut şi ale lui Terenţiu (sec. al II-lea î.e.n.). Pentru a-şi asigura prânzurile, aceştia recurgeau la tot felul de linguşeli.

IV. [1]Într-o lucrare a lui Tacit despre arta oratorică, unul dintre personaje (Messalla) reproşează şi el părinţilor că nu se decid să-şi crească fiii într-o disciplină riguroasă (*Dialogus de oratoribus,* 28 şi urm.).

că eu condamn improvizațiile făcute după modelul lui Lucilius[2], voi încropi o poezie în care voi arăta tot ce gândesc:

V.

Oricine urmărește recolta artei aspre,
Ținând mărețe fapte, întâi să-și cizeleze
Moravurile sale cu legea cumpătării.
De mândrele palate cu chip trufaș să râdă,
La mesele bogate nestând ca parazit:
Să nu-și înece torța talentului în cupe
C-o ceată de netrebnici; în teatre să nu zacă,
Plătit să strige: „Bravo!" de jalnici măscărici.
Dar de-i surâde cetatea Tritoniei [1] bine-narmate,
Glia ce au populat-o colonii din Lacedemona [2],
Cuibul Sirenelor [3] — anii dintâi poeziei jertfească [4]–
Și din izvorul meonic [5] să soarbă cu suflet ferice!
Lesne sătul de socratică turmă [6], să lase mai slobod

---

[2] Lucilius a fost autor de sature (sec. al II-lea î.e.n.). Era celebru pentru facilitatea cu care improviza. Horațiu ne spune că Lucilius putea dicta câte două sute de versuri pe oră, fără pauză și stând în picioare (*Sat.*, 1,4,9 și urm.). La acest obicei face aluzie Petroniu. Dar, deși îl invocă pe Lucilius, Agamemnon expune în versuri idei similare celor profesate de Persius, poet satiric contemporan cu Petroniu.

V. [1] Tritonia era un alt nume al zeiței Pallas Atena (la romani numită și Minerva), protectoarea meșteșugurilor și artelor, divinitatea strategiei războiului și îndeobște a înțelepciunii. Pallas Atena era numită și Tritonia, pentru că, potrivit unei vechi tradiții, s-ar fi născut lângă o fântână din insula Creta, sau în preajma unui lac din Libia, care purtau amândouă numele lui Triton, zeul-pește din alaiul lui Neptun. Cetatea Tritoniei este orașul Atena.

[2] Orașul Sparta se numea și Lacedemona. Aici însă autorul se referă la Tarent, oraș din sudul Italiei, întemeiat și colonizat inițial de spartani. Era considerat ca o cetate prielnică înfloririi artelor.

[3] Se referă la *Neapolis* (azi Napoli), situat nu departe de locul unde legenda așeza sălășul Sirenelor, femeile-pește din mitologie, care fermecau pe corăbieri cu vocea lor.

[4] Cicero și Quintilian recomandau și ei să se înceapă educația cu lecturi din operele poeților cunoscuți.

[5] Meonia era Lidia, țară aflată în Asia Mică. Izvorul la care se referă Agamemnon se afla în Lidia și era consacrat Muzelor.

[6] Socrate era considerat părintele filosofilor. Deci Agamemnon preconizează să se studieze inițial arta poetică și filosofia.

Hățul — să zăngăne armele lui Demostene cel mare[7].
Să-l înconjoare romanele cete scăpate de-accentul
Grecilor și să-l inspire, schimbându-i de-asemenea gustul[8].
Forului, smuls uneori, să-i alerge condeiul pe-o filă,
Soarta s-o cânte, cu mersu-i mereu nestatornic și iute[9].
Hrana să-și afle-n războaie slăvite cu tonul eroic
Și-n sfidătoare cuvinte, de Cicero, aprigul, spuse[10].
Sufletul ți-l întărește cu-aceste comori: te adape
Late șuvoaie, putând să vorbești ca și Muzele înseși.

VI.

Cum eram numai ochi și urechi la Agamemnon, n-am observat fuga lui Ascyltos[1]...

Și în focul convorbirii m-am avântat prin grădină. Iată, însă, că o ceată mare de elevi a dat năvală în portic, venind, după cât se părea, de la declamația improvizată a nu mai știu cui, care răspunsese discursului rostit de Agamemnon[2]. Așadar în vreme ce tinerii luau în râs stilul și planul întregului discurs al acestuia, am prins momentul prielnic și m-am furișat afară ca să-l caut în mare grabă pe Ascyltos. Dar nu îmi aminteam prea bine drumul, căci nici măcar nu știam unde era hanul în care locuiam. Degeaba băteam drumurile, căci nimeream tot prin locurile prin care mai fusesem cu puțină vreme în urmă, până când, obosit de alergătură și asudat ca vai de lume, m-am apropiat de o băbuță care vindea zarzavaturi aduse de la țară.

VII.

— Rogu-te, măicuță, am întrebat-o, nu știi cumva unde stau eu?

Înveselită de-o glumă atât de nătângă, ea mi-a răspuns:

— Cum să nu?

---

[7] Demostene constituie simbolul oratoriei. Deci Petroniu sugerează ca abia după studierea poeziei și filosofiei să se abordeze arta oratorică.

[8] Deci mai întâi cultura greacă și apoi educația romană.

[9] Prin urmare Agamemnon recomandă oratorului matur practica intermitentă a meșteșugului poetic.

[10] Așadar, Petroniu îndeamnă pe oratori să se întoarcă la studierea clasicilor și în primul rând la Cicero.

VI. [1]Ascyltos, prietenul lui Encolpius. Urmează o lacună în original.

[2] Metoda aceasta de a răspunde la o anumită pledoarie caracteriza așa-zisele controverse (în latinește *controuersiae),* specie a retoricii foarte gustată în vremea lui Petroniu.

Apoi s-a ridicat şi a luat-o înaintea mea. Credeam că e o vrăjitoare.

Când, după câtva timp, am ajuns într-un loc mai singuratic, bătrânica cea îndatoritoare a dat la o parte o perdea pusă la o uşă şi mi-a spus:

— Aci trebuie că locuieşti.

În vreme ce îi demonstram că nu recunosc casa, am zărit nişte oameni care umblau pe furiş, ici şi colo, printre plăcuţe[1] şi printre curtezane goale. Târziu, ba chiar prea târziu, am înţeles că bătrâna mă dusese într-un bordel. De aceea, blestemând viclenia babei, mi-am acoperit faţa cu poalele veşmântului şi am luat-o la fugă prin mijlocul lupanarului, spre cealaltă intrare; când, iată, chiar în prag am dat peste Ascyltos, ostenit şi mai mult mort decât viu, ca şi mine de altminteri. Ai fi crezut că l-a adus acolo aceeaşi băbuţă. Prin urmare, l-am salutat râzând şi l-am întrebat ce căuta într-un loc atât de deocheat.

VIII.

Întâi, şi-a şters sudoarea de pe mâini.

— Dacă ai şti, făcu el apoi, ce-am păţit!

— Ce anume? l-am întrebat.

Gata să leşine, mi-a răspuns:

— Cum rătăceam prin tot oraşul şi nu mă dumiream unde-mi era sălaşul, s-a apropiat de mine un bărbat în toată firea şi, politicos, mi-a propus să-mi arate drumul. Apoi, prin nişte ulicioare înguste şi întunecoase, m-a adus în locul ăsta. Cu banii în mână, mi-a propus să mă distrez într-un anume fel cu el. Curtezana, care îi închiriase o odaie, pusese mâna pe un as[1] , iar omul mă şi înşfăcase. Dacă n-aş fi fost mai voinic decât el, o păţeam rău de tot[2] ...

Într-atât mi se părea că toţi şi prin toate părţile se îmbătaseră cu satureum[3] ...

Ne-am unit puterile şi l-am respins pe desfrânatul nepoftit[4]...

VII. [1] Se referă la plăcuţele (în latină *tituli*) cu numele curtezanelor puse pe uşile boxelor. În lupanarul roman, fiecare prostituată primea în boxa ei.

VIII. [1] Asul (în latineşte *as, assis*) era una din unităţile monetare ale romanilor. Reprezenta o valoare redusă.

[2] În textul latin urmează o lacună şi două fragmente de frază fără legătură între ele.

[3] Iarbă a cărei rădăcină servea la prepararea unor poţiuni. Urmează lacună în original.

[4] Lacună în original.

IX.

[Encolpius] Ca printr-o ceaţă l-am zărit pe Giton[1] stând la colţ de stradă şi m-am repezit într-acolo.

În vreme ce-l întrebam[2] dacă ne pregătise prânzul, aşa cum se cuvenea să facă un frate adevărat[3], băiatul s-a aşezat pe pat şi şi-a şters cu degetul cel mare lacrimile care îi şiroiau pe faţă. Mişcat că-l vedeam în halul ăsta, l-am întrebat ce se întâmplă. M-a lămurit târziu şi în silă, numai după ce am adăugat rugăminţilor şi ameninţări.

— Fratele ăsta al tău, vorbi el, sau însoţitor, dacă vrei să-i spui aşa, s-a năpustit mai adineauri în han şi a vrut să-şi facă poftele cu mine. Cum eu ţipam cât mă ţinea gura, a scos sabia din teacă şi a zbierat la mine: „Dacă faci pe Lucreţia, să ştii că ai găsit şi un Tarquinius[4]".

Auzind de-o asemenea ispravă, m-am repezit cu pumnii strânşi drept spre ochii lui Ascyltos şi i-am zis:

— Ce-o să mai spui acum, stricatule? Eşti mai rău decât o târfă. Nici măcar răsuflarea nu-ţi este curată!

Întâi Ascyltos s-a prefăcut îngrozit. Însă apoi, ridicând pumnii mai vârtos decât mine, a strigat mai tare decât răcnisem eu la el:

— N-o să-ţi tacă odată gura, gladiator desfrânat, zdreanţă netrebnică picată din arenă[5]? N-o să taci odată, ucigaş de noapte, tu care nici când eşti în vlagă nu te poţi măsura cu o muiere ca lumea. M-ai silit să fac pe fratele tău într-o poiană, aşa cum îl sileşti aici în han pe copilul ăsta.

— Ai spălat putina în timpul cuvântării profesorului nostru, l-am întrerupt eu.

X.

— Netotule, zise el, ce puteam să fac dacă muream de foame? Sau poate ai fi vrut să ascult frazele lui faimoase, biete

---

IX. [1]Giton era tânărul prieten şi slujitor al lui Encolpius.

[2]Cei trei prieteni intraseră, desigur, în hanul unde locuiau.

[3]Cuvântul „frate" (în latineşte *frater*) are aici un sens special, căci se referă la un amant. Mai jos, autorul uzitează termenul de "soră" (în latineşte *soror*) cu sensul de iubită. Encolpius se referă la Giton, iar nu la Ascyltos.

[4]Aluzie la un episod *anterior* din istoria legendară a Romei. Fiul ultimului rege al romanilor, Tarquinius Superbus, a necinstit-o pe Lucreţia. Această samavolnicie a provocat o răscoală populară îndreptată împotriva regalităţii, în urma căreia a fost instaurată republica.

[5] Aluzie la gladiatorii condamnaţi la moarte, care luptau în arenă, pe o estradă al cărei fund se întredeschidea brusc şi îi precipita în mijlocul fiarelor sau printre flăcări. Unii reuşeau totuşi să scape cu viaţă din această cădere şi

cioburi de sticlă şi tălmăciri de vise. Pe Hercule[1], tu eşti mult mai ticălos decât mine. Ca să înhaţi o invitaţie la masă pe undeva, te-ai pus să lauzi pe unul care-şi închipuia că e poet.

După cea mai netrebnică dintre certuri, am izbucnit în râs amândoi şi, împăcaţi, ne-am apucat de alte treburi. Numai că fărădelegea săvârşită de Ascyltos îmi revenea mereu în minte.

— Ascyltos, îmi dau seama că nu mai e cu putinţă să ne înţelegem ca lumea unul cu celălalt. De aceea, haide să împărţim lucruşoarele şi să ne încercăm norocul, fiecare de capul lui. Amândoi suntem oameni de litere, şi tu, şi eu. Ca să nu ne punem beţe în roate unul celuilalt, îţi făgăduiesc că o să mă apuc de altă meserie; altminteri o să ne certăm de o mie de ori pe zi şi o să ajungem de pomină în tot oraşul.

Ascyltos nu s-a împotrivit, dar mi-a spus:

— Să nu pierdem totuşi seara asta. Doar am promis să mergem la cină, ca nişte adevăraţi savanţi ce suntem. Însă mâine, pentru că aşa ţi s-a năzărit acum ţie, o să-mi caut altă locuinţă şi alt frate.

— Ce rost are să amânăm pe mâine ceea ce ne convine amândurora? i-am răspuns.

O dorinţă năvalnică mă împingea să grăbesc despărţirea; de mult chibzuiam să scap de un paznic supărător, ca să-mi reiau vechile obiceiuri împreună cu scumpul meu Giton[2]...

XI.

După ce mi-am rotit privirea prin tot oraşul, m-am întors în odăiţa mea, l-am sărutat fără nici o sfială pe băiat şi l-am îmbrăţişat cu căldură, bucurându-mă de dragoste după pofta inimii. Nu ne făcusem încă poftele, când Ascyltos s-a apropiat de odăiţa noastră şi, făcând să sară zăvorul ce ţinea uşa încuiată, m-a găsit cu fratele meu în braţe. A umplut încăperea cu hohote de râs; bătând din palme şi ridicând mantaua cu care mă acoperisem, strigă:

— Ce făceai, prea sfinte frate? Cum aşa? Şedeţi amândoi sub acelaşi cort?

---

să fugă. Encolpius fusese gladiator în existenţa-i agitată, chiar dacă nu ajunsese, probabil, în situaţia la care se referă Ascyltos. Este aici numai o insultă.

X. [1] „Pe Hercule“ (în latineşte *mehercule*) era înjurătura preferată a bărbaţilor la Roma.

[2] Lacună în original. În fragmentul pierdut, Petroniu nara, probabil, cum a ieşit Ascyltos din cameră şi şi-a luat bagajele, despărţindu-se de Encolpius.

Nu s-a mulţumit numai cu vorbele, ci a dezlegat cureaua cu care-şi legase traista şi a început să mă croiască zdravăn. Ba mai îndruga şi tot soiul de ocări neruşinate: „Să nu te mai desparţi de fratele tău în felul ăsta niciodată"[1] ...

XII.

Am ajuns în piaţă către amurgul zilei[1]. Am văzut aici o mulţime de lucruri de vânzare. Nu erau mărfuri de preţ, iar întunericul nu ne îngăduia să vedem de unde veneau şi dacă erau sau nu de furat. Întrucât aveam la noi mantaua furată, ne-am gândit să profităm de un prilej atât de potrivit şi s-o vindem. Într-un ungher oarecare am dat la iveală o bucată din manta, în nădejdea că strălucirea veşmântului va momi pe vreun cumpărător. După puţină zăbavă, un ţăran, care nu mi se părea necunoscut, s-a apropiat de noi împreună cu o femeiuşcă şi a început să cerceteze mantaua, atent, cu privirea. La rândul său, Ascyltos s-a apucat să se uite la umerii ţăranului cumpărător şi pe loc i-au pierit şi glasul, şi răsuflarea. Nici eu nu mă uitam nepăsător la omul nostru, căci mi se părea că era cel care găsise tunica noastră în locul pustiu unde o pierdusem. Şi, într-adevăr, era chiar el. Dar Ascyltos, pentru că nu-şi putea crede ochilor, şi ca să nu săvârşească vreo nerozie s-a apropiat ca şi cum ar fi fost el însuşi un cumpărător, l-a apucat pe ţăran de bucata de stofă ce se afla pe umerii lui şi a început s-o pipăie cu grijă.

XIII.

O, uluitor joc al soartei! Ţăranul încă n-avusese curiozitatea să pipăie toate cusăturile hainei şi de aceea umbla s-o vândă, scârbit, ca şi cum ar fi fost zdreanţa vreunui cerşetor. Ascyltos, după ce a văzut că a rămas neatinsă comoara noastră şi că vânzătorul este un om de nimic, m-a luat puţin de o parte şi mi-a zis:

— Ştii, frate, că s-a întors la noi comoara după care oftam? Iată tunicuţa noastră, plină, sunt sigur, de banii noştri de aur, încă

XI. [1] Urmează o lacună în original. În pasajele pierdute, Petroniu a povestit cum au hotărât cei doi prieteni să-şi amâne despărţirea.

XII.[1] Pasajul în care autorul a descris reconcilierea dintre Ascyltos şi Encolpius nu ni s-a păstrat. De asemenea s-a pierdut fragmentul unde romancierul a narat cum eroii lui au furat sau au găsit nişte monede de aur şi le-au ascuns într-o tunică uzată pe care ulterior au pierdut-o. Un ţăran găsise tunica lor. În capitolele ce urmează, Petroniu va povesti cum au recuperat cei trei tineri aventurieri preţioasa lor tunică, primită în schimbul unei mantii elegante, de asemenea furată de undeva.

neatinşi. Ce putem face şi cum să cerem să ni se dea înapoi haina noastră?

Înveselit, nu numai pentru că vedeam prada, dar şi fiindcă soarta mă scăpase de cea mai ticăloasă dintre bănuieli, am spus că nu trebuie s-o luăm pe ocolite, ci că este mai bine să luptăm cu legea în mână. Dacă ţăranul n-o să vrea să ne dea înapoi nouă, proprietarilor, ceea ce ne aparţine, să recurgem la hotărârea pretorului[1].

XIV.

Dimpotrivă, Ascyltos se temea de legi.

— Cine, zicea el, ne cunoaşte în locul ăsta şi mai ales cine ne va da crezare? Cred că e mai bine să cumpărăm tunica, deşi ea este a noastră şi am recunoscut-o. E mai sănătos să ne recăpătăm comoara cu ceva bani, decât să ne înfundăm într-un proces îndoielnic.

Legile ce pot să facă atuncea când rege-i doar banul,
Omul sărac neavând sorţi de izbândă deloc?
Chiar şi acei ce-şi duc viaţa cu traista de cinic[1] pe umăr
Vând adevăruri ades tot pe arginţi sunători.
Şi judecata de-acuma e numai o publică marfă,
Judele — un cavaler [2]— târgu-ncheiat aprobând.

Dar nu mai aveam nimic la noi în afară de un dublu as, pe care-l ţineam pentru a cumpăra năut şi un soi de bob mai prost[3]. Ca să

XIII.[1] Petroniu se referă aici la o hotărâre a pretorului de un anumit tip. De altfel, în text apare termenul *interdictum*, tradus de noi prin „hotărârea pretorului". *Interdictum* era ordinul emis de un pretor (demnitar roman însărcinat cu împărţirea dreptăţii şi cu supravegherea raporturilor dintre locuitori), prin care se neutraliza un obiect disputat de mai multe persoane, la cererea unui reclamant. Ulterior, un *iudicium* (o judecată) stabilea adevărul şi atribuia definitiv obiectul uneia din părţile aflate în litigiu.

XIV.[1] Cinicii aparţineau unei secte filosofice create la Atena în sec. al IV-lea î.e.n. Desconsiderau bunurile exterioare, ca îmbrăcămintea, mâncarea, confortul şi duceau o existenţă foarte modestă. Colindau oraşele antice îmbrăcaţi ca nişte cerşetori şi se complăceau într-un fel de frondă socială. Adesea, însă, cum arată aci Petroniu, anumiţi şarlatani se serveau de masca cinismului pentru a face unele afaceri. De asemenea, unii filosofi cinici dădeau lecţii de o calitate mediocră pe la colţurile de stradă, în schimbul unor mici sume de bani sau al altor ajutoare.

[2] O parte dintre judecători aparţineau ordinului cavalerilor. Ascyltos face aluzie la împărţirea justiţiei, temă mult dezbătută în sec. I e.n.. Funcţia de judecător nu era remunerată de drept, dar mulţi căutau să câştige de pe urma exercitării ei.

[3] Prin urmare plante ieftine, destinate încropirii unei mese modeste.

nu scăpăm prada din mână, ne-am hotărât să vindem ieftin mantaua, căci un câştig mai însemnat răscumpăra cu vârf şi îndesat pierderea astfel suferită. Însă de îndată ce ne-am desfăcut marfa, femeia cu capul acoperit de un văl, care stătea pe lângă ţăran, a cercetat cu multă atenţie anumite semne şi, apucând cu amândouă mâinile stofa, s-a pornit să strige cât o ţinea gura că a pus mâna pe hoţi. Tulburaţi, şi ca să nu pară că stăm cu mâinile în sân, am început la rândul nostru să tragem de tunica cea zdrenţuită şi soioasă; ţipam la fel şi ne văicăream că ne-au furat lucrul nostru. Dar această încercare de forţe nu se brodise nimerită; şi misiţii, care alergaseră de îndată ce auziseră strigătele, râdeau pe bună dreptate de pretenţia noastră, fiindcă una dintre părţi cerea o haină foarte preţioasă, iar cealaltă o zdreanţă bună doar să se facă din ea niscaiva cârpe. Până la urmă Ascyltos a potolit râsetele şi, după ce s-a făcut tăcere, a spus:

XV.

— Vedem cu toţii că fiecare ţine la bunul său. Să ne dea înapoi tunica noastră şi să-şi ia mantaua lor.

Ţăranul şi femeia încuviinţară schimbul, dar nişte oameni de lege, sau mai degrabă anumiţi pungaşi de noapte, care ardeau de nerăbdare să pună mâna pe manta, stăruiau să le fie încredinţate lor ambele obiecte, pentru ca în ziua următoare să cerceteze judecătorul plângerile noastre. Nu e vorba, spuneau ei, numai de lucrurile cu pricina la care părea că se iscase neînţelegerea. Trebuie să se cerceteze şi altceva, dat fiind că amândouă părţile erau bănuite de hoţie. Se şi gândeau la sechestru: nu mai ştiu ce misit, unul chel şi cu fruntea plină de negi mari, care se amesteca şi în procese dacă se ivea prilejul, pusese chiar mâna pe manta şi afirma că o va înfăţişa el la judecată a doua zi. De altminteri era limpede că aceşti tâlhari nu doreau decât să mântuie între ei mantaua odată încăpută pe mâinile lor, şi noi să nu venim la înfăţişare[1], temându-ne de acuzaţie.

Însă asta voiam şi noi. Dar întâmplarea ne-a dat o mână de ajutor şi a mulţumit amândouă taberele. Ţăranul, mâniat că noi ceream să fie dusă la înfăţişare şi cârpa lui, a azvârlit tunica în obrazul lui Ascyltos şi, punând astfel capăt plângerilor noastre, ne-a cerut să depunem în mâinile unor arbitri mantaua, devenită singurul obiect de litigiu[2] ...

Siguri că ne recăpătasem comoara, am luat-o la goană cât ne ţineau picioarele spre han. Acolo am zăvorât uşa şi am râs cu poftă de

---

XV.[1] Adică la judecata şi ancheta autorităţilor în drept.

[2] Lacună în original.

isteţimea misiţilor şi a potrivnicilor noştri, care, deştepţi, nevoie mare, sfârşiseră prin a ne da înapoi banii:

Nu vreau tot ce-mi doresc să am îndată
Şi detest biruinţa nemuncită.

XVI.

Dar abia apucasem să facem cuvenita cinste cinei pregătite cu pricepere de Giton, că s-a şi auzit o bătaie puternică în uşă. Galbeni de spaimă am întrebat imediat cine este.

— Deschide, zise, şi o să ştii.

Pe când schimbam aceste cuvinte, zăvorul a alunecat şi a căzut jos de la sine. Uşa s-a deschis pe neaşteptate şi a lăsat să intre oaspetele nostru. Era o femeie cu un văl pe cap, de bună seamă cea care însoţise pe ţăran cu puţină vreme mai înainte[1].

— Credeţi cumva, ne zise ea, că m-aţi păcălit? Eu sunt slujnica Quartillei[2], a cărei jertfă aţi tulburat-o la intrarea în peşteră[3]. Iată, vine ea însăşi la han şi cere îngăduinţa să stea de vorbă cu voi. Să nu vă speriaţi. Nu vă acuză pentru greşeala voastră[4] şi nici nu vă pedepseşte. Ba chiar se miră ce zeu a îndrumat prin părţile noastre pe nişte tineri atât de fermecători.

XVII.

Noi tăceam şi nu ştiam ce să spunem, când a intrat în odaie însăşi Quartilla. O însoţea o fată. Quartilla s-a aşezat pe patul meu şi

---

XVI.[1] Unii comentatori consideră că „de bună seamă cea care însoţise pe ţăran cu puţină vreme mai înainte" reprezintă un adaos al unui interpolator şi că n-ar aparţine textului autentic al lui Petroniu. Se consideră că interpolarea s-ar baza pe o concordanţă fortuită şi că ea ar identifica două personaje diferite. Cele două episoade, afirmă cercetătorii, nu se leagă între ele deloc.

[2] Numele Quartilla apare în mărturiile epocii. Sub influenţa lui Petroniu, el a fost ulterior utilizat în poezia erotică.

[3] Se pare că Encolpius şi tovarăşii săi tulburaseră un sacrificiu adus lui Priap de Quartilla şi de alte femei. Zeul Priap personifica puterea generatoare. La greci, care îi preluaseră cultul de la popoarele de pe ţărmurile Hellespontului şi ale Mării Negre, el devenise zeul grădinilor, viţei de vie şi al virilităţii. Romanii l-au confundat cu *Mutunus Tutunus*, o veche divinitate italică.Cultul lui Priap era celebrat în ceremonii la care luau parte numai femei, care adorau, prin riturile practicate de ele, sexul masculin, forţa erotică bărbătească şi secretele vieţii ce renaşte necontenit din moarte.

[4] Tulburarea unui sacrificiu săvârşit în cinstea lui Priap constituia o profanare.

s-a pornit pe plâns. Noi am continuat să nu suflăm nici o vorbă şi am aşteptat, încremeniţi în tăcere, ca femeia să-şi isprăvească plânsoarea, desigur menită să atragă atenţia asupra durerii ei. Aşadar, după ce a oprit ploaia aceasta artificială de lacrimi, şi-a descoperit capul ei minunat, ce fusese acoperit cu o mantie şi s-a apucat să-şi frângă mâinile atât de tare încât se auzea cum îi pocneau încheieturile.

— Ce-i îndrăzneala asta? zise ea. Unde aţi învăţat să faceţi ticăloşii care întrec măsura celor ce se găsesc prin basme? Să mă ajute zeul Fidius[1], mi-e milă de voi! Nimeni nu şi-a ridicat nepedepsit privirile la ceea ce este oprit. De altminteri, ţinutul nostru este atât de plin de divinităţi, încât poţi să întâlneşti mai des un zeu decât un om. Totuşi să nu credeţi că am venit pentru răzbunare; mă mişcă mai mult tinereţea voastră, decât ocara îndurată de mine. Îmi vine să cred că numai din nechibzuinţă aţi săvârşit o fărădelege de neispăşit. Chiar în noaptea în care m-aţi jignit, m-a scuturat un fior de gheaţă atât de primejdios, încât mă temeam să nu mă îmbolnăvesc de friguri. Am căutat leacul în somn şi mi s-a poruncit în vis[2] să vă găsesc şi să scap de boală printr-o urzeală dibace ce mi s-a arătat atunci. Dar nu mă ostenesc atât de tare din pricina leacului; o durere mai mare îmi arde măruntaiele, durere care m-a dus până în pragul morţii: şi anume ca nu cumva împinşi de o nepăsare tinerească să povestiţi ceea ce aţi văzut în sanctuarul lui Priap şi să dezvăluiţi mulţimii tainele zeilor. Întind, aşadar, spre genunchii voştri braţele mele rugătoare şi vă cer şi vă conjur să nu faceţi de râs riturile noastre nocturne. Să nu aduceţi la lumina zilei taine ce se pierd în negura veacurilor trecute, dar pe care abia dacă le-au cunoscut o mie de oameni.

XVIII.

După ce ne-a vorbit şi ne-a implorat astfel, Quartilla a izbucnit din nou în lacrimi. A început să geamă cumplit şi s-a lăsat cu faţa şi cu pieptul pe patul meu.

Eu, zăpăcit, atât de milă, cât şi de spaimă, i-am cerut să-şi ţină firea şi am liniştit-o în amândouă privinţele. Am asigurat-o că nu vom dezvălui nimic din riturile sfinte şi, pe lângă aceasta, că dacă zeul i-ar fi arătat vreun leac împotriva frigurilor, noi vom ajuta provi-

---

XVII.[1] *Fidius,* echivalat cu *Semo Sancus,* veche zeitate italică, considerat ca fiul lui Iupiter, reprezenta zeul încrederii, bunei credinţe. Expresia: *Me Dius Fidius (iuuet),* tradusă de noi prin: „Să mă ajute zeul Fidius", era utilizată de romani ca un echivalent al lui„pe cinstea mea".

[2] Desigur de către Priap.

denţa zeiască[1] chiar cu preţul vieţii noastre. Ceva mai veselă, după această făgăduinţă, femeia m-a sărutat cu foc şi, trecând de la plâns la râs, mi-a mângâiat încet cu mâna părul care cădea după ureche[2].

— Fac pace cu voi, zise, şi renunţ la învinuirea ce v-am adus. Dacă totuşi nu m-aţi fi încredinţat că o să-mi daţi leacul ce-l cer, aveam gata pregătită pentru mâine o gloată care să răzbune ocara adusă demnităţii mele.

E o ruşine dispreţul, dar legi să dictezi — o mândrie;
Drag mi-e să merg pe un drum numai de mine dorit.
Chiar şi-nţeleptul întoarce ocara când simte-njosirea;
Biruie, de obicei, cel care n-a gâtuit.

Apoi, bătând din palme, a izbucnit în asemenea hohote de râs, încât ne-a cuprins iarăşi spaima. La fel a făcut şi slujnica ce venise înaintea ei; la fel şi fetiţa pe care o adusese Quartilla.

XIX.

Prin toată casa răsunase un râs ca la mimi[1], dar noi tot nu pricepeam ce însemna o atât de neaşteptată schimbare şi ne uitam când unii la alţii, când la femei[2]....

— Prin urmare, n-am dat voie să intre astăzi nimeni în han, ca să primesc de la voi nestingherită leacul pentru friguri.

După aceste vorbe ale Quartillei, Ascyltos a rămas înmărmurit câteva clipe, iar eu m-am făcut mai rece ca o iarnă din Gallia[3] şi n–am mai putut scoate nici un cuvânt. Dar puterea cetei noastre mă făcea să nu mă aştept la cine ştie ce nenorocire. Orice le-ar fi trecut prin minte să încerce, trei femeiuşti erau neputincioase împotriva noastră, care, la drept vorbind, eram bărbaţi. Ne şi suflecasem poalele. Ba chiar rânduisem astfel treburile că, dacă s-ar fi ajuns la luptă, eu să mă bat cu Quartilla, Ascyltos cu slujnica, Giton cu fetiţa[4]...

XVIII.[1] Intenţia parodică este aici clară. Vom vedea mai jos ce fel de remediu sugerase Priap în timpul somnului "pioasei" Quartilla. Termenul de *prouidentia* (în româneşte „providenţă") începuse să fie uzitat în sec.I e.n.

[2] Eleganţii vremii purtau părul buclat şi destul de lung.

XIX.[1] Aluzie la râsul nestăpânit cu care publicul întâmpină reprezentaţiile mimice, ce aveau loc în timpul sărbătorilor de primăvară.

[2] Lacună în original.

[3] Pentru italici, deprinşi cu climatul dulce al Italiei, unde ninge atât de rar şi atât de puţin, Gallia reprezenta un fel de pol al frigului. De altfel, ea constituia una din cele mai nordice regiuni ale Imperiului roman.

[4] Lacună în original. Nu ştim exact ce s-a petrecut ulterior. Poate că au apărut oamenii tocmiţi de Quartilla.

Atunci am încremenit şi s-a dus la vale toată tăria noastră. O moarte neîndoielnică ne-a apărut înaintea ochilor, sărmanii de noi.

XX.

— Rogu-te, stăpână, zisei eu, dacă pregăteşti ceva rău, grăbeşte-te. N-am făcut o fărădelege atât de mare, încât să trebuiască să pierim în chinuri.

Drept răspuns, slujnica, al cărei nume era Psyche, întinse cu grijă un covoraş pe podea şi începu să-mi aţâţe pe îndelete mădularul, ce părea a fi nesimţitor la asemenea mângâieri.

Ascyltos şi-a ascuns capul sub o manta, ştiind, de bună seamă, că e treabă primejdioasă să te amesteci în tainele altora.

Slujnica a scos din sân două panglici, şi cu una ne-a legat picioarele, cu cealaltă mâinile[1]...

Ascyltos, văzând că poveştile acestea lâncezesc, zise:

— Ce? Nu merit să beau şi eu ceva?

Slujnica, trădată de râsul meu, bătu din palme şi spuse:

— Eu te-am servit, tinere; ba chiar eşti singurul care a băut afrodisiacul până la fund.

—Oare aşa să fie? face Quartilla. N-a băut şi Encolpius tot satureum[2]?

Un râs fermecător i-a unduit şoldurile[3] ...

În cele din urmă, nici Giton nu şi-a stăpânit râsul, mai ales după ce copiliţa i-a sărit în ceafă şi l-a copleşit cu sărutări care nu-i displăceau defel.

XXI.

Bieţii de noi voiam să strigăm după ajutor, dar nu era nimeni pe aproape, şi Psyche mă înţepa cu acul de păr în obraji ori de câte ori eram gata să cer sprijinul cetăţenilor, iar fata chinuia pe Ascyltos cu o pensulă, muiată şi ea în satureum[1]...

Până la urmă a apărut un cined[2], gătit cu o rochie[3] verde ca mirtul şi suflecată până la brâu...El când ne frământa, când ne mânjea

---

XX.[1] Este vorba, probabil, de-o vrăjitorie. Urmează lacună în original.

[2] Probabil că slujitoarea îi servise pe cei trei tineri cu satureum în timpul orgiei. Urmează o lacună.

[3] Lacună în original.

XXI.[1] Lacună în original.

[2] Cinezii (în latină *cinaedi*, în greacă *kinaidoi*) erau o anumită categorie de dansatori.

[3] Autorul spune, de fapt *gausapa*. Acest cuvânt (*gausapa*, dar şi *gausape*,

cu sărutări rău mirositoare, până ce Quartilla, ţinând în mână o vargă făcută din os de balenă şi cu poalele sumese a poruncit să fim lăsaţi în pace, nefericiţii de noi[4]...

Eu şi Ascyltos am jurat pe ce aveam mai sfânt că o taină atât de înspăimântătoare va pieri o dată cu noi[5]...

Au intrat oameni din palestre[6] cu duiumul şi ne-au pus pe picioare, după ce ne-au uns zdravăn cu ulei. De bine, de rău, scăpând de oboseală, ne-am reluat veşmintele de masă[7] şi am mers în încăperea vecină, unde erau pregătite trei paturi[8] şi toată rânduiala rafinată a unui ospăţ strălucit. Ni s-a spus să ne aşezăm pe paturi. Ne-am înfruptat dintr-o gustare minunată şi aproape ne-am înecat în vin de Falern[9]. După ce ne-am hrănit pe săturate cu mai multe feluri de mâncare, am început să moţăim cuprinşi de somn.

— Ce-i asta? făcu Quartilla. Vă e capul la somn când ştiţi că sunteţi datori să vegheaţi în cinstea lui Priap?

XXII.

Cum Ascyltos, covârşit de atâtea nenorociri, aluneca în tihna somnului, slujnica, pe care el o alungase şi o făcuse de râs, i-a mânjit toată faţa cu lungi dâre de funingine; fără ca el să simtă ceva, i-a vopsit în toate felurile buzele şi umerii. Aţipisem şi eu, ostenit de atâtea necazuri, şi trăgeam un pui de somn; la fel făceau toţi sclavii casei, afară şi înăuntru. Unii zăceau împrăştiaţi ici şi colo, pe la picioarele mesenilor, alţii sprijiniţi de pereţi. Câţiva dormeau chiar pe prag, cu capetele rezemate unul de altul. Lămpile[1], care aproape nu

---

gausapum, în greceşte *gausapes*) desemna o stofă groasă şi păroasă, introdusă la Roma sub August. Era întrebuinţată la confecţionarea cuverturilor şi a veşmintelor pentru ambele sexe, mai ales a rochiilor.

[4] Lacună în original.

[5] Lacună în original.

[6] Palestrele erau şcoli de gimnastică ale anticilor, unde făceau sport şi masaje tinerii greci şi romani. Oamenii din palestre (în original *palaestriae*) erau, de fapt, profesioniştii din aceste şcoli: ei îi asistau pe tineri în toate privinţele.

[7] Romanii înstăriţi purtau la masă veşminte speciale, confecţionate din stofă uşoară, moale.

[8] Romanii mâncau sprijiniţi în cot şi aşezaţi în paturi speciale.

[9] Falernul era un ţinut şi un munte din Campania, în sudul Italiei. Acolo existau vii din care se scotea un vin celebru în antichitate. Vinul de Falern era lăsat să se învechească; cel mai bun avea o vechime de cel puţin 10-20 de ani.

XXII.[1] Lămpile (în latineşte *lucernae*) ardeau cu untdelemn. Seamănă cu opaiţele de mai târziu.

mai aveau ulei în ele, răspândeau o lumină slabă şi palidă, când doi sclavi sirieni pătrunseră în tricliniu[2] ca să şterpelească o sticlă. Dar, în timp ce ei se ciondăneau cu râvnă printre vasele de argint, sparseră sticla de care trăgeau amândoi. S-a răsturnat şi masa, împreună cu argintăria, iar o cupă, căzută întâmplător de sus de tot, a spart capul unei slujnice care sforăia pe un pat. Lovită năprasnic, ea a scos un răcnet care a trădat pe hoţi şi totodată a trezit o parte dintre beţivani. Sirienii aceia veniţi la pradă, după ce au priceput că au fost prinşi asupra faptului, s-au azvârlit la picioarele unui pat, amândoi în aceeaşi clipă, încât ai fi zis că se înţeleseseră dinainte, şi au început să sforăie, ca şi cum ar fi dormit acolo de când lumea.

S-a deşteptat şi sclavul care supraveghea serviciul la ospăţ şi s-a apucat să toarne ulei în lămpile care tocmai se stingeau. După ce se frecară la ochi, slujitorii se întoarseră la serviciu, când a intrat în tricliniu o cântăreaţă din cimbal. Ea şi-a lovit alămurile cu mult năduf şi ne-a trezit pe toţi.

XXIII.

Ospăţul a reînceput şi Quartilla ne-a îndemnat iarăşi să bem. Cântăreaţa din cimbal a sporit veselia petrecerii[1]....

A intrat un cined, omul cel mai nesărat din lume şi, de bună seamă, vrednic de acea casă. Cinedul acesta, după ce a făcut să geamă palmele sale molatice lovindu-le una de alta, a dat drumul la versuri de felul celor care urmează:

- Aici, aici, veniţi acum voi spatalocinezi [2]!
Păşiţi întins, daţi fuga toţi, zoriţi-vă piciorul.
Cu pulpe iuţi, şold mlădios şi braţ ispititor,
Scumpi veterani cu fraged trup, voi, eunuci din Delos [3]!

După ce şi-a isprăvit versurile, m-a împroşcat cu un sărut cumplit de greţos. Îndată după aceea, înghesuindu-mă în pat, mi-a

---

[2] Prin *triclinium* se înţelegea iniţial unul din paturile pe care se mânca, dar ulterior termenul a ajuns să indice sala unde se lua masa, deci sufrageria. Cu acest sens este utilizat aici termenul, redat de noi prin tricliniu.

XXIII.[1] Lacună în original.

[2] Adică „cinezi moi" (în greceşte *spataloi kinaidoi*), dansatori cu experienţă, care întreceau în rafinamente pe cinezi.

[3] Insulă în Marea Egee, celebră pentru târgul său de sclavi, unde se vindeau şi mulţi eunuci.

smuls cu forţa veşmântul ce mă acoperea şi, aţâţat de pofte, s-a străduit îndelung, dar zadarnic, să-mi trezească bărbăţia, pe care mult o râvnea.

Pe fruntea sa asudată, curgeau la vale pâraie de acacia[4] şi între ridurile de pe obraz zăcea atâta fard încât puteai crede că ai de-a face cu un perete dărăpănat pe care-l dă gata pentru totdeauna o furtună.

XXIV.

N-am putut să-mi stăpânesc lacrimile şi am ajuns în culmea deznădejdii.

— Rogu-te, zic, stăpână, n-ai poruncit să mi se dea un embasicet?

— O, răspunde ea, om destoinic şi izvor de farmec adevărat! Cum? N-ai priceput că embasicetul este un cined[1]?

Atunci, ca să nu-i meargă mai bine tovarăşului meu, am strigat:

—Pe cinstea mea, de ce Ascyltos trebuie să stea degeaba în acest tricliniu?

— Da, da, zise Quartilla, să i se dea şi lui Ascyltos un embasicet.

Când a auzit această vorbă, cinedul, sărind pe alt cal, a început să-l piseze pe tovarăşul meu cu sărutări şi cu îmbrăţişări. Giton s-a ridicat în picioare ca să vadă mai bine cum stau lucrurile. Se prăpădea de atâta râs, nu alta. Iată însă că l-a zărit Quartilla, care a început să se intereseze al cui este copilul. După ce i-am spus că e fratele meu, m-a întrebat:

— De ce nu m-a sărutat?

Şi, chemându-l la ea, i-a strivit buzele cu un sărut pătimaş. După care, vârându-şi mâna sub cutele togei şi pipăindu-i bărbăţia încă fragedă, a zis:

— Asta-mi va fi gustarea delicioasă de mâine; căci astăzi, măgăruşul meu viguros mi-a oferit o porţie satisfăcătoare.

---

[4] Sucul de acacia servea la fabricarea fardurilor, pomadelor, unguentelor. Anticii credeau că el poate vindeca diverse inflamaţii şi afecţiuni ale ochilor şi ale pielii.

XXIV.[1] Joc de cuvinte. Embasicet (în latineşte *embasicoetas*, din greacă, unde era *embasikoites*) însemna concomitent cupă de vin şi cined.

XXV.

Pe când vorbea astfel, Psyche s-a apropiat râzând de urechea ei şi i-a şoptit nu ştiu ce.

— Aşa, aşa, făcu Quartilla, bine spui. Fiindcă ni se oferă un prilej minunat, de ce să nu scape de feciorie Pannychis a noastră?

Îndată a fost adusă o copilă destul de frumoasă şi care nu părea să aibă mai mult de şapte ani; era tocmai aceea care venise mai înainte împreună cu Quartilla în odaia noastră. Dar în vreme ce toţi aplaudau şi cereau stăruitor căsătoria, eu m-am mirat foarte şi am arătat că Giton, un copil foarte ruşinos, nu e potrivit pentru o asemenea neobrăzare, şi că nici fetiţa nu a ajuns la vârsta căsniciei.

— Oare, ripostă Quartilla, e mai mică decât am fost eu când am cunoscut prima oară bărbatul? Să mă pedepsească Iunona dacă-mi aduc aminte să fi fost fecioară vreodată! Căci şi mică de tot mă însoţeam cu cei de-o vârstă cu mine, iar o dată cu scurgerea anilor m-am lipit de băieţii mai mari, până am ajuns la vârsta asta. De altminteri, cred că de-aci a ieşit acel proverb care zice: „Cine a dus în spinare un viţel, poate să ducă şi un taur [1]".

Aşadar, de teamă ca Giton să nu sufere vreo ocară mai mare în lipsa mea, m-am ridicat spre a fi de faţă la oficierea căsătoriei.

XXVI.

Iată că Psyche şi acoperise creştetul copilei cu vălul nupţial [1]; iată că embasicetul se şi aşezase în fruntea alaiului cu o făclie în mână[2]. Îl urmau bătând din palme femeile ameţite de băutură. Ele apucaseră să împodobească odaia nupţială cu învelitoarea pe care avea să se petreacă pângărirea. Atunci Quartilla, înflăcărată de această glumă obscenă, s-a ridicat în picioare ea însăşi şi înşfăcându-l pe Giton, l-a târât în iatac.

De altfel băiatul nu se împotrivea, iar copila asculta fără teamă sau tristeţe cuvântul căsătorie. Pe când ei doi şedeau în iatac, noi ne-am aşezat pe prag. Mai întâi Quartilla şi-a lipit curioasă un ochi de-o crăpătură viclean făcută şi a pândit cu patimă jocul copiilor.

XXV [1] Quartilla dă un sens obscen unui proverb care avea cu totul alt înţeles. Proverbul făcea aluzie la povestea lui Milo din Crotona, un atlet care şi-a exersat puterile în felul următor: a purtat zilnic un viţel în spinare o anumită distanţă şi a continuat acest exerciţiu până când viţelul a ajuns taur. Quintilian face aluzie la această anecdotă zicând: „Milo ducea în spate un taur pe care se obişnuise să-l poarte în cârcă de când era viţel" (*Instit. Orat.*, 9, 5).

XXVI. [1] În latineşte *flammeum*. Era de culoare portocaliu-roşcată.

[2] Conform ritualului căsătoriei romane.

Cu o mână gingaşă ea m-a tras şi pe mine la această privelişte. Pentru că obrajii noştri se atingeau în timp ce ne uitam, Quartilla se întrerupea uneori din privit şi, apropiindu-şi buzele în treacăt de ale mele, mă biciuia pe furiş cu sărutări[3]...

Aruncându-mă în pat, am petrecut fără teamă restul nopţii[4]...

Trecuseră trei zile şi aşteptam cina liberă[5]; dar, ciuruiţi cum eram de atâtea răni, socoteam că e mai bine să fugim decât să ne odihnim. În vreme ce chibzuiam cum să ocolim furtuna din clipa aceea, un sclav al lui Agamemnon a curmat temerile noastre.

— Cum? făcu el, nu ştiţi la cine se mănâncă astăzi? La Trimalchio, un om tare de soi, care are în tricliniu un orologiu[6] şi un trâmbiţaş[7] tocmit să-i vestească la fiecare ceas cât a pierdut din viaţă.

Ne-am îmbrăcat prin urmare cu grijă, uitând de toate nenorocirile şi i-am poruncit lui Giton, care făcea cu plăcere pe sclavul, să ne urmeze la baia publică.

XXVII.

Între timp, aşa îmbrăcaţi cum eram[1], am pornit să ne plimbăm fără ţintă precisă...sau mai degrabă să glumim şi să ne apropiem de felurite grupuri, când deodată am zărit un bătrân chel,

---

[3] Lacună în original. În rândurile pierdute, autorul arătase, probabil, cum au fugit eroii noştri de la Quartilla şi cum s-au întors acasă.

[4] Lacună în original.

[5] Formula *cena libera* - „cină liberă", pare obscură şi a fost amplu discutată de cercetători. Ea echivala îndeobşte cu ospăţul oferit gladiatorilor în ajunul zilei în care trebuiau să lupte, dar acest sens nu are ce căuta aici. S-a presupus că această cină trebuia să-i elibereze pe Encolpius şi pe Ascyltos, unul de altul, să desfacă legătura lor. S-a presupus de asemenea că cina liberă ar echivala cu un banchet fără reguli şi fără un *magister bibendi*, care să reglementeze consumul vinului. Există şi o altă interpretare: o cină la care poate veni oricine, chiar fără să fi fost invitat.

[6] Pentru că se afla în tricliniu, era, probabil, o maşină hidraulică şi nu un ceas solar. Asemenea maşini marcau prin mişcările lor diferitele ore. Posesiunea unui asemenea orologiu constituia un lux neobişnuit în Roma republicană şi chiar cea imperială. Cicero avea un asemenea orologiu în vila sa de la Gaeta.

[7] În latineşte *bucinator*. Sufla într-o *bucina*, instrument făcut din fier îndoit şi din alamă, asemănător cornului nostru de vânătoare.

XXVII.[1] Baia publică romană se compunea din mai multe încăperi afectate masajului, scăldatului în apă fierbinte, în apă încropită, în apă rece etc. În jurul băilor existau terenuri de sport.

îmbrăcat cu o tunică roşcată, jucându-se cu mingea printre băieţi pletoşi[2].

Totuşi, nu ne uitam atât la aceşti copii, deşi merita să-i priveşti, cât la stăpânul lor, care se antrena cu nişte mingi verzi[3], încălţat în sandale. Când cădea la pământ o minge, nu o mai ridica de acolo, căci în permanenţă se afla în preajma lui un sclav care ţinea la îndemâna jucătorilor un sac plin. Am observat chiar unele lucruri noi şi anume că doi eunuci stăteau fiecare la câte o margine a terenului de joc: unul dintre ei ţinea în mână o oală de noapte făcută din argint, iar celălalt număra mingile, nu cele care săreau din mână în mână în timpul jocului, ci cele care cădeau la pământ. Însă, în vreme ce admiram aceste rafinamente, apăru Menelau[4], venind în goană mare.

— La ăsta, zise el, o să mâncaţi. Nu mai suflu nici o vorbă, căci, iată, banchetul şi începe.

Dar Menelau nu isprăvise bine, când Trimalchio a început să pocnească din degete[5]. La acest semn, eunucul i-a întins oala de noapte în plin joc[6]. După ce şi-a uşurat vezica, Trimalchio a cerut apă ca să se spele pe mâini şi şi-a şters degetele umede de creştetul unui sclav[7].

XXVIII.

Nu aveam răgazul trebuincios spre a observa fiecare amănunt în parte. De aceea am intrat în baie şi, după ce am asudat la aburi câtva timp, am trecut la apă rece[1]. De altminteri Trimalchio se

---

[2] Sclavii tineri şi frumoşi, destinaţi a ajunge favoriţii stăpânului. Ei purtau părul lung, îngrijit şi adesea parfumat. Ceilalţi sclavi aveau părul tăiat foarte scurt.

[3] Verdele reprezenta la Roma culoarea preferată a rafinaţilor, a eleganţilor. Nu ştim precis cum arăta acest joc al lui Trimalchio.

[4] Numele unui profesor, ajutor al lui Agamemnon. Ambele nume de profesori sunt şi ele simbolice: aşa cum grecii fuseseră conduşi sub zidurile Troiei de Agamemnon, secondat de Menelaos, tot astfel învăţăceii şcolii de retorică sunt conduşi în „războiul" lor cu schemele discursului de profesori cu nume identice.

[5] Multe personaje de seamă îşi chemau sclavii pocnind din degete. Trimalchio copia, probabil, pe Pallas, atotputernicul libert al împăratului Claudiu, care-şi chema sclavii numai în acest mod.

[6] Într-o epigramă a lui Marţial apare o scenă similară (Marţial, 3, 82).

[7] Romanii foloseau ştergare pentru mâini când şi le spălau înainte de masă. De altfel, gestul lui Trimalchio este oricum „original".

XXVIII.[1] Romanii obişnuiau să treacă brusc din încăperea unde se afla apa fierbinte în cea cu apă rece ca gheaţa.

scăldase de sus şi până jos în parfum şi acum se învelea nu în ştergare de in, ci în prosoape făcute din lâna cea mai moale. Între timp trei băieşi[2] sorbeau sub ochii săi vin de Falern[3] şi, cum vărsau cea mai mare parte din băutură pentru că se ciondăneau între ei, Trimalchio spunea că beau vinul în sănătatea sa. Apoi, înfăşurat într-o învelitoare de culoare stacojie, Trimalchio s-a aşezat într-o lectică. Înaintea lecticii mergeau patru alergători împodobiţi cu falere[4] şi un cărucior purtat pe braţe, în care era dus favoritul lui Trimalchio, un băiat bătrânicios, urduros, mai urât decât stăpânul său.

În vreme ce Trimalchio înainta astfel, un cântăreţ înarmat cu nişte fluieraşe s-a apropiat de el şi i-a cântat tot drumul la ureche, ca şi cum i-ar fi şoptit o taină. Noi l-am urmat, de pe acum sătui de admiraţie şi, împreună cu Agamemnon, am ajuns la poarta pe uşorul căreia era înfiptă o tăbliţă cu următoarea inscripţie: „Orice sclav care va ieşi afară fără porunca stăpânului, va primi o sută de lovituri". Chiar la intrare stătea un portar îmbrăcat în verde şi încins cu o cingătoare de culoarea cireşii: el curăţa mazăre într-o farfurie de argint. Deasupra pragului atârna o colivie aurită din care o coţofană bălţată saluta pe cei ce intrau.

XXIX.

Tot minunându-mă de toate, a fost cât pe ce să cad pe spate şi să-mi rup picioarele. Căci la stânga intrării, nu departe de odaia portarului, era pictat pe perete un dulău uriaş pus în lanţ. Deasupra se scrisese cu litere mari:„Câine rău"[1] . Au râs şi însoţitorii mei. Eu însă mi-am adunat minţile şi nu m-am lăsat până n-am cercetat tot peretele. Era acolo pictat un târg de sclavi cu inscripţii puse pe

[2] În original *iatraliptae*, cuvânt de origine greacă, deoarece şi meseria era de origine greacă. *Iatraliptae* erau acei oameni care frecau, masau şi parfumau pe cei ce se îmbăiau.

[3] Îndeobşte oamenii de gust beau vin după baie (cf. Marţial, *Epigrame*, 12, 70).

[4] Falerele (în latineşte *phalerae*) erau ornamente făcute din aur sau din argint, plăci rotunde şi adesea gravate cu diverse figuri. Falerele erau purtate pe piept, ca nişte decoraţii, şi uneori se prindeau într-un colier.

XXIX. [1] În original *caue canem*, literal „păzeşte-te de câine". Unii autori (mai ales Seneca) relatează că porţile caselor mari erau păzite de câini foarte voinici, dar că anumiţi proprietari se mulţumeau să picteze imaginea câinelui lângă poartă, cu inscripţia mai sus menţionată, ca să avertizeze pe trecători că în casă se află un dulău uriaş. Pe mozaicul unor vestibule din casele descoperite la Pompei se găsesc figuraţi asemenea câini.

tăbliţele purtate de ei la gât[2]; însuşi Trimalchio cu creştetul încă acoperit cu plete, intra în Roma, ţinând caduceul[3] în mână; îl călăuzea Minerva. Cum învăţase Trimalchio să socotească, cum ajunsese intendent[4] , toate le redase cu sârguinţă, împreună cu lămuriri scrise, un pictor migălos. La capătul porticului se arăta cum Mercur, săltându-l pe Trimalchio de bărbie, îl ducea pe o tribună înaltă. Se aflau alături Fortuna, înarmată cu cornul abundenţei, şi trei Parce care torceau caiere de aur[5].

Am remarcat în portic o ceată de alergători care se antrenau împreună cu un maestru. Pe lângă acestea am văzut într-un colţ un dulap mare, cu o nişă în care se găseau nişte lari[6] de argint, o statuie din marmură a Venerei şi o cutie de aur nu tocmai mică, în care se zicea că se păstrează barba stăpânului casei[7].

L-am întrebat deci pe sclavul pus de pază în atrium[8], ce anume înfăţişau picturile aflate la mijloc.

— *Iliada* şi *Odiseea*, ne-a răspuns, şi lupta de gladiatori dată de Laenas.

XXX.

Nu aveam răgazul necesar spre a privi toate aceste minuni. Noi ajunsesem în tricliniu; în prima parte a acestei încăperi, un intendent primea socotelile. Şi, ceea ce mai cu seamă m-a uimit, pe stâlpii uşii tricliniului erau aşezate fascii cu securi[1]. Capătul acestora se

---

[2]La târgurile de sclavi fiecare sclav purta suspendată la gât o tăbliţă pe care se indica ţara sa de baştină, meseria, calităţile şi defectele. Fresca — este tocmai epoca introducerii picturii murale în locuinţe— înfăţişa, în etapele ei succesive şi într-o manieră evident apologetică, cariera lui Trimalchio.

[3]Toiagul şi simbolul lui Mercur, zeul comerţului, protectorul lui Trimalchio, care se considera negustor iscusit.

[4]În latineşte *dispensator* - sclav care se ocupa cu administraţia casei stăpânului, în special cu finanţele.

[5]Să se remarce vanitatea lui Trimalchio.

[6]Zei casnici.

[7]Romanii, care adoptaseră obiceiul să se radă încă din sec. al II-lea î.e.n., păstrau cu mare grijă prima barbă după ce o consacraseră zeilor într-o ceremonie anumită.

[8]Principala încăpere a casei romane, situată în mijlocul locuinţei. Sclavul însărcinat cu paza în *atrium* era un *atriensis*.

XXX.[1] Fasciile înmănunchiate împreună cu securi, rezervate magistraţilor din Roma, erau însemne ale puterii. Cei dintr-o colonie, chiar italică, nu aveau dreptul la ele. De aici uimirea lui Encolpius.

sfârşea printr-un fel de cioc de corabie, pe care era scris: „*Lui C. Pompeius Trimalchio, sevir augustal*[2] *, intendentul Cinnamus*". Sub această inscripţie se afla o lampă cu două fitile[3], care atârna din tavan, iar două tăbliţe erau înfipte pe amândouă canaturile; dintre acestea, una, dacă îmi amintesc bine, cuprindea următoarea inscripţie: „*Cu două zile şi cu o zi înainte de calendele lui Ianuarie*[4] *Gaius*[5] *al nostru cinează în afara casei*". Pe o altă tăbliţă se pictase mersul lunii şi cele şapte planete; bule de culori diferite deosebeau între ele zilele faste de cele nefaste[6].

Covârşiţi de aceste desfătări, ne pregăteam să intrăm în triclinium, când unul dintre sclavi, însărcinat anume cu asta, strigă:

— Cu piciorul drept[7]!

Fără îndoială am tremurat niţel, ca nu cumva unul dintre noi să treacă pragul altfel decât cerea regula. Apoi, pe când ne înălţam toţi deodată piciorul drept, un sclav, care n-avea nici o haină pe el, s-a aruncat la picioarele noastre, rugându-ne fierbinte să-l scăpăm de pedeapsa ce i se dăduse. Era în primejdie, dar nu făcuse cine ştie ce greşeală: la baie îi şterpelise cineva hainele intendentului, haine care abia preţuiau zece sesterţi. Aşadar, am tras îndărăt piciorul drept şi l-am rugat pe intendentul care număra în atrium nişte bani de aur să-l ierte pe sclav. Acela şi-a săltat trufaş capul şi ne-a vorbit cam aşa:

---

[2] Sevirii augustali *(seuiri augustales)* formau în coloniile italice un colegiu de şase persoane, însărcinat să organizeze cultul împăratului. Ei făceau sacrificii, distribuiau tămâie şi vin. Erau recrutaţi dintre liberţi şi dintre oameni înstăriţi: constituiau o pătură intermediară între masa populaţiei urbane şi aristocraţia municipală (adesea o trambulină spre funcţii mai importante). Sevirii erau schimbaţi în fiecare an. Foştii seviri (*seuirales* sau *corpus augustalium*) păstrau în continuare anumite privilegii.

[3] *Lucerna bilychnis*, lampa cu două ciocuri şi două fitile, în formă de corabie. Era foarte răspândită în lumea romană.

[4] 30 şi 31 decembrie.

[5] În text, de fapt, G., prescurtare de la Gaius. Lui Trimalchio îi făcea o deosebită plăcere să i se dea prenumele (romanii aveau trei nume — prenumele, numele gentilic, supranumele sau *cognomen*) dobândit de el cu ocazia oliberării.

[6] Romanii împărţeau zilele anului în două grupe: *dies fasti* sau *boni*, zilele considerate favorabile şi în care se puteau desfăşura activităţi importante, şi *dies nefasti*, zile nefavorabile, în care nu se făceau lucruri importante. În sec. I e.n. se luau în considerare 132 de zile nefaste.

[7] În original *dextro pede*. Se considera ca un semnal rău prevestitor a intra într-o casă cu stângul.

— Nu mă mâhneşte atât pierderea, cât neghiobia acestui ticălos de sclav. A pierdut hainele mele de masă[8], pe care mi le dăruise cu prilejul zilei de naştere unul dintre clienţii mei[9]. Erau purpură tiriană[10], fără îndoială, dar fuseseră o dată spălate. Însă ce importanţă are? Faceţi ce poftiţi cu sclavul ăsta[11].

XXXI.

După ce am intrat în tricliniu, îndatoraţi de o binefacere atât de însemnată, ne-a întâmpinat acelaşi sclav pentru care pusesem o vorbă bună. Spre mirarea noastră, el ne-a copleşit cu o ploaie de sărutări şi ne-a mulţumit pentru bunătatea noastră.

— Ce mai încoace şi încolo, făcu el, o să aflaţi deîndată cui i-aţi făcut un bine. Vinul stăpânului este recunoştinţa paharnicului[1].

În sfârşit, ne-am aşezat la masă, şi nişte sclavi din Alexandria[2] ne-au turnat apă răcită în zăpadă[3], ca să ne spălăm pe mâini. Alţii s-au repezit la picioarele noastre şi ne-au tăiat bătăturile cu deosebită iscusinţă. Şi nici nu tăceau în timp ce îndeplineau această anevoioasă îndatorire, ci cântau fără încetare[4]. Eu am vrut să aflu dacă toţi sclavii cântă din gură şi am cerut de băut. Un sclav bine dresat mi–a îndeplinit porunca cântând ascuţit. Toţi ne împlineau dorinţele în acelaşi fel. Puteai să crezi că ai nimerit într-un cor de pantomimă, nu într-un tricliniu al unui cinstit cap de familie.

S-a servit apoi o gustare tare aleasă. Ne întinsesem toţi pe paturile de masă, în afară de Trimalchio, căruia, după un obicei nou,

---

[8] Romanii purtau la masă haine speciale, consacrate acestui scop.

[9] Deşi sclav, intendentul avea – sau pretindea să aibă – un client, un om care depindea de el, probabil tot un sclav.

[10] Cea mai bună purpură era cea din Tir, oraş din Fenicia (Libanul actual).

[11] Deci: treacă de la mine!

XXXI. [1] Sclavul vrea să spună că Trimalchio ţine două feluri de vin în pivniţa sa: unul mai bun din care consumă el şi altul mai prost pe care-l serveşte oaspeţilor. El insinuează că va servi binefăcătorilor săi din vinul cel bun al lui Trimalchio.

[2] Tinerii sclavi din Alexandria, adică din Egipt, erau foarte căutaţi şi foarte scumpi. Ei erau reputaţi pentru ştiinţa voluptăţilor, pentru rafinamentul şi eleganţa lor.

[3] Această apă, rafinament inventat şi îndrăgit de împăratul Nero (lua şi băi în astfel de apă), se făcea din apă amestecată cu zăpadă, apoi filtrată, fiartă şi răcită din nou în zăpadă.

[4] Pedichiura acompaniată de muzică nu era totuşi o raritate în Orient.

i se pregătise locul cel mai însemnat[5]. Pe tava cu gustări se afla un măgăruş făcut din bronz de Corint, cu o desagă dublă, care avea într-o parte măsline albe şi în cealaltă măsline negre. Măgăruşul era acoperit de două farfurii; pe marginile lor se gravaseră numele lui Trimalchio şi greutatea argintului din care erau făcute. Poduleţe de fier susţineau hârciogi stropiţi cu miere şi cu mac[6]. Pe un grătar de argint erau puşi cârnaţi fierbinţi, iar sub grătar prune siriene şi sâmburi de rodie.

XXXII.

Ne aflam în mijlocul acestor minunăţii, când s-a arătat însuşi Trimalchio, însoţit de muzică, şi, aşezându-se între nişte perne foarte groase, ne-a făcut să râdem nesăbuit. Capul lui ras ieşea dintr-o manta stacojie[1]; în jurul gâtului şi aşa îngreuiat de îmbrăcăminte, îşi trântise un fular cu o dungă lată[2] şi cu ciucuri care atârnau ici şi colo. Mai mult decât atâta, în degetul cel mic al mâinii stângi purta un inel mare, puţin aurit[3], şi, la ultima încheietură a degetului următor, altul mai mic. După câte mi se părea mie, acest inel era în întregime făcut din aur, însă încrustat cu stele de fier. Şi, ca să nu ne arate numai aceste bogăţii, şi-a dezgolit braţul drept, garnisit cu o brăţară de aur şi cu un cerc din fildeş, închis într-o placă strălucitoare.

XXXIII.

După ce se scobi în dinţi cu o scobitoare de argint, Trimalchio zise:

— Prieteni, aş fi venit mai târziu în tricliniu, dar, ca să nu mă las aşteptat prea mult de voi, am renunţat la micile mele plăceri. Îngăduiţi-mi totuşi să-mi isprăvesc jocul. Îl urmau un sclav, care căra

---

[5] Într-adevăr, locul de onoare era de regulă rezervat unui oaspete. Totuşi începe să se răspândească obiceiul de-a aşeza pe stăpân în locul de onoare (cf. Marţial, *Epigrame*, 4, 82).

[6] Hârciogii presăraţi cu miere şi mirodenii reprezentau una din mâncărurile cele mai gustate de romani, veritabilă trufanda.

XXXII. [1] Era semn de lux deosebit să-ţi înveleşti capul în manta.

[2] Dunga lată de culoare roşie (*latus clauus*) era rezervată senatorilor, numiţi în timpul imperiului şi *laticlauii*. Dar ea se punea pe toga de ceremonie, nu pe fulare. Neavând voie s-o poarte pe togă, Trimalchio se mulţumea să-şi decoreze fularele cu ea.

[3] Inelul de aur era purtat numai de cavaleri. Trimalchio îi imita în felul său.

o masă de joc făcută din lemn de terebint şi zaruri de cristal[1]. Atunci am avut prilejul să observ lucrul cel mai rafinat de pe lume. Căci în locul pionilor albi şi negri, gazda noastră avea denari[2] de aur şi de argint. Dar în vreme ce Trimalchio juca şi înşira toate înjurăturile ţesătorilor[3], ni s-au adus pe o tavă nişte gustări şi, împreună cu ele, un coş în care se afla o găină de lemn cu aripile deschise în cerc, aşa cum arată de obicei cele care clocesc ouă. Imediat s-au apropiat doi sclavi şi, în acordurile unei muzici asurzitoare au început să răscolească paiele şi să scoată ouă de păun pe care le-au împărţit mesenilor. Trimalchio îşi întoarse privirile spre această scenă şi exclamă:

— Prieteni, am dat ordin să se pună ouă de păun[4] sub găină. Pe Hercule, teamă mi-e să nu fie gata clocite! Totuşi, haide să încercăm. Cine ştie, poate sunt încă de mâncat.

Am primit linguriţe care cântăreau nu mai puţin de-o jumătate de livră[5] şi am spart cojile ouălelor de fapt făcute din cocă groasă de făină. Însă eu eram cît pe-aci să-mi arunc porţia căci aveam impresia că puiul era gata-gata să iasă din gălbenuş. Apoi cînd am auzit pe un mesean, care părea obişnuit cu astfel de treburi, spunând: „Aici trebuie să fie ceva bun", am desfăcut coaja cu mâna şi am dat peste o pitulice[6] straşnic de grasă, învelită într-un gălbenuş piperat.

XXXIII [1] Zarurile obişnuite se făceau din sticlă ordinară. Petroniu se referă la un joc care seamănă atât cu şahul cât şi cu tablele, numit *duodecim scripta*. Jocul se desfăşura pe un eşichier (*tabula*), pe care se aşezau pioni (*calculi*) de culori diferite şi mai multe zaruri (*tesserae*), aruncate de fiecare jucător pe masa de joc atunci când îi venea rândul. După numărul de puncte astfel totalizate, el îşi avansa, da înapoi sau chiar pierdea un pion.

[2] Denarul reprezenta o unitate monetară romană, egală cu 16 aşi, în epoca lui Nero.

[3] Ţesătorii erau celebri pentru înjurăturile lor, precum birjarii într-o epocă mai apropiată de noi.

[4] Încă din secolul I î.e.n. păunul a fost introdus în meniurile romane ca o delicatesă preţuită. În timpul imperiului păunii ajung foarte scumpi şi foarte căutaţi. Începuse primul serviciu (*prima cena*).

[5] O jumătate de livră romană (*libra* era una din greutăţile romanilor) echivala cu 163,75 gr. Romanii cunoşteau două tipuri de linguri: *lingula*, de dimensiuni mai mari, şi *cochlear*, menţionată aci, un fel de linguriţă. Era alcătuită dintr-o tijă dreaptă, terminată într-un vârf ascuţit şi într-un căuş mic. Servea la consumarea ouălelor, stridiilor şi melcilor (în latineşte *cochleae*, de unde şi denumirea acestor linguriţe).

[6] În original *ficedula*, pasăre care trăieşte pe malurile Mării Mediterane şi are

XXXIV.

Trimalchio, întrerupând jocul, ceru să fie servit şi ne îndemnă cu glas puternic să luăm a doua oară vin amestecat cu miere[1], dacă unul din noi ar fi dorit aceasta. Dar deodată muzica a dat semnalul, şi gustările au fost îndepărtate de un cor de cântăreţi. În învălmăşeala stârnită, o farfurie a căzut pe jos, şi un sclav a ridicat-o. Trimalchio a băgat de seamă şi a poruncit ca sclavul să fie pălmuit, iar farfuria să fie din nou azvârlită jos[2]. S-a ivit un lecticarius[3] şi a început să mături argintăria împreună cu celelalte rămăşiţe de pe podea. Apoi au intrat doi etiopieni pletoşi, cu nişte burdufuri mititele, cum au cei care stropesc nisipul în amfiteatru, şi ne-au vărsat vin ca să ne spălăm pe mâini; nimeni nu vroia să ne dea apă.

Stăpânul a fost lăudat pentru rafinamentele sale.

— Zeul Marte[4] iubeşte egalitatea, făcu el. De aceea am poruncit să i se dea fiecăruia masa sa. Totodată, nespălaţii ăştia de sclavi, înghesuindu-se mai puţin, n-o să se mai facă aici atâta zăpuşeală.

În curând au fost aduse amfore de sticlă, migălos pecetluite la gură. Pe gâtul acestor amfore se aflau etichete cu următoarea inscripţie: „Vin de Falern din vremea lui Opimius[5] , vechi de o sută de ani". În vreme ce noi citeam inscripţia, Trimalchio a bătut din palme şi a exclamat:

— Vai, vinul trăieşte mai mult decât bietul om! De asta zic eu acum să-i tragem un chef pe cinste. Vinul este viaţa adevărată. Vă dau un opimian[6] autentic. Ieri n-am servit oaspeţilor un vin atât de bun, şi erau oameni mult mai de vază decât voi.

---

o carne foarte gustoasă. Francezii îi spun *becfigue*, iar italienii *beccafico*. Pitulicea noastră se înrudeşte şi cu această pasăre.

XXXIV. [1]Se referă la *mulsum*, o băutură compusă din trei părţi de vin şi una de miere. Acest amestec se servea în prima parte a mesei: de aci numele de *promulsis* - „înainte de *mulsum*", dat aperitivelor. Vinul îndulcit cu miere era foarte apreciat de romani.

[2] Acest fapt evidenţiază vanitatea absurdă a lui Trimalchio. Era atât de bogat încât considera nedemn să îngăduie ridicarea de pe jos a farfuriilor.

[3] Sclav însărcinat cu supravegherea paturilor *(lecti)* pe care mâncau romanii.

[4] *Marte* (la greci *Ares*) — zeul războiului. Expresia era proverbială.

[5] Opimius fusese consul în anul 121 î.e.n. Deci trecuseră mai mult de o sută de ani. Cronologia este însă fantezistă, iar vechimea vinului, probabil, mult exagerată.

[6] Adică din vremea lui Opimius.

În timp ce sorbeam din vin şi admiram conştiincios aceste minunăţii, un sclav ne aduse un schelet de argint atât de iscusit alcătuit, încât încheieturile şi vertebrele lui mlădioase se răsuceau în toate părţile[7]. După ce l-a azvârlit de mai multe ori pe masă, şi cum, datorită mobilităţii încheieturilor, scheletul lua diferite poziţii, Trimalchio a adăugat:

- *Vai, amărâţii de noi, nu înseamnă nimic omuleţul!*
Fi-vom cu toţii întocmai când Orcus va sta să ne fure [8]!
Hai, să trăim, aşadar, cât ne simţim în puteri [9] !

XXXV.

După laudele noastre a venit şi mâncarea, care însă era mult sub aşteptări. Ciudăţenia ei ne-a stârnit totuşi interesul. Căci pe o tavă rotundă se aflau aşezate în cerc douăsprezece semne[1], deasupra cărora cel ce pregătise tava pusese câte un fel de bucate caracteristic pentru fiecare semn. Deasupra berbecului era năut cornos[2], deasupra taurului o bucată de carne de bou, deasupra gemenilor testicule şi rinichi[3], deasupra racului o coroană[4], deasupra leului o smochină din Africa[5], deasupra fecioarei o vulvă de scroafă tânără, deasupra balanţei un cântar care avea pe un taler o turtă cu brânză şi pe celălalt o plăcintă, deasupra scorpionului un peştişor de mare[6], deasupra săgetătorului un

---

[7] Probabil obicei egiptean, transmis romanilor prin intermediul grecilor. Plutarh, şi mai ales Herodot, dau unele amănunte cu privire la acest obicei. La ospeţe un om arăta mesenilor o statuetă făcută din lemn, reprezentând un cadavru aflat într-un coşciug. Apoi le spunea: „Bea şi înveseleşte-te, căci după moarte ai să fii şi tu la fel" (Herodot, II, 78).

[8] Veche divinitate romană, asimilată ulterior lui Pluto (la greci Hades), stapânul Infernului.

[9] Apare aici o parodiere a temelor şi ideilor care circulau în poezia anacreontică.

XXXV.[1] Se referă la cele douăsprezece semne ale zodiacului. O asemenea tavă era ingenios construită, dar alte mărturii antice atestă că ea nu constituia o inovaţie a lui Trimalchio.

[2] În latineşte *cicer arietinum*, năut care avea oarecum forma unui cap minuscul de berbec.

[3] Ca simbol al perechii.

[4] În fond, şi aici simbolul este uşor de înţeles: racul are picioarele dispuse în forma unei coroane.

[5] Romanii considerau că Africa era pământul leilor şi al smochinelor.

[6] Raportul între scorpion şi peştişor nu este prea clar. Poate că cele două animale au fost asociate pentru că fiecare, în elementul său, se deplasează cu mare repeziciune.

corb[7], deasupra capricornului o langustă marină[8], deasupra vărsătorului o gâscă[9], deasupra peştilor doi barbuni. În mijloc, într-o brazdă de pământ tăiată împreună cu iarba crescută pe ea, era înfipt un fagure de miere[10]. Un sclav egiptean dădea ocol paturilor noastre ducând pâine într-un cuptoraş de argint[11]...

Şi însuşi Trimalchio s-a pus să chinuiască un cântecel din mimul negustorului de somnoroasă[12] .Dar când ne-am apropiat cam amărâţi de bucatele acelea aşa de grosolane, Trimalchio ne-a încurajat:

— Şi acum la masă! Aceasta este legea ospăţului[13].

XXXVI.

Îndată ce Trimalchio a rostit aceste vorbe, patru dansatori s-au apropiat, în sunetele orchestrei, şi au îndepărtat partea de deasupra a tăvii, unde se aflau semnele zodiacului. Pe dată au răsărit — de bună seamă ca al doilea strat de bucate—păsări îngrăşate, ugere de purceluşe şi, la mijloc, un iepure împodobit cu pene, ca să semene cu un Pegas[1]. La colţurile tăvii am remarcat patru Marsyas[2], care purtau

---

[7] De fapt, în latineşte *oclopeta.* Majoritatea cercetătorilor consideră acest termen ca un epitet al corbului, de la *oculus* - „ochi" şi *peto* — "a căuta, a se îndrepta". Deci, *oclopeta* —„cel care se aruncă la ochi". Unii savanţi contestă însă această interpretare. Raportul între corb şi săgetător ar fi însă uşor de stabilit: ambii sunt ţintaşi.

[8] Langusta luptă cu cleştii săi, precum capricornul cu coarnele.

[9] Pasăre care preferă apa.

[10] Unele simboluri sunt evident obscene.

[11] Aici, probabil, o lacună.

[12] Nu se cunoaşte mimul la care face aluzie autorul. În original *laserpiciarius,* adică negustorul de *laser,* suc răşinos al unei plante numite *laserpitium.* Acest *laser* era foarte apreciat de romani.

[13] În text apare un joc de cuvinte intraductibil, prin care Trimalchio voia să-şi pună în evidenţă subtilitatea. *Ius* înseamna în latineşte şi - "lege, drept", dar şi - „sos". Deci, *hoc est ius cenae* echivala atât cu – „aceasta este legea ospăţului" (deci cu „să ne aşezăm la masă"), cât şi cu — „acesta e sosul ospăţului", adică partea lui cea mai bună.

XXXVI. [1] În mitologie, celebru cal înaripat, născut din sângele Meduzei, monstru ucis de eroul Perseu. După ce a fost calul lui Belerofon, Pegas a purtat în Olimp trăsnetul şi tunetul lui Iupiter.

[2] Personaj mitologic. A inventat fluierul şi, încrezător în talentul său, a provocat pe Apollo la întrecere muzicală. Lupta a fost arbitrată de Muze care au indicat pe Apollo ca învingător. Acesta l-a pedepsit ulterior pe Marsyas pentru cutezanţa lui: l-a legat de un pin şi l-a jupuit de viu. La Roma exista o

nişte burdufioare de unde curgea un sos piperat[3] peste peştii ce înotau în el ca într-un eurip[4]. Am aplaudat toţi, începând cu sclavii, şi ne-am aruncat râzând asupra unor lucruri atât de alese. Trimalchio, înveselit straşnic de o asemenea surpriză, începu să strige:

— Taie!

Îndată s-a ivit sclavul care tăia carnea şi, potrivindu-şi mişcările pe ritmul muzicii, a tăiat bucăţile în aşa fel încât puteai crede că ai de-a face cu un conducător de care la o întrecere, ce lupta în sunetele unei orgi hidraulice[5]. Între timp Trimalchio, murmura cu glasul mlădiat:

—Taie! Taie!

Bănuind că un cuvânt de atâtea ori repetat ascunde vreo glumă, eu nu m-am ruşinat să-i cer vecinului meu de pat din stânga să-mi tălmăcească înţelesul acestor vorbe. Şi acela, care privise de atâtea ori jocuri de acest fel, îmi răspunse:

— Îl vezi pe cel care taie bucăţile de carne: se numeşte Taie. Astfel Trimalchio ori de câte ori zice Taie, cu aceeaşi vorbă îl cheamă pe nume şi îi dă ordine[6].

XXXVII.

N-am mai putut gusta nimic: în schimb m-am întors spre acest vecin şi, ca să aflu cât mai multe noutăţi, l-am luat pe departe şi l-am întrebat cine era femeia care alerga încoace şi încolo.

— E nevasta lui Trimalchio, îmi răspunse el, şi se numeşte Fortunata[1]. Şi pe bună dreptate, căci măsoară banii cu baniţa. Şi mai

---

statuie a lui Marsyas, dansând beat şi purtând pe umăr un burduf întocmai ca pe tava lui Trimalchio.

[3] În latineşte *garum piperatum* - sos preparat din intestine de peşte, oţet şi piper. Se servea de regulă împreună cu peştele şi era foarte mult îndrăgit de romani.

[4] Euripul era braţul de mare care desparte insula Eubeea de Grecia continentală, în speţă de peninsula Attica. Ulterior romanii au numit eurip canalul care iriga o grădină. Printr-o hiperbolă comică, Petroniu dă numele de eurip sosului scurs din burdufioare şi adunat în fundul recipientului unde forma o mică baltă în care pluteau peştii.

[5] Operaţia tăierii cărnii la banchete se desfăşura după indicaţiile unui ritual savant.

[6] Joc de cuvinte, însă mai clar în latineşte. *Carpe* — "taie", putea fi concomitent interpretat ca vocativ al unui substantiv *Carpus* (nume propriu) şi ca imperativ al verbului *carpere*, care înseamnă„a tăia".

XXXVII. [1]De la *fortuna* - „noroc".

ieri ce-ţi închipui că era? Să mă ierte geniul tău[2], dar n-ai fi luat din mâna ei nici măcar o bucăţică de pâine. Acum, nu se ştie nici cum şi nici de ce, s-a cocoţat sus de tot şi a ajuns mâna dreaptă a lui Trimalchio. Ce mai calea-valea, dacă ea îi spune în miezul zilei că e noapte, el crede. Trimalchio nu mai ştie câtă avere are, căci e putred de bogat; dar târfa[3] asta stă cu ochii în patru: nimic nu-i scapă. Mănâncă pe sponci, nu bea, se pricepe să-ţi dea sfaturi bune. E o comoară la casa omului. Totuşi are limba ascuţită. Gaiţă, nu alta! Dacă iubeşte pe cineva, apoi îl iubeşte; dacă nu-l iubeşte, nu-l iubeşte. Iar Trimalchio are atâtea moşii, cât vezi cu ochii[4]. Bani peste bani. A grămădit mai multă argintărie în odaia portarului său decât au alţii în toată averea lor. Cât despre sclavi – măi, măi! – pe Hercule, nici a zecea parte dintre ei nu-şi cunoaşte stăpânul! Ce mai încoace şi încolo, bagă în cofă[5] pe oricare din nătărăii ăştia de aici.

XXXVIII.

Să nu care cumva să crezi că el cumpără ceva. Toate se fac în casă: lână, chitre, piper. Dacă o să cauţi, ai să găseşti până şi lapte de pasăre[1]. Aşa, de pildă, nu avea lână bună: a cumpărat berbeci de Tarent[2] şi i-a vârât în turmă[3].Ca să aibă în casă miere din Attica, a

---

[2] Expresie curentă în limba latină (*ignoscet mihi genius tuus*). Romanii considerau că fiecare om are un *Genius* al său, divinitate masculină protectoare, care era reprezentată ca un om îmbrăcat în togă, ţinând în mână o cupă şi un corn al abundenţei. *Genius* era, deci, un fel de dublu divin.

[3] În original *lupatria*— „lupoaică", dar mai ales— „femeie stricată".

[4] În original *quantum milui uolant* — „cât pot să zboare şoimii".

[5] În original altă expresie proverbială: *in rutae folium coniciet* -„va arunca pe o foaie de rută".

XXXVIII. [1] În original *lacte gallinaceum* — „lapte de găină", care indica ceva rar, aşa cum indică în româneşte lapte de pasăre. De altfel, în italiană se spune şi azi *latte di gallina,* cu aceeaşi valoare. Însă în textul latin apare o eroare intraductibilă. Substantivul *lac, lactis* era de genul neutru şi deci forma *lacte* (în care lipseşte *m* final) este incorectă. Normal ar fi *lac*. Punând în gura vorbitorului o asemenea formă neclasică eronată, Petroniu îi ilustrează gradul de cultură.

[2] Tarentul era vestit pentru lâna sa de calitate, care concura pe cea din Attica şi din Milet. Se pare că oile din Tarent aveau o lână atât de fină încât li se acoperea blana cu piei spre a o proteja. De aceea erau numite şi *oues pellitae* -„oi cu piele".

[3] Petroniu relevă că Trimalchio era un latifundiar important. Marile domenii ale epocii tindeau spre o organizare economică autarhică.

poruncit să i se aducă albine de la Atena; în curând albinele de prin părţile astea vor ajunge mai bunişoare mulţumită celor grecoteie. Bunăoară, zilele trecute a scris să i se trimită din India sămânţă de ciuperci[4]. Nu are nici o catârcă, care să nu se tragă dintr-un onagru [5]. Vezi toate pernele astea? Nu există una care să n-aibă umplutură de purpură sau de lână stacojie. Halal de aşa chilipir! Cu toate astea, nu care cumva să-i dispreţuieşti pe ceilalţi liberţi de aici. S-au pricopsit zdravăn mai toţi. Uită-te la ăla care şade culcat pe ultimul pat: azi are o avere de opt sute de mii de sesterţi. S-a îmbogăţit din nimic. Mai ieri căra lemne cu spinarea. Dar se zice — eu nu ştiu nimic, dar am auzit de la alţii — că ar fi şterpelit scufia unui spiriduş. În felul ăsta a făcut rost de o comoară[6]. Eu nu pizmuiesc pe nimeni, dacă un zeu i-a dat ceva. Însă abia a scăpat de palmă[7] şi se grozăveşte nevoie mare. De curând a pus un afiş cu următoarele cuvinte: *„C. Pompeius Diogenes închiriază începând de la calendele lui iulie [8] mansarda sa, căci îşi cumpără o vilă"*. Ce să mai spun despre cel de colo, care se fuduleşte ca un libert ce este? Ce bine a dus-o! N-am necaz pe el! A avut milionul său de sesterţi, dar a încurcat-o rău. Şi-a ipotecat până şi părul. Şi, pe Hercule, nu din vina lui: nu găseşti om mai bun ca el! Dar l-au adus la sapă de lemn ticăloşii de liberţi, căci i-au luat totul. Da, da, oala fierbe prost, dacă fierbe pentru mai mulţi prieteni [9]. Când treburile merg rău, prietenii spală putina. Şi ce meserie serioasă a învârtit, aşa cum îl vezi acum! A fost antreprenor de pompe funebre. Se ospăta ca un rege: avea mistreţi fripţi în mantaua lor[10], tot

---

[4] Trimalchio nu ştia că ciupercile n-au seminţe. Acest fapt atestă atât cultura lui Trimalchio cât şi nivelul vorbitorului.

[5] Onagrii erau o specie de măgari sălbatici, întâlniţi în Frigia şi Licaonia. Catârii care descindeau dintr-un onagru erau consideraţi ca deosebit de valoroşi.

[6] Romanii credeau că nişte spiriduşi cu o scufie pe cap păzesc comori ascunse. Dacă cineva izbutea să-i ia unui spiriduş scufia, putea să-l silească să-i arate locul comorii în schimbul ei.

[7] Aluzie la palma pe care i-o dădea unui sclav stăpânul în momentul eliberării. Deci personajul era un libert proaspăt sau se purta ca un libert proaspăt.

[8] 1 iulie reprezenta la romani data reînnoirii chiriilor.

[9] Expresii proverbiale. La greci proverbul suna în felul următor: „Oala trăieşte cât prietenia".

[10] Desigur exprimare glumeaţă, în loc de „mistreţi întregi" sau „mistreţi fripţi în pielea lor".

soiul de prăjituri şi păsări, şi bucătari, şi cofetari. Se vărsa mai mult vin sub masa lui decât ţinea oricare altul la el în cămară. Era vis, nu om[11]. Cum a început să-i meargă rău, de teamă ca nu cumva creditorii să-l miroasă că e la strâmtoare, a pus la cale o vânzare cu următorul afiş : *„Titus Proculus îşi vinde la licitaţie lucrurile care-i prisosesc* “.

XXXIX.

Trimalchio a întrerupt poveştile noastre aşa de plăcute. Tocmai se luase mâncarea, şi mesenii, veseli, se puseră pe băut vin şi pe discuţii cu glas tare. Sprijinindu-se în cot, el ne spuse:

— Haideţi, faceţi cinste vinului ăsta! Lăsaţi peştii să înoate[1]. Mă rog, credeaţi că eu m-aş fi mulţumit cu mâncarea pe care aţi văzut-o deasupra tăvii? Aşa-l cunoaşteţi voi pe Ulise[2] ? Şi de ce nu? Chiar în timpul mesei trebuie să facem niţică filologie. Odihnească-se în pace oasele stăpânului meu, care m-a vrut om ca lumea. Căci ştiinţa nu mai are taine pentru mine, cum v-a dovedit o dată pentru totdeauna mâncărica asta. Cerul ăsta[3], unde locuiesc cei doisprezece zei, se înfăţişează în tot atâtea figuri şi se face mai întâi berbec. Oricine se naşte sub acest semn are multe oi sau capre, multă lână; pe lângă toate astea mai are un cap tare, o frunte neruşinată şi un corn ascuţit. Sub acest semn se nasc cei mai mulţi dintre savanţi şi dintre pisălogi[4].

Noi lăudarăm subtilitatea astrologului nostru; încurajat de elogii, el şi-a reluat explicaţiile:

— Apoi tot cerul se face tăuraş. Atunci se nasc nestăpâniţii şi văcarii[5] şi cei care se îmbuibă. Sub semnul gemenilor se nasc carele trase de doi cai, boii, testiculele şi cei care spoiesc amândoi pereţii

---

[11] În original: *phantasia, non homo.*

XXXIX. [1] Glumă cam vulgară cu înţelesul următor: beţi atâta vin încât peştii să poată înota în pântecele vostru.

[2] Citat din Vergiliu, *Eneida*, II, v.44. Trimalchio voia să-şi demonstreze erudiţia.

[3] Şi Trimalchio face erori de limbă, din păcate intraductibile. El spune pentru cer *caelus*, deşi corect era *caelum*. Asemenea confuzii apar din abundenţă în continuare. Cum în limba vorbită se tindea spre confundarea genurilor şi declinărilor, oamenii cu o cultură rudimentară comiteau frecvent asemenea erori.

[4] Pentru că au capul tare şi combativitatea berbecilor. Pentru savanţi nu e tocmai măgulitor.

[5] Deci categoriile etice se amestecă cu cele profesionale, pe baza celor mai formale analogii cu particularităţile animalului din zodia respectivă.

deodată[6] . Eu unul, m-am născut în zodia racului: într-adevăr stau bine înfipt şi pe mai multe picioare. Stăpânesc multe bunătăţi, şi pe mare, şi pe pământ: căci racul se potriveşte şi cu una şi cu alta. Şi de aceea, de multă vreme n-am mai pus nimic pe acel semn, ca să nu-mi supăr steaua. În zodia leului se nasc mâncăcioşii şi cei cărora le place să dea ordine; în cea a fecioarei se nasc femeile, sclavii fugari şi cei puşi în lanţuri; în cea a balanţei, măcelarii, droghiştii şi cei care ştiu să se descurce[7] ; în cea a scorpionului, otrăvitorii şi cuţitarii; în cea a săgetătorului, saşiii şi cei care se uită cu un ochi la faină şi cu celălalt la slănină[8] ; în cea a capricornului, oamenii necăjiţi, cărora le cresc coarne din pricina necazurilor; în cea a vărsătorului, cârciumarii[9] şi capetele seci[10]; în cea a peştilor, bucătarii şi retorii[11]. Aşa se învârteşte, ca o comoară, globul pământesc şi face mereu câte un rău; fie că oamenii se nasc, fie că mor. La mijloc vedeţi o brazdă de pământ şi deasupra ei un fagure; să nu credeţi că le-am pus fără rost. Pământul, maica noastră, se află la mijloc, rotunjit ca un ou şi ţine în el toate bunurile, întocmai ca un fagure.

XL.

— Formidabil! strigarăm toţi şi, înălţându-ne braţele spre tavan, jurarăm că Hiparh[1] şi Aratus[2] nu fuseseră oameni vrednici de asemuit cu Trimalchio.

În această vreme au apărut slujitori şi au întins pe paturi nişte învelitori pe care erau pictate reţele şi pândari cu ţepuşe în mână şi tot ce trebuie pentru vânătoare. Nu ştiam încotro să îndreptăm bănuielile noastre, când, în afara tricliniului, s-a stârnit o larmă mare şi nişte câini din Laconia[3] s-au pornit să alerge în jurul mesei. I-a urmat o tavă

---

[6] Expresie obscură. Unii văd aici o aluzie obscenă, alţii o metaforă pentru ipocriţi, similară expresiei - „taler cu două feţe". Să se observe preponderenţa cifrei doi (e vorba de zodia gemenilor).

[7] Deci cei ce practică o meserie în care folosesc cântarul şi cei care-şi cântăresc acţiunile.

[8] Exact, în original: „cu un ochi la legume şi cu celălalt la slănină".

[9] Pentru că toarnă apă în vin.

[10] În original: *curcubitae,* care însemna, de fapt — „dovleci". Este oare o aluzie la faptul că mulţi dictatori s-au născut în zodia vărsătorului?

[11] Pricepuţi şi unii şi alţii în meseria lor — în bucătărie şi la tribună — precum peştii în apă.

XL. [1-2] Astronomi greci. Aratus a scris poemul *Phainomena,* tradus de mai multe ori în latineşte.

[3] Regiune din sudul Greciei, în peninsula Peloponez. Aci se află Sparta,

pe care era așezat un mistreț de o mărime neobișnuită și în plus cu o scufie[4] pe cap. De colții lui atârnau două coșulețe făcute din frunze de palmier; în unul se găseau curmale de Caria[5], în celălalt curmale de Teba[6]. În jurul mistrețului se aflau purceluși făcuți din cocă, atârnați de țâțele lui. Se arăta astfel că animalul este o scroafă. Purcelușii au fost împărțiți oaspeților, ca daruri. Pentru a tăia mistrețul nu s-a apropiat acel Taie[7], care despicase păsările, ci un uriaș bărbos, cu picioarele înfășurate în fâșii de pânză, îmbrăcat într-un veșmânt făcut din damasc[8]. Scoțându-și cuțitul de vânătoare, a lovit cu putere în coapsa mistrețului, de unde au zburat niște sturzi[9]. Păsărări cu vergi încleiate stăteau la pândă și într-o clipă au și prins sturzii care zburau prin tricliniu. Apoi, după ce a poruncit să i se dea fiecărui mesean câte o pasăre, Trimalchio a adăugat:

— Uitați-vă bine la ghindele de lux pe care le mânca porcul ăsta sălbatic.

Pe loc, sclavii s-au apropiat de coșulețele atârnate de colți și au împărțit mesenilor, în porții egale, curmale de Caria și de Teba.

XLI.

Între timp, eu, care ședeam liniștit în colțul meu, mă frământam în sinea mea și mă întrebam de ce mistrețul intrase cu o

---

ai cărei locuitori erau vestiți ca războinici și ca vânători iscusiți. Spartanii crescuseră o rasă excelentă de câini de vânătoare: mici și slabi, cu botul ascuțit, cu miros excelent și picioare rapide.

[4] Se referă de fapt la un fel de bonetă, numită de romani *pileus* și de greci *pilos*. Avea formă conică și margini, spre a proteja fața de razele soarelui. Sclavii aveau dreptul s-o pună pe cap în momentul eliberării, ca simbol al libertății; în timpul sclaviei n-o purtau. De asemenea, toți oamenii purtau *pileus* în timpul Saturnalelor, sărbătoare a eliberării, a sfărâmării tuturor îngrădirilor. De aci a venit boneta frigiană, simbol al libertății.

[5-6] Curmalele simbolizau ghindele, hrana favorită a mistreților. Curmalele de Caria (regiune din Asia Mică) erau galbene sau negre, rotunde, mari cât un măr și foarte dulci: cele de Teba (oraș din Egipt) erau albe, mici, foarte hrănitoare.

[7] Vezi mai sus, cap. XXXVI.

[8] În original, *alicula polymita* - tunică cu mâneci scurte, purtată la vânătoare. Stofa respectivă se fabrica, de fapt, nu la Damasc, ci în Egipt.

[9] Deci era un mistreț iscusit preparat, numit mistreț troian, prin analogie cu faimosul cal troian, care avea în pântece soldați. Într-un asemenea mistreț se ascundea de regulă un căprior, în care se introdusese un iepure; în iepure era o potârniche, iar în aceasta o privighetoare. Cum vom mai vedea, Trimalchio nu respectase tradiția.

scufie pe cap. După ce am isprăvit cu toate presupunerile fără rost, m-am hotărât să-l întreb pe tâlmaciul meu ceea ce mă chinuia. Dar el făcu:

— Asta chiar sclavul tău ţi-ar putea-o lămuri: nu e o enigmă, ci un lucru foarte limpede. Acest mistreţ a fost pregătit ieri pentru cel din urmă serviciu, dar mesenii l-au trimis înapoi la bucătărie[1]. De aceea astăzi se întoarce la ospăţ ca libert.

Mi-am blestemat nerozia şi n-am mai întrebat nimic, ca să nu se creadă că n-am cinat niciodată între oameni de vază.

Pe când flecăream între noi în acest fel, un sclav frumos împodobit cu viţă şi cu iederă şi care făcea când pe Bromius[2], când pe Lyaeus[3], când pe Euhius[4], a adus un coş de struguri printre paturi şi a început să recite cu o voce foarte ascuţită poeme alcătuite de stăpânul său. Auzindu-i glasul, Trimalchio s-a întors spunând:

— Dionysos, eşti liber[5].

Sclavul a smuls scufia de pe capul mistreţului şi a pus-o pe creştetul său. Atunci Trimalchio ni s-a adresat, spunându-ne:

— Nu veţi nega că eu îl am lângă mine pe tatăl Liber[6].

Am lăudat vorbele de duh ale lui Trimalchio şi l-am sărutat cum trebuie pe băiatul care dădea ocol mesei.

După acest fel de mâncare[7], Trimalchio s-a ridicat şi s-a dus să-şi facă nevoile. Căpătându-ne libertatea, o dată cu plecarea tiranului, ne-am apucat să pălăvrăgim vrute şi nevrute. Astfel, Dama a vorbit cel dintâi după ce ceruse să i se aducă nişte cupe cu vin:

— Ziua nu contează. Până te întorci, gata, se şi face noapte. De aceea, cel mai bun lucru este să mergi din dormitor direct la masă. Ce mai frig straşnic a fost. Abia m-am încălzit la baie. Totuşi, o băutură caldă e ca o haină groasă[8]. Am băut ulcior peste ulcior şi m-am zăpăcit de tot, nu glumă. Mi s-a urcat vinul la cap.

XLI. [1]Deci eliberat: în original *dimissus est.*

[2-3-4]Numele date lui Bacchus, zeul viţei de vie (la greci, Dionysos) în diferite ipostaze: *Bromius* — un Bacchus mâniat, *Lyaeus* — un Bacchus beat (de la *lyein* — „a dezlega", în greceşte), *Euhius* — un Bacchus visător.

[5]Joc de cuvinte. *Liber*, ca adjectiv, însemna, în latină „liber", dar reprezenta, ca substantiv, alt nume al zeului Bacchus. Trimalchio revine mai jos asupra acestui joc de cuvinte. Romanii îl numeau pe Bacchus şi *pater Liber* — „tatăl Liber".

[6]Pentru că îl eliberase pe sclav. Deci altă glumă: puteai să ai un tată "liber" (şi Trimalchio, ca fost sclav, nu avusese aşa ceva) şi să ai pe „tatăl *Liber*".

[7]Deci al treilea serviciu (*tertia cena*).

[8]La romani expresie proverbială (*calda potio uestiarius est*).

S-a vârât şi Seleucus[1] în vorbă.

— Eu, zise, nu mă spăl în fiecare zi; căci numai spălătoreasa face baie toată ziulica; apa are dinţi şi inima noastră se topeşte zi cu zi. Dar când am dat pe gât o stacană de vin amestecat cu miere, nu mă mai sinchisesc de frig. De altminteri, nici nu m-am putut duce la baie, fiindcă am fost la o înmormântare. Un om minunat, cinstitul Chrysanthus, şi-a dat sufletul. Mai ieri striga după mine, ori de câte ori mă vedea. Parcă şi acuma aş vorbi cu el. Măi, măi! Nu suntem decât nişte burdufuri umflate. Suntem mai netrebnici ca o muscă. Încă muştele mai au ceva putere; noi însă suntem mai amărâţi decât o băşică de apă. Şi dacă n-ar fi ţinut regim, bietul Chrysanthus! Cinci zile n-a pus în gură nici o picătură de apă, nici o bucăţică de pâine. Totuşi s-a dus acolo unde se află cei mai mulţi oameni[2]. L-au dat gata medicii sau mai degrabă ceasul rău. Căci medicul nu e nimic altceva decât o mângâiere sufletească[3]. Măcar a fost frumos înmormântat pe patul în care şedea în timpul vieţii, cu aşternuturi de bună calitate. L-au jelit cum se cuvine. A eliberat şi câţiva sclavi. Numai nevasta l-a plâns cam puţin. Dar ce s-ar fi făcut dacă el nu s-ar fi purtat minunat cu ea? Femeia e tot femeie; neam de ulii. Nimeni n-ar trebui să le facă vreun bine; e ca şi cum ai arunca apă într-un puţ. Iar o dragoste veche este o adevărată plagă.

XLIII.

Devenise plictisitor, şi Phileros i-a spus-o pe şleau.

— Să revenim la cei vii. Ăla are tot ce merită; a trăit bine, a murit bine. De ce să-l plângem? A pornit de la un as şi era totdeauna gata să scoată cu dinţii şi din gunoi un sfert de as. Şi aşa a crescut, cât a crescut, ca un fagure de miere. Cred, pe Hercule, că a lăsat o zdravănă sută de mii de sesterţi[1], şi toată în bani sunători. Spun drept, ca unul care a mâncat limbă de câine[2]: avea gură rea şi limbă ascuţită.

XLII. [1] Seleucus, ca şi Dama de mai sus, era un nume de sclav, întâlnit pe inscripţiile vremii.

[2] Adică pe tărâmul morţilor, mai numeroşi decât cei vii. Anticii subliniau adesea superioritatea numerică a morţilor asupra oamenilor în viaţă. De aceea zeii Infernului erau numiţi zeii bogaţi (în suflete).

[3] Fraza pare o expresie proverbială: *medicus nihil aliud est quam animi consolatio.*

XLIII. [1] Ca şi asul, sesterţul era o unitate monetară romană. Un sesterţ echivala cu doi aşi şi jumătate.

[2] Exprimare trivială. Cum câinele simboliza în antichitate neruşinarea, Phileros vrea să spună că nu se sinchiseşte de nimeni, că vorbeşte liber. Face

Era gâlceava în carne şi oase, nu om. Fratele lui a fost un ins d ispravă, prieten adevărat, cu mână darnică, cu masa întinsă totdeaun pentru oaspeţi. La început a tras mâţa de coadă[3], dar s-a pus p picioare la cea dintâi recoltă de struguri; a vândut vinul aşa cum poftit. Dar a dat lovitura, mai cu seamă când a primit o moştenire, di care a şterpelit mai mult decât i se lăsase prin testament. Şi cap se ăla, sub cuvânt că e supărat pe frate-său, şi-a lăsat averea nu şti cărui fiu al pământului[4]. Fuge departe de tot cel ce fuge de ai săi[5]. Îş ţinea sclavii ca pe nişte oracole, şi tocmai ei l-au dus de râpă Niciodată nu face bani cel care se încrede prea lesne în oameni, ma ales dacă e negustor. Totuşi, e drept că s-a bucurat de viaţă cât trăit... nu-i pentru cine se pregăteşte, ci pentru cine se nimereşte. C mai încoace şi încolo, era fiu al Fortunei. În mâna lui plumbul s schimba în aur. Este însă uşor când toate merg ca pe roate. Şi câţi ar crezi că a trăit? Şaptezeci şi mai bine. Dar era verde, se ţinea bine era negru la păr ca un corb. Îl cunoscusem pe omul ăsta de cân lumea, şi încă mai umbla să facă dragoste. Pe Hercule, cred că n lăsase în pace în casa lui nici pe căţeluşe. Ba îi mai plăceau şi băieţi se pricepea la toate [6]. Nu vreau să-l bârfesc, dar numai asta a dus cu e în groapă.

XLIV.

Aşa sporovăia Phileros; iată ce-a spus şi Ganymedes[1]:

— Ăsta trăncăneşte despre lucruri care nu au legătură nici c cerul şi nici cu pământul[2], dar nimănui nu-i pasă de preţul grâulu Asta însă ne mănâncă, nu alta. Pe Hercule, n-am putut să găsesc a: nici măcar o fărâmiţă de pâine! Şi cum seceta ţine mereu.... De un a e foamete. Să dea boala în edili[3], care umblă mână în mână cu br

---

aluzie poate, şi la cinici, numiţi şi câini — filosofi care preconiza respectarea adevărului.

[3] În original, de fapt: „a smuls penele de pe o pasăre rău prevestitoare"; î latină, expresie proverbială.

[4] Expresie uzuală, în latina vorbită, pentru "primul venit".

[5] Această frază este de fapt titlul unei satire menippee a lui Varro.

[6] În original: *omnis Minervae homo..*

XLIV. [1] Nume dat des sclavilor, mai ales paharnicilor, în amintirea paha nicului Olimpului Ganymedes, răpit de Iupiter de pe pământ şi adus de el î reşedinţa zeilor.

[2] Cum am zice noi: „verzi şi uscate".

[3] Magistraţi municipali însărcinaţi cu dirijarea unor sectoare ale adminis traţiei locale.

tarii: serveşte-mă, că am să te servesc şi eu[4]. Poporul sărman se chinuieşte, şi boturi groase[5] ăştia o duc mereu în Saturnale. Of, dacă i-am avea pe leii ăia pe care i-am găsit eu aici când am venit din Asia[6]! Atunci se trăia! Dacă făina de Sicilia[7] era rea, îi ciomăgeau pe prăpădiţii ăştia, de-i făceau în ciudă şi lui Iupiter. Îmi aduc aminte de Safinius: locuia la arcul de triumf cel vechi când eram eu copil. Era piper, nu om. Ăsta, pe unde umbla făcea pământul scrum sub picioare. Numai că era drept, om de încredere şi prieten adevărat, cu care te puteai juca fără grijă cu degetele pe întuneric[8]. Însă, cum îi mai scărmăna pe toţi în curie[9]! Nu vorbea aşa cum cer regulile artei oratorice, ci pe şleau. Când ţinea discursuri în for, vocea lui se umfla ca o trâmbiţă. N-a asudat vreodată şi nici n-a scuipat în timpul unei cuvântări; cred că a avut în el ceva de asiatic[10]. Şi cu câtă blândeţe răspundea la salut, chemându-ne pe fiecare pe nume, ca şi cum ar fi fost şi el unul dintre noi. În acea vreme grâul era ieftin ca ţărâna. O pâine cumpărată cu un as nu puteai s-o dai gata singur. Acum şi ochiul de bou e mai mare decât o pâine. Of, of, din zi în zi ne merge tot mai rău! Această colonie[11] a noastră o ia înapoi şi nu înainte, de parcă ar fi o coadă de viţel. Dar de ce trebuie să avem noi un edil care nu face cât trei smochine uscate[12], care între un as pentru sine şi viaţa noastră se repede după cel dintâi? De-aia plesneşte de bucurie acasă la

---

[4] Expresie proverbială (în latineşte: *serua me, seruabo te*).

[5] În original, *maiores maxillae*, „fălci zdravene".

[6] Deci şi Ganymedes, ca şi alţi liberţi — şi însuşi Trimalchio, de altfel — provenea din Asia.

[7] Sicilia era grânarul Italiei, în antichitate.

[8] În original: *micare in tenebris*, expresie proverbială pentru a arăta că se poate avea încredere deplină în cineva. Jocul, încă popular în Italia, se desfăşoară în felul următor: unul din jucători comandă un număr de degete şi partenerul se execută cu cea mai mare promptitudine.

[9] Aici — consiliul municipal, sfatul constituit din magistraţi şi din foştii magistraţi ai oraşului.

[10] Oratoria numită asiatică se caracteriza prin discursul amplu, vehement, neobişnuit de sonor. Condiţia fizică a oratorului juca, deci, un rol important. În Asia, oratorii, cântăreţii şi actorii se exersau să nu asude şi să nu scuipe în timpul îndeplinirii sarcinii lor. Să se observe că aici este elogiată oratoria asiatică, condamnată în primele patru capitole.

[11] Coloniile erau în imperiul roman oraşe cu drepturi foarte largi. Nu s-a putut identifica colonia în care se petrece acţiunea şi la care se referă vorbitorul.

[12] Altă expresie proverbială. Noi zicem — „nu face nici două parale", sau —„face cât o ceapă degerată".

el. Primeşte mai multe parale într-o singură zi decât toată averea altuia. Iată, ştiu o învârteală de unde i-a ieşit o mie de denari de aur. Dacă am avea ficaţii mai tari în noi, nu şi-ar face atâta de cap. Acum oamenii din popor sunt lei în casă şi vulpi în afară. Eu mi-am mâncat până şi zdrenţele, şi dacă preţurile la grâne nu scad, o să-mi vând şi cocioabele. Ce o să se întâmple, dacă nu s-or milostivi de noi nici zeii şi nici oamenii? Să n-am parte de copiii mei, dacă nu cred că toate ne vin de la zei. Căci nimeni nu mai crede că cerul e cer, nimeni nu mai ajunează, nimeni nu se mai teme de Iupiter, ci toţi îşi numără zeloşi banii lor. Înainte, femeile în straie lungi[13] urcau în picioarele goale colina pe care se află templele zeilor, cu părul despletit, cu inima curată şi cereau de la Iupiter apă. De îndată se şi pornea să plouă cu găleata; turna nu glumă şi toţi oamenii se puneau pe râs, uzi ca nişte şoareci. De asta au zeii picioarele de lână[14], pentru că noi nu mai credem în ei. Zac în paragină ogoarele...

XLV.

— Te rog, zice Echion, negustorul de stofe[1], să vorbeşti cum trebuie. Câteodată neagră, câteodată albă, a zis ţăranul după ce a pierdut un porc tărcat în mai multe culori. Ceea ce este azi, n-o să mai fie mâine: asta e viaţa. N-ar fi oraş mai bun ca ăsta, dacă ar avea oameni. Dar acum suferă cumplit şi nici nu e singurul în această situaţie. Nu trebuie să facem pe mofturoşii: peste tot este acelaşi cer. Tu dacă ai fi în altă parte, ai spune că aici umblă porcii gata fripţi prin oraş[2]. Şi, iată, o să avem o minunată întrecere între gladiatori, care o să ţină trei zile la rând; n-au să fie sclavi profesionişti, ci mai cu seamă liberţi[3]. Şi Titus al nostru[4] are inima largă şi mintea înflăcărată.

---

[13] În original, *stolatae*. În secolele anterioare erei noastre, femeile romane purtau în timpul ceremoniilor rochie lungă (*stola*), cu sau fără mâneci, strânsă pe talie.

[14] Altă expresie proverbială, vrând să spună că zeilor nu le mai pasă de nevoile muritorilor sau că sar greu în ajutorul oamenilor.

XLV. [1] Echion era alt nume răspândit, întâlnit şi în satirele lui Iuvenal ca şi în inscripţii. Negustorii de stofe apăreau ca personaje şi în mimi.

[2] Altă expresie proverbială.

[3] Luptele sângeroase între gladiatori, desfăşurate în amfiteatre, angajau mai ales sclavi, pregătiţi în vederea acestui scop (*familiae lanistitiae*). Dar cu vremea (şi mai ales în timpul domniei lui Nero, când a fost scris *Satyricon*-ul), la aceste lupte au participat şi liberţi, uneori chiar şi cavaleri romani, senatori etc.

[4] Patronul lui Echion, care-i dă doar prenumele.

O să fie una sau alta, tot o să iasă ceva de soi din treaba asta. Căci eu stau toată ziua în casa lui şi ştiu că nu şovăie niciodată. Are să dea cele mai bune arme[5], n-are să îngăduie fuga din luptă, şi măcelul are să aibă loc la mijloc, ca să-l vadă tot amfiteatrul. Şi are de unde să facă toate astea. A moştenit treizeci de milioane de sesterţi: tatăl lui a murit, săracul de el. Chiar de-ar cheltui patru sute de mii, nu i-ar păsa, iar numele lui o să fie pomenit de-a pururi. Are câţiva vlăjgani, o femeie conducătoare de car[6], şi pe intendentul lui Glyco, care a fost prins pe când făcea dragoste cu stăpâna sa. O să vedeţi ce ceartă o să iasă în public între geloşi şi amorezaţi[7]. Iar Glyco, om care nu face doi bani, şi-a dat intendentul la fiare[8]! Adică s-a făcut de râs. Cu ce a greşit sclavul dacă a fost silit de stăpână? Mai bine o dădeau la taur pe nemernica aia de femeie[9]. Cine nu poate să bată măgarul, bate samarul[10]. Cum socotea Glyco că are să iasă ceva bun din mlădiţa lui Hermogenes? Ăla era în stare să taie ghearele unui uliu din zbor[11]: năpârca nu zămisleşte o frânghie[12]. Glyco, Glyco şi-a făcut-o singur; de aceea, cât o trăi, are să poarte pe obraz pecetea faptei sale ruşinoase, şi numai Orcus[13] o s-o şteargă. Dar fiecare cu păcatele sale. Numai că parcă şi miros ospăţul pe care ni-l va da Mammaea[14], de unde să mă aleg şi eu cu câte doi denari, pentru mine şi pentru oamenii mei. Dacă ar face asta, i-ar lua lui Norbanus toată trecerea de care se bucură el. Ascultaţi ce vă spun, o să-l lase în urmă hăt-departe pe Norbanus! Şi, de fapt, ce aşa mare bine ne-a făcut Norbanus nouă? Ne-a dat nişte gladiatori care nu fac doi bani, şi prăpădiţi, că, dacă ai sufla peste ei, ar cădea jos; se ţin mai bine în arenă chiar şi oamenii daţi la fiare. Călăreţii pe care i-a trimis să moară în arenă erau galbeni

---

[5] Adică din fier călit; lupta va fi, deci, necruţătoare.

[6] După un obicei celtic, întâlnit la galli şi la britani, apăreau în luptele de gladiatori conducătoare de care.

[7] Primii vor lua desigur partea lui Glyco şi ceilalţi a sclavului.

[8] Vânzându-l probabil lui Titus spre a-l oferi fiarelor în cadrul spectacolului cu gladiatori.

[9] Ca s-o ia în coarne, în plin amfiteatru.

[10] Expresie proverbială. Glyco nu putea să-şi pedepsească soţia şi atunci îl pedepsea pe intendent.

[11] Atât era de lacom şi de zgârcit.

[12] Altă expresie proverbială de tipul: „ce se naşte din pisică şoareci mănâncă".

[13] Aici: „moartea".

[14] Mammaea era un nume destul de întâlnit: l-a purtat în sec. al III-lea e.n. şi mama unui împărat. Provenea de la grecescul *mamme* – „mămică" sau „doică" (în latină apare şi forma *mamma*, ca în italiană).

la faţă ca ceara, de parcă ar fi fost nişte năluci. Credeai că sunt nişte cocoşi prăpădiţi: unul seamănă cu un măgar cocârjat de poveri, altul arată a paralitic, al treilea, care a înlocuit pe cel mort[15], era şi el mort, căci avea tendoanele tăiate. Unul singur a avut niţică inimă în el, un trac[16], şi încă şi ăla s-a bătut numai după regulile învăţate la şcoală[17]. Ce mai încoace şi încolo, la urmă i-au bătut pe toţi cu biciul. Iar oamenii tot zbierau: „Trageţi-le!" Erau buni numai să fugă. „Totuşi, zice Norbanus, v-am dat o întrecere de gladiatori". Iar eu te aplaud aşa cum meriţi. Fă socoteala bine şi o să vezi că eu îţi dau mai mult decât mi-ai dat tu. O mână spală pe alta.

XLVI.

Pare-mi-se, Agamemnon, că zici: „Ce tot bolboroseşte pisălogul ăsta?" Fac asta pentru că tu, care poţi să vorbeşti cum se cuvine, nu scoţi o vorbă. Nu eşti de teapa noastră şi îţi baţi joc de vorbele sărăntocilor. Lasă că ştim noi, învăţătura ţi-a sucit capul. Şi ce dacă? Într-o zi am să te conving să vii la ţară şi să-mi vezi căsuţele. O să avem ce să îmbucăm: pui, ouă; o să fie frumos, chiar dacă anul ăsta vremea rea a stricat toate. Găsim noi ce să punem în gură. Şi apoi îţi creşte viitorul elev, puştiul[1] meu. Ştie de pe acum să spună cele patru părţi[2]: să fie el sănătos, ai să ai pe lângă tine un slujitor mititel. Când are puţină vreme liberă, nici nu ridică măcar capul de pe tăbliţa lui[3]. E deştept şi de soi bun, cu toate că moare după păsări. Eu, în persoană, i-am omorât trei sticleţi şi i-am spus că i-a mâncat o nevăstuică. Totuşi, a descoperit el alte fleacuri, şi acum pictează cu patimă. Se vâră şi în ale grecoteilor şi a început să mişte şi la latină, cu toate că are un dascăl prea îngâmfat. Nu stă locului defel, ci vine şi

---

[15] Gladiatorul învins şi mort era înlocuit cu un altul, care lupta cu învingătorul. Uneori, câte un gladiator mai bun trebuia să se lupte în aceeaşi zi cu câte 3-4 potrivnici.

[16] Gladiatorii numiţi traci (*Thraex*, pentru că tipul de luptător provenea din Tracia) luptau numai cu o sabie scurtă (*sica*) şi cu arme de apărare sumare.

[17] Gladiatorii erau formaţi în şcoli speciale de luptă.

XLVI. [1] În latineşte: *cicaro* (de la *carus* - „drag", cu reduplicare şi terminaţie populară în *o, onis*), cuvânt care marca o afecţiune deosebită.

[2] Editorii nu se înţeleg asupra sensului exact al acestei aserţiuni: după unii, Echion ar face aluzie la împărţirea cu patru, după alţii, la subdiviziunile asului (deci tot aritmetică), iar după alţii, la cele patru diviziuni ale discursului antic. Înclinăm spre această ultimă interpretare.

[3] Pe care scria.

pleacă toată vremea: ştie carte, dar nu-i place să muncească[4]. Mai avem şi un al doilea profesor, nu prea învăţat, dar zelos: învaţă pe elevi mai multe decât ştie el însuşi. S-a deprins să vină în casa mea în zilele de sărbătoare şi se mulţumeşte totdeauna cu ce-i dăm. I-am cumpărat băiatului câteva cărţi scrise cu litere roşii[5], deoarece vreau să prindă ceva din drept pentru cele trebuincioase gospodăriei noastre. Că e tobă de literatură. Dacă n-o să-i placă studiul dreptului, m-am gândit să-l dau la o meserie. Să se facă bărbier, sau crainic public, sau măcar avocat[6]. Meseriile astea n-o să i le poată lua nimeni afară doar de Orcus. De asta îi cânt la cap în fiecare zi:„ Primigenius[7], crede-mă, ce înveţi pentru tine înveţi. Îl vezi pe avocatul Phileros: dacă n-ar fi învăţat, azi ar muri de foame. Mai ieri purta în spinare mărfuri şi făcea pe negustorul ambulant. Acum nu-i pasă nici de Norbanus. Cultura e o comoară, şi meseria nu piere niciodată[8]"

XLVII.

Tocmai depănam asemenea vorbe, când a intrat Trimalchio. După ce şi-a şters fruntea, se spălă pe mâini cu parfum[1]. Apoi după un mic răgaz spuse:

— Iertaţi-mă, prieteni; de multe zile stomacul nu-mi merge bine. Medicii nu găsesc nici un leac. M-a ajutat o băutură făcută din coajă de rodie şi din răşină de pin amestecată cu oţet. Sper că stomacul meu îşi va recăpăta deprinderile vechi. De altminteri, îmi tot huruie prin stomac, de parcă aş avea un taur pe acolo. Dacă cineva dintre voi vrea să-şi facă nevoile, să nu se ruşineze. Nimeni dintre noi

---

[4] În această frază textul latin este corupt şi foarte nesigur: traducătorul este obligat mai degrabă să ghicească înţelesul cuvintelor lui Echion şi să adauge de la el câte ceva în originalul latin.

[5] În original, *rubricata* (de la *ruber* -„roşu"). Erau numite astfel cărţile de drept: ele se scriu cu litere roşii.

[6] Să se remarce gradaţia descedentă a meseriilor. Profesia de bărbier era foarte preţuită; unii bărbieri ajungeau în posturi foarte înalte. Cât priveşte pe avocaţi , ei se deosebeau de jurisconsulţi, specialişti în ştiinţele juridice, oameni care studiaseră dreptul.

[7] Numele băiatului, nume destul de frecvent întâlnit în mărturiile epocii.

[8] În original: *Litterae thesaurum est et artificium nunquam moritur* (desigur un dicton).

XLVII. [1] Romanii bogaţi întrebuinţau o mare cantitate de parfumuri. Ei nu concepeau luxul fără parfumuri. În timpul ospeţelor atmosfera din încăperi era saturată de parfum turnat peste tot, pe mâinile şi picioarele convivilor, în lămpi, în prăjituri etc.

nu s-a născut fără găuri. Eu nu cred să existe chin mai mare decât să te ţii. Nici Iupiter nu poate să oprească asta. Râzi, Fortunata, râzi, tu care adesea nu mă laşi să dorm noaptea din pricina asta? Nici chiar în tricliniu nu opresc pe cineva să se uşureze. De altfel, şi medicii ne interzic să ne ţinem. Dacă aveţi o nevoie mai mare, găsiţi afară tot ce vă trebuie: apă, oală de noapte şi celelalte mărunţişuri. Credeţi-mă, dacă cumva gazele urcă la creier, produc tulburări în tot corpul. Ştiu că mulţi au pierit aşa, pentru că n-au vrut să mărturisească adevărul[2].

Am adus mulţumiri dărniciei şi îngăduinţei lui Trimalchio şi ne-am înnăbuşit râsul, dând pe gât pahar după pahar. Încă nu ştiam că eram abia la mijlocul minunăţiilor sau, cum se spune, la jumătatea drumului.

După ce mesele au fost curăţate în sunetele orchestrei, au apărut în tricliniu trei porci albi, gătiţi cu botniţe şi cu clopoţei. Nomenclatorul[3] spunea că unul are doi ani, al doilea trei ani şi al treilea şase ani. Eu îmi închipuiam că au intrat nişte paiaţe împreună cu porcii lor şi că vor face câteva figuri, aşa cum este obiceiul la circ. Dar Trimalchio nu ne-a lăsat să aşteptăm prea multă vreme.

— Pe care din porcii ăştia vreţi să-l mâncaţi chiar acum? Doar şi nişte ţărani pot pregăti un cocoş, o tocană şi alte fleacuri de felul ăsta. Bucătarii mei fierb des în căldările lor până şi viţei întregi.

Îndată a poruncit să vină bucătarul şi, nemaiaşteptând alegerea noastră, a dat ordin să fie tăiat cel mai voinic şi l-a întrebat apoi pe bucătar cu glas tare:

— Din a câta decurie[4] eşti? Cum acela îi răspunse că face parte din a patruzecea: Ai fost cumpărat, întrebă iarăşi, sau te-ai născut la mine în casă?

— Nici una, nici alta, spuse bucătarul, dar m-ai moştenit prin testament de la Pansa.

---

[2]Formula e ridicol de alambicată, mai ales confruntată cu lucrurile la care se referă. Pare împrumutată, cu intenţie parodică, desigur, dintr-un dialog filosofic al lui Seneca (*De tranquilitate animi — Despre liniştea sufletească*, 1, 16).

[3]Sclav însărcinat să anunţe numele lucrurilor şi persoanelor.

[4] Deci Trimalchio, după un obicei al vremii, îşi împărţea sclavii în echipe de zece oameni, numite decurii, conduse fiecare de un decurion. El întreba pe bucătar cu glas tare ca să vadă oaspeţii că avea sclavi mulţi şi că-i împărţea în decurii. Sclavii se împărţeau îndeobşte în trei categorii: *atrienses* (serveau în casă), *cursores* (îndeplineau diverse comisioane), *uilici* (lucrau la ţară). Această ordine reprezenta şi o ierarhie. *Atrienses* erau cei mai de vază.

— Vezi, zise din nou Trimalchio, ține-te bine; dacă n-o să fii harnic, o să te dau înapoi într-o decurie de curieri[5].

Și bucătarul, căruia i se reamintise că stăpânul este atotputernic, s-a dus în bucătărie împreună cu porcul ce trebuia gătit.

XLVIII.

Trimalchio însă se uită la noi cu blândețe.

— Dacă nu vă place vinul, zise, am să-l schimb. Trebuie să-i faceți cinste. Mulțumită zeilor nu-l cumpăr: tot ce băgăm în gură se face pe vreun domeniu pe care încă nici nu-l cunosc. Mi s-a spus că se învecinează cu Tarracina și cu Tarentul[1]. Acum vreau să adaug micilor mele ogoare și Sicilia, ca atunci când o să am chef să ajung în Africa, să pot călători numai pe pământurile mele. Dar spune-mi, Agamemnon, în ce controversă ai declamat azi? Eu nu pledez la procese, dar am învățat totuși câte ceva pentru nevoile casei. Să nu crezi că disprețuiesc studiul: am trei biblioteci, dintre care una cuprinde cărți grecești și o a doua cărți latinești[2]. Spune-mi, așadar, dacă ții la mine, care a fost tema declamației tale.

După ce Agamemnon a spus: „Săracul și bogatul erau dușmani[3]", Trimalchio l-a întrebat:

— Ce este un sărac[4]?

— Deștept, sări Agamemnon.

După care înfățișă subiectul nu știu cărei controverse. Dar Trimalchio adăugă la iuțeală:

— Asta, dacă cumva s-a petrecut vreodată în realitate, nu este o controversă; iar dacă nu s-a petrecut în realitate, nu reprezintă nimic.

Noi am însoțit cu cele mai călduroase laude aceste vorbe și altele de acest fel, iar Trimalchio a mai spus:

— Ascultă, Agamemnon, dragă, îți aduci aminte de cele douăsprezece munci ale lui Hercule sau de povestea lui Ulise, și

---

[5] *Viatores*; alt nume pentru *cursores*.

XLVIII. [1]Tarracina, numită anterior Anxur, se afla în apropierea Romei, iar Tarentul în sudul Italiei. O asemenea moșie nu putea să existe. Trimalchio își dovedea astfel sau ignoranța sau vanitatea.

[2] Greșeală de aritmetică elementară, revelatoare pentru „cultura" lui Trimalchio.

[3] Acesta era un debut tipic pentru controversele care opuneau pe sărac bogatului. Tema inimiciției dintre bogat și sărac se întâlnea frecvent în controversele retorice ale epocii.

[4] O vorbă „de spirit". Concomitent, Trimalchio sugera că el era prea bogat ca să știe ce înseamnă sărăcia.

anume cum i-a sucit ciclopul degetul cu un cleşte[5]? În copilărie citeam adesea aceste lucruri în Homer. La Cumae am văzut cu ochii mei cum Sibylla[6] atârna închisă într-o sticlă şi când copiii o întrebau: „Sibylla, ce vrei?“, ea răspundea:„Vreau să mor[7]“.

XLIX.

Încă nu isprăvise de vânturat toate bazaconiile, când a fost aşezată pe masă o tavă cu un porc uriaş[1]. Am admirat iuţeala bucătarului şi am jurat că nu se putea găti atât de repede nici măcar un cocoş, cu atât mai mult cu cât porcul ni se părea chiar mai mare decât mistreţul care stătuse cu puţin înainte pe masă. Numai că Trimalchio, privindu-l cu din ce în ce mai multă atenţie, a exclamat:

— Cum, cum? Porcul ăsta nu e curăţat de măruntaie? Pe Hercule, nici nu este! Chemaţi-l, chemaţi-l pe bucătar!

Bucătarul s-a apropiat de masă trist şi a mărturisit că uitase să scoată din porc măruntaiele.

— Ce, ai uitat? a ţipat Trimalchio. Ai crede că ăsta nici n-a mânuit vreodată piperul şi chimionul. Dezbrăcaţi-l!

Fără zăbavă, l-au dezbrăcat de veşmintele meseriei sale şi l–au trimis afară din tricliniu între doi călăi. Toţi am început să ne rugăm de Trimalchio cam aşa:

— Se întâmplă; te rugăm, iartă-l; dacă va mai greşi vreodată, nici unul dintre noi nu se va mai ruga pentru el.

Eu, însă, stăpânit de o crudă severitate nu m-am mai putut abţine şi m-am aplecat spre urechea lui Agamemnon:

— Fără doar şi poate, am zis, acest sclav trebuie să fie un nemernic: să uite să cureţe un porc de măruntaie? Pe Hercule, nu l-aş ierta, nici dacă ar fi fost vorba numai de un peşte!

Trimalchio s-a luminat la faţă şi, înveselit iarăşi, a spus:

---

[5] Deformare ridicolă a legendei ciclopului şi a lui Ulise, narată de Homer în *Odiseea*.

[6] Prezicătoare vestită, preoteasa lui Apollo din Cumae.

[7] Întrebarea şi răspunsul sunt pe greceşte, în original. Potrivit unei legende, Sibylla era închisă într-o sticlă sau într-o cuşcă de fier, atârnată în templul lui Hercule. Pasajul acesta a fost apropiat de un altul din Ovidiu (*Metamorfoze*, XIV, 130-153). Sibylla îi povesteşte lui Enea cum a obţinut de la Apollo o viaţă foarte lungă, dar nu tinereţea veşnică. Astfel s-ar explica faptul că Sibylla ajunsese la dimensiuni atât de reduse, încât a putut fi închisă într-o sticlă şi că ea dorea cu ardoare să moară.

XLIX. [1]Era al patrulea serviciu (*cena quarta*).

— Haide, pentru că ai o ţinere de minte atât de rea, curăţă-l de faţă cu noi!

Primindu-şi înapoi tunica, bucătarul a pus mâna pe cuţit şi, tremurând, a despicat pântecul porcului. Neîntârziat, din tăieturile mărite mereu, prin loviturile date de cuţit, au năvălit cârnaţi amestecaţi cu caltaboşi.

L.

După această manevră, sclavii au aplaudat cu entuziasm şi au strigat: „Trăiască Gaius!" Bucătarul a băut şi el o cupă şi a primit o coroană de argint. I s-a dat cupa pe un taler făcut din bronz de Corint. Cum Agamemnon cerceta talerul îndeaproape, s-a amestecat şi Trimalchio:

— Numai eu am adevărate vase de Corint.

Mă aşteptam, cunoscându-i obrăznicia, să-l aud spunându-ne că i se aduc vasele chiar din Corint[1]. Dar el a scos-o la capăt mai bine decât mă aşteptam:

— Poate ai să întrebi de ce numai eu am vase de Corint adevărate. Să-ţi spun: pentru că meşterul de la care le cumpăr se numeşte Corint. Căci cum să nu fie de Corint un lucru făcut de cineva care se numeşte Corint[2]? Şi ca să nu mă socotiţi un nerod, aflaţi că ştiu bine-bine de tot de unde provin bronzurile de Corint. Când a cucerit Ilionul[3], Hannibal[4], om deştept şi mare pehlivan, a adunat pe un singur rug toate statuile de aramă, de aur şi de argint şi le-a dat foc: topindu-se toate împreună, s-a format un aliaj. Meseriaşii au luat din acest amestec şi au făcut farfurii mici şi mari şi statuete. Aşa s-au născut bronzurile de Corint, când s-au amestecat tot felul de metale într-o singură grămadă şi când n-a ieşit nici albă, nici neagră. Să mă iertaţi, totuşi, dar eu prefer vasele de sticlă, căci nu au miros. Şi, dacă nu s-ar sparge, le-aş prefera şi aurului: din păcate, aşa însă nu au mare valoare.

L. [1] În timpul lui Petroniu începuse să scadă producţia de vase şi în genere de produse industriale din Corint, centru vestit în secolele anterioare. Dar în toată lumea romană abundau fabricanţii de vase făcute după modelul celor lucrate la Corint.

[2] Deci iarăşi un joc de cuvinte.

[3] Alt nume al Troiei, de unde şi denumirea poemului homeric care descrie cucerirea acestei cetăţi de către greci.

[4] Hannibal care s-a luptat cu romanii în Italia şi în Africa, la aproape un mileniu de la cucerirea legendară a Troiei, n-avea ce căuta aici. Dar eroarea ilustrează excelent "erudiţia" lui Trimalchio.

LI.

A existat totuşi un meşteşugar care a făcut o cupă de sticlă care nu se spărgea[1]. Cezarul l-a primit împreună cu darul său. Meşterul a cerut cezarului să-i dea înapoi cupa şi a azvârlit-o pe podea. Cezarul s-a speriat zdravăn de tot. Dar meşterul a ridicat cupa de pe pământ; se turtise niţel, ca şi cum ar fi fost un vas din aramă. El a scos un ciocănel din sân şi a îndreptat cupa frumos şi fără grabă. După asta, credea că îl apucase pe Iupiter de picior, mai cu seamă atunci când împăratul l-a întrebat: „Oare mai ştie şi altcineva să facă astfel de sticlă?" Dar aşteptaţi un pic. După ce meşterul a spus că nu, cezarul a poruncit să i se taie capul. Asta pentru că aurul ar fi ajuns gunoi curat dacă descoperirea meşteşugarului ăsta ar fi ajuns la îndemâna tuturor.

LII.

În schimb mă dau în vânt după argint. Am cam vreo sută de cupe mari cât nişte urne[1]... Pe ele vezi sculptat cum Casandra şi-a ucis fiii, şi copiii zăcând morţi sunt atât de bine făcuţi[2] încât ai crede că sunt vii. Am o altă cupă, lăsată de patronul meu, unde se arată cum Dedal o închide pe Niobe în calul troian[3]. Am pe cupe şi lupta lui Hermeros cu Petraites[4], şi sunt toate cupe din cele mai grele. Priceperea mea în asemenea lucruri n-aş vinde-o pentru tot aurul din lume[5].

LI. [1] Anecdota sticlei incasabile era celebră în istorie. Pliniu cel Bătrân o plasează în timpul domniei lui Tiberiu.

LII. [1] Lacună în text.

[2] Altă gafă culturală a lui Trimalchio. Casandra, fiica lui Priam şi prevestitoarea nenorocirilor Troiei, nu şi-a omorât niciodată copiii. Trimalchio o confundă, probabil, cu Medeea, de asemenea fiinţă demonică. Ea şi-a ucis copiii, după ce Iason, iubitul ei şi căpetenia argonauţilor, a părăsit-o la Corint. Este posibil de asemenea să se fi produs confuzia şi cu Niobe, menţionată de Trimalchio mai jos. Copiii acesteia, şase fii şi şase fiice, au fost ucişi cu săgeţi de către Apollo şi Diana, doritori să răzbune insultele aduse de Niobe mamei lor, Latona.

[3] Trimalchio se exprimă prescurtat: reprezentarea figura desigur pe vas. Aci apar alte confuzii. Probabil că Trimalchio o confundă pe Niobe cu Pasiphae, regina Cretei, soţia lui Minos, închisă într-o vacă.

[4] Se referă la luptele dintre Hector şi Patrocle, fiul lui Priam şi prietenul lui Ahile. Trimalchio modifică aici numele. Lui Hector îi spune Hermeros, iar pe Patrocle îl numeşte Petraites. Se pare că Hermeros şi Petraites erau doi gladiatori vestiţi ai vremii.

[5] După confuziile de mai sus această afirmaţie este bine venită.

În vreme ce el înşira toate acestea, un sclav a scăpat pe jos o cupă mică. Trimalchio şi-a întors privirile spre el şi i-a spus:

— Iute, trage-ţi singur o bătaie bună, de vreme ce eşti un dobitoc!

Îndată sclavul şi-a lăsat buza în jos de spaimă şi a început să se roage de stăpân.

— De ce mă rogi? reîncepu Trimalchio. Ca şi cum eu aş vrea să te necăjesc cu ceva. Nu pricepi că eu îţi dau numai sfatul să te rogi de tine însuţi ca să nu mai fii tâmpit?

La rugăminţile noastre, l-a iertat pe sclav. Acela, de îndată ce a căpătat iertarea, a început să alerge în jurul mesei [6]...

A strigat:

— Afară cu apa, aduceţi vin înăuntru [7]...

Am primit cu entuziasm această glumă subtilă şi, mai mult decât noi toţi, Agamemnon, care ştia ce trebuie să faci ca să mai fii poftit la ospeţele lui Trimalchio. Iar Trimalchio, copleşit de laude, a început să bea cu şi mai multă inimă, şi când a ajuns pe jumătate beat, ne-a întrebat:

— Nimeni dintre voi n-o roagă pe Fortunata mea să danseze? Credeţi-mă: n-o taie nimeni la cordax[8].

Apoi a ridicat braţele deasupra frunţii şi a imitat pe actorul Syrus[9], în vreme ce toţi sclavii îngânau: „Madeia perimadeia[10]". Trimalchio ar fi mers chiar în mijlocul tricliniului, dacă Fortunata nu i-ar fi şoptit ceva la ureche, pesemne că asemenea prostii nu sunt potrivite cu demnitatea lui sau aşa ceva. Însă se purta foarte schimbător: când o asculta pe Fortunata, când îşi dădea în petec.

---

[6] Lacună în original.

[7] Lacună în original.

[8] Dans lasciv (utilizat în finalul comediilor atice). Pentru o femeie era necuviincios să-l danseze. Se mişca mai ales pântecele.

[9] Personaj necunoscut nouă.

[10] Nu se ştie exact ce sens aveau aceste cuvinte. Reprezentau probabil o melopee cântată de sclavi spre a acompania dansul lui Trimalchio.

LIII.

Până la urmă un secretar al său i-a tăiat pofta de dans. Acesta a rostit următoarele cuvinte cu glas tare, ca şi cum ar fi fost vorba de actele oficiale ale unui oraş:

— În a şaptea zi înainte de calendele lui august[1], pe o moşie din Cumae, domeniu al lui Trimalchio, s-au născut treizeci de băieţi şi patruzeci de fete[2]; de pe câmp s-au adus în hambar cinci sute de mii de baniţe de grâu; s-au pus la jug cinci sute de boi. În aceeaşi zi sclavul Mithridates a fost pus pe cruce[3], deoarece a vorbit de rău Geniul lui Gaius al nostru. În aceeaşi zi au intrat în tezaur zece milioane de sesterţi, care n-au putut fi întrebuinţaţi în afaceri. În aceeaşi zi s-a stârnit în grădinile pompeiene[4] un incendiu, pornit din casa vechilului Nasta.

— Cum? făcu Trimalchio. Când mi s-au cumpărat grădinile pompeiene?

— Acum un an, răspunse secretarul, şi de fapt nici n-au fost încă trecute în conturi.

Trimalchio se aprinse.

— Orice moşii mi s-ar cumpăra, declară el, dacă nu sunt înştiinţat în şase luni, interzic să fie trecute în conturile mele.

În continuare s-au citit edicte ale edililor şi testamente ale pădurarilor care cuprindeau clauza scoaterii lui Trimalchio din rândul moştenitorilor; apoi au venit la rând liste de vechili, despărţirea unui paznic de o libertă pe care bărbatul o prinsese cu un băiaş şi surghiunirea la Baiae[5] a unui sclav atriensis[6], apoi acuzarea unui intendent şi sentinţa pronunţată de un tribunal alcătuit din cubiculari[7].

Dar iată că s-au ivit şi nişte acrobaţi. O matahală de om, nesărat la culme, a răsărit de undeva cu o scară în braţe şi a poruncit unui băiat să se urce pe ea; acesta, ajuns la capătul de sus al scării, s-a

---

LIII. [1] Deci 26 iulie. Probabil că ospăţul lui Trimalchio s-a desfăşurat în luna iulie.

[2] Sclavi cu toţii.

[3] Supliciu folosit pentru pedepsirea sclavilor.

[4] Aici sunt posibile două interpretări: 1 — grădinile vândute de un anume C. Pompeius, stăpânul lui Trimalchio sau de un urmaş al acestuia fostului sclav (Trimalchio), 2 — grădini situate lângă oraşul Pompei, aflat în sudul Italiei.

[5] Localitate balneo-climaterică din Campania, adică din sudul Italiei.

[6] Sclav care trăia şi muncea chiar în casa stăpânului: el supraveghea serviciul din casă, de fapt atrium (vezi mai sus într-o notă categoriile de sclavi).

[7] Sclavi care serveau în odăile stăpânului (un fel de camerişti).

pus să danseze şi să cânte. Apoi a trecut prin nişte cercuri de foc şi a luat în dinţi o amforă. Numai Trimalchio admira astfel de lucruri şi spunea că asta este o meserie anevoioasă. De altminteri, mai spunea el, nu existau decât două lucruri pe lume pe care să le privească cu nespusă plăcere: acrobaţiile şi cântatul din corn; celelalte, animale, ascultarea muzicii sunt curate fleacuri.

— Căci, adăugă el, am cumpărat şi nişte comedianţi, dar i-am pus să joace numai în atellană[8] şi am poruncit flautistului meu să cânte numai arii latineşti[9].

LIV.

Tocmai pe când Gaius al nostru îi dădea zor cu asemenea sporovăieli, băiatul a căzut drept peste el. Strigau cu toţii, sclavi şi meseni de-a valma, dar nu din pricina unui om atât de tâmpit: ar fi fost bucuroşi dacă şi-ar fi rupt şi gâtul. Însă se temeau să nu se isprăvească rău banchetul şi să fie nevoie să jelească[1] un mort cu care nu aveau nici în clin, nici în mânecă. La rândul său, Trimalchio gemea din greu şi îşi întindea braţul, ca şi cum ar fi fost rănit. Medicii au alergat din toate părţile; printre cei dintâi sosiţi la căpătâiul lui Trimalchio a fost Fortunata, cu părul zburlit şi o cupă în mână, strigând că a lovit-o nenorocirea, că este o sărmană femeie bătută de soartă. Iar băiatul care căzuse peste Trimalchio ne îmbrăţişa mereu picioarele şi ne implora să-l iertăm. Mă simţeam cum nu se poate mai rău, căci mă temeam ca aceste rugăminţi să nu vestească cine ştie ce născocire caraghioasă. Căci nu-mi ieşise încă din minte acel bucătar, care uitase să cureţe porcul de măruntaie. De aceea am început să mă uit cu băgare de seamă prin tot tricliniul, întrebându-mă ce maşinărie

---

[8] Atellana era un gen de comedie populară italică: personajele erau ţărani şi meseriaşi italici şi întrupau eroi ca *Maccus*, grăsunul amorezat, *Bucco*, parazitul desfrânat, *Pappus*, bătrânul avid de bani şi avar etc. *Commedia dell'arte* din evul mediu semăna întrucâtva cu atellana. Trimalchio prefera atellana comediilor greceşti.

[9] Deci Trimalchio, care nu era roman şi nu ştia bine latineşte; era totuşi, „patriot". Nu avea mare pasiune pentru muzica şi teatrul grec, pe care le considera şi prea complicate. Unii exegeţi (Marzullo-Bonaria) consideră că de aici s-ar putea deduce ignorarea limbii greceşti de către Trimalchio. Dar, dat fiind originea orientală a acestuia, nu pare verosimil ca el să nu fi ştiut greceşte. În Orient greaca era limba principală, idiomul în care se înţelegeau oamenii de diverse origini etnice.

LIV.[1] La înmormântări, morţii erau jeliţi îndelung. Se angajau şi bocitoare „specializate" în acest scop.

o să iasă din pereţi, mai cu seamă după ce au început să-l biciuiască pe sclavul care legase braţul lovit al stăpânului cu o faşă de lână albă în locul uneia din lână de culoarea purpurei. Şi bănuiala mea nu era departe de adevăr. Căci, în schimbul pedepsei, a venit un decret al lui Trimalchio care îl elibera pe sclav, ca să nu poată spune cineva că un bărbat atât de însemnat a fost rănit de un sclav.

LV.

Noi am lăudat fapta lui şi am flecărit în toate chipurile cu privire la nestatornicia celor omeneşti.

— Dar, zice Trimalchio, se cade ca această întâmplare, să rămână înscrisă undeva într-un fel sau altul.

Apoi a cerut tăbliţele de scris şi, după ce şi-a stors puţin mintea, a citit cu glas tare versurile ce urmează:

„Soseşte dintr-o dată ce nici nu te aştepţi:
Deasupra noastră totul Fortuna rânduieşte.
De-aceea, o, copile, vin de Falern mai toarnă [1]"

După această epigramă s-a încins o discuţie cu privire la poeţi...şi multă vreme a avut întâietate tracul Mopsus[2] ...până ce Trimalchio a exclamat:

— Te rog, profesore, spune-mi ce deosebire este între Cicero şi Publilius[3]? Mie mi se pare că cel dintâi a fost mai elocvent, iar celălalt mai cinstit. Căci cum s-ar putea născoci versuri mai bune decât astea:

Rânjind, dezmăţul roade, o, Marte, zidul tău [4]*!*
Se-ngraşă în ograda palatului păunul
Cu penele-i de aur— covor de Babilon [5] —

LV. [1] Iarăşi parodie de poezie anacreontică.

[2] Se cunoaşte un autor de tragedii cu un asemenea nume, dar nu există dovezi că el ar fi fost originar din Tracia. Cum textul este în acest loc foarte nesigur (neclarităţi în manuscris), unii editori au corectat numele în *Morsus* sau chiar în *Marsus*, dar asemenea ipoteză nu ajută de fapt la înţelegerea textului. Oricum poetul menţionat aici era un versificator mediocru, şi aprecierea mesenilor ilustrează cultura şi discernământul lor.

[3] Autor de mimi foarte apreciat, îndrăgit în mod deosebit de împăratul Claudiu (sec. I e.n.). Era totuşi absurd să-l compari cu Cicero.

[4] Zidul Romei, cetatea lui Marte.

[5] Oraş din Mesopotamia antică, vestit pentru obiectele de lux produse în atelierele sale.

Numidica găină [6]*, la fel claponul gallic.*
Chiar barza, dragul oaspe, devotamentul însuşi,
Cu-naltele-i picioare şi castaniete-n cioc,
De iarnă prigonită şi sol de zile calde,
Acum drept cuib îşi află ceaunul infamiei [7]*!*
Iubeşti mărgăritarul sau perla indiană?
Aceasta, ca matroană [8]*, purtând marine salbe*
Să zacă fără nuntă pe-un aşternut exotic [9]*?*
Râvneşti smaraldul verde, cristalu-i preţios?
Sau, roşie ca focul, vrei piatra calcedonă [10]*?*
Străluce cinstea-n raza luxosului tăciune?
E drept ca o soţie să poarte voal subţire [11]
Şi să apară goală în norul cel de in [12]*?*

LVI.

Dar oare care este meseria cea mai grea, după cea de scriitor? Eu cred că meseria de medic şi cea de zaraf; medicul care ştie ceea ce au bieţii oameni în burta lor şi cunoaşte clipa când vine febra. Recunosc asta, chiar dacă îi urăsc pe medici din răsputeri, fiindcă îmi prescriu prea des carnea de raţă[1]; zaraful, care descoperă bronzul prin pojghiţa de argint[2]. Iar dintre cei fără grai omenesc, cei mai harnici sunt boii şi oile. Boii, pentru că mâncăm pâinea datorită lor, iar oile fiindcă ne purtăm mândri, nu glumă, numai când suntem îmbrăcaţi în

---

[6] Numidia era o regiune din nordul Africii. Bibilica era, probabil, găina numidică.

[7] S-ar părea că se face aluzie la moda preparării unor mâncări din carnea de barză, introdusă la Roma în sec. 1 e.n.. de un anume Asinius Rufus (cf. Horaţiu, *Satire*, 2,2,49).

[8] Femeie romană căsătorită.

[9] Deci înşelându-şi soţul. Exprimarea e intenţionat alambicată.

[10] Adică din Calcedon, oraş din Asia Mică. Varietatea cea mai apreciată de nestemate de Calcedon avea culoarea roşie.

[11] Matroanele romane purtau uneori veşminte confecţionate din materiale transparente, care au suscitat totdeauna protestele moraliştilor.

[12] Fireşte că aceste versuri n-au fost scrise de Publilius. Ele reprezintă o parodie alcătuită de Petroniu (cu aluzii şi la poezia satirică moralizatoare a lui Persius).

LVI. [1] Tratarea unui bolnav cu o asemenea carne nu pare azi recomandabilă, dar se pare că ea se practica în antichitate. Unii editori modifică textul şi citesc aici „infuzie de anason": ceea ce, desigur, este cu totul altceva.

[2] Deci detectează falsurile, observă care monede de argint sunt în realitate făcute din bronz suflat cu argint.

lâna lor. E ticăloşie mare să mănânci şi carnea oii şi să-ţi faci şi tunică din ea. Dar eu cred că şi albinele sunt animale divine, căci scot din gură mierea, chiar dacă se spune că aceasta vine de la Iupiter[3]. Însă înţeapă, căci orice este dulce pe lumea asta se mai amestecă şi cu ceva acreală.

Iată că-i luase la vale şi pe filosofi, când au început să umble printre mese cupe în care se aflau bilete de tombolă[4]. Un sclav, însărcinat cu aceasta, citea cu glas tare rezultatele[5]. „Argint ticălos": s-a adus o şuncă de porc cu un vas de oţet peste ea[6]. „Pernă de aşezat sub ceafă": s-a adus un medalion de atârnat la gât[7]. „Minte târzie şi mustrare": s-au dat pesmeţi săraţi şi un băţ cu un măr în vârf[8]. „Praz şi piersică": câştigătorul a primit un bici şi un cuţit[9]. „Vrăbii şi apărătoare de muşte": s-au primit struguri uscaţi la soare şi miere de Attica[10]. „Haine de masă şi haine de plimbare": s-au primit un colac şi

---

[3] Conform mitologiei, albinele hrăniseră pe Iupiter pe când era prunc şi se afla într-o peşteră din insula Creta. Drept recompensă, Iupiter le-a înzestrat cu însuşiri deosebite.

[4] Romanii, cu prilejul Saturnalelor şi banchetelor, organizau un fel de tombole. Se trăgeau bilete care indicau diferite obiecte, dăruite de gazdă oaspeţilor săi. Pentru a face jocul mai pasionat se aranja astfel ca diferenţele între valorile obiectelor să fie foarte mari. Totodată, biletele conţineau înscrise aforisme sau glume. Sub Nero, s-au organizat şi tombole publice de acest fel.

[5] Nomenclatura biletelor câştigătoare comportă, adesea, calambururi destul de grosolane, intraductibile însă în altă limbă. Unele din ele nu sunt prea clare nici în latineşte. De asemenea nu sunt prea limpezi nici legăturile între inscripţiile biletelor şi obiectele care le simbolizeză.

[6] Probabil că şunca (*perna*, în latineşte), cu vasul de oţet pentru asezonarea ei (romanii ca şi italienii de azi consumau carnea friptă numai stropită din belşug cu oţet), simboliza moartea „ticăloasă" a porcului. Se propun şi alte interpretări.

[7] Aici totul este vag. Comentatorii se chinuiesc mereu să elucideze lucrurile.

[8] Rebus. Pesmeţii săraţi evocă mintea târzie, mintea care rezistă, iar băţul cu măr comportă un calambur, formula *contus cum malo* - „băţ cu măr", semănând ca sonoritate cu *contumelia* - „mustrare". Se adaugă şi faptul că mustrarea implică pedeapsă (băţul), dar după îndreptare vine răsplata (mărul).

[9] Biciul seamănă, ca formă, cu prazul, iar cuţitul serveşte la curăţarea piersicilor.

[10] Vrăbiilor le plac boabele de struguri, iar muştelor mierea. Pot fi prinse uşor în ea căci se încleiază în miere.

tăbliţe de scris[11]. „Canal şi picior“: s-au adus un iepure şi o sandală[12]. „Mreană şi literă“: câştigătorul a primit un şoarece legat împreună cu o broască şi o legătură de sfeclă[13].

Am râs o groază de vreme. Au fost vreo şase sute de soiul acesta, pe care nu le-am mai putut ţine minte.

LVII.

Ascyltos întrecuse măsura şi, cu mâinile ridicate spre cer, îşi bătea joc şi râdea până la lacrimi. Însă unul dintre liberţii din tagma lui Trimalchio s-a făcut roşu la faţă de furie: era tocmai acela care şedea în stânga mea. El a început să răcnească:

— De ce râzi, berbec tâmpit? Nu-ţi plac lucrurile minunate spuse de stăpânul meu? Poate tu eşti mai gros la pungă şi mănânci mai bine acasă la tine. Să mă ierte zeiţa care ocroteşte locul ăsta, dacă aş şedea lângă omul ăla, n-ar mai behăi el atât. Ce pramatie mai e şi ăsta, cu toate că râde de alţii! Un coate-goale, o haimana de noapte, care nu face nici cât o ceapă degerată. Ce mai calea-valea, dacă-l scuip niţel, nu mai ştie nici pe unde s-o întindă. Pe Hercule, nu mi se urcă sângele la cap cât ai zice peşte, dar în carne moale se fac viermii. Râde? Pentru ce să râdă? Oare ta-su şi-a cumpărat fătul cu un morman de aur? Eşti cavaler roman? Iacă, şi eu sunt fiu de rege. Dar de ce ai ajuns sclav, zici? Pentru că chiar eu m-am făcut sclav şi am preferat să fiu cetăţean roman decât rege tributar. Şi acum sper să trăiesc aşa încât să nu fiu de râsul nimănui. Sunt om, nu un fleac. Merg cu capul sus; nu datorez nimănui nici măcar un ban; nu m-am judecat cu nimeni. Nimeni nu mi-a spus în for: „Dă-mi înapoi ce-mi datorezi“. Am cumpărat câteva petece de pământ, am adunat ceva părăluţe; dau de mâncare la douăzeci de burţi şi la un câine. Mi-am răscumpărat prietena ca să nu-şi mai şteargă nimeni mâinile ude de apă pe rochia ei; am plătit o mie de denari pentru capul ei; am ajuns sevir augustal, fără să dau un ban. Sper că o să mor aşa ca să nu roşesc după moarte.

---

[11] Colacul, ca simbol al mesei luate în casă, şi tăbliţele, pentru că însoţeau adesea la plimbare pe cel care ieşea prin oraş.

[12] Iarăşi neclar, mai ales primul. Poate iepure, pentru că are forma unui canal cu meandre. Sandală, pentru că ea serveşte la determinarea piciorului ca unitate de măsură. Pare a fi vorba de un picior ca măsură.

[13] Iarăşi calambururi. *Mus* — „şoarece“— şi *rana* — „broască“ seamănă reunite cu *muraena* — „mreană“, iar *betta* —„sfeclă“ este şi numele unei litere din alfabetul grecesc. Poate fi totuşi şi o aluzie la cei care se trudesc cu literele şi mănâncă sobru, mai mult sfeclă.

Tu, însă, te osteneşti oare atâta, că nu mai ai timp să te uiţi în urma ta? La altul vezi şi păduchele, iar la tine nu vezi nici căpuşa. Numai tu râzi de noi. Uite, profesorul tău, om în vârstă: lui îi place de noi. Tu, care te ţii de burtă de atâta râs, nu ştii să zici nici *mu* şi nici *ma* [1], oală de noapte, sau mai bine zis curea putrezită: eşti chiar mai moale, dar nu şi mai bun. Eşti tu mai gros la pungă decât mine? N-ai decât să prânzeşti de două ori şi să cinezi tot de două ori. Mai bine încrederea de care mă bucur eu, decât toate comorile din lumea asta. Ce mai calea-valea, cine mi-a cerut ceva de două ori? Am fost sclav timp de patruzeci de ani; totuşi nimeni n-a ştiut vreodată dacă eram sclav sau om liber. Am venit în această colonie un copilandru pletos; nici basilica nu era făcută[2]. M-am străduit totuşi să-mi mulţumesc stăpânul, un om măreţ şi vrednic; tu nu faci nici cât degetul lui mic. Şi erau în casa lui destui care să mi se pună de-a curmezişul, când aici, când acolo. Totuşi — slavă Geniului său!— am ieşit la liman. Astea sunt adevăratele încercări ale vieţii; căci ca să te naşti liber, e tot aşa uşor cum ai spune: vino încoace! Acum de ce stai înlemnit ca un ţap logodit?

LVIII.

După această cuvântare, Giton, care stătea la picioarele noastre, nu şi-a mai putut stăpâni râsul care-l chinuia de mult, şi a izbucnit fără ruşine în hohote. Băgând de seamă aceasta, potrivnicul lui Ascyltos l-a luat la rost pe băiat:

—Mai râzi şi tu, ceapă cu zulufi[1]? Rogu-te, suntem în Saturnale[2], în luna decembrie. Când ţi-ai plătit impozitul de eliberare[3]? Ce pofteşti lepădătură, tu, mortăciune spurcată? O să vedeţi voi ce înseamnă mânia lui Iupiter, tu şi ăsta, care nu ştie cum să te stăpânească. Să nu mai pot pune o bucăţică de pâine în gură, dacă nu te iert pentru că e vorba de un tovarăş al meu, libert ca şi mine. Altfel te învăţam eu minte, n-avea grijă. Ne-am distra minunat

---

LVII. [1] Cum am spune noi: „Eşti tămâie". În original: *nec mu nec ma argutas.*

[2] Clădire care servea la romani drept tribunal şi drept loc unde se făceau afaceri. Galeriile ei slujeau şi ca loc de plimbare. În timpul imperiului s-au construit multe basilici la Roma, în Italia şi în provincii.

LVIII. [1] Plin de bucle.

[2] Prilejuiau destindere generală şi dădeau drepturi tuturor să-şi manifeste liber pornirile.

[3] Aluzie la *uicesima libertatis* — impozit plătit de libert pentru eliberarea sa. Statul aduna toate aceste impozite într-o trezorerie specială.

acum, dar ne încurcă oamenii ăştia de nimic, care nu ştiu să te ţină în frâu. Vorba celui ce zice că aşa cum e stăpânul, este şi sclavul. Abia mă stăpânesc, deşi nu sunt din fire un om căruia i se aprinde mintea lesne. Dar când m-am pornit, nici maică-mea nu mai face doi bani pentru mine. Lasă, te întâlnesc eu pe afară, şoarece păcătos, boţ de noroi: să nu mă mai mişc din loc, dacă nu l-oi învăţa minte pe stăpânul tău. Iar pe tine n-o să te iert nici chiar dacă ai chema în ajutor pe însuşi Iupiter Olimpianul. O să vezi tu la ce este bună chica asta a ta arătoasă, care face cât o para chioară şi la ce e bun stăpânul tău. Lasă, oi pune eu laba pe tine! Ori nu-mi ştiu eu firea, ori n-o să mai râzi de noi, chiar dacă ţi-ar creşte barbă de aur. O să te fac să simţi că chiar şi Athana[4] s-a înfuriat pe tine şi pe ăla care te-a lăsat să-ţi iei nasul la purtare. E drept, n-am învăţat geometria, critica literară şi alte poveşti din astea fără noimă, dar cunosc literele săpate în piatră şi împart în cap până la o sută dacă e vorba de metale, de greutăţi ori de bani. Ce mai calea-valea, dacă te prinzi, facem amândoi un rămăşag: haide încoace, eu pun pe masă un pumn de bani. O să afli că taică-tău şi-a cheltuit banii de pomană dându-te la carte, cu toată retorica pe care o cunoşti. Uite o ghicitoare: „Care poate fi dintre noi? Merg în lung, merg în lat: ghici ghicitoarea mea?[5]" Haide să te mai ajut un pic: „Care dintre noi aleargă şi nu se mişcă din loc; care dintre noi creşte şi totodată scade". Fugi când încoace, când încolo, te holbezi, te zbaţi ca un şoarece într-o oliţă de noapte. Prin urmare ori taci, ori nu mai supăra pe altul mai de soi ca tine, căruia nici nu-i pasă dacă te-ai născut sau nu. Crezi cumva că mă sinchisesc de inelele gălbui pe care le-ai şterpelit de la amica ta? Ajută-mă, Occupo[6]! Să mergem în for şi să cerem bani cu împrumut. Pe loc o să afli că inelul ăsta de fier[7] are credit. Eh! Mare lucru mai e şi o vulpe plouată. Uite, să nu mai câştig eu nimic şi să nu mor aşa de cinstit încât să jure poporul pe înmormântarea mea[8], dacă nu m-oi ţine eu după tine peste tot, fără

---

[4] În manuscris apare forma *Sathana*. Este clar însă că personajul a spus *Athana*. Copistul n-a înţeles forma şi a schimbat-o în alta cunoscută lui. După comentatori, *Athana* ar reprezenta o formă dialectală grecească (şi anume dorică) pentru *Athena*, zeiţa înţelepciunii.

[5] Ghicitoare populară. Întocmai ca şi eroii lui Petroniu, comentatorii n-au putut stabili un răspuns precis. Poate că răspunsul nici nu exista, şi autorul a citat această ghicitoare pentru stupiditatea şi neclaritatea ei, ilustrative însă pentru „inteligenţa" vorbitorului.

[6] Poreclă a lui *Mercur* (ca zeu al hoţilor).

[7] Aşa cum purtau adesea liberţii.

[8] Ca pe un eveniment important şi de-o demnitate ireproşabilă.

bob de zăbavă. Mare lucru şi ăsta care te învaţă toate prostiile: u nătărău, nu un profesor. Pe vremea noastră se învăţa altfel. Profesoru nostru ne spunea: „V-aţi pus în ordine toate lucrurile? Atunc duceţi-vă direct acasă. Să nu vă pierdeţi vremea uitându-v încoace şi încolo; să nu spuneţi vorbe urâte celor mai în vârst decât voi". Acum însă învăţaţi curate bazaconii; nu faceţi mai mul decât doi bani nici unul dintre voi. Eu, însă, aşa cum mă vezi mulţumesc zeilor pentru câte ştiu.

LIX.

Ascyltos începuse să răspundă la aceste ocări, dar a interve nit Trimalchio, desfătat de elocinţa prietenului său:

— Haideţi, lăsaţi încolo gâlceava! Mai bine să ne distrăm iar tu, Hermeros, lasă-l în pace pe băiat! Lui încă îi clocoteşte sângel în vine. Poartă-te tu mai bine decât el. În asemenea treabă, biruie tot deauna cel ce se dă bătut[1]. Tu însuţi, pe când erai încă un cocoşel făceai toată vremea „cococo" şi n-aveai minte. Cel mai bun lucru est să ne înveselim iarăşi şi să ne uităm la homerişti[2].

Îndată a intrat o trupă şi a început să lovească în scuturi c nişte lănci. Cât despre Trimalchio, el s-a rezemat într-o pernă şi, cân homeriştii s-au pornit să dialogheze în versuri greceşti, după obiceiu lor păcătos, el a început să mormăie cu o voce cântată textul lati corespunzător. Apoi, făcându-se tăcere, ne-a spus:

— Ştiţi ce poveste joacă ei acum? Au fost doi fraţi Diomedes şi Ganymedes. Sora lor se numea Elena[3]. Agamemnon răpit-o şi a pus în locul ei o cerboaică[4]. Homer povesteşte cum s luptă între ei troienii şi parentinii[5]. Agamemnon a învins, fireşte, şi dat-o de soţie lui Ahile pe Ifigenia, fiica sa[6]. Din pricina aceasta Aia

---

LIX. [1] Aceeaşi idee, formulată aproape în termeni identici, apare şi într-o operă lui Seneca, cel mai mare filosof roman al epocii: "Este mai bun acela care s retras cel dintâi şi a fost învins cel care a învins" (*De ira — Despre mânie, 35*).

[2] Actori şi cântăreţi care recitau şi cântau la ospeţe versuri din Home considerat în toate secolele antichităţii ca cel mai de seamă poet.

[3] Fireşte că Trimalchio confundă pe Diomedes şi Ganymedes cu Castor Pollux, fraţii Elenei, celebrii eroi mitologici.

[4] Alte confuzii. Nu Agamemnon, basileul Micenei, a răpit-o pe Elena, Paris, feciorul lui Priam. Agamemnon a condus tocmai expediţia destinat recuperării Elenei.

[5] Altă confuzie şi mai grosolană. Troienii s-au luptat nu cu parentinii, cu grecii.

[6] Într-adevăr Ahile a fost logodit cu Ifigenia, dar nu s-a căsătorit niciodată cu e

a înnebunit[7]: tocmai astea o să ne înfăţişeze pe dată bucata interpretată de ei.

După ce a terminat Trimalchio, homeriştii au scos un strigăt şi, printre sclavii care alergau încoace şi încolo, a fost adus un viţel fiert pe un talger de două sute de livre. Viţelul avea pe cap un coif. Aiax se ţinea după el şi, ca şi cum ar fi fost nebun, a început să şfichiuiască aerul cu sabia goală. A dat cu sabia în toate părţile şi a adunat cu vârful bucăţile, pe care le-a împărţit mesenilor care admirau viţelul.

LX.

N-am avut răgaz să admirăm aceste puneri în scenă atât de alese, căci, pe neaşteptate, a început să bubuie tavanul şi să se cutremure tot tricliniul. M-am ridicat uluit, căci m-am temut ca nu cumva să coboare din tavan vreun acrobat. Ceilalţi meseni şi-au ridicat şi ei privirile, aşteptând să li se vestească din cer cine ştie ce noutate. Iată însă că tavanul s-a deschis şi a început să coboare lin un cerc, desprins de bună seamă de la un butoi mare. Pe tot inelul său atârnau coroane din aur cu vase făcute din alabastru, în care se pusese parfum[1]. În vreme ce eram îmbiaţi să luăm aceste daruri, eu mi-am întors din nou privirile spre masă[2]...

Acum, acolo se pusese o tavă cu nişte plăcinte, în mijlocul căreia se înălţa un Priap făcut de bucătar. Ţinea în poala sa destul de largă fructe de toate soiurile şi struguri, după un obicei foarte răspândit. Lacomi, noi am întins mâinile spre acest mic monument şi, la repezeală, un nou val de surprize ne-a reîmprospătat veselia. Căci toate plăcintele şi chiar toate fructele ne stropeau cu parfum făcut din esenţă de şofran dacă le atingeam cât de puţin. Lichidul acesta supărător ne împroşca peste tot. Socotind că este vorba de-o mâncare sfântă[3], şi de aceea servită cu o pompă de-a dreptul religioasă, am sărit în picioare şi am strigat în cor:

---

[7] Aiax, unul din eroii greci din războiul troian, a înnebunit într-adevăr, în legendă, dar din alte pricini.

LX. [1] Asemenea plafoane trucate, care se deschideau şi lăsau să cadă flori şi parfumuri, existau la Roma de peste un secol. În vremea lui Nero se fac multe plafoane de acest fel la curtea imperială.

[2] Lacună în original.

[3] Parfumul extras din esenţă de şofran era utilizat, de regulă, în ceremoniile religioase. De aici greşeala mesenilor.

— Să trăiască împăratul[4], părintele patriei[5]!

Cum însă unii continuau să înhaţe fructele, ne-am umplut şi noi ştergarele, mai ales eu, care nu socoteam nici un dar prea mare ca să nu umplu cu el sânul lui Giton.

Între timp au pătruns în tricliniu trei copii îmbrăcaţi în tunici albe, suflecate în sus, dintre care doi au pus pe masă larii care purtau la gât nişte bule[6]. Al treilea trecea pe la mese cu o cupă de vin în mână şi striga:

— Să ne ajute zeii[7]!

Trimalchio ne-a spus că unul dintre ei se numea „Profitul[8]“, al doilea „Fericirea[9]“, iar al treilea „Câştigul[10]“. Apoi s-a adus bustul lui Trimalchio; pentru că îl sărutau toţi, ne-a fost ruşine să-l ocolim şi a trebuit să-l sărutăm şi noi.

LXI.

După ce i-au urat înţelepciune şi sănătate, Trimalchio a privit către Niceros şi a zis:

— Erai de obicei mai vesel la banchete; nu ştiu de ce acum taci şi nu sufli o vorbă măcar. Te rog, dacă vrei să mă vezi fericit, povesteşte-mi una dintre întâmplările pe care le-ai cunoscut cândva.

Niceros, măgulit de atenţia pe care i-o acordase prietenul său, a spus la rându-i:

— Să mi se ducă pe copcă tot câştigul de acum înainte, dacă nu mor de bucurie încă de multă vreme pentru că te văd aşa. De aceea, haide, să-i dăm drumul la veselie, deşi mă tem să nu râdă de mine savanţii ăştia. Treaba lor: eu tot o să-ţi povestesc. Căci ce pierd eu dacă râd ei? E mai bine să fii luat în râs decât să te laşi batjocorit.

---

[4] În original, *Augusto feliciter* — „să fie fericit Augustus“. După numele întemeietorului imperiului, împăraţii aveau totdeauna şi titlul de *Augustus*.

[5] După exemplul lui Octavian August, majoritatea împăraţilor au fost numiţi părinţi ai patriei. La banchetele epocii se obişnuia să se închine cupele în cinstea împăratului.

[6] Copiii şi adolescenţii le purtau la gât până la 16 ani, ca să-i apere de boli şi duhuri rele. O dată cu toga copilăriei erau lepădate şi aceste bule (în latineşte, *bullae*). Apoi fetele le consacrau Iunonei, iar băieţii larilor, zeii protectori ai familiei. Le atârnau de gâtul acestora.

[7] Deci altă surpriză regizată de Trimalchio.

[8-9-10] În latineşte *Cerdo* (pe greceşte, *Kerdon*) — zeul câştigului la greci (în Sparta antică), *Felicio* — de la *felix* „fericit“ şi Lucro — zeul câştigului la romani, de la *lucrum* — „ câştig“.

Astfel grăind[1], el a dat drumul la următoarea poveste[2].

— Pe când încă eram sclav, locuiam într-o stradă îngustă; acum este acolo casa lui Gavilla[3]. Acolo, cu voia zeilor, am început s-o iubesc pe nevasta cârciumarului Terentius: aţi cunoscut-o pe Melissa tarentina. O muieruşcă straşnic de arătoasă: avea pe vino încoace. Dar, pe Hercule, eu m-am lipit de ea, nu pentru că avea corp frumos sau fiindcă se pricepea la dragoste, ci mai cu seamă pentru că avea inimă bună! Dacă ceream ceva de la ea, nu-mi spunea nu, niciodată; strângea un as, îmi dădea şi mie jumătate. Am pus de o parte bani la sânul ei şi nu m-a înşelat vreodată. Bărbatul ei s-a prăpădit la ţară. De aceea am dat din mâini şi din picioare ca să ajung cumva la ea; căci, aşa cum se spune, la nevoie se cunoaşte prietenul[4].

LXII.

Din întâmplare, stăpânul plecase la Capua[1], ca să scape acolo de niscaiva bulendre de-ale lui. Eu, profitând de prilejul ăsta, l–am convins pe un oaspete al nostru să meargă cu mine cale de cinci mile. Era un soldat tare ca Orcus[2]. Am luat-o la picior cam pe la cântatul cocoşului; luna strălucea ca soarele la amiază. Am ajuns printre morminte; omul nostru s-a dat de o parte printre pietrele funerare iar eu, după ce m-am aşezat jos, am început să îngân o melodie şi să număr pietrele acelea[3]. Apoi, când m-am uitat la tovarăşul meu, el tocmai se dezbrăca şi îşi punea hainele la marginea drumului. Eram ca şi mort de frică. Mi s-a tăiat răsuflarea de spaimă[4]: îngheţasem tot. Dar el, după ce a urinat în jurul hainelor sale, s-a prefăcut deodată în lup. Să nu credeţi că glumesc: n-aş minţi nici pentru o avere întreagă.

LXI. [1] Începutul unui vers latin. Se întâlnesc însă multe stihuri care încep aşa. Petroniu parodiază aici solemnitatea eposului.

[2] Urmează una dintre povestirile incluse în roman.

[3] Personaj azi necunoscut.

[4] Dicton popular care exista, deci, şi în antichitate.

LXII. [1] Localitate din Campania, în sudul Italiei.

[2] Cum se spune acum: „tare ca un diavol".

[3] Sunt discuţii în jurul cuvântului *stelas*, repetat şi tradus de noi, de altfel conform celor mai numeroase interpretări, ca „pietre funerare" (deci de la *stela*). În unele ediţii apare forma *stellas* de la *stella* — „stea". În acest caz traducerea ar suna „şi-a făcut nevoile uitându-se la stelele de pe cer; eu m-am aşezat... şi m-am pus să număr stelele acelea". Cum am spus, preferăm însă interpretarea tradiţională.

[4] În original: „mi s-a oprit răsuflarea în nas" (*mihi anima in naso esse*).

Însă, aşa cum începusem să spun, după ce s-a prefăcut în lup, s-a pornit să urle şi a fugit în codru. Mai întâi, nici nu ştiam pe ce lume mă aflam; pe urmă m-am apropiat să ridic de pe jos boarfele lui: însă ele se schimbaseră în piatră. Cum de n-am murit de frică? Totuşi am scos sabia din teacă şi am tot tăiat la umbre pe tot drumul, până ce am ajuns la casa prietenei mele. Am intrat la ea ca o stafie, gata-gata să-mi dau duhul. Sudoarea îmi şiroia printre umeri, ochii mi se împăienjeniseră. Cu câtă greutate mi-am venit în fire! Melissa mea s-a mirat la început că umblam pe drumuri la o oră atât de târzie şi mi-a zis: „Dacă ai fi venit mai înainte, ne-ai fi dat, cu siguranţă, o mână de ajutor; căci un lup a intrat în gospodăria noastră şi ne-a făcut harcea-parcea toate oile, de parcă ar fi fost măcelar. Totuşi nu şi-a bătut joc de noi nepedepsit, chiar dacă a scăpat cu fuga. Unul dintre sclavii noştri l-a rănit la gât cu o lance". Când am auzit şi astea, n-am mai putut închide ochii toată noaptea şi, cum s-a luminat de ziuă, am luat-o la goană spre casa stăpânului meu Gaius, întocmai ca un cârciumar jefuit de tâlhari. Când am ajuns în acel loc în care se schimbaseră în piatră veşmintele, n-am mai găsit decât o dâră de sânge. Acasă, însă, soldatul nostru zăcea în pat, ca o vită bolnavă, şi un medic îi îngrijea gâtul. Am priceput că soldatul era un pricolici, şi după asta n-aş mai fi mâncat împreună cu el nici o bucăţică de pâine, chiar dacă m-ai fi omorât. Fiecare este liber să creadă tot ce pofteşte; dar dacă eu mint, să mă bată Geniile voastre mâniate.

LXIII.

Am rămas toţi muţi de uimire. A intervenit însă Trimalchio:

— Nu-ţi pun la îndoială povestirea, dar pe cinstea mea, mi s-a făcut părul măciucă. Ştiu că Niceros nu înşiră niciodată fleacuri: dimpotrivă, este un om de nădejde şi nu un limbut oarecare. Să vă povestesc şi eu ceva înspăimântător. Ca un măgar pe acoperiş[1] .

Când eram încă un băiat pletos, căci din copilărie am dus viaţa celor din Chios[2], a murit drăguţul stăpânului nostru: pe Hercule, fusese un adevărat mărgăritar, un băiat chipeş şi desăvârşit în toate privinţele! Aşadar, pe când maică-sa, sărmănica, îl bocea, şi noi, mai toţi, eram cuprinşi de tristeţe, dintr-o dată se porniră să şuiere strigiile[3] , de puteai crede că un câine vânează un iepure. Era pe acolo

---

LXIII [1] Aluzie la poveştile fantastice cu măgari urcaţi pe acoperişul caselor.

[2] Insulă din arhipelagul grecesc în Marea Egee. Era vestită pentru existenţa molatecă şi desfrânată pe care o duceau locuitorii ei.

[3] Un fel de vampiri (şi în latină, *striges*, la plural); fiinţe fantastice, care sug sângele nou-născuţilor.

un cappadocian[4] lung, îndrăzneţ, nu glumă, şi care avea multă putere: ridica în braţe un taur înfuriat. Omul ăsta, scoţându-şi sabia din teacă, a deschis uşa, s-a năpustit afară şi, cu braţul stâng înfăşurat cu grijă, a străpuns până la plăsele una din muierile astea, cam pe aici — să păzească zeii locul din trupul meu pe care-l ating acum. Auzim un geamăt şi — nu mint — pe strigii tot nu le zărim. Însă matahala noastră de om se întoarce şi se azvârle în pat. Tot corpul îi era mânjit de parcă l-ar fi bătut cineva cu biciul: de bună seamă, îl atinsese mâna ticăloasă a strigiei. Noi am închis uşa şi ne-am întors la treaba noastră. Numai că, îmbrăţişând corpul fiului său, mama l-a atins şi a simţit sub degete o mogâldeaţă făcută din paie. Nu avea nici inimă, nici măruntaie, nimic: vezi bine, strigiile înhăţaseră copilul şi puseseră în locul lui o păpuşă de paie. Trebuie să mă credeţi, sunt femei care ştiu mai multe decât noi, sunt vrăjitoare care umblă noaptea şi întorc toate cu susul în jos. Ce să mai vorbim, huiduma aia de om, aşa de lung cum era, după treaba asta nu şi-a mai recăpătat niciodată sănătatea. Ba chiar după câteva zile a murit din pricina smintelii care-l cuprinsese.

LXIV.

Ne-am mirat tare mult, dar am crezut povestea şi, sărutând masa, am implorat vrăjitoarele să-şi vadă de ale lor, când ne vom întoarce de la ospăţ.

Într-adevăr, mi se părea că ard mai multe lămpi şi că tot tricliniul e schimbat, când Trimalchio făcu:

— Plocamus, tu nu povesteşti nimic? Nu ne încânţi cu nimic? De obicei erai mai vesel şi ne recitai frumos dialoguri. Adăugai câte un cântecel: „Of, of, v-aţi dus şi ne-aţi lăsat, dulci smochine de Caria[1]".

— E drept, răspunse acela, nu mi-s boii acasă[2] de când m-am îmbolnăvit de podagră. Hei, hei, pe când eram tinerel ajunsesem aproape ofticos de atâta cântat! Ce dansuri! Ce dialoguri! Şi mimul bărbierului! Cine se punea cu mine, afară doar de Apelles[3]?

---

[4] Cappadocia era o regiune din Asia Mică.

LXIV. [1]Reputate pentru dulceaţa lor. Expresie proverbială, aşa cum au şi modernii; de pildă: „Trecut-au frumoasele zile de la Aranjuez". Sugerează pierderea unui trecut frumos.

[2] Exact: „cvadrigele mele au luat-o la vale", exprimare glumeaţă, mai degrabă citadină, redată de noi printr-o expresie ţărănească, similară.

[3] Actor de tragedie, originar din Ascalon, celebru pentru frumuseţea vocii sale. A trăit sub Caligula, împărat între 37 şi 41 e.n. Suetoniu (*Gaius*, 23) afirmă că împăratul l-ar fi condamnat la moarte prin biciuire, pentru că ezitase

Şi, punând mâna la gură, a şuierat nu ştiu ce hidoşenie, despre care a susţinut mai târziu că este un cântec grecesc.

Nici Trimalchio nu s-a lăsat mai prejos. După ce a imitat trâmbiţele, s-a întors spre amantul său, căruia îi spunea Cresus[4] . Era un băiat urduros, cu dinţii cumplit de murdari; el ţinea înfăşurată într–un şal verde o căţeluşă neagră, caraghios de grasă, şi îi punea o jumătate de pâine pe patul său. Apoi o îndopa cu această pâine, deşi ea se împotrivea scârbită. Pus în felul acesta la ambiţie, Trimalchio a poruncit să fie adus Scylax, „paza casei şi a celor ce-o locuiesc". Fără întârziere a fost adus un câine de mărime uriaşă, legat în lanţ. Portarul amintindu-i cu un picior că trebuie să se culce pe jos, dulăul s-a întins în faţa mesei. Atunci Trimalchio, azvârlindu-i o bucată de pâine albă, exclamă:

— Nimeni în casa mea nu mă iubeşte mai mult!

Băiatul, înfuriat că Trimalchio copleşea cu laude pe Scylax, a pus căţeaua jos şi a asmuţit-o împotriva lui Scylax. Dulăul, de bună seamă ascultând o înclinare firească la câini, a umplut tricliniul cu un hămăit îngrozitor şi aproape a sfâşiat-o pe Margarita[5] lui Cresus. Gălăgia nu s-a oprit la această harţă între câini, căci s-a răsturnat un candelabru peste masă, care a sfărâmat toate vasele de cristal şi a împroşcat cu ulei fierbinte pe câţiva meseni. Trimalchio, ca să nu pară impresionat de această pagubă, l-a sărutat pe băiat şi i-a poruncit să se suie pe spinarea sa. Acela n-a stat la îndoială, ci l-a încălecat la iuţeală şi, cu pumnul strâns, a început să-i care ghionţi în spinare, strigând printre râsete:

— Bucca, bucca[6], câte degete am deschis[7]?

După ce şi-a revenit niţel, Trimalchio a poruncit să se amestece vin cu apă într-o butelcă şi să se împartă tuturor sclavilor care se aflau la picioarele noastre, cu următoarea indicaţie:

— Dacă vreunul n-o să primească, toarnă-i băutura în cap. Treburile serioase ziua, acum avem nevoie numai de veselie.

---

să precizeze cine era mai mare, Caligula sau Iupiter. În timpul torturilor, Caligula i-a lăudat vocea frumoasă chiar şi într-o asemenea împrejurare. Această afirmaţie a lui Plocamus sprijină datarea romanului sub Nero.

[4] Numele celebrului rege al Lidiei, putred de bogat, era dat adesea unor sclavi.

[5] Căţeaua sclavului se numea, deci, „perla" sau „mărgăritarul".

[6] În latineşte, „gură". Dar i-ar corespunde, în felul nostru de exprimare, mai degrabă: „Dii, dii!".

[7] Este un joc. Unul îl încalecă pe altul, îl mână cu o mână, iar din cealaltă deschide câteva degete. Calul trebuie să ghicească câte degete a deschis călăreţul. Altfel acesta îl mână şi îl înghionteşte mai departe până ce el ghiceşte.

LXV.

Trufandalele[1] au venit după această binefacere. Credeţi-mă, şi acum mă apucă greaţa când îmi aduc aminte de ele. Căci ni s-au servit la fiecare găini îndopate, în loc de sturzi, şi ouă de gâscă cu scufie[2]. Trimalchio a stăruit să le vârâm în stomac susţinând că găinile sunt fără oase.

Iată însă că un lictor[3] a bătut la uşa tricliniului şi un alt chefliu, înveşmântat în alb, a intrat cu mulţi însoţitori după el. Eu, însă, înspăimântat de atâta măreţie, am crezut că venise un pretor[4]. De aceea m-am grăbit să mă ridic şi am sărit la pământ în picioarele goale[5]. Agamemnon a râs de această spaimă şi mi-a şoptit:

— Potoleşte-te, omule, şi nu fi prost. Este numai sevirul Habinnas, un pietrar, despre care se spune că face monumente funerare foarte bune.

Liniştit de aceste vorbe m-am întins într-un cot şi am privit cu multă mirare la intrarea lui Habinnas. Acela, beat în toată legea, se sprijini de umerii nevestei sale şi, încărcat de mai multe coroane şi de parfum, care-i curgea de pe frunte drept în ochi, se aşeză pe locul pretorului[6]. Imediat a cerut să i se dea vin şi apă caldă[7]. Desfătat de veselia acestuia, Trimalchio a cerut şi el o cupă mai încăpătoare. Apoi l-a întrebat pe Habinnas cum a fost primit la masa unde fusese invitat.

— Am avut de toate, răspunse acesta. Numai tu lipseai acolo, dar ochii mei erau aici. Şi, pe Hercule, a fost bine! Scissa dădea o masă

LXV. [1] E vorba de un fel de ghiveci, numit *mattea* (la plural). Se prepara din carne de pasăre de curte şi sălbatică (găină, sturz, prepeliţă), la care se adăuga uneori şi ceva carne de iepure, miel etc. Totul era stropit din belşug cu oţet şi sosuri picante. Se servea înainte de ultimul serviciu.

[2] Adică ouă tăiate la un capăt în aşa fel încât conţinutul, gălbenuş şi albuş amestecate, ieşea în afară ca un moţ sau un *pileus* - „scufie"

[3] Lictorii însoţeau şi păzeau pe magistraţii romani. Ei duceau şi însemnele puterii acestora.

[4] *Praetores* - „pretori" - erau la Roma magistraţii imediat inferiori consulilor, şefii nominali ai republicii. Să se observe că deruta lui Encolpius e provocată numai de pompa pretenţioasă a intrării libertului.

[5] Anticii se întindeau pe paturile de masă în picioarele goale. Lângă paturi se aflau totuşi papuci (*soleae*) pe care îi încălţau când se dădeau jos. În grabă, Encolpius uită să-şi încalţe papucii.

[6] Loc de onoare.

[7] Romanii amestecau de obicei vinul cu apă caldă sau călduţă. Ei nu îndrăgeau băuturile reci.

pentru sărăcuţul ei de sclav, la nouă zile după moartea lui[8]. Îl eliberase după moarte[9] . Şi cred că are încă să plătească un supliment celor care încasează impozitul[10], căci ei evaluează mortul la cincizeci de mii de sesterţi. Totuşi a fost plăcut, chiar dacă am fost siliţi să turnăm peste oscioarele nefericitului ăla jumătate din băutură[11].

LXVI.

— Spune-mi, rosti Trimalchio, ce aţi avut la masă?

— Am să-ţi răspund, zice Habinnas, dacă o să pot; căci memoria mea e atât de bună, încât îmi uit adesea chiar şi numele. Totuşi cred că am avut la primul fel un porc garnisit cu caltaboş. Împrejur erau cârnaţi şi măruntaie de pasăre foarte bine gătite; fireşte, era şi sfeclă, şi pâine de casă fierbinte[1], care îmi place mai mult decât cea albă, căci îmi dă putere, şi datorită ei nu plâng când îmi fac nevoile. Felul următor a fost plăcintă cu brânză rece şi, pe lângă asta, o infuzie minunată de miere caldă şi vin de Spania. Nici nu m-am atins de plăcinta rece[2] , dar din miere am luat cât am putut de mult. Împrejur erau năut şi nipralăl[3], nuci din belşug şi câte un măr pentru fiecare dintre noi. Eu însă am şterpelit două şi, iată, le-am înfăşurat în ştergar, căci micul meu sclav îmi face scandal acasă dacă nu-i aduc câte ceva în dar de la masă. Dar are dreptate stăpâna mea[4] că îmi face semn!

Am uitat tocmai ceea ce era mai bun. Ne dăduseră şi o bucată de carne de urs, din care Scintilla, îndată ce a gustat niţel, aproape că şi-a vărsat şi maţele; eu, dimpotrivă, am mâncat mai mult de-o livră, căci avea gustul cărnii de mistreţ. Şi apoi, zic eu, dacă

---

[8] La nouă zile după moartea cuiva se făcea un sacrificiu numit *nouendialis* („nouă" şi „azi"), urmat de o masă de pomană *(cena nouendialis).* Parastasele creştine descind tocmai din asemenea obiceiuri.

[9] Se pare o exagerare. Se eliberau însă unii sclavi aflaţi pe patul de moarte, pentru ca proprietarul să nu piardă suma destinată răscumpărării pe care o agonisise sclavul şi care reprezenta un anumit procent din averea sa.

[10] La suma destinată răscumpărării.

[11] Anticii vărsau vin peste mormintele sau rugurile pe care erau incineraţi morţii.

LXVI. [1] În original *panem autopyrum* (de la *panis autopyros),* un fel de turtă de grâu amestecat cu tărâţe, care se mânca totdeauna caldă.

[2] Romanii preferau plăcinta caldă, chiar fierbinte.

[3] Plantă mediteranee (în latineşte *lupinus uarius*).

[4] Adică soţia lui Habinnas, Scintilla, numită în continuare. *Scintilla* însemna „scânteia".

ursul îl mănâncă pe bietul om, nu se cade cu atât mai vârtos ca bietul om să-l mănânce pe urs? La urmă ne-au dat o bucată de brânză moale, şi vin fiert[5], şi cîte un melc la fiecare din noi şi bucăţi de măruntaie, şi ficăţei pe farfurioare, şi ouă cu scufie, şi napi, şi muştar, şi un fel de tocană — pace ţie, Palamede[6] ! Într-un vas rotund şi făcut din lemn ne-au adus la toţi măsline marinate, de care nu ne-am putut apropia, din pricina unor neobrăzaţi care ne împingeau cu pumnii. Cât priveşte şunca, ne-am lăsat păgubaşi.

LXVII.

— Dar spune-mi, Gaius, te rog, de ce nu şade la masă şi Fortunata?

— N-o ştii oare cum e ea, spuse Trimalchio: dacă n-a pus în ordine argintăria, dacă n-a împărţit sclavilor rămăşiţele, nu ia în gură nici măcar un strop de apă.

— Ei bine, răspunse Habinnas, eu o şterg dacă ea nu vine la masă.

Şi se pregătea de plecare, când, la un semn făcut de Trimalchio, toţi sclavii au strigat-o de patru ori şi mai bine pe Fortunata. Până la urmă, ea a venit cu rochia suflecată, trasă în sus de o cingătoare galben-verzuie, încât se vedeau tunica de dedesubt, care era de culoarea cireşii, brăţările răsucite deasupra gleznei şi sandalele aurite. Fortunata, ştergându-şi mâinile de batista pe care o purta la gât, s-a întins pe patul în care şedea culcată Scintilla, soţia lui Habinnas; apoi, în timp ce aceasta bătea din palme, ea o sărută spunând:

— Ce-mi văd ochii, eşti tu, sau nu eşti tu?

S-a ajuns până într-acolo, încât Fortunata şi-a desprins brăţările de pe braţele sale grăsune şi le-a întins Scintillei să le admire. În cele din urmă şi-a scos şi brăţările de pe picioare şi chiar reţeaua aurită din păr, despre care spunea că e lucrată din aur curat. Trimalchio a observat ce se întâmpla şi a cerut să i se aducă toate podoabele:

— Vedeţi, zise el, cu ce se încurcă femeile: pentru astea ne lăsăm despuiaţi noi, dobitocii. Cred că are şase livre şi jumătate de giuvaeruri. De fapt şi eu am o brăţară care cântăreşte nu mai

[5] În original *sapa*, vin care se fierbea intens pînă se reducea la două treimi.

[6] Interjecţie care servea romanilor la încheierea unei enumerări. Palamede, basileul Eubeei, a participat la războiul troian. I se atribuia invenţia discului, a zarurilor, a şahului etc.

puțin de zece livre, făcută din ofrandele aduse lui Mercur[1].

Apoi, ca să nu credem că minte, a poruncit să fie adusă chiar o balanță, pentru ca noi să verificăm toți, pe rând, greutatea. Nici Scintilla nu s-a lăsat mai prejos, ci a scos de la gât o cutiuță de aur, pe care o numea Norocul ei. Ne-a arătat și doi cercei, pe care i-a pus Fortunatei în mână, ca să aibă și ea ce admira, spunând:

— Mi i-a dăruit bărbatul meu; nimeni nu are alții mai buni.

— Cum, zise Habinnas, nu m-ai curățat de tot ce aveam, ca să-ți cumpăr boabele astea de sticlă? Dacă aș avea o fată, i-aș tăia mai întâi urechile. De n-ar fi muierile, toate ar fi ieftine ca țărâna, dar așa cum stau lucrurile acum, trebuie mereu să strici orzul pe gâște.

În această vreme, femeile, amețite, râdeau între ele. Bete în toată puterea cuvântului, s-au sărutat, una stăruind asupra hărniciei de gospodină a prietenei sale, cealaltă plângându-se de nepăsarea bărbatului ei și de sclavul lui preferat. Pe când se strângeau astfel una într-alta, Habinnas s-a ridicat pe furiș și, apucând-o pe Fortunata de picioare, a trântit-o pe pat. „Au, au!" a țipat ea, căci tunica se ridicase și-i dezvelise genunchii. Apoi și-a potrivit tunica și, cuibărindu-se în poala Scintillei, și-a ascuns în batistă o față care arăta groaznic de rău, căci o mai înroșise și rușinea.

LXVIII.

După câtva timp, Trimalchio a poruncit să se aducă desertul. Sclavii au ridicat toate mesele și au adus altele. Tot ei au împrăștiat pe jos rumeguș colorat cu șofran [1] și cu miniu[2] și ceva ce nu văzusem niciodată: pulbere fină din piatră străvezie[3].

— Puteam să mă declar mulțumit cu mâncările care ni s-au servit acum, spuse Trimalchio îndată, căci aveți înaintea voastră desertul. Dar dacă mai avem ceva bun prin bucătărie, aduceți la masă.

Un sclav din Alexandria, care servea apă caldă, se porni să imite privighetoarea, în vreme ce Trimalchio striga la el fără încetare:

— Schimbă melodia.

LXVII [1] Inițial erau numite astfel ofrandele puse de călători la picioarele statuilor lui Mercur, protectorul drumeților, înălțate lângă bornele militare care, pe șoselele romane, marcau distanța de o milă; de aici denumirea lor: *millesima Mercurii*. Ulterior, prin analogie, au fost numite astfel toate câștigurile neașteptate, obținute la întâmplare, așa cum se puteau ridica pomenile de lângă statuile zeului. Acest sens apare și în text.

LXVIII[1-2] Deci în galben și în roșu.

[3] Un fel de talc, făcut din selenită transparentă. Utilizată și în circul din Roma, dădea, prin pulverizare, o albeață imaculată.

Şi iată că urmă o altă distracţie. Sclavul, care şedea la picioarele lui Habinnas, probabil pentru că aşa îi poruncise stăpânul, recită îndată cu un glas cântător:

„Astfel Enea în larg o pornise cu flota întreagă [4]".

Niciodată un sunet atât de piţigăiat nu-mi zgâriase în asemenea hal urechile; nu numai că făcea o gălăgie când mai ascuţită, când mai scăzută[5], greşind în chip barbar, dar sclavul acesta mai amesteca şi versuri din atellane, încât, atunci, pentru întâia oară în viaţa mea, Vergiliu însuşi mi-a displăcut[6]. Totuşi până la urmă a obosit şi acesta şi s-a potolit. Habinnas s-a grăbit să adauge:

— N-a învăţat astea vreodată la şcoală, dar m-am îngrijit eu de pregătirea lui, trimiţându-l la măscăricii de prin bâlciuri. Nu are pereche când i se face chef să imite pe vizitiii de catâri sau pe măscărici. Te apucă disperarea când vezi cât e de priceput: face şi pe cizmarul şi pe bucătarul şi pe cofetarul. Om cu o mie de talente, nu alta[7]. Totuşi are două păcate, fără de care ar fi un băiat grozav: e tăiat împrejur şi sforăie. Că e niţel saşiu, nu-mi pasă: se uită aşa şi Venus[8]. Dă din gură toată vremea: ochiul nu îi adoarme niciodată. L-am cumpărat cu trei sute de denari...

LXIX.

Dar Scintilla i-a luat vorba din gură:

— Haide, haide, nu ne povesteşti toate matrapazlâcurile derbedeului ăsta de sclav! E şi codoşul tău; dar lasă, o să am eu grijă să-l însemn cu fierul roşu.

A râs şi Trimalchio.

— Văd bine, zise el, e cappadocian[1]; nu se lipseşte de nimic şi, pe Hercule, merită toate laudele pentru asta; căci în mormânt ai

---

[4] Începutul cărţii a cincea a *Eneidei* lui Vergiliu (primul vers).

[5] Se referă la cantităţi. Versul latin se baza pe alternarea silabelor lungi şi scurte într-o anumită ordine (aici în conformitate cu normele hexametrului dactilic). Recitatorul încurcă de fapt cantităţile, pierde ritmul.

[6] Asemenea amestecuri de versuri vergiliene cu stihuri provenite din atellane apar şi pe inscripţiile parietale descoperite la Pompei. Dar Encolpius, om înzestrat cu o anumită cultură, nu putea gusta un asemenea amestec. Să se remarce că el îl îndrăgea pe Vergiliu, poetul preferat al epocii.

[7] Exact: „sclav la toate muzele", adică priceput în toate activităţile.

[8] Se spunea că Venus, zeiţa frumuseţii, ar fi fost saşie.

LXIX.[1] Cappadocienii erau consideraţi ca cei mai perfizi dintre orientali.

încheiat toate socotelile[2]. Însă tu, Scintilla, nu fi geloasă! Ştim noi cum sunteţi voi, nevestele stăpânilor. Să n-am parte de sănătate, dacă nu mă hârjoneam atât de des cu stăpâna mea, încât până şi stăpânul a ajuns să miroasă ceva. Din pricina asta m-a şi surghiunit la o moşie. Dar taci odată, limbă lungă, că o să-ţi dau pâine!

Ca şi cum ar fi fost lăudat, ticălosul de sclav a scos din sân o lampă cu fitil şi, mai mult de o jumătate de oră, a imitat pe trâmbiţaşi, acompaniat de Habinnas, care şuiera apăsându-şi degetele pe buza de jos. După aceea a înaintat până în mijlocul tricliniului şi, când imita pe flautişti cu ajutorul unei trestii despicate, când, cu o pelerină pe el şi cu biciul în mână, făcea pe vizitiul de catâri. A tot dus-o aşa până ce Habinnas l-a chemat la el, l-a sărutat şi i-a dat de băut adăugând:

— Bravo, Massa, am să-ţi dau o pereche de sandale[3].

Nu s-ar fi sfârşit niciodată isprăvile acestea nenorocite, dacă n-ar fi sosit ultimul serviciu. Erau sturzi frământaţi din aluat de făină şi umpluţi cu struguri uscaţi la soare şi nuci. Au urmat gutui presărate cu boabe de măcieş, ca să semene cu aricii. Şi încă acestea mai puteau fi îndurate, dar ne-au adus o mâncare atât de cumplită, încât era mai bine să mori de foame decât s-o bagi în stomac. Când ne-au pus-o înainte, am luat-o drept gâscă îndopată, cu peşti şi păsări de toate soiurile în jur. Trimalchio însă ne-a spus:

— Tot ce vedeţi pe masă este o mâncare făcută dintr-un singur aluat.

Om cuminte, cum mă ştiu, eu am înţeles îndată despre ce este vorba şi, uitându-mă la Agamemnon, am murmurat:

— M-ar mira dacă toate astea n-ar fi făcute din noroi sau măcar din ţărână. Am văzut la Roma, în timpul Saturnalelor, cum se făceau cine întregi aşa[4].

---

[2] În original o altă expresie proverbială care sună cam aşa: „Nimeni nu-ţi aduce aceasta ca dar la mormântul tău“ (sau, altfel spus: „După moarte nimeni nu ne mai poate satisface dorinţele, chiar dacă dă de pomană la mormântul nostru“).

[3] Să se observe cum acest Massa era un Trimalchio sau un Habinnas la începutul carierei. El refăcea drumul acestora, de la situaţia de sclav, care se distingea între„colegii“ săi numai prin perfidia şi ticăloşia sa, până la cea de libert bogat.

[4] La Roma, în vremea Saturnalelor, se trimiteau în dar surprize, alcătuite din păpuşi şi obiecte preparate din argilă sau din făină, numite *sigillaria*.

LXX.

Nu isprăvisem de vorbit cu Agamemnon, când Trimalchio declară:

— Să nu mai cresc, se înţelege în avere şi nu la trup, dacă bucătarul meu n-a făcut asta din carne de porc. Nu există om mai preţios decât el. Dacă vrei, are să-ţi facă un peşte dintr-o vulvă, un porumbel dintr-o slănină, o turturică dintr-o şuncă, o găină dintr-o coapsă. De aceea i-am găsit un nume foarte frumos, căci îi spunem Dedal[1]. Şi, deoarece are cap bun, i-am adus de la Roma în dar cuţite de fier din Noricum[2].

Îndată a poruncit să fie aduse cuţitele şi le-a cercetat cu admiraţie. Apoi ne-a îndemnat să le încercăm vârfurile pe obraz.

Pe neaşteptate au apărut doi sclavi care păreau că se luaseră la harţă la izvor; aceasta pentru că mai ţineau amfore atârnate de gât. Deşi Trimalchio însuşi a împărţit dreptatea celor doi certăreţi, nici unul n-a vrut să se supună hotărîrii lui, ci fiecare a lovit cu ciomagul în amfora potrivnicului. Uluiţi de necuviinţa acestor beţivi, am privit la harţa lor şi am observat cum din pântecele amforelor ieşeau stridii şi scoici, pe care un sclav le-a prins într-o farfurie şi apoi le-a dat mesenilor. Bucătarul cel deştept nu s-a lăsat nici el mai prejos, căci a adus melci pe grătăraşe de argint, cântând cu o voce care tremura înspăimântător.

Mi-e ruşine să înşir cele ce-au urmat: sclavi pletoşi, după un obicei de care n-a mai auzit nimeni, au adus ulei parfumat într-o căldare de argint şi au uns picioarele mesenilor, după ce mai întâi le înfăşuraseră în coroniţe de flori pulpele şi călcâiele. Apoi au vărsat o parte din acelaşi ulei parfumat în vasul cu vin şi în lămpi.

Fortunata începuse să aibă poftă de dans, iar Scintilla abia mai putea să bată din palme — nici gând să mai vorbească — când a intervenit Trimalchio:

— Îţi dau voie, Philargyros, să vii la masă; şi ţie, Cario, deşi ştim că ţii cu verzii[3]. Spune-i şi Menophilei, parte-

---

LXX.[1] După numele unui arhitect legendar, care, la ordinul lui Minos, regele Cretei, a construit un palat cu nenumărate coridoare şi camere în care a fost închis Minotaurul. Palatul a fost numit Labirint. S-a dat sclavului acest nume pentru inventivitatea lui.

[2] Fierul din Noricum (regiune din fosta Iugoslavie), era celebru, alături de cel din Dalmaţia.

[3] La întrecerile de circ din acea vreme existau patru echipe tradiţionale: cele ale albilor, roşilor, albaştrilor şi verzilor. Fiecare era susţinută de suporteri înflăcăraţi. În timpul domniei lui Nero, echipa verzilor, care beneficia de favoarea împăratului, a fost cea mai puternică. Trimalchio ţinea însă cu altă echipă, probabil cea a albaştrilor, pe care o susţineau îndeobşte aristocraţii autentici. Cum rezultă din textul nostru, disputele între suporteri erau foarte pasionate.

nera ta[4], să vină la masă.

Ce să mai lungesc vorba? Aproape am fost azvârliţi jos din paturi, căci toţi sclavii năvăliseră în tricliniu. Am observat că la stânga mea s-a aşezat bucătarul, care făcuse din porc o gâscă: mirosea de trăsnea a saramură şi a condimente. Nu s-a mulţumit să se aşeze la masă, ci de îndată s-a apucat să-l imite pe actorul de tragedie Ephesus[5] şi să convingă cu orice preţ pe stăpânul său să facă rămăşag cu el, susţinând că „la apropiatele întreceri de circ verzii vor câştiga locul întâi".

LXXI.

Provocat în acest fel, Trimalchio s-a umflat tot:

— Prieteni, ne-a spus el, şi sclavii sunt oameni: au supt acelaşi lapte ca şi noi, chiar dacă i-a copleşit o soartă rea. Înainte de-a mă prăpădi eu, şi chiar în curând, or să guste din apa libertăţii. Ce mai încoace şi încolo, îi eliberez pe toţi prin testamentul meu. Lui Philargyros îi las moştenire şi o bucată de pământ, şi pe concubina sa, iar lui Cario chiar o casă[1], scutirea de impozitul pe răscumpărare şi un pat cu tot dichisul lui. Moştenitoarea mea va fi Fortunata şi o încredinţez ca atare tuturor prietenilor mei. Dezvălui cele din urmă dorinţe ale mele, ca toţi ai casei să simtă pentru mine tot ce au să simtă după moartea mea.

S-au pus cu toţii pe mulţumiri, când stăpânul cel darnic, lăsând de o parte glumele, a dat poruncă să i se aducă o copie a testamentului său şi l-a citit cu glas tare de la un capăt la celălalt, printre gemetele de durere ale sclavilor. Apoi, întorcându-şi privirile spre Habinnas, adăugă:

— Ce spui, dragă prieten? Ai să clădeşti monumentul meu aşa cum ţi-am cerut? Te rog mult să pictezi la picioarele statuii mele căţeluşa mea, şi coroane, şi parfumuri, şi toate luptele gladiatorului Petraites, ca să-mi placă şi mie să trăiesc după moarte, datorită ţie; pe lângă toate astea vreau ca mormântul meu să aibă o sută de picioare în faţă şi două sute de picioare în adâncime[2]. Doresc să fie fructe de tot

---

[4] Sclavii nu puteau să-şi ia o *uxor*, o „soţie", căci ei nu aveau îngăduinţa să se căsătorească legal şi nu erau persoane juridice. Ei îşi puteau lua numai o *contubernalis*, o „prietenă", femeie cu care convieţuiau.

[5] Nu ştim nimic despre acest actor.

LXXI. [1] E vorba, însă, nu de o *domus* – „vilă elegantă", ci de o *insula* – „casă de raport", mai urâtă şi locuită îndeobşte de oameni nevoiaşi.

[2] Mormântul lui Trimalchio trebuia deci să fie deosebit de fastuos. În mod obişnuit, mormintele aveau 25-30 de picioare la faţadă şi în adâncime.

soiul pe lângă cenuşa mea şi viţă de vie din belşug. Tare e prost să ai în timpul vieţii case dichisite şi să nu te îngrijeşti de cele unde trebuie să locuieşti un răstimp mai lung. Şi, înainte de toate, vreau să se scrie pe mormânt: „Acest lăcaş nu va fi moştenit de nimeni[3]". De altminteri voi avea grijă să-mi apăr prin testament mormântul de înjurăturile ce i s-ar putea aduce după moartea mea. Îl voi însărcina cu paza pe unul dintre liberţii mei, ca să nu-mi murdărească mormântul trecătorii care vin să-şi facă nevoile pe acolo. Te rog să sculptezi pe monument şi corăbii care plutesc cu toate pânzele în vânt, şi pe mine însumi şezând pe jilţul demnitarilor îmbrăcat în togă de magistrat[4], cu cinci inele de aur în degete[5] şi azvârlind poporului bani dintr-un săculeţ; ştii doar că am dat un ospăţ public şi câte doi denari de cap de om. *Dacă crezi că merită să fie făcut şi triclinii* [6]. Să faci pe monument tot poporul chefuind după pofta inimii. La dreapta mea să pui statuia Fortunatei mele ţinând un porumbel[7] în mână şi ducând de lanţ o căţeluşă. Pune acolo şi pe puştiul meu şi nişte amfore pântecoase, bine pecetluite, ca să nu se scurgă vinul afară. Poţi să sculptezi şi o urnă spartă[8] şi peste ea un copil plângând. La mijloc să-mi faci un orologiu, ca, oricine are să privească orele, să citească vrând-nevrând numele meu. Cât priveşte inscripţia, vezi dacă nu ţi se pare potrivită una ca aceasta: „*C. Pompeius Trimalchio Maecenatianus* [9] se odihneşte aici. A fost făcut sevir în lipsă[10]. Deşi putea să intre în oricare din decuriile din Roma, a refuzat o asemenea demnitate. Pios, viteaz, leal, s-a ridicat de jos, a lăsat în urma lui treizeci de milioane de sesterţi şi n-a ascultat vreodată prelegerile filosofilor[11]. Să trăieşti. Asemenea şi tu[12]".

---

[3] Formulă obişnuită pe morminte, prin care se preciza că este interzisă alienarea mormântului sau ipotecarea terenului de către succesori.

[4] *Toga praetexta* era de culoare albă, tivită cu roşu: o purtau magistraţii.

[5] Dar, nefiind cavaler roman, n-avea dreptul la nici un inel.

[6] Dezacordul apare şi în textul latin. Ne-am străduit să-l păstrăm în traducere, întrucât ilustează „cultura" personajului (*faciatur et...triclinia*)

[7] Simbol al dragostei.

[8] Simbol al vieţii întrerupte.

[9] Cognomenul Trimalchio reprezintă numele purtat de eroul nostru în timpul sclaviei. C. (Gaius) şi Pompeius sunt numele stăpânilor săi. Al doilea cognomen (Maecenatianus) arată că Trimalchio aparţinuse iniţial unui anume Maecenas, care-l vânduse lui Gaius Pompeius.

[10] Insinuează că ar fi obţinut seviratul fără să fi candidat vreodată la această funcţie.

[11] Să se remarce că acest fapt constituie pentru Trimalchio prilej de mândrie.

[12] În inscripţii funerare apar uneori dialoguri între mort şi un eventual trecător. Inscripţia se încheia cu un *uale* —„ să trăieşti" (sau „ să fii sănătos"), salut

LXXII.

După aceste cuvinte, Trimalchio s-a pornit să verse şiroaie de lacrimi. Plângea şi Fortunata, plângea şi Habinnas, plângea toată casa, ca şi cum ar fi fost vorba de o înmormântare adevărată; tot tricliniul se umpluse de bocete. Ba chiar începusem şi eu să jelesc, când Trimalchio a vorbit iar:

— La urma urmelor, cum tot ştim că o să murim, pentru ce să nu profităm de viaţă? Pe fericirea voastră, pe care v-o urez din tot sufletul, haideţi să ne vârâm cu toţii în baie! Vă spun eu că n-o să vă pară rău! Baia e caldă ca un cuptor.

— Bravo, bravo, exclamă Habinnas, nu e deloc rău să faci dintr-o zi două!

S-a ridicat în picioarele goale şi l-a urmat pe Trimalchio, care o şi pornise voios la drum.

M-am uitat la Ascyltos şi l-am întrebat:

— Ce părere ai? Eu unul mi-aş da duhul imediat ce aş zări baia.

— Să ne prefacem că-i urmăm, îmi răspunse el, şi în vreme ce ei vor merge la baie, noi să profităm de înghesuială şi s-o ştergem.

Am fost de acord că ideea aceasta este bună şi, luând-o prin portic, după Giton, am ajuns la poartă, unde un dulău în lanţ ne-a întâmpinat cu atâta hărmălaie, încât Ascyltos a căzut de-a dreptul în piscină[1]. Cum nu mă îmbătasem mai puţin ca el şi mă temusem chiar şi de un câine pictat, am încercat să dau ajutor înotătorului nostru, dar am căzut şi eu în vâltoarea aceea. Ne-a scăpat până la urmă un atriensis, care mai întâi a liniştit câinele şi apoi ne-a scos pe uscat. Straşnic mai tremuram. Giton apucase însă să cadă la învoială cu dulăul, cu ajutorul unui şiretlic foarte dibaci; îi arunca lătrătorului tot ce şterpelisem noi de la ospăţ, şi acesta, ademenit de mâncare, îşi domolise furia[2]. Însă noi, clănţănind din dinţi l-am rugat pe acel atriensis să ne scoată pe poartă:

— Greşeşti, îmi răspunde, dacă îţi închipui că poţi ieşi pe acolo pe unde ai venit. Nici unul dintre meseni n-a plecat vreodată pe poarta pe care a venit în casă; se intră printr-o parte şi se iese printr-alta.

---

adresat de mort trecătorului. Se putea pune însă şi răspunsul acestuia: *et tu* „asemenea şi tu“. Aici s-ar reproduce sfârşitul unei asemenea inscripţii.

LXXII. [1] Utilizat în loc de *impluvium* (bazin unde se aduna apa de ploaie), care se găsea în atriumul vechilor case romane.

[2] Se consideră că Petroniu parodiază aici un personaj din cartea a şasea a *Eneidei* lui Vergiliu, unde Enea şi Sibila înşală într-un chip similar vigilenţa câinelui Cerber.

LXXIII.

Ce puteam face noi, bieţi oameni închişi într-un labirint de un soi nou, care acum nu mai puteam năzui la altceva decât la o baie? Aşadar, l-am rugat pe sclavul acela să ne ducă la baie şi, scoţându-ne hainele, pe care Giton le-a dus apoi la intrare, ca să le usuce, am intrat în baie. De fapt era o baie îngustă, asemenea unei cisterne cu apă rece, în care Trimalchio stătea în picioare. Dar nici chiar aici n–am putut scăpa de lăudăroşenia lui tâmpită; căci spunea că este grozav de bine să te speli fără înghesuială şi că chiar în acel loc ar fi fost cândva o brutărie. Apoi, după ce s-a aşezat ostenit, lăsându-se ispitit de acustica băii, a căscat până la tavan o gură de beţivan şi s-a pus să măcelărească ariile lui Menecrates[1]. Cel puţin aşa ziceau cei care-i înţelegeau limba. Ceilalţi meseni alergau pe marginea băii ţinându-se de mâini şi făceau o gălăgie nemaipomenită, ţipând şi râzând în hohote. Însă câţiva inşi, care aveau mâinile legate la spate, se căzneau să ridice cu dinţii de pe podea nişte inele sau, îngenuncheaţi, îşi aplecau capul pe spate în aşa fel încât să atingă vârfurile degetelor de la picioare. În vreme ce ceilalţi se ţineau de năzbâtii, noi am coborât în cada care era pregătită pentru Trimalchio.

După ce s-au împrăştiat fumurile beţiei din capul nostru, ne-au dus într-un alt tricliniu, unde Fortunata rânduise alte minunăţii. Deasupra lămpilor am observat pescari de bronz; se aflau acolo mese făcute în întregime din argint, împodobite pe margini cu nişte cupe din lut aurit, iar vinul curgea domol dintr-un burduf aşezat la o oarecare înălţime. Acolo Trimalchio ni se adresă cu următoarele cuvinte:

— Prieteni, azi un sclav al meu şi-a tăiat întâia oară barba[2]. Să nu vă fie cu supărare, dar este un băiat cumpătat şi priceput să adune şi firimiturile de pe jos[3]. De aceea s-o facem lată şi să ne ospătăm până la ziuă.

LXXIII. [1] Citared din vremea lui Nero. Menţionarea acestuia reprezintă un alt argument în favoarea datării *Satyricon*-ului sub Nero.

[2] Semnificaţia tăierii primei bărbi apare şi mai sus în cap. XXIX. Dar şi prima barbă a unui sclav favorit prilejuia o mare veselie şi o petrecere straşnică.

[3] În original *micarius,* adică econom până la zgârcenie. Trimalchio considera însă aceasta ca o calitate.

LXXIV.

Trimalchio vorbea cam în felul acesta, când pe undeva a început să cânte un cocoş. Descumpănit de glasul lui, Trimalchio a poruncit să se verse vin sub masă[1] şi să se toarne licoarea lui Bacchus curată, neamestecată cu apă, chiar şi în lampă[2].

Mai mult decât atât, şi-a schimbat inelul din mâna dreaptă în cea stângă[3].

— Nu degeaba, zise Trimalchio, a trâmbiţat acest gornist. Trebuie să fie foc pe undeva sau cine ştie cine îşi dă sufletul prin vecini. Piară de aici! Cel care o să-mi aducă piaza asta rea, are să fie răsplătit cum se cuvine.

N-a apucat să isprăvească şi cât ai clipi din ochi, i-au adus un cocoş de prin vecini. Trimalchio a dat ordin să-l bage în oală şi să-l fiarbă. L-a curăţat chiar acel savant bucătar care cu puţin înainte făcuse păsări şi peşti dintr-un porc; apoi l-au aruncat într-un ceaun. Pe când Dedal îl stropea cu sos fierbinte, Fortunata pisa piper într-o piuliţă din lemn de merişor.

După ce am înghiţit şi aceste trufandale, Trimalchio s-a întors către sclavi:

— Cum adică, exclamă el, voi încă n-aţi mâncat? Duceţi-vă la masă şi să ne servească alţii.

Aşadar s-a ivit o altă ceată. Cei care au plecat urlau: „Rămâi sănătos, Gaius!" iar cei ce soseau: „Bine te-am găsit, Gaius!" Din acea clipă s-a dus toată voioşia noastră, căci de îndată ce a zărit un băiat mai arătos între noii slujitori, Trimalchio s-a năpustit asupra lui şi a început să-l copleşească cu sărutări. Numai că Fortunata, ca să-şi arate puternicul ei drept de nevastă, a început să-l ocărască pe Trimalchio şi să-l ferícească spunându-i: „Spurcăciune şi otreapă, care nu poate să-şi înfrâneze poftele". La urmă a zis chiar: „Câine!" La rândul său, Trimalchio, jignit de ocări, a pocnit-o pe Fortunata cu o cupă drept peste faţă. Ea s-a apucat să zbiere de parcă i-ar fi scos un ochi şi şi-a pus peste faţă mâinile care-i tremurau. Scintilla era şi ea uimită de această întâmplare, dar a oploşit-o pe nefericita-i prietenă la sânul său. Apoi, mai mult decât atât, un sclav săritor a apropiat de obrazul stăpânei sale un mic ulcior cu apă rece, deasupra căruia s-a

---

LXXIV. [1] Pentru a se alunga o prevestire rea, pe care putea s-o conţină cântatul cocoşului.

[2] Altă practică magică, destinată anihilării prevestirilor rele şi în special prevenirii incendiilor.

[3] Altă practică menită alungării semnelor rele.

întins Fortunata gemând şi plângând. La rândul său Trimalchio a început să zbiere cam aşa:

— Cum oare, saltimbanca asta grăsană[4] a uitat totul? Am luat-o de la târgul de sclavi şi am făcut-o om, nu glumă. Dar acum se umflă ca o broască şi nu-şi scuipă în sân[5]; e o tâmpită, nu o muiere. Dar omul născut într-o cocioabă nu visează la palat. Să nu mă ajute Geniul meu, dacă n-o să am eu grijă ca să se dea pe brazdă Casandra asta încălţată în sandale soldăţeşti[6]! Am fost eu om fără minte, căci puteam să pun mâna pe o zestre de zece milioane de sesterţi. Tu ştii bine că nu mint! Agato, negustorul de parfumuri al cucoanei de alături[7], m-a luat o dată de o parte şi mi-a spus: „Te sfătuiesc să nu laşi să-ţi piară neamul". Dar eu fac pe omul bun ca pâinea caldă şi nu vreau să mă port uşuratic. De fapt îmi bat singur un cui în talpă. Bine, bine, că o să vii şi o să râcâi şi cu unghiile în groapa în care am să zac după moarte. Şi ca să pricepi chiar acum, iată ce voi face: Habinnas, nu mai vreau să-mi pui statuia ei pe mormânt, căci nu vreau să mai am de-a face cu ea nici după moarte. Ba chiar, ca să ştie că pot fi şi mai rău, îi interzic să mă sărute după ce am să mor.

LXXV.

După ce Trimalchio a isprăvit cu fulgerele şi cu tunetele, Habinnas a început să-l roage să nu se mai înfurie:

— Păcătuim cu toţii, spuse el. Suntem oameni, nu zei.

Scintilla i-a sărit şi ea în ajutor, cu vorbe asemănătoare, amestecate cu sughiţuri de plâns. L-a alinat zicându-i „Gaius", şi l-a rugat să se domolească. Trimalchio nu şi-a mai stăpânit lacrimile.

— Îţi urez, Habinnas, zise el, să te bucuri din plin de averea ta, dar dacă am săvârşit ceva rău, scuipă-mă în faţă. Am sărutat un băiat foarte cumpătat, nu pentru că e frumos, dar pentru că e cuminte; ştie să socotească, citeşte ca pe apă, şi-a făcut din bănişorii lui un veşmânt trac, şi-a încropit un jilţ şi două vase de sticlă. Nu merită să pun ochii pe el? Dar Fortunata se împotriveşte. Aşa crezi tu că o să-ţi

---

[4] În original, *ambubaia* — „cântăreaţă siriană din fluier"; derivă de la sirianul *abbub* —„fluier". Aceste cântăreţe din Orient se îngrăşau iute şi deveneau obeze; de aceea termenul ajunsese să echivaleze cu o injurie adresată unei femei grase, cum şi era, de altfel, Fortunata.

[5] Pentru a îndepărta nenorocul. Cât priveşte broasca, aluzie la fabula lui Fedru (I, 24), care, probabil, purcede de la o povestire populară.

[6] Cum am zice noi: femeie în pantaloni, sau bărbăţoi.

[7] Aci textul este nesigur şi sunt discuţii între editori.

meargă, becisnico[1]? Te rog, coţofano[2], caută-ţi de treabă şi nu mă fă să-mi ies din sărite, puicuţo; altminteri o să ai de a face cu creierul ăsta al meu. Doar mă cunoşti. Dacă mă hotărăsc odată, nu-mi mai schimb părerea de parcă aş fi bătut-o în cuie. Dar să ne gândim la cei vii. Vă rog, prieteni, să vă înveseliţi după pofta inimii! Căci am fost şi eu odată ca voi, dar am ajuns unde sunt acum numai datorită însuşirilor mele deosebite. Inimioara face pe om, toate celelalte sunt fleacuri. Cumpăr bine, vând bine; alţii pot să vă spună altceva, dar eu crăp de fericire din pricina asta. Însă, tu, sforăitoareo, te mai smiorcăi? Acum îţi dau eu un motiv să boceşti, dacă e vorba pe aşa. Dar aşa cum începusem să vă spun, cinstea m-a adus până la situaţia pe care o am acum. Când am venit aici, nu eram mai mare decât candelabrul ăsta. Ce mai încoace şi încolo, zilnic mă măsuram după el şi, ca să-mi crească mai iute barba pe botişor, îmi ungeam buzele cu ulei din lampă. Totuşi am fost vreme de paisprezece ani amantul stăpânului meu. Nu e ruşine să faci ceea ce porunceşte stăpânul. Iar eu îmi mulţumeam şi stăpâna. Înţelegeţi ce vreau să spun: nici o vorbă mai mult, căci nu sunt un palavragiu.

LXXVI.

Într-un cuvânt, cu ajutorul zeilor, am ajuns eu adevăratul stăpân în casă. Stăpânului îi sucisem căpşorul. Ce să mai lungim vorba? m-a făcut părtaş la moştenirea lui, împreună cu cezarul[1], şi am primit prin testament un domeniu cu adevărat senatorial. Totuşi, nimeni nu se mulţumeşte cu ce are, oricât ar avea. Mi s-a făcut chef să fac negoţ. Pe scurt, am pus pe picioare cinci corăbii, le-am încărcat cu vin — atunci vinul era aur — şi le-am trimis la Roma. Parcă eu însumi aş fi pus treaba asta la cale; toate corăbiile s-au dus la fund. Ăsta este adevărul gol-goluţ, şi nu o poveste. Într-o singură zi Neptun mi-a înghiţit treizeci de milioane de sesterţi. Credeţi că m-am dat bătut? Nu, pe Hercule, paguba asta n-a izbutit să mă dea gata! Mi-am construit alte corăbii, mai mari, mai bune şi mai norocoase, încât nimeni să nu spună că n-aş fi bărbat în toată legea. Ştii, o corabie

---

LXXV. [1] În latineşte, *fulcipedia*.. Sensul exact al injuriei nu este prea clar. Se pare că provine din *pes* — „picior" şi *fulcire* — „a sprijini". Deci „becisnică"

[2] În original, *milua*, femela uliului. Se folosea ca injurie.

LXXVI. [1] Unii împăraţi casau testamentele în care nu erau trecuţi moştenitori. De aceea mulţi bogătaşi le lăsau o parte din avere ca măsură de precauţie şi îşi salvau restul avuţiei.

mare are putere mare. Am încărcat din nou vin, slănină, bob, parfumuri, sclavi. În această cumpănă, Fortunata s-a purtat foarte frumos, căci şi-a vândut tot aurul, toate hainele şi mi-a pus în palmă o sută de monezi de aur. De atunci am început să prind cheag, căci lucrurile merg iute dacă te ajută zeii. După o singură călătorie am încropit zece milioane de sesterţi. Repede am răscumpărat toate moşiile care fuseseră ale stăpânului meu. Mi-am clădit o casă, am cumpărat împreună cu asociaţii mei târguri de sclavi[2], vite mari; pe orice puneam mâna, creştea ca un fagure de miere. După ce am ajuns să stăpânesc mai mult pământ decât este în tot ţinutul ăsta, am lăsat-o baltă; am ieşit din negoţ şi am început să dau la liberţi bani cu împrumut. Fireşte că m-aş fi lăsat păgubaş de toate, dar m-a îndemnat să n-o fac un astrolog[3], care venise întâmplător în colonia noastră, un grecotei, pe nume Serapa, un fel de sfetnic al zeilor. Ăsta mi-a spus şi lucruri pe care le uitasem; mi-a înşirat toate de-a fir a păr[4], căci îmi cunoştea şi maţele; numai atât nu-mi spusese, ce mâncasem cu o zi înainte. Credeai că a locuit totdeauna împreună cu mine.

LXXVII.

Adu-ţi aminte, Habinnas, — cred că ai fost de faţă: „Tu ţi-ai ales stăpâna[1] cum te-a tăiat capul; în ce priveşte prietenii nu eşti fericit. Nimeni nu-ţi este recunoscător. Tu stăpâneşti moşii mari. Tu hrăneşti o năpârcă la sân[2]; şi ...“ De ce adică nu v-aş spune? Mi-ar rămâne acum din viaţă treizeci de ani şi patru luni şi două zile. Pe lângă astea o să primesc în curând o moştenire. Ăsta mi-e horoscopul. Şi dacă am să-mi rotunjesc moşiile cu Apulia[3], se cheamă că am trăit destul. Ajutat de Mercur, care veghează asupra mea, am înălţat casa asta. Cum ştiţi, era un bordei; acum e un templu. Are patru săli de masă, douăzeci de dormitoare, două portice făcute din marmură; la etaj se află alte încăperi, un iatac unde dorm chiar eu, culcuşul

---

[2] Negustorii se asociau adesea în antichitate. În sec. I î.e.n. luaseră naştere la Roma adevărate societăţi pe acţiuni.

[3] Astrologii, care ghiceau viitorul după poziţia stelelor, au fost expulzaţi de mai multe ori din Italia, o dată sub domnia lui August şi altă dată sub Tiberiu. Practicile lor s-au răspândit totuşi rapid sub presiunea difuzării cultelor şi superstiţiilor noi, originare din Orient.

[4] În original — „de la aţă şi de la ac“ (*ab acia et acu*)

LXXVII. [1-2] Fortunata.

[3] Fireşte că pretenţia lui Trimalchio era absurdă, dar ea ilustra şi ignorarea geografiei elementare.

năpârcii[4] ăsteia, o bijuterie de locuinţă pentru portar. Încăperile pentru oaspeţi ajung la toţi musafirii mei. Ce mai încoace şi încolo, când a venit aici Scaurus[5], totdeauna a tras la mine, cu toate că are lângă mare nişte gazde ale lui tată-său. Şi sunt multe altele, pe care am să vi le arăt îndată. Puteţi să mă credeţi: un as ai, un as preţuieşti[6]; ai ceva, eşti cineva[7]. Aşa şi prietenul vostru, care a fost cândva broască, şi acum e rege[8]. Haide, Stichus[9], adu hainele în care vreau să mă îngropaţi. Adu şi parfumul şi o probă din amfora în care am poruncit să mi se spele oasele.

LXXVIII.

Stichus n-a zăbovit să aducă în tricliniu o învelitoare albă şi o togă de magistrat. Trimalchio a dat ordin să le pipăim, ca să vedem că sunt făcute din lână bună. Apoi ne-a spus surâzând:

— Ai grijă, Stichus, să nu se atingă de astea şoarecii sau moliile, că te ard de viu. Eu vreau să fiu înmormântat cu cinste, ca tot poporul să mă binecuvânteze. Îndată a deschis un flacon în care se afla parfum de nard[1] şi ne-a stropit pe toţi, adăugând: Sper ca acest parfum să-mi placă tot atât de mult după moarte, cât îmi place acum, când încă mai trăiesc. După aceea a poruncit să se toarne vin într-o oală mare. Închipuiţi-vă, ne mai spuse el, că aţi fost invitaţi la ospăţul dat la înmormântarea mea[2].

Treaba se făcuse de-a binelea greţoasă, când Trimalchio, acum beat mort, a cerut să se dea un nou concert şi să fie aduşi în tricliniu nişte cântăreţi din corn[3]. Sprijinit pe o groază de perne, Trimalchio s-a întins între timp pe marginea patului.

— Consideraţi, spuse el, că am murit. Ziceţi ceva de soi.

Cântăreţii din corn au cântat o melodie de înmormântare. Mai ales unul, sclav al acelui dricar, care era cel mai scuturat dintre

---

[4] Fortunata.

[5] Numele (înseamnă „şchiopul“) se întâlnea în familii vestite: era, probabil, un personaj important.

[6] Adică nimic. Expresie proverbială.

[7] Idem. În original: *habes, habeberis.*

[8] Expresie proverbială: *qui fuit rana, nunc est rex.*

[9] Un sclav.

LXXVIII. [1] Parfumul de nard era foarte apreciat în antichitate. El se extrăgea din frunzele şi din florile unui arbust, originar din India.

[2] Această glumă sinistră nu reprezenta totuşi o inovaţie a lui Trimalchio. Seneca evocă în câteva cuvinte asemenea ceremonii macabre.

[3] Ca la funeraliile oamenilor de vază.

toţi prietenii lui Trimalchio, a suflat aşa de zdravăn în corn încât a trezit toţi vecinii. De aceea vigilii[4], aflaţi la datorie prin împrejurimi, au crezut că arde casa lui Trimalchio; au sfărâmat pe neaşteptate poarta şi, înarmaţi cu apă şi cu securi, au început să-şi facă meseria[5]. S-a stârnit o larmă îngrozitoare. Aflând astfel prilejul cel mai nimerit, i-am şoptit două vorbe lui Agamemnon şi, pe furiş, am luat-o la goană de parcă am fi scăpat dintr-un incendiu adevărat.

LXXIX

N-aveam la îndemână nici o făclie care să ne călăuzească paşii rătăcitori, iar tăcerea miezului de noapte nu ne făgăduia vreo întâlnire cu nişte trecători care ar fi putut avea lumină cu ei. Se mai adăugau ameţeala pricinuită de băutură şi necunoaşterea locurilor, care te încurcă la mers chiar pe lumină. De aceea, după ce am orbecăit aproape o oră întreagă prin toate pietroaiele şi cioburile ascuţite care ne tăiau picioarele până la sânge, în cele din urmă ne-a descurcat mintea isteaţă a lui Giton. Căci, fiindcă se temuse că o să se rătăcească chiar în plină zi, avusese prevederea de-a însemna pe lumină cu creta toţi stâlpii şi toate coloanele. Liniile trase de el se puteau desluşi chiar în bezna nopţii, fiindcă erau strălucitor de albe; ele ne-au arătat drumul punând capăt bâjbâielilor noastre. Cu toate acestea n-am asudat mai puţin după ce am ajuns la han. Baba hangiţa dăduse atâta băutură pe gât, cot la cot cu muşteriii ei, încât n-ai fi trezit-o din somn nici dacă i-ai fi dat foc. Cred că am fi petrecut toată noaptea pe pragul hanului, dacă n-ar fi trecut din întâmplare un trimis al lui Trimalchio, care conducea zece care bogate. El, fără să-şi piardă vremea şi fără să facă prea multă gălăgie, a sfărâmat poarta hanului. Prin spărtura croită de el ne-am strecurat şi noi înăuntru[1] ...

O, ce noapte a fost, voi, zei, zeiţe!
Ce pat moale! Ne-am strâns cu-nflăcărare

---

[4] La Roma şi în alte oraşe erau multe incendii pustiitoare. Diferite echipe de pompieri au fost organizate temporar încă din timpul republicii, de unii oameni bogaţi. Sub imperiu, paza împotriva incendiilor şi ordinea pe străzi noaptea revin vigiliilor (în latineşte *uigiles*), aflaţi la Roma sub conducerea unui *praefectus* — comandant numit de împărat din rândurile cavalerilor.

[5] Unii (aşa-numiţii *siphonarii*) mânuiau pompele de incendiu, alimentate cu apă de aşa-zişii *aquarii*.

LXXIX. [1]Lacună în original. Aci se încheie de fapt fragmentul *Cena Trimalchionis* — „Ospăţul lui Trimalchio". Urmează un fragment pe care unii comentatori îl numesc „Aventurile lui Eumolpus".

Şi pe buzele noastre revărsarăm
Rătăcitele suflete! Cu bine,
Griji mărunte! Muream de fericire!

Dar mă fălesc fără rost. Căci, după ce, îngreuiat de vinul băut la Trimalchio, am adormit buştean, Ascyltos, priceput la mârşăvii de tot soiul, a profitat de întunericul nopţii, mi-a furat copilul şi l-a trecut în patul său, bucurându-se în voie de un om care nu-i era frate. Giton nu simţea ticăloşia sau se prefăcea că n-o simte. El a adormit în braţele unui străin, uitând de orice dreptate omenească. Când m-am deşteptat din somn am dat peste culcuşul despuiat de fericirea mea. Puteţi să mă credeţi sau nu că eram sincer îndrăgostit, dar eu vă spun că abia m-am stăpânit să nu-i străpung pe amândoi cu sabia şi astfel să-i fac să se cufunde în acelaşi timp în apele somnului şi ale morţii[2]. Urmând apoi un gând mai cuminte, l-am trezit pe Giton în pumni şi, întorcând spre Ascyltos nişte priviri cumplite, i–am spus:

— Pentru că ai pângărit printr-o nelegiuire încrederea noastră reciprocă şi legile prieteniei, ia-ţi mai iute catrafusele şi vezi de alt loc pe care să-l spurci.

Ascyltos nu s-a împotrivit, dar, după ce am împărţit cum nu se poate mai cinstit mica noastră avere, a adăugat:

— Haide acum să împărţim şi băiatul.

LXXX.

Gândeam că glumeşte, aşa, de plecare. Dar el scoase din teacă sabia cu o mână paricidă şi zbieră:

— N-o să te bucuri de prada asta, pe care pretinzi s-o stăpâneşti singur. Îmi trebuie partea mea şi o să-ţi plătesc pentru batjocură: o tai cu sabia asta a mea.

Am făcut şi eu la fel şi, răsucindu-mi mantaua în jurul braţului[1], m-am pregătit de luptă. Dar în vreme ce această nebunie ne întuneca mintea nenorocită, bietul băiat ne îmbrăţişa genunchii şi îi stropea cu lacrimi. Ne conjura să nu facem o nouă Thebaidă[2] într-o

---

[2]Exprimare ostentativ literară. Se consideră că aici autorul parodiază stilul tragic.

LXXX. [1]Atacaţi brusc, romanii îşi înfăşurau mantaua în jurul braţului stâng, folosind-o în felul acesta ca un scut.

[2]Aluzie la războiul fratricid dintre Eteocle şi Polinice, fiii lui Oedip, regele Thēbei.

tavernă prăpădită şi să nu pătăm cu sângele nostru o prietenie vestită pentru sfinţenia ei.

— Dacă este nevoie de sânge, ţipa el, iată, îmi dezvelesc beregata, întorceţi-vă spre ea braţele voastre şi înfigeţi-vă aici vârfurile săbiilor. Să mor eu, mai bine, pentru că am sfărâmat jurământul prieteniei voastre[3].

Ne-am lăsat jos săbiile când am auzit o asemenea rugăminte. Cel dintâi a rupt tăcerea Ascyltos:

— Eu am să pun capăt neînţelegerii noastre. Propun ca băiatul să urmeze pe acela dintre noi pe care-l place. Să-i dăm libertatea de a-şi alege singur fratele.

Deoarece socoteam că o convieţuire atât de veche se prefăcuse în legătură de sânge, nu m-am temut câtuşi de puţin; ba chiar m-am folosit degrabă de acest prilej şi am încredinţat procesul judecătorului propus de Ascyltos. Giton nici măcar n-a chibzuit ca să pară că şovăie niţel. N-am apucat să închid gura, că s-a şi ridicat în picioare şi l-a ales ca frate pe Ascyltos. Am rămas ca trăsnit în faţa acestei hotărâri şi, azvârlindu-mi cât colo sabia, m-am prăbuşit, aşa cum eram, peste pătuţ. Mi-aş fi făcut singur seama, dacă nu m-aş fi gândit că vrăjmaşul meu ar dobândi astfel o izbândă mai mare. Ascyltos plecă trufaş cu prada şi mă părăsi doborât de necazuri într-un oraş străin, deşi îi fusesem până cu câteva clipe în urmă tovarăş de viaţă şi de luptă, părtaş la fericiri ca şi la nenorociri.

Doar cât ne-aduce folos, dăinuieşte un nume de prieten;
Fuge pionul mereu jos, pe tabla de joc.
Cât ne mai paşte norocul, păstraţi, voi, amicilor, masca;
Dacă s-a dus, v-aţi întors, făr-de ruşine fugind [4].
Vezi histrionii [5] *jucând într-un mim: cel dintâi e un tată,*
Altul se cheamă că-i fiu; altul îşi zice bogat;
Dar de îndată ce fila cu vesele roluri e-ntoarsă
Chipul aievea priveşti, închipuirea s-a dus!

LXXXI.

Totuşi nu m-am lăsat multă vreme în voia lacrimilor, ci, fiindcă mă temeam să nu mă găsească singur în han Menelau, ajutorul

---

[3]Parodie a unei scene din cartea a noua a *Eneidei* lui Vergiliu, în care Nisus încearcă să salveze pe prietenul său Eurial, oferind rutulilor propria sa viaţă în schimbul celei a tânărului său prieten.

[4]Parodiere a unei idei întâlnite frecvent în opera lui Ovidiu: „Vei număra mulţi prieteni câtă vreme vei fi fericit".

[5]Actorii.

profesorului nostru — ceea ce ar fi pus vârf la toate neneorocirile —, mi-am strâns lucruşoarele şi m-am adăpostit mâhnit într-un loc tainic, o casă cu chirie aşezată în apropierea ţărmului mării. Acolo am stat închis vreme de trei zile şi am frământat mereu în minte singurătatea şi ocara îndurată. Mă băteam cu pumnul în piept şi ostenisem de atâtea vaiete. Printre gemetele sfâşietoare îmi repetam necontenit şi cu voce tare:

— De ce nu s-a prăbuşit pământul peste mine şi nu m-a înghiţit? De ce nu m-a nimicit marea care se mânie împotriva nevinovaţilor? Am păcălit pe judecători, am scăpat cu viaţă din arenă, mi-am ucis gazda. Şi acum, după atâtea fapte îndrăzneţe, zac ca un cerşetor, ca un surghiunit, părăsit într-un han[1] dintr-un oraş grecesc[2]. Şi cine şi-a bătut joc în felul ăsta de mine? Un tânăr mânjit de toate viciile, care mărturisea singur că merită să fie exilat cât mai departe; a fost eliberat numai pentru că s-a desfrânat, a devenit cetăţean adevărat numai datorită destrăbălării. Trupul lui se trăgea la sorţi şi-l lua drept fată chiar cel care îşi dădea seama că e bărbat. Ce să mai zic de celălalt? Şi-a pus o rochie chiar în ziua când trebuia să îmbrace toga virilă[3], l-a convins chiar maică-sa să-şi lepede bărbăţia şi a făcut pe femeia într-un ergastulum[4]; după ce şi-a schimbat locul poftelor, a spurcat o veche prietenie şi — culmea ruşinii — întocmai ca o femeie de stradă, s-a vândut tot într-o singură noapte. Acum, ei petrec împreună noapte de noapte şi, istoviţi de patimă, îşi bat joc de singurătatea mea. Dar va veni şi pedeapsa. Căci sau nu sunt bărbat şi om liber, sau am să spăl în sângele lor vinovat ocara pe care am suferit-o.

LXXXII.

Murmurând asemenea vorbe, m-am încins cu sabia şi, ca nu cumva expediţia mea să dea greş din pricina slăbiciunii, am luat o masă îmbelşugată. Îndată după aceea, m-am năpustit afară din casă şi am cutreierat ca un smintit prin toate porticurile oraşului. Învârteam în minte numai gânduri de omor şi de sânge, umblam cu ochii sălbăticiţi şi strângeam mereu în pumn mânerul

---

LXXXI. [1]Aceste detalii cu privire la isprăvile anterioare ale lui Encolpius sunt revelatoare. Ele ilustrează excelent cariera aventuroasă a eroului nostru.

[2]Deci colonia în care se petrece acţiunea era un oraş întemeiat de greci, probabil din sudul Italiei.

[3]La 16 sau 17 ani romanii lepădau toga pretextă şi bula copilăriei şi îmbrăcau toga albă, numită toga virilă, semn al maturizării.

[4]Temniţă, îndeobşte subterană, în care erau închişi sclavii.

fierului pe care-l menisem răzbunării. Dar m-a văzut un soldat, de bună seamă vreun dezertor sau o haimana de noapte, şi a prins să mă descoase:

— Ce-i cu tine, oşteanule, spuse el, din ce legiune[1] şi din ce centurie[2] eşti?

Cum eu am născocit, fără să clipesc, un centurion[3] şi o legiune, m-a întrebat din nou:

— Haide, haide, în armata voastră soldaţii umblă încălţaţi în sandale albe, după moda grecească[4]?

Fiindcă observase că minţisem, după spaima ce mi se citea pe faţă, el mi-a cerut să pun jos armele şi să-mi văd de drum. Prin urmare, despuiat şi lipsit de răzbunarea necruţător retezată, m-am îndreptat spre un han şi, după ce mi s-a dezumflat încet-încet nesocotinţa, am început să-i mulţumesc în gând borfaşului pentru cutezanţa lui.

Apă nu bea, stând în râu; şi sub pom, nici un fruct nu culege
Tantal[5] cel nefericit şi de dorinţe-ncolţit.
Fi-va asemeni la faţă bogatul pe care-l îngheaţă
Tot ce-a văzut, măcinând foamea-n gâtlejul uscat[6]!

Nu trebuie să pui mare temei pe planurile pe care ţi le-ai făcut, căci destinul îşi are şi el socotelile lui.

LXXXIII.

Am ajuns într-o pinacotecă, unde se aflau tablouri minunate şi de diferite feluri. Căci am văzut opere făurite de mâinile lui

---

LXXXII. [1-2] Armata romană era formată din unităţi, numite legiuni, divizibile în subunităţi, numite centurii, compuse din o sută (în latineşte *centum*) de soldaţi.

[3] Subofiţer roman, comandant al centuriei.

[4] În original. *phaecasiati.* Grecii foloseau sandale albe din piele, adoptate ulterior şi de romani. Numele lor era *phaecasiae.*

[5] Personaj mitologic. Drept pedeapsă pentru că a vrut să-şi bată joc de zei, a fost pedepsit în Infern, aşa cum arată versurile de mai sus: când voia să bea, apele se retrăgeau, iar când voia să mănânce, dispăreau crengile încărcate cu fructe şi aşezate lângă locul în care se afla ţintuit.

[6] Comentatorii au relevat că aceste versuri nu prea corespund conţinutului cap.LXXXII. Se consideră că textul romanului a fost mutilat de diferiţi abreviatori.

Zeuxis[1], încă nebiruite de scurgerea timpului, şi n-am atins fără o anumită spaimă schiţele lui Protogenes[2], care se iau la întrecere cu natura în ceea ce priveşte adevărul. Am privit cu adoraţie şi o lucrare a lui Apelles[3], numită de greci Monocnemon[4]. Chipurile personajelor erau desenate cu atâta pricepere încât puteai crede că sunt vii. Aici un vultur zbura spre înaltul cerului cu Ideu[5] în gheare, acolo nevinovatul Hylas alunga o naiadă neruşinată[6]. Apollo îşi blestema mâinile ucigaşe şi împodobea lira sa stricată cu floarea care tocmai se năştea[7]. Printre aceste picturi, care înfăţişau şi ele tot chipuri de îndrăgostiţi, am început să strig, ca şi cum aş fi fost singur pe acolo:

— Aşadar dragostea cuprinde chiar şi pe zei! La el, în cer, Iupiter nu găseşte pe cine să mai iubească. Dar cel puţin chiar dacă păcătuieşte pe pământ, nu a făcut rău la nimeni înadins. Nimfa care l-a răpit pe Hylas şi-ar fi înfrânat dragostea, dacă şi-ar fi închipuit că Hercule va veni să-şi ceară dreptul său[8]. Apollo într-o floare a înviat sufletul unui băiat şi toate poveştile sunt pline de iubiri în care nu există nici un rival. Dar eu mi-am ales ca tovarăş şi ca oaspete pe un om mai rău decât Lycurg[9].

LXXXIII. [1] Unul dintre cei mai vestiţi pictori greci, originar din Heracleea (464 -398 î e.n.).

[2] Reputat pictor grec, rival al lui Apelles. A trăit în sec. al IV-lea î.e.n., mai ales la Rodos.

[3] Alt pictor grec foarte vestit. S-a născut la Efes (sec. al IV-lea î.e.n.), dar a trăit şi a lucrat mai ales la curtea lui Alexandru al Macedoniei, cuceritorul Orientului.

[4] E vorba de o statuie a Dianei, zeiţa vânătorii, reprezentată stând într-un singur picior, în poziţia unui alergător (în greceşte, *monocnemon* — „stând într-un singur picior").

[5] Ganymedes, răpit de un vultur şi dus în cer, la ordinul lui Iupiter.

[6] Argonautul Hylas a fost asaltat de o naiadă, nimfă a apelor, în timp ce căuta un izvor. Zeiţa a fost sedusă de frumuseţea eroului şi l-a atras în apele unui râu, în care l-a înecat.

[7] Aluzie la povestea lui Hyacinthus. Acesta ar fi fost un tânăr iubit de Apollo, pe care zeul l-ar fi ucis din greşeală la un concurs de aruncare a discului. Din sângele tânărului s-ar fi născut floarea numită *hyacinthus*, în româneşte — zambilă.

[8] Hylas era prietenul lui Hercule. Acesta a venit să-l caute şi a ameninţat pe locuitori că va devasta tot ţinutul, dacă nu-l va găsi pe tânăr.

[9] Personajul care apare, probabil, în fragmentele pierdute din roman.

Iată însă că pe când mă tot războiam cu vântul din văzduh, a pătruns în pinacotecă un bătrân cu părul cărunt, cu fața chinuită și care părea că vestește nu știu ce lucru mare. Totuși n-avea veșminte arătoase și era lesne de înțeles că omul făcea parte din acel soi de literați pe care-l urăsc îndeobște bogătașii. Bătrânul acela s-a oprit lângă mine[10]...

— Eu, zice, sunt poet și, după cum nădăjduiesc, înzestrat cu o inspirație care nu e de lepădat, dacă trebuie să punem temei pe coroane[11]. Capriciile oamenilor le acordă îndeobște și celor nepricepuți. Dar atunci, poți să mă întrebi de ce umblu așa de prost îmbrăcat. Dragostea de artă n-a îmbogățit însă pe nimeni.

Cel ce se-ncrede în mare adună câștiguri vârtoase;
Cel mai însetat de războaie și castre se-ncinge cu aur;
Josnicul lingușitor se îmbată pe purpura scumpă;
Amăgitorul nevestelor strânge averi din păcate.
Dârdâie doar elocvența sub zdrențele sale brumate!
Jalnica-i voce invocă zadarnic uitatele arte!

LXXXIV.

Fără îndoială așa este: dacă vreun dușman al tuturor viciilor stăruie pe drumul cel drept în viață, mai întâi își atrage ura celor care năzuiesc spre altfel de moravuri: căci cine poate să aprobe lucruri pe care el nici nu se gândește să le facă? Apoi cei care n-au altă grijă decât să agonisească bogății, nu vor ca oamenii să creadă că există pe lumea asta ceva mai bun decât ceea ce îndrăgesc ei. De aceea, ei îi urmăresc cu înverșunare și cu orice mijloace pe iubitorii de literatură, ca să vădească că chiar și aceia se află mai prejos decât banii[1] ...

Nu știu cum se face, dar sărăcia este soră bună cu geniul[2] ...

Aș vrea ca vrăjmașul cumpătării mele să fie atât de nevinovat încât să poată fi îmblânzit. Însă e un tâlhar care a îmbătrânit printre ticăloșii și se arată mai savant chiar decât mijlocitorii de desfrâu[3]...

---

[10] Lacună în original.

[11] Acordate poeților, învingători în concursurile poetice și alte întreceri, în care existau probe de poezie.

LXXXIV. [1] Lacună în original.

[2] Lacună în original.

[3] Lacună în original.

LXXXV.

[Eumolpus:]

— Pe când mă aflam[1] în Asia şi îmi făceam serviciu militar pe lângă un cvestor[2], m-a găzduit un locuitor din Pergam[3] Şedeam cu plăcere acolo nu numai pentru că locuinţa era conforta bilă, ci şi deoarece gazda avea un fiu de-o frumuseţe deosebită am născocit un mijloc ca să nu bănuiască tatăl că-i iubesc copilul Astfel, ori de câte ori se pomenea la masă de iubiri cu băieţ frumoşi, mă înfierbântam atât de straşnic şi mă împotriveam cı atâta seriozitate şi severitate ca urechile mele să fie pângărite d vorbe necuviincioase, încât toţi, dar mai vârtos decât ceilalţ mama copilului, mă socoteau unul din cei şapte înţelepţi[4]. Înce pusem să-l conduc pe băiat la gimnaziu[5], să-i supraveghez studi ile, să-i dau eu însumi tot felul de lecţii, pentru ca nu cumva vreuı seducător să pună piciorul în casă. Într-o zi şedeam culcaţi în tri cliniu, fiindcă era sărbătoare şi lecţiile ţinuseră mai puţin. Diı pricina unei mese prelungite şi pline de veselie, ne era lene s pornim spre odăile noastre de culcare. Pe la miezul nopţii mi-an dat seama că băiatul nu doarme şi am început să murmur cu uı glas înăbuşit următoarea rugă:

— Stăpână Venus, dacă-mi îngădui să sărut pe aces copil, aşa ca el să nu simtă nimic, mâine am să-i dau o pereche d porumbei.

Auzind care e preţul desfătării mele, băiatul s-a pus p sforăit. Eu m-am apropiat de micul prefăcut şi l-am sărutat d câteva ori după pofta inimii. Mulţumit de acest început, a doua z m-am deşteptat dis de dimineaţă, i-am ales o pereche de porumbe şi i-am adus acasă, spre a-mi împlini făgăduiala. Fireşte că băiatu îi aştepta.

LXXXV. [1] Eumolpus povesteşte lui Encolpius aventura sa cu băiatul di Pergam, una din pevestirile mileziene incluse în *Satyricon*.

[2] În latineşte, *quaestor* — magistrat roman. În provincie, cvestori îndeplineau sarcini financiare şi juridice, în subordinea guvernatorilor d provincie.

[3] Oraş din provincia romană Asia, actualmente Asia Mică.

[4] O sumă de filosofi dintre cei care au trăit în prima etapă a dezvoltări filosofiei greceşti au fost consideraţi cei şapte înţelepţi ai Greciei. Iată numel lor: Bias, Chilon, Cleobulos, Myson, Pittacos, Solon şi Thales din Milet.

[5] Loc unde tinerii greci şi romani făceau exerciţii fizice dezbrăcaţi (î greceşte *gymnos* — „gol"), deci centru de gimnastică.

LXXXVI.

În noaptea următoare, găsindu-mă într-o împrejurare asemănătoare, mi-am schimbat rugăciunea:

— Dacă-l voi putea mângâia după pofta inimii, şi el n-o să simtă, am să-l răsplătesc cu doi cocoşi de luptă din soiul cel mai bun.

La auzul acestei rugi, elevul s-a lipit el însuşi de mine; probabil se temea ca eu să nu fi adormit între timp. Mi s-a făcut milă de spaima sa şi m-am desfătat mângâindu-l pe tot trupul. M-am mulţumit însă numai cu atât. Apoi, când s-a făcut ziuă, i-am adus ce-i promisesem, spre marea lui bucurie. Când, într-o a treia noapte, s-a ivit putinţa de a acţiona liber, m-am sculat şi am şoptit la urechea băiatului care se prefăcea că doarme:

— Zei nemuritori, dacă voi putea să mă bucur din plin, aşa cum îmi doresc, de băiatul ăsta care doarme, am să-i dau mâine, în schimbul acestei fericiri, un armăsar de Macedonia[1] din cel mai bun soi. Numai să nu simtă el nimic.

Niciodată efebul meu n-a dormit mai adânc. Mai întâi, mi-am umplut palmele cu rotunjimea sânilor săi de culoarea laptelui, apoi l-am copleşit de sărutări pătimaşe; în cele din urmă mi-am satisfăcut toate poftele din plin.

A doua zi băiatul stătea în iatac şi aştepta să-i aduc darul, aşa cum îl obişnuisem. Ştii însă că e mult mai lesne să cumperi porumbei şi cocoşi, decât un armăsar şi, pe lângă aceasta, mă mai temeam ca nu cumva un dar aşa de însemnat să bată la ochi. De aceea, după ce m-am plimbat câteva ceasuri, m-am întors la gazda mea şi n-am mai dăruit copilului decât un sărut. Dar el, după ce a privit în toate părţile, m-a întrebat încolăcindu-şi braţele în jurul gâtului meu:

— Stăpâne, unde e armăsarul?

LXXXVII.

Deşi prin această jignire îmi cam închisesem calea, totuşi mi-am îngăduit să-mi reîncep plăcerile când s-a ivit prilejul. Am lăsat să trecă vreo câteva zile şi, într-o seară, îndată ce am observat că tatăl sforăie, l-am rugat pe efeb să se împace cu mine, adică să-mi îngăduie a-mi face plăcerea cu el. I-am spus tot felul de lucruri pe care mi le sugera patima arzătoare. Dar el era straşnic de mânios şi rostea numai vorbele următoare:

— Sau dormi sau te spun imediat tatălui meu.

LXXXVI. [1] Regiunile din nordul Greciei şi Macedoniei erau vestite pentru creşterea cailor.

Totuşi nu există nimic pe lumea asta care să nu poată fi dobândit cu o stăruinţă adevărată. În vreme ce băiatul şoptea: „O să-l trezesc pe tata“, eu mă strecuram lângă el şi îi smulgeam o bucurie la care se împotrivea atât de slab. Lui nu-i displăcuse însă ticăloşia mea: după ce s-a plâns mult timp că l-am amăgit şi că l-am făcut de râs printre colegii săi de şcoală, cărora se lăudase cu dărnicia mea, a adăugat:

— O să vezi, totuşi, că eu nu sunt ca tine. Dacă vrei, fă din nou.

Am lăsat deoparte supărarea şi apoi l-am înduplecat pe băiat să mă ierte. După ce m-am bucurat de îngăduinţa lui, am adormit buştean. Dar efebul era în floarea vârstei şi nu s-a mulţumit cu îmbrăţişările mele de până atunci. M-a smuls din lumea viselor şi m-a întrebat în şoaptă:

— Nu mai vrei?

Pe cinstea mea, un asemenea dar nu-mi displăcea încă. Aşadar, gâfâind, asudând, icnind, am reuşit să-i ofer ceea ce dorise; după care, am căzut din nou într-un somn adânc, ostenit de atâta bucurie. Însă, după mai puţin de un ceas, s-a pornit să mă ciupească şi să-mi spună:

— Pentru ce stăm degeaba?

Mă trezise din somn de prea multe ori; mi s-a urcat sângele la cap şi i-am întors chiar vorbele lui:

— Sau dormi, sau te spun imediat tatălui tău[1] ...

LXXXVIII.

Înviorat de aceste discuţii, l-am întrebat pe bătrân, care părea mai înţelept decât mine, unele lucruri privitoare la vârsta tablourilor şi la anumite subiecte pe care nu le înţelesesem. Totodată, i-am cerut să mă lămurească asupra pricinii decăderii vremurilor noastre, când au pierit cele mai de seamă arte, între care pictura, dispărută fără să fi lăsat cea mai mică urmă.

— Setea de bani, mi-a răspuns el atunci, a provocat aceste prefaceri. Căci în vremurile străvechi, când era încă îndrăgită virtutea pentru ea însăşi, artele înfloreau şi oamenii se întreceau să nu mai lase netălmăcit nimic din cele care puteau aduce folos veacurilor ce urmau să vină. Aşa, Democrit[1] a stors sucuri din toate ierburile şi şi-a

---

LXXXVII. [1] Lacună în original.

LXXXVIII. [1] Originar din Abdera (în Tracia); celebrul filosof a trăit în sec. al V-lea î.e.n. şi, alături de Leucip, a fost unul din fondatorii doctrinei atomiste.

petrecut toată viaţa în experienţe, spre a nu lăsa ascunsă puterea pietrelor şi a mărăcinilor. Eudoxos[2] a îmbătrânit pe vârful celui mai înalt munte, ca să surprindă mişcările astrelor şi ale cerului, iar Chrysippus[3], ca să-şi sporească puterea de a realiza noi invenţii, şi-a curăţat mintea de trei ori înghiţind elebor[4].

Dar ca să mă întorc la artele plastice, Lysippus[5] s-a stins de foame pe când se chinuia să desăvârşească o singură statuie, iar Myron[6], care aproape surprinsese în bronz sufletele oamenilor şi ale fiarelor, nu a avut nici un moştenitor[7]. Dar noi, înecaţi în vin şi în desfrâu, nu mai suntem în stare să cunoaştem nici măcar arte dezvoltate de alţii, ci învinuim pe înaintaşii noştri şi ne pricepem numai să studiem şi să predăm la alţii numai vicii. Unde este dialectica? Unde este astronomia? Unde este filosofia, al cărei drum îl băteau odinioară atâţia oameni? Cine mai vine în templu şi se roagă de zei să-l ajute în studiul elocinţei? Sau să ajungă la izvoarele filosofiei[8]? Ba mai mult, oamenii nu cer de la zei nici măcar minte chibzuită sau sănătate bună, ci, chiar înainte de-a atinge pragul Capitoliului[9], făgăduiesc daruri, dacă apucă să înmormânteze o rudă bogată sau să dezgroape o comoară, sau dacă izbutesc să adune o avere de treizeci de milioane de sesterţi. Însuşi senatul, preceptorul dreptăţii şi al binelui, are obiceiul să promită Capitoliului o mie de livre de aur şi încearcă să-l înduplece cu bani chiar şi pe Iupiter. Aşadar de ce să te

---

[2] Originar din Cnidos, celebru astronom şi matematician grec (409- 356 î e.n.).

[3] Filosof stoic (sec. al III-lea î.e.n.), urmaşul lui Zenon la conducerea şcolii stoice din Atena.

[4] Anticii considerau eleborul, alb sau verde, ca un purgativ care purifică spiritul. Filosoful Carneade (sec. al II-lea î.e.n.) lua frecvent elebor. Unii medici tratau alienarea mintală cu acest leac.

[5] Sculptor grec, contemporan cu Alexandru al Macedoniei.

[6] Sculptor grec (sec. al V-lea î.e.n.), cunoscut mai ales prin sculpturi de animale; o vacă sculptată de el a rămas ca o lucrare celebră.

[7] Pentru că a murit sărac şi plin de datorii şi deci nimeni n-a putut să moştenească nimic.

[8] S-a remarcat de către comentatori că această tiradă asupra decadenţei culturii comportă numeroase analogii cu alte pasaje cunoscute de autorii sec. I e.n.. Era vorba de o temă uzitată în şcolile de retorică ale timpului. Totuşi, coincidenţa cu opiniile emise în primele capitole de Agamemnon şi Encolpius este tulburătoare. Petroniu credea, probabil, în decadenţa culturii vremii sale.

[9] Colină pe care se aflau templele zeilor.

mai miri că pictura a decăzut, când toţi zeii şi oamenii socotesc mai frumos un morman de aur decât operele lui Apelles şi Fidias, aceşti grecotei smintiţi[10].

LXXXIX.

Dar văd că nu-ţi mai iei ochii de la acel tablou care înfăţişează cucerirea Troiei. De aceea mă voi strădui să-ţi lămuresc această operă[1] în versuri:

Iată sosit secerişul al zecelea [2] şi frigienii [3]
Împresuraţi vieţuiau între spaime şi griji, iar nădejdea
Prevestitorului Calhas [4] stă-n cumpăna temerii sumbre,
Când, îndemnaţi chiar de zeul din Delos [5], aheii despoaie
Creştetele muntelui Ida [6], cu nemiluita stejarii
Cad seceraţi spre a întruchipa armăsarul amarnic.
Pântecu-i cască o peşteră vastă, cu negre caverne,
Tabăra să o cuprindă. Aci se ascund luptătorii
Înfuriaţi pe războiul prea lung şi-n cotloanele oarbe
Mi se-ndeasă danaii [7], pitindu-se-n darul cel sacru.
Patrie [8], cele o mie de nävi le crezurăm plecate,

---

[10] Desigur caracterizarea pictorilor nu este serioasă.

LXXXIX. [1] *Troiae halosis* — „cucerirea Troiei" — era şi titlul unui poem alcătuit de împăratul Nero în timpul unui mare incendiu care devasta Roma. Nu există însă nici o similitudine între poemul lui Nero şi cel al lui Eumolpus. Fapt ce infirmă ipoteza anumitor cercetători care au văzut în poemul petronian o parodie a celui compus de împăratul poet. Poemul lui Eumolpus pare mai degrabă o parodie a unui poem de primă tinereţe, compus de Lucan, nepotul lui Seneca, celebru poet al epocii, poem consacrat cuceririi Troiei şi intitulat *Iliacon*.

[2] Adică se împliniseră zece ani. În antichitate războaiele se desfăşurau în timpul verii.

[3] Alt nume al locuitorilor Troiei, cetate aşezată în regiunea microasiatică a Frigiei.

[4] Ghicitorul armatei greceşti asediatoare.

[5] Apollo, conform legendei, s-a născut în insula Delos. Era şi zeul profeţiei.

[6] Situat în vecinătatea Troiei.

[7] Denumire generică pentru greci în poemele homerice şi în *Eneida*. Toată naraţia subsecventă reia subiectul cărţii a doua a *Eneidei* , iar unele imagini sunt împrumutate de acolo.

[8] Întocmai ca şi Enea, naratorul aparţine taberei troiene. Patria este Troia.

Glia scăpată de lupte: înscrisul săpat chiar pe fiară
Astfel suna și la fel ne-a grăit prefăcutul de Sinon [9]
Și ticluita-i minciună a fost să ne-aducă pieirea.
Sloboda gloată, scăpătă de grija războiului, grabnic
Trece de porți spre ofrande. Plânsoarea inundă obrajii,
Căci bucuria, aidoma spaimei, se scaldă în lacrimi.
Frica le zvântă, îndată ce preotul zeului mării,
Laocoon, cu zbârlitele-i plete de strigăte umple
Toată mulțimea. Pe loc el își leagănă lancea și-n vintre
Calul izbește. Dar soarta îi scade tăria din brațe.
Fierul îi sare-napoi, viclenia rămâne ascunsă.
Mâna firavă din nou se-ncleștează, izbind cu securea
Coapsele-adânci ale calului. Freamătă pe dinăuntru
Prizonierii războinici și-n vreme ce crește rumoarea
Namila parcă vibrează de-o teamă ce nu-i aparține.
Tinerii prinși se duceau să cuprindă la rându-le Troia,
Prin vicleșug fără seamăn întregul război să-l încheie.
Iată și alte miracole! Unde semeața Tenèdos [10]
Culcă spinarea în mare, talazul se umflă și crește,
Unda brăzdată împroașcă, făptura-i apare scobită;
Astfel, în noaptea tăcută se-mprăștie zgomot de vâsle
Până departe, când flotele spintecă marea și geme
Marmoreanul abis sub zvâcnirile prorelor grele.
Când ne întoarcem, doi șerpi cu inele îngemănate
Valuri spre stânci prăvălesc și umflatele piepturi alungă
Spuma de-a lungul spinării, ca-nalte corăbii întocmai.
Cozile zarvă stârnesc, pe talaz plutitoarele creste
Ard ca luminile ochilor și scăpărare de fulger
Învăpăiază noianul; sub șuiere tremură unda.
Mintea-i năucă de spaimă. În strai frigian și cu sfinte
Panglici pe creștet alături stăteau ca vlăstare pereche
Fiii lui Laocoon. Dintr-o dată îi încolăciră
Șerpii cei strălucitori. Și mânuțele până la față
Gemenii le ridică, nici unul pe el să se-ajute,
Numai pe fratele său: ei din dragoste rolul și-l schimbă;
Și-n agonie, întâiul se zbuciumă pentru al doilea.
Tatăl se-alătură-n moarte copiilor, căci se arată

---

[9] Grec lăsat de danai la Troia ca să-i înșele pe troieni.

[10] Insulă situată în Marea Egee, la sud de strâmtoarea numită azi Dardanele.

Neputincios ajutoru-i. Sătui de acum să ucidă,
Tabără şerpii pe dânsul; şi, iată-l, trântit în ţărână —
Jertfă în faţa altarelor — preotul zace, iar hoitu-i
Glia izbeşte. Prin pângărirea preasfintelor taine,
Troia, în pragul pieirii, ea însăşi îşi pierde toţi zeii.
Febe[11] *cea plină, în jur răspândise lumina-i lăptoasă,*
Aştrii mărunţi conducându-i cu strălucitoarea sa torţă,
Când, asaltând priamizii în vin îngropaţi şi în beznă
Tainiţa cască danaii; din cal se revarsă vitejii.
Vlaga cu arma-şi încearcă fruntaşii — precum bidiviii
Tesalieni, ce din frâu au scăpat, îşi înalţă grumazul,
Coamele lungi fluturând, ca, apoi, în galop să pornească —
Spada din teacă o smulg şi, cu scuturi rotite în mână,
Lupta o-ncep. Pe duşmanul cel împovărat de beţie
Spintecă unul şi-ndată preschimbă în crâncenă moarte
Somnu-i adânc; din altar îşi aprinde un altul o torţă
Şi împotriva troienilor cheamă pe zeii din Troia.

XC.

Trecătorii care se plimbau prin porticuri s-au pus să arunce cu pietre în Eumolpus care declama de zor. Dar el, care cunoştea bine acest fel de aplauze hărăzite geniului său, şi-a acoperit capul şi a fugit din templu. Cum mă temeam să nu fiu luat şi eu drept poet, am pornit-o pe urmele fugarului până la ţărmul mării şi, de îndată ce am putut ajunge în afara bătăii pietrelor, l-am întrebat:

— Spune-mi, unde vrei să ajungi cu boala asta a ta? Nu suntem împreună nici de două ore şi ai vorbit mai des pe limba poeţilor decât în grai omenesc. Nici nu mă mir că lumea azvârle cu pietre după tine. Eu însumi am să-mi umplu sânul cu bolovani şi, ori de câte ori îţi vei ieşi din minţi, am să-ţi uşurez creierul de sânge[1].

El a clătinat din cap şi mi-a răspuns:

— O, dragă băiete, n-am păţit-o azi pentru prima oară. De fapt, de câte ori am intrat într-un teatru ca să recit ceva, mulţimea m-a întâmpinat în felul ăsta. De altminteri, ca să nu mă ciondănesc cu tine, mă voi abţine azi, toată ziua, de la această hrană a zeilor.

---

[11] Luna, sora lui Febus.

XC. [1] Considerând că scurgerea de sânge uşurează creierul, medicii antici luau frecvent sânge de la bolnavi.

— Ba, mai mult, făcui eu, dacă-ţi potoleşti bila[2] pe ziua de azi, o să luăm masa împreună[3]...

Pun pe slujnica din căsuţa unde locuiam să-mi pregătească o mică cină[4]...

XCI.

Dar iată că îl zăresc pe Giton, rezemat de un perete, trist şi necăjit. Ţinea în mâini[1] nişte ştergare şi nişte perii de baie. Era limpede că nu-şi făcea slujba cu plăcere. De aceea, ca să mă încredinţez că ochii mei nu mă înşală[2] ...

Şi-a întors spre mine faţa luminată de bucurie şi mi-a spus:

— Ai milă de mine, frate! Acum nu mai văd arme împrejur şi vorbesc liber. Scapă-mă de tâlharul ăla setos de sânge şi pune-mă la toate caznele care-ţi trec prin minte. O să-mi fie de ajuns, nenorocitul de mine, că am murit de mâna ta.

I-am cerut să termine cu bocitul, ca să nu ne simtă careva şi, lăsându-l pe Eumolpus în baie, l-am scos pe Giton printr-o ieşire întunecoasă şi murdară şi am zburat cu el de mână spre casa unde locuiam. Acolo, după ce am închis bine uşile, m-am repezit să-l îmbrăţişez şi mi-am lipit faţa de chipul lui scăldat de lacrimi. Multă vreme nici unul dintre noi n-a putut rosti vreun cuvânt, căci şi pieptul fermecător al băiatului era zguduit de sughiţuri dese de plâns.

— Ce netrebnicie! îi spun. Te iubesc, cu toate că m-ai părăsit şi cu toate că inima asta a mea, crunt rănită, nu s-a vindecat încă. Dar sunt curios să ştiu ce o să mai spui tu, care ai primit aşa de lesne dragostea altuia? Am meritat eu oare ocara asta?

Lui Giton i-a venit inima la loc, deoarece simţise că încă este iubit[3]...

— Dar n-am lăsat pe altul să hotărască în privinţa dragostei noastre, i-am spus eu. Nu mă mai plâng, iert totul, dacă eşti sincer şi îţi îndrepţi greşeala.

După ce am rostit aceste vorbe printre gemete şi lacrimi, Giton mi-a şters faţa cu mantaua sa şi mi-a spus la rândul lui:

---

[2] Bila, în special bila neagră, era considerată de antici ca o cauză a nebuniei.

[3] Lacună în original.

[4] Lacună în original.

XCI. [1] Acţiunea se petrece la baia publică. Encolpius şi Eumolpus au mers împreună la baie.

[2] Lacună în original. Encolpius s-a apropiat, probabil, de băiat.

[3] Lacună în original.

— Te rog, Encolpius, gândeşte-te bine: te-am părăsit eu pe tine, sau m-ai trădat tu? E drept, mărturisesc sincer: când v-am văzut pe amândoi cu armele în mâini, am alergat la cel mai tare.

I-am sărutat pieptul lui cel plin de înţelepciune şi i-am înlănţuit gâtul cu braţele. Ca să priceapă că-l iert şi că prietenia noastră renaşte încă mai viguroasă, l-am strâns cu putere la sân.

XCII.

Era în toiul nopţii. Femeia pregătise masa, aşa cum îi cerusem, când Eumolpus a bătut la uşă. L-am întrebat de îndată:

— Câţi sunteţi?

Şi m-am pornit să cercetez cu foarte multă grijă, printr-o crăpătură a uşii, dacă nu cumva venise şi Ascyltos împreună cu Eumolpus. Cum însă nu l-am văzut decât pe acesta din urmă, i-am dat imediat drumul să intre. El s-a aruncat pe patul meu şi, după ce l-a privit pe Giton, care trebăluia în faţa lui, a clătinat din cap şi ne-a spus:

— Straşnic Ganimede! Să ne fie de bine în seara asta.

Nu m-a încântat deloc că a început-o aşa de ciudat şi m-am temut că mă împrietenisem cu un al doilea Ascyltos. Eumolpus a continuat să-l laude pe Giton şi, după ce băiatul i-a dat de băut, a declarat:

— Eşti mai bine decât toţi cei pe care i-am văzut la baie.

A golit cupa până la fund şi ne-a mărturisit că i s-a acrit.

— M-au ciomăgit şi în baie, fiindcă am recitat un poem celor care şedeau împrejurul bazinului; şi după ce m-au scos afară din baie, aşa cum mă scoseseră de atâtea ori şi din teatru, am început să cutreier prin toate colţurile şi să-l strig mereu pe Encolpius cât puteam de tare. Din celălalt capăt, un tânăr gol care-şi pierduse hainele, striga mereu, cu glas mânios, pe un anume Giton. Şi în vreme ce nişte obraznici de băieţi îşi râdeau de mine ca de un nebun şi mă maimuţăreau în fel şi chip, oamenii se îmbulzeau în jurul tânărului, aplaudându-l şi admirându-l cu respect. Căci era atât de vânjos într-o anumită parte a trupului, încât puteai să-ţi închipui că omul însuşi era o prelungire a organului bărbăţiei sale. Un băiat grozav! Cred că el începe într-o zi şi isprăveşte în alta. De aceea l-au şi ajutat de îndată: căci nu mai ştiu care cavaler roman, vestit pentru ticăloşia sa, nu l-a mai lăsat să rătăcească aşa, fără rost, ci i-a pus pe umeri o haină şi l-a dus acasă la el, de bună seamă ca să se bucure singur de un noroc aşa de mare. Cât despre mine, nici măcar n-aş fi putut să-mi ridic boarfele de la băiatul care păzea vestiarul, dacă n-aş fi adus cu mine un martor. E mai bine să ai scule bune, decât să-ţi freci mintea de pomană!

În timp ce Eumolpus înşira toate astea, eu mă schimbam la faţă mereu, bucuros când auzeam de vreun neajuns al vrăjmaşului meu, trist când se povestea o izbândă a acestuia. Oricum ar fi, am tăcut ca şi când n-aş fi ştiut nimic şi am cerut să se aducă mâncarea...

XCIII.

— Omul nu preţuieşte ceea ce dobândeşte cu uşurinţă, iar sufletul trândav şi năuc îndrăgeşte numai ceea ce îi este interzis.

Un fazan din Colhida [1]*, o găină*
Africană [2] *pe lacomi îi aţâţă,*
Căci sunt greu de găsit; dar gâsca albă,
Raţa cu felurit vopsite pene
Au un gust plebeian. Slăviţi sunt numai
Scarul ţărmului depărtat şi peştii
Ce pe-al Sirtelor [3] *mal furtuna-i zvârle.*
Nu-i de soi un barbun. Amanta-nvinge
Pe soţii. Trandafirul azi se teme
De cinam.[4] *E la preţ doar raritatea!*

— Aşa îţi ţii făgăduiala de-a nu mai face azi nici un vers[5]? spusei eu. Pe cinstea mea, îndură-te de noi, căci n-am aruncat niciodată cu pietre în tine. Dacă vreunul din ăştia, care beau aci la han, simte miros de poet o să deştepte din somn toţi vecinii şi o s-o păţim. Ai milă şi adu-ţi aminte de ceea ce s-a întâmplat la pinacotecă şi la baie.

N-am apucat să rostesc bine cuvintele acestea că s-a şi pornit să mă dojenească Giton, care era un băiat bun ca pâinea caldă. Mi-a arătat că nu fac bine certând un om mai în vârstă. El susţinea că eu am uitat îndatoririle de gazdă şi că stric o masă pregătită cu atâta grijă. A adăugat şi alte vorbe blânde şi respectuoase, care se potriveau de minune cu frumuseţea lui[6]...

XCIII. [1] Regiune din Asia. Corespunde cu Transcaucazia actuală. Fazanul era preţuit ca o delicatesă rară în toată lumea mediteraneană antică.

[2] Bibilica.

[3] Golfuri pe ţărmul Africii de Nord.

[4] Arbust asemănător cu scorţişoara.

[5] Vorbise Eumolpus. Poezia fusese moralizatoare, pentru că aşa cerea moda.

[6] Lacună în original.

XCIV.

[Eumolpus către Giton]:

— Fericită mama care te-a făcut aşa cum eşti! Felicitări pentru asemenea virtute[1]! Rar se întâlneşte frumuseţea amestecată cu înţelepciunea. Să nu crezi că ai aruncat nişte vorbe în vânt; în mine ai găsit un om care să te îndrăgească. Am să te proslăvesc mereu în versurile mele[2]. Eu îţi voi fi şi dascăl, şi paznic, chiar dacă tu n-o să-mi ceri să te ocrotesc. Encolpius n-o să se simtă jignit, căci iubeşte pe altul.

Eumolpus a avut noroc cu acel soldat care îmi luase sabia. Altfel, necazul pe care-l avusesem pe Ascyltos l-aş fi înecat în sângele lui Eumolpus. Giton, însă, a băgat de seamă aceasta. De aceea a ieşit din odaie, spunând că merge să ceară apă, şi mi-a potolit mânia printr-o plecare bine chibzuită.

— Eumolpus, am spus eu, prefer să te aud vorbind în versuri, decât să îndrugi asemenea propuneri. Eu sunt ţâfnos, iar tu eşti stricat: vezi bine că nu ne potrivim la fire. N-ai decât să mă socoteşti un smintit, dar dă-te bătut înaintea nebuniei, adică ieşi afară mai repede.

Această somaţie l-a zăpăcit pe Eumolpus. Nu m-a întrebat de ce m-am înfuriat, ci a ieşit din odaie, a închis pe neaşteptate uşa şi luând la repezeală cheia cu el, a pornit-o în goană după Giton.

Când m-am văzut întemniţat, am hotărât să mă spânzur şi să sfârşesc astfel cu viaţa. Legasem cingătoarea de marginea de lemn a patului pe care-l lipisem de perete şi îmi vârâsem grumazul în laţ, când s-a deschis uşa şi a intrat Eumolpus, împreună cu Giton. Eram pe pragul morţii când m-au readus ei la viaţă. Mai cu seamă Giton, înnebunit de durere, a scos un strigăt şi, împingându-mă cu amândouă mâinile, m-a azvârlit în pat:

— Greşeşti, Encolpius, dacă îţi închipui că o să mori tu întâi. Ţi-am luat-o înainte: la Ascyltos în casă am căutat o sabie. Dacă nu te-aş fi întâlnit, mi-aş fi găsit sfârşitul într-o prăpastie. Şi ca să ştii că cei ce caută moartea o găsesc uşor, uită-te la spectacolul pe care voiai să-l privească alţii.

XCIV. [1] Parodiere a unei formule şi a unor idei care apar de mai multe ori în *Eneida* lui Vergiliu.

[2] Iarăşi parodie a celebrului pasaj din *Eneida* (IX), în care Vergiliu elogiază pe Nisus şi pe Eurial, făgăduindu-le că le va consacra memoria în versuri nemuritoare.

După ce a isprăvit de vorbit, Giton a smuls briciul de la slujitorul cu simbrie[3] al lui Eumolpus. Şi-a înfipt briciul în gât de două ori şi s-a prăbuşit la picioarele noastre. Eu am ţipat înspăimântat şi, aruncându-mă peste el, am încercat să mă omor cu acelaşi brici. Dar Giton n-avea nici urmă de rană, iar eu nu simţeam nici o durere. În teaca slujitorului fusese un brici grosolan şi tocit într-adins, bun pentru băieţii care învaţă meseria de bărbier. De aceea nici slujitorul nu se înspăimântase când îi smulsese Giton briciul, şi nici Eumolpus nu întrerupsese această comedie a sinuciderii.

XCV.

În timp ce se juca această poveste sentimentală, ca la teatru[1], se arătă hangiul cu unul din felurile noastre de mâncare în mână şi uitându-se la zvârcoleala noastră scârboasă — căci încă ne mai tăvăleam pe podea — strigă:

— Nu vă supăraţi că vă întreb, dar sunteţi beţi sau sclavi fugiţi, ori şi una şi alta? Cine a ridicat în văzduh patul ăla, sau ce vrea să însemne toată vânzoleala asta făcută pe furiş? Pe Hercule, voiaţi s–o ştergeţi în noaptea asta ca să nu-mi plătiţi chiria pentru odaie! Lasă, o să vedeţi voi că de fapt casa asta nu este a unei văduve, ci a lui Marcus Mannicius.

Eumolpus zbieră:

— Mai şi ameninţi?

Şi totodată trânti o palmă zdravănă pe obrazul omului. Hangiul, întărit de paharele pe care le dăduse pe gât împreună cu muşteriii, a azvârlit în capul lui Eumolpus un ulcior de pământ, care a crăpat fruntea acestuia. Apoi, în vreme ce Eumolpus răcnea cât putea, el s-a năpustit afară din odaie. Eumolpus, înfuriat din pricina jignirii suferite, a pus mâna pe un candelabru de lemn, a luat-o pe urmele fugarului şi şi-a răzbunat sprânceana, cărând la lovituri pe spinarea hangiului. Sclavii şi muşteriii beţi s-au îmbulzit din toate părţile. Eu am găsit astfel prilejul să mă răzbun şi am închis uşa dupa Eumolpus.

---

[3] În original, *mercennarius* — slujitor liber (nu sclav) care se angaja pe o anumită simbrie la cineva. Faptul că Eumolpus avea un asemenea slujitor nu este surprinzător. Ne miră însă că el n-a apărut până acum în roman: unde era acest slujitor, când Eumolpus cutreiera neajutorat prin baia publică sau când el a închis, în grabă, pe Encolpius cu cheia în cameră? În schimb, acest slujitor va mai apărea în capitolele următoare.

XCV. [1]Autorul însuşi evidenţiază intenţia de a parodia drama sentimentală, clar manifestată în textul anterior.

L-am răsplătit pe zurbagiu cum se cuvenea şi m-am bucurat fără potrivnic de odaie şi de noapte.

Între timp, bucătarii şi feluriţi locatari l-au muiat straşnic pe Eumolpus. Unul umbla să-i vâre în ochi o frigare plină de măruntaie, care încă sfârâiau, altul punea mâna pe o furcă de măcelărie şi lua poziţie de luptă. Cea mai înverşunată era o babă urduroasă, încinsă cu un şorţ cumplit de soios şi încălţată cu nişte papuci desperecheaţi. Târa de lanţ un dulău cât toate zilele şi-l asmuţea împotriva lui Eumolpus. Dar el se apăra de toate atacurile cu ajutorul candelabrului său.

XCVI.

Vedeam toate acestea printr-o crăpătură pe care Eumolpus, forţând broasca, o căscase în uşă puţin mai înainte. Eu mă bucuram că Eumolpus mănâncă bătaie, dar Giton, milos ca totdeauna, dorea să deschidem uşa şi să dăm ajutor celui primejduit. Cum necazul nu-mi trecuse încă, nu mi-am putut stăpâni mânia şi am tras câţiva pumni zdraveni în capul milosului. El a izbucnit în lacrimi şi s-a întins pe pat. Eu însă puneam când un ochi când celălalt la crăpătură şi mă bucuram de bătaia trasă lui Eumolpus, ca de-o mâncare gustoasă. Îl sfătuiam să strige după ajutor, când administratorul casei[1], unul numit Bargates[2], pe care gălăgia îl sculase de la masă, se ivi în mijlocul harţei pe o lectică purtată de doi sclavi, căci era bolnav de picioare[3] şi nu putea să umble. Acesta, după ce a rostit o lungă cuvântare îndreptată împotriva beţivilor şi sclavilor fugiţi, cu un glas mânios şi barbar, uitându-se către Eumolpus, a spus:

— De tine era vorba, de tine, care eşti cel mai talentat dintre poeţi? Nu se cară o dată mai iute sclavii ăştia ticăloşi şi nu se lasă de gâlceavă[4]?...

[Bargates către Eumolpus:]

— Prietena mea face mofturi. De aceea, dacă mă iubeşti, alcătuieşte nişte versuri în care s-o batjocoteşti, ca să i se facă ruşine[5]...

XCVI. [1] În original, *procurator insulae* — sclav însărcinat cu paza şi întreţinerea proprietăţilor stăpânului său. Se vede clar că era sclav, pentru că el îşi numeşte soţia *contubernalis*.

[2] Nume semitic: cf. *Barca* (nume cartaginez, purtat de Hamilcar, tatăl lui Hannibal).

[3] Adică suferea de podagră.

[4] Lacună în original.

[5] Lacună în original.

XCVII.

În vreme ce Eumolpus stătea de vorbă în taină cu Bargates, a pătruns în han un crainic împreună cu un sclav public[1] şi cu o ceată de oameni destul de numeroasă; scuturând o torţă care răspândea mai mult fum decât lumină, el a rostit cu glas puternic vorbele următoare:

— La baie s-a pierdut cu puţin mai înainte un copil în vârstă de circa şaisprezece ani, cu părul buclat, moale, frumos la chip. Răspunde la numele de Giton. Dacă cineva îl aduce înapoi sau ni-l arată, primeşte o mie de sesterţi.

Ascyltos stătea pe lângă crainic îmbrăcat într-o manta pestriţă şi ţinea întinsă în mână o farfurie de argint pe care se aflau semnalmentele şi banii făgăduiţi. I-am poruncit lui Giton să se vâre la iuţeală sub pat, să-şi lege mâinile şi picioarele cu chingile stinghiilor care susţineau salteaua şi, precum se agăţase odinioară Ulise de berbecul său, să se întindă sub culcuşul meu, şi, dacă Ascyltos şi ai săi vor căuta peste tot, să se ferească de mâinile lor. Giton n-a zăbovit şi, ascultându-mi ordinul, şi-a legat mâinile în chingi, cât ai clipi din ochi. L-a întrecut astfel până şi pe Ulise în şiretenie. La rândul meu, ca să nu las loc pentru vreo bănuială, am umplut pătucul cu boarfe de tot soiul şi am lăsat urma unui singur om, cu un trup ca de măsura mea.

Între timp, Ascyltos, după ce cutreierase toate odăile împreună cu slujitorul crainicului, a ajuns la a mea. Trăgea mari speranţe deoarece găsise uşa zăvorâtă.

Sclavul public, vârând securea printre crăpături, a forţat zăvorul. Eu m-am aruncat la picioarele lui Ascyltos şi, în amintirea prieteniei şi a nenorocirilor pe care le înfruntasem amândoi, i-am cerut ca măcar să-mi arate fratele. Ca să aibă încredere în rugăminţile mele prefăcute, i-am spus:

— Ştiu, Ascyltos, că ai venit să mă ucizi. Căci, altfel, de ce ai fi adus securile? Satură-ţi mânia: iată, îţi întind gâtul meu, varsă sângele pe care ai venit să-l cauţi sub cuvânt că faci o anchetă.

Ascyltos a respins învinuirea de ură şi a spus că el nu vrea nimic altceva în afară de fugarul său, că el n-a dorit niciodată moartea nimănui, şi cu atât mai puţin a unui ins care se roagă şi pe care l-a îndrăgit foarte mult, în ciuda unei gâlcevi fatale.

XCVII. [1] Poliţia oraşelor antice era asigurată în mare parte de sclavi publici, cumpăraţi de cetatea respectivă. Ei se aflau în subordonarea unor magistraţi.

XCVIII.

Dar sclavul public nu s-a purtat şi el tot atât de blând, ci, apucând băţul cârciumarului, l-a îndesat sub pat şi l-a băgat peste tot, chiar şi în găurile făcute în zid. Giton se păzea de lovituri şi, ţinându-şi înspăimântat răsuflarea, îşi vâra gura până şi printre ploşniţe[1]...

Eumolpus, însă, văzând că uşa spartă nu mai putea să împiedice pe nimeni să intre în odaie, dădu năvală înăuntru emoţionat şi strigă:

— M-am şi făcut cu o mie de sesterţi; acum alerg după crainic şi, ca să-ţi răsplătesc cum meriţi trădarea, îi dezvălui că Giton se află în mâinile tale.

M-am repezit şi am început să-i îmbrăţişez genunchii şi să-l implor să nu omoare doi muribunzi, dar Eumolpus rămase neînduplecat. Atunci am exclamat:

— Pe bună dreptate te-ai înfierbânta dacă ai putea să-l arăţi pe cel pe care îl doreşti să-l predai. Însă el a luat-o la goană prin mulţime şi nici măcar nu bănuiesc încotro a pornit-o. Pe cinstea mea, Eumolpus, adu băiatul şi poţi atunci să-l dai şi lui Ascyltos.

Era gata să mă creadă, când Giton, care nu putea să mai răsufle, a strănutat de trei ori la rând, de-a zguduit patul. După zgâlţâitura aceasta, Eumolpus s-a întors şi i-a urat noroc lui Giton.

După ce a îndepărtat salteaua, a dat de bietul meu Ulise, de care s-ar fi milostivit şi un ciclop flămând. Apoi, întorcându-se spre mine, a început să mă dojenească:

— Ce înseamnă asta, tâlhare? Prins asupra faptului, ai mai avut îndrăzneala să mă minţi de la obraz! Ba chiar dacă vreun zeu care judecă treburile omeneşti nu l-ar fi silit pe copilul ăsta spânzurat să se dea de gol, aş fi alergat ca un prost prin cârciumi în căutarea lui...

Giton, care era mult mai priceput să linguşească decât mine, mai întâi a oblojit rana de la sprânceana lui Eumolpus cu pânză de păianjen muiată în untdelemn. Apoi a schimbat mântăluţa sa cu haina sfâşiată a acestuia şi, îmbrăţişându-l pe Eumolpus, acum îmblânzit, l-a copleşit cu sărutări care reprezentau pentru acela un fel de balsam:

— Dragă tată, exclamă Giton, suntem în paza ta! Dacă ţi-e drag Giton al tău, scapă-l din primejdie. O, de m-ar fi nimicit focul cel vrăjmaş sau de m-ar fi înghiţit marea cea furtunoasă! Căci eu sunt prilejul tuturor fărădelegilor, eu sunt pricina lor. Dacă aş pieri, s-ar împăca doi duşmani.

XCVIII. [1]Lacună în original. În pasajul care lipseşte, Petroniu a narat, cu siguranţă, plecarea anchetatorilor, după ce nu izbutiseră să-l descopere pe Giton.

XCIX.

[Eumolpus:]

— Eu am trăit totdeauna şi în orice loc, ca şi cum mi-aş petrece cea din urmă zi dintr-o viaţă[1] care n-ar mai reveni niciodată[2]...

Cu faţa scăldată în şiroaie de lacrimi, îl rog şi-l implor să-mi încredinţeze din nou prietenia lui, căci nu stă în puterea îndrăgostiţilor să-şi stăpânească izbucnirile de gelozie. Totuşi îmi voi da osteneala să nu mai spun sau să fac ceva care să-l jignească. Numai de şi-ar smulge odată din suflet râia asta, el care este un dascăl al celor mai frumoase învăţături.

— Pe pământurile înţelenite şi aspre, adaug eu, zăpezile rămân multă vreme, dar acolo unde străluceşte glia cuminţită de plug se topeşte iute pojghiţa de brumă. La fel se furişează în suflete mânia: covârşeşte minţile sălbatice, dar abia le atinge pe cele înţelepte, că se şi spulberă.

— Ca să ştii, zice Eumolpus, că este adevărat ceea ce spui, iată, pun capăt mâniei cu un sărut. De aceea, ca să iasă totul bine, luaţi-vă lucruşoarele de aci şi veniţi cu mine sau, dacă aveţi alte gânduri, căutaţi-vă de drum.

Nu isprăvise bine de vorbit, când un marinar cu o barbă zbârlită a deschis uşa cu putere şi s-a oprit în prag, zicând:

— Întârzii, Eumolpus. Parcă n-ai şti că trebuie să ne grăbim.

Fără zăbavă ne-am ridicat cu toţii, şi Eumolpus l-a trezit din somn pe slujitorul său, care dormea de multă vreme, şi i-a poruncit să iasă cu bagajele. Eu am rânduit împreună cu Giton într-un sac tot ce mi-a căzut în mână şi, după o rugăciune către astre[3], m-am suit în corabie[4]...

C.

„E supărător că băiatul îi place lui Eumolpus. Însă ce să-i faci? Nu este oare bun comun tot ce a făcut mai reuşit natura? Soarele

XCIX. [1] Idee şi formulă epicureică. Filosofia lui Epicur proclama plăcerea ca ţel suprem, excluzând însă desfătările vulgare.

[2] Eumolpus respinge de pe poziţii epicureice teza transmigrării sufletelor, care ar aduce o viaţă perpetuă în corpuri diferite, ca şi concepţia stoică a revenirii vieţii, oamenilor şi lucrurilor într-alt ciclu vital. După fraza de mai sus urmează o lacună.

[3] Astrele aici invocate sunt Castor şi Pollux, aşa-numiţii Dioscuri, pe care îi adorau toţi corăbierii şi călătorii care navigau pe ape.

[4] Lacună în original.

strălucește pentru toți. Luna, însoțită de nenumărate astre, călăuzește spre hrana lor chiar și animalele sălbatice. Este oare ceva mai frumos pe lume decât apele? Și totuși ele curg pentru toți. De ce numai iubirea s-ar ascunde ca o hoție în loc să fie o răsplată? Nu vreau să stăpânesc lucruri pentru care să mă pizmuiască mulțimea. Unul singur, și pe deasupra bătrân, nu va fi împovărător; chiar dacă ar vrea să se înfrupte cu ceva, o să-l trădeze gâfâitul." În vreme ce mă legănam cu astfel de speranțe și-mi amăgeam mintea neîncrezătoare, m-am hotărât să-mi înec în somn grijile, după ce îmi acoperisem capul cu tunica.

Dar pe neașteptate, și ca și cum soarta și-ar fi propus să-mi nimicească tăria sufletească ce-mi mai rămăsese, un glas a gemut pe punte, lângă pupă, în felul următor:

— Oare și-a bătut joc de mine cu adevărat?

Era o voce de bărbat, parcă oarecum cunoscută de urechile mele, care mi-a străpuns sufletul ostenit. Apoi, sfâșiată de o mânie asemănătoare, o femeie a rostit la rândul ei cu o voce pătimașă:

— Dacă Giton mi-ar încăpea pe mână, cu ajutorul vreunui zeu, ce l-aș mai răsfăța eu pe fugarul ăla!

Glasurile acestea neașteptate ne alungaseră sângele din vine și mie, și lui Giton. Mai cu seamă eu, ca și cum aș fi fost apăsat de un vis urât, am rămas o bucată de timp fără glas și, apoi, cu mâinile tremurătoare l-am tras de haină pe Eumolpus, care tocmai ațipise.

— Pe cinstea mea, tată, ai putea să-mi spui a cui e corabia asta și cine s-a îmbarcat pe ea?

Trezit din somn, el mi-a răspuns mormăind plictisit:

— De asta ai avut poftă să ne vârâm în locul cel mai tainic de pe puntea corabiei, ca să nu ne lași să ne odihnim? Ce câștigi tu dacă o să-ți spun că stăpânul corabiei este tarentinul Lichas și că el duce la Tarent pe Tryphaena, o exilată[1]?

CI.

Parcă m-ar fi lovit un trăsnet. Am început să tremur și, dezvelindu-mi grumazul, am bolborosit:

— Fortuna[1], m-ai dat gata!

C. [1] Ambele sunt nume grecești. *Tryphaena* ar însemna „voluptuoasa" (în grecește *Tryphaina*, de la *tryphe*). Nu știm de ce o numește „exilata" și care au fost împrejurările ce au prilejuit conflictul lor cu Encolpius și Giton. Toate acestea figurau, desigur, în fragmentele din *Satyricon* care s-au pierdut.

CI. [1] Adică soarta, norocul. Romanii personificau și zeificau anumite noțiuni abstracte.

Bietul Giton se culcuşise la pieptul meu şi rămase fără suflare. Apoi, îndată ce un val de sudoare ne-a făcut să ne mai vină inima la loc, am cuprins în braţe genunchii lui Eumolpus murmurând:

— Ai milă de doi muribunzi şi, în numele pasiunii noastre comune pentru studiu, omoară-ne cu mâna ta: oricum moartea se află lângă noi şi, dacă vine de la tine, o să fie o binefacere pentru noi!

Năucit de această izbucnire a noastră de nebunie, Eumolpus jură pe toţi zeii şi zeiţele că el nu înţelege ce s-a întâmplat şi că nu a avut vreodată în minte o urzeală ticăloasă, ci şi-a adus prietenii nevinovat şi de bună credinţă pe o corabie pe care îşi reţinuse de multă vreme un loc.

— Însă, zise el, despre ce vicleşuguri primejdioase este vorba şi ce Hannibal[2] călătoreşte împreună cu noi? Lichas din Tarent, un om de ispravă şi nu numai proprietarul acestei corăbii, ci şi al mai multor moşii şi al unei case de comerţ, transportă marfă la un târg. Acesta este ciclopul[3] şi căpetenia de piraţi care a avut bunătatea să ne ia pe corabie; afară de el mai este şi Tryphaena, cea mai frumoasă dintre femei, care călătoreşte pentru plăcerea ei prin tot felul de locuri.

— Tocmai de ăştia fugim, zise Giton.

Apoi înfăţişă în grabă lui Eumolpus, pe care începea să-l cuprindă spaima, pricinile urii celor doi şi primejdia ce ne ameninţa. Descumpănit, căci nu ştia ce putea să facă, Eumolpus ceru să ne dăm amândoi părerea, adăugând:

—Închipuiţi-vă ca am nimerit în peştera ciclopului. Trebuie să căutăm o ieşire, afară dacă nu vrem să sărim în mare şi să scăpăm astfel de toate primejdiile.

— E mai bine, zise Giton, să-l convingi pe cârmaci să conducă vasul într-un port oarecare, bineînţeles în schimbul unei răsplăţi bune, spunându-i că fratele tău suferă îngrozitor din pricina răului de mare. Poţi să întăreşti minciuna cu un chip răvăşit şi cu şuvoaie de lacrimi, ca să i se facă milă cârmaciului şi să se înduplece.

Eumolpus mi-a arătat că aceasta e cu neputinţă.

— Pentru că, zicea el, corăbiile mari, cum e asta, nu pot să

---

[2] Adică: „ce vrăjmaş cumplit". Hannibal, ca duşman primejdios, devenise proverbial; *Hannibal ante portas* — „Hannibal înaintea porţii", spuneau romanii pentru a desemna un pericol iminent.

[3] Alt mijloc de-a spune „vrăjmaş cumplit"; făcând aluzie la ciclopul din *Odiseea*..

pătrundă în porturile mici şi nici n-ar părea firesc ca fratele meu să fi ajuns aşa repede la capătul puterilor. Se adaugă la acestea şi faptul că Lichas va crede, poate, de datoria sa să viziteze pe bolnav. Vezi bine că lesne este să atragem la noi tocmai pe stăpânul de care fugim. Dar haide să ne închipuim că vasul şi-ar putea schimba mersul spre o ţintă îndepărtată şi că Lichas nu va veni la căpătâiul bolnavilor: cum o să ieşim din corabie fără să fim văzuţi de toţi, cu capul acoperit[4] sau cu el gol? Dacă vom avea capul acoperit nu se vor repezi toţi să ajute nişte oameni bolnavi? Dacă-l vom avea descoperit, nu ne vom trăda singuri?

CII.

— De ce să nu ne facem curaj, spusei eu, şi să nu coborâm în barca vasului alunecând pe o funie şi lăsându-ne în puterea Fortunei după ce vom fi retezat frânghia? De altminteri, nu-i cer lui Eumolpus să ne însoţească în această treabă primejdioasă. Căci de ce să împingem un nevinovat într-o primejdie care ameninţă pe alţii? Mă mulţumesc numai cu atât, ca soarta să ne înlesnească scoborârea în barcă.

— N-ar fi rău planul vostru, zise Eumolpus, dacă ar fi cu putinţă să-l duceţi până la capăt. E oare posibil să nu vă observe cineva? O să vă vadă în orice caz cârmaciul, care veghează toată noaptea şi cercetează mişcările astrelor. Chiar dacă omul ăsta ar adormi, ar trebui să fugiţi prin altă parte decât cea în care se află el, ca să nu-l treziţi: o să fiţi însă nevoiţi să coborâţi pe la pupă, unde se găseşte şi cârma, pentru că acolo se află funia care leagă barca de corabie. Dar, pe lângă asta, mă mir, Encolpius, că ai putut să uiţi de marinarul care stă necontenit de strajă în barcă, ziua şi noaptea, şi de faptul că nu se poate scăpa de acest paznic decât ucigându-l sau azvârlindu-l în volbura mării. Întrebaţi-vă curajul dacă acest lucru este sau nu cu putinţă. În ce priveşte sprijinul meu, nu mă dau în lături de la nici o primejdie, dacă mi se arată că există o nădejde de salvare. Căci socotesc că nici voi nu vreţi să vă puneţi în primejdie viaţa ca pe un lucru de nimic şi fără nici un temei serios. Vedeţi însă dacă nu vă convine cumva următoarea ieşire: aş putea să vă înfăşor în două piei, să vă leg cu nişte curele şi să vă ţin printre veşminte ca pe nişte bagaje. V-aş face nişte găuri în dreptul gurii ca să puteţi răsufla şi să puteţi mânca. Apoi mâine dimineaţă am să dau sfoară în ţară că peste noapte sclavii

---

[4] În antichitate acoperirea capului era semn de boală. Prin aceasta bolnavii evitau tăria aerului şi informau pe ceilalţi oameni că nu sunt sănătoşi.

mei s-au aruncat în mare de teama unei pedepse aspre. Când o să ajungem în port, am să vă debarc o dată cu bagajele şi n-o să bănuiască nimeni nimic.

— Aşa, aşa, i-am răspuns eu, vrei să ne înfeşi ca pe nişte momâi? Crezi că noi n-avem burtă şi deci n-avem nevoi ca orice fiinţă vie, că nu strănutăm şi nici nu sforăim? Oare crezi că şiretlicul ăsta o să iasă şi acum bine, pentru că mie mi-a mai izbutit odată[1]? Dar, haide, să zicem că am putea rămâne împachetaţi o zi întreagă: însă ce se va întâmpla dacă lipsa de vânt sau vreo furtună ne va ţine în larg mai multă vreme? Ce-o să ne facem? Şi hainele legate mai mult timp se taie şi plesnesc, iar ambalajul[2] îşi schimbă forma dacă e împachetat prea strâns. Apoi nu uita că noi suntem tineri şi nedeprinşi cu oboseala: o să putem sta cuminte, înfăşaţi şi zdravăn legaţi[3]?... Trebuie să căutăm totuşi un mijloc de scăpare. Iată la ce m-am gândit. Eumolpus are cu siguranţă cerneală la el, căci doar e literat. Ce-ar fi să ne schimbăm culoarea din cap până în picioare cu un asemenea leac? În felul ăsta, deghizaţi în sclavi etiopieni, o să te slujim pe tine, bucuroşi că am scăpat de chinuri şi, schimbându-ne culoarea, o să-i păcălim pe duşmanii noştri.

Dar Giton făcu:

— Cum, poate vrei să ne circumcizi ca să semănăm a iudei[4] sau să ne găureşti urechile ca să-i imităm pe arabi[5] sau să ne mânjeşti obrazul cu cretă, ca să trecem drept galli[6]. Ca şi cum culoarea singură ar putea schimba chipul şi n-ar trebui ca şi celelalte să se potrivească pentru a se prinde minciuna. Să zicem că vopseaua ar putea să se menţină mai multă vreme pe faţă; să zicem că nici o picătură de apă n-o să facă pe undeva pe corp vreo pată şi că cerneala n-o să se lipească de haine[7], ceea ce se întâmplă deseori. Dar cum o să putem să ne umflăm buzele şi cum o să le urâţim? Cum o să ne facem părul creţ-creţ? Cum o să ne crestăm fruntea şi o să ne facem cicatrice?

CII. [1] Probabil aluzie la un fragment din roman care s-a pierdut şi în care Encolpius recursese la un truc similar.

[2] Se referă la materialul de scris, confecţionat în antichitate din papirus.

[3] Lacună în original.

[4-5] Obiceiuri ale populaţiilor respective.

[6] Şi alţi autori antici spuneau că gallii aveau pielea albă.

[7] Anticii utilizau pentru a scrie pe „hârtie“ din papirus (*charta*) un fel de cerneală (*atramentum scriptorium*) alcătuită din negru de fum, pe care încercau să-l fixeze cu un fel de lipici (*ferrumen*). Dar acest lipici nu fixa bine cerneala, care curgea şi murdărea hainele.

Cum o să ne crăcănăm picioarele şi cum o să călcăm pe călcâie[8]? Cum o să ne aranjăm barba după o modă străină? Culoarea artificială murdăreşte trupul dar nu-l schimbă. Ascultaţi mai bine ce-mi şopteşte deznădejdea: să ne învelim capetele în veşminte şi să ne aruncăm în valuri.

CIII.

— Să vă păzească zeii şi oamenii, exclamă Eumolpus, de-a vă sfârşi viaţa într-un chip atât de ruşinos! Mai bine faceţi ce vă spun eu. Slujitorul meu este bărbier, aşa cum aţi înţeles din povestea cu briciul: îndată vă rade la amândoi nu numai creştetele, ci şi sprâncenele[1]. Eu am să vin după aceea şi am să vă însemn cu iscusinţă, ca să creadă toţi că aţi fost pedepsiţi cu fierul înroşit în foc. Astfel aceleaşi litere or să înşele bănuiala celor ce vă caută şi or să vă ascundă trăsăturile în umbra pedepsei îndurate îndeobşte de fugari.

N-am stat la îndoială, căci această înşelătorie ni s-a părut bună. Ne-am furişat pe la marginea corăbiei şi ne-am dat capetele şi sprâncenele pe mâna bărbierului. Eumolpus ne-a umplut frunţile la amândoi cu litere de-o şchioapă, care se pun de obicei pe chipul fugarilor. Din nenorocire tocmai atunci unul dintre călători îşi uşura stomacul din pricina răului de mare şi se apleca peste marginea corăbiei. El a observat la lumina lunii pe bărbier hărăzindu-se unei asemenea munci nepotrivite la un asemenea ceas şi, blestemând această prevestire, care imita ultima dorinţă a naufragiatului[2], s-a dus să se arunce în patul său. Ne-am prefăcut că nu ne pasă de blestemul călătorului care avea rău de mare şi am alunecat din nou în ghearele mâhnirii. Păstrând o tăcere adâncă pentru restul nopţii, ne-am cufundat într-un somn chinuit[3]...

---

[8] Trăsături pitoreşti pe care anticii le considerau a fi tipice pentru africani.

CIII. [1] Sclavii umblau îndeobşte cu creştetul capului ras. Se rădeau sprâncenele la criminali şi la sclavii care fugiseră şi fuseseră prinşi. Acestora din urmă li se ardea fruntea cu fierul roşu şi li se cresta litera F.

[2] Anticii considerau că Neptun, zeul mării, apreciază în mod deosebit jertfirea părului, fapt care putea surveni fie în timpul unei furtuni puternice, fie după ce aceasta se terminase. Ajungând la ţărm, de obicei naufragiaţii atârnau hainele lor udate de apa mării în cel mai apropiat templu al lui Neptun.

[3] Lacună în original.

CIV.

Lichas spuse:

— Mi-a apărut în somn Priap şi mi-a zis: „Să ştii că am adus pe corabia ta pe acel Encolpius pe care-l cauţi[1]".

Tryphaena s-a cutremurat şi a exclamat:

— S-ar putea crede că am visat amândoi acelaşi vis: căci şi mie mi s-a arătat în somn statuia lui Neptun pe care o văzusem la Baiae[2], în tetrastil, şi mi-a şoptit: „Vei găsi pe Giton în corabia lui Lichas".

Eumolpus s-a amestecat şi el în vorbă:

— Din astea veţi deduce că Epicur era negreşit un om divin, căci el condamnă cu argumente subtile fleacurile de soiul ăsta.

Însă Lichas, după ce a alungat printr-o libaţie semnele rele din visul Tryphaenei, a adăugat:

— Cine ne împiedică să răscolim corabia, ca să nu condamnăm fără rost semnele zeilor?[3]...

Cel care noaptea trecută dăduse din nefericire peste matrapazlâcul nostru, unul cu numele de Hesus, începu să strige din răsputeri:

— Pe toţi zeii, iată-i pe ăia care se rădeau noaptea trecută la lumina lunii şi dădeau în felul ăsta o pildă cât se poate de rea! Căci am auzit că nu este îngăduit nici unui muritor să-şi taie unghiile şi nici părul pe vreo corabie, afară doar dacă vântul stârneşte în largul mării o furtună în toată legea.

CV.

Auzind acestea, Lichas s-a înfierbântat şi totodată s-a înspăimântat cumplit.

— Aşa, va să zică, cineva şi-a tăiat părul pe corabia mea şi încă în puterea nopţii? Aduceţi mai iute pe vinovaţi înaintea mea. Să ştiu şi eu care sunt capetele ce vor cădea, ca să-mi purific corabia.

— Eu, zise Eumolpus, am dat poruncă să se facă asta. Nu ca să cadă asupra noastră vreo nenorocire, căci călătoresc şi eu pe corabia asta, dar pentru că pungaşii ăia aveau părul lung şi încâlcit.

CIV. [1] Să se observe că Priap este zeul care-l vesteşte pe Lichas. Asemenea pasaje, unde zeul Priap pare că vrea să se răzbune pentru pângărirea de către Encolpius a ceremoniilor sale secrete, au determinat pe unii cercetători să afirme că mânia lui Priap este motivul central al *Satyricon*-ului.

[2] Celebră localitate balneo-climaterică din sudul Italiei antice.

[3] Lacună în original.

Nu voiam să fac din corabie o temniţă şi le-am poruncit să-şi lepede chica lor hidoasă. Totodată literele de pe faţa lor nu mai sunt acoperite de coamă şi se pot citi mai lesne. Au pus vârf la toate cheltuindu-mi paralele la o prietenă a lor, de la care i-am scos noaptea trecută trăsnind a vin şi a parfumuri din cap până în picioare. Ce mai încoace şi încolo, duhnesc şi acum a bani de-ai mei cheltuiţi fără ruşine[1]...

Pentru a împăca zeitatea care ocrotea vasul[2], au hotărât să ne dea patruzeci de lovituri[3] pe spinare. Zis şi făcut: nişte marinari furioşi s-au năpustit asupra noastră cu funii în mâini, încercând să domolească mânia zeiţei ocrotitoare cu sângele nostru păcătos. Eu am înghiţit primele trei lovituri cu o tărie vrednică de un spartan adevărat[4]. Însă Giton, de la cea dintâi lovitură a urlat atât de tare încât a asurzit-o pe Tryphaena cu un glas pe care ea îl cunoştea prea bine. De fapt nu numai stăpâna s-a tulburat: atrase de un glas bine cunoscut lor, toate slujitoarele ei s-au repezit spre sărmanul biciuit. Giton şi începuse să înmoaie pe marinari datorită frumuseţii sale uimitoare, care implora pe călăi fără a avea nevoie de sprijinul vocii, când slujitoarele s-au pus să strige în cor:

— Giton, e Giton; opriţi bătaia asta sălbatică; e Giton, stăpână! Ajutor, ajutor!

Tryphaena îşi plecă urechea la aceste strigăte şi, fără să mai întrebe pe nimeni, zbură, nu altceva, spre băiat. Lichas, care mă cunoscuse temeinic, alergă şi el, ca şi cum s-ar fi auzit şi glasul meu. Nu se uita nici la mâinile şi nici la faţa mea, ci coborî ochii şi întinse îndatoritor braţul spre bărbăţia mea, adăugând cu glas tare:

— Bine te-am găsit, Encolpius!

Ce să ne mai mirăm că pe Ulise doica l-a recunoscut după un răstimp de douăzeci de ani datorită unei cicatrice care dovedea că e vorba de el, când acest bărbat atât de iscusit la minte, trecând peste toate trăsăturile bine tăinuite ale trupului şi ale feţei, a descoperit cu

---

CV. [1] Lacună în original.

[2] În original, *Tutela* – divinitatea protectoare a corăbiei. Imaginea ei era pictată pe prova vasului.

[3] Obiceiurile romane interziceau să se dea mai mult de patruzeci de lovituri. Era deci pedeapsa maximă, bătaia cea mai zdravănă pe care o „încasa" un condamnat.

[4] Aluzie la un obicei al spartanilor, reputaţi pentru asprimea lor fizică şi morală. Înaintea altarelor, ei îşi biciuiau copiii, ca să-i obişnuiască cu suferinţa. Acestora nu le era permis să ţipe sau să se tânguiască.

atâta pătrundere singura mărturie privitoare la fugarul său[5]! Tryphaena a izbucnit în lacrimi, amăgită de înfăţişarea lui Giton, căci lua drept adevărate semnele de sclavi fugari de pe fruntea noastră. Ea ne-a întrebat, cu glasul înecat de mâhnire, ce temniţă de sclavi a stăvilit rătăcirile noastre şi ce mâini crude ne-au supus la un asemenea chin. De fapt, adăuga Tryphaena, au meritat o asemenea lovitură nişte fugari care dispreţuiseră o bunătate ca a ei.

CVI.

Fierbând de mânie, Lichas a sărit în sus, strigând:

— Ce femeie proastă! Ca şi cum răni făcute cu fierul au săpat literele astea. Ce bine ar fi să le fi mânjit fruntea cu stigmate adevărate. Am avea acolo şi noi o mângâiere. Însă ne-au păcălit cu trucuri pe care le fac de obicei comedianţii şi şi-au râs de noi cu stigmate false.

Tryphaena voia să se îndure de noi, pentru că ea nu pierduse orice nădejde de bucurii alături de Giton, dar Lichas nu uitase de soţia sa amăgită şi de jignirile suferite în porticul lui Hercule[1]. Cu chipul şi mai încruntat încă, a început să strige:

— Cred că ai priceput acum, Tryphaena, că zeii se preocupă de treburile oamenilor. Fără ştirea nemernicilor ăstora, ei i-au adus în corabia noastră şi ne-au atras atenţia asupra faptului prin visuri asemănătoare. Ei, gândeşte-te acum dacă putem să iertăm pe unii pe care chiar divinitatea i-a împins spre pedeapsă! Întrucât mă priveşte, nu sunt crud, dar mi-e teamă să nu sufăr eu ceea ce le iert lor.

Tryphaena, schimbîndu-şi părerea, declară că ea nu se va opune la chinuirea noastră, ba chiar că va sprijini o răzbunare îndreptăţită. Ea n-a fost jignită mai puţin decât Lichas, căci cinstea ei a fost batjocorită în văzul lumii[2] ...

CVII.

[Eumolpus]:

— M-au ales, cred, pentru treaba asta pentru că voi mă cunoaşteţi. Mi-au cerut să-i împac cu voi care aţi fost cândva prieteni foarte buni cu ei. Doar nu vă închipuiţi că ei doi au nimerit din întâmplare în încurcătura asta, când orice călător întreabă mai întâi de

---

[5] Parodierea unei scene din Odiseea, şi anume cea a recunoaşterii lui Ulise de către doică. Petroniu însuşi semnalează legătura şi intenţia parodică.

CVI. [1] Aluzie la scene din partea pierdută a romanului.

[2] Lacună în original.

numele căpitanului corăbiei în mâinile căruia își încredințează viața. Înduplecați-vă și liniștiți-vă; ați fost totuși răzbunați. Lăsați-i pe oamenii ăștia să plece liberi și fără să mai sufere vreo ocară acolo unde doresc să meargă. Chiar cei mai nemiloși stăpâni își înfrânează cruzimea, dacă scalvii lor fugari se căiesc și se reîntorc la ei. Cu toții ne cruțăm dușmanii care se predau fără luptă. Ce să mai cereți de la ei și ce să mai vreți acum? La picioarele voastre se află niște tineri de neam bun, cinstiți și, ceea ce atârnă mai greu în balanță decât toate astea, odinioară prietenii voștri apropiați. Pe Hercule, dacă v-au șterpelit cândva niscaiva bani, dacă v-au trădat încrederea, ați putea să vă mulțumiți cu pedeapsa pe care o vedeți cu ochii voștri. Uitați-vă la semnele sclaviei de pe frunțile lor și citiți pe chipurile lor de oameni liberi că s-au proscris singuri și de bunăvoie.

Lichas a întrerupt rugămințile lui Eumolpus:

— Nu încurca treaba și ia fiecare lucru în parte. Și mai întâi de toate, dacă au venit de bunăvoie, de ce și-au ras capetele? Cel care-și schimbă înfățișarea pregătește vreo înșelătorie și nu se gândește la împăcare. Apoi, dacă doreau să obțină iertarea cu sprijinul tău, de ce ai făcut totul ca să-i ascunzi și să-i ferești de noi? De unde se vede că păcătoșii ăștia au ajuns în mâinile noastre numai din întâmplare, și că tu ai căutat un mijloc ca să ocolești avântul mâniei noastre îndreptățite. Vrei să ne sperii strigând că sunt oameni liberi și cinstiți, dar bagă de seamă să nu le strici mai rău situația purtându-te așa de țanțoș. Adică ce trebuie să facă păgubașii, când vinovații aleargă degrabă ei înșiși spre pedeapsă? Cât despre faptul că au fost cândva prietenii noștri... Cu atât mai mult trebuie pedepsiți. Cel care pradă pe un necunoscut se cheamă că e un tâlhar, iar cel care lovește în prieteni este aproape un paricid.

Eumolpus spulberă o argumentație atât de nedreaptă în chipul următor:

— Înțeleg, zise, că nimic n-a dăunat sărmanilor băieți așa de mult ca faptul că și-au tăiat părul peste noapte. De aceea credeți că ei au nimerit pe corabie întâmplător și nu că au venit în cunoștință de cauză. Aș vrea să vă gândiți la lucrul ăsta ca la ceva simplu și nevinovat, așa cum de altminteri a și fost el săvârșit. Căci au vrut, înainte de-a se urca pe vas, să-și ușureze capetele de-o povară supărătoare și nefolositoare, dar vântul care umfla pânzele corăbiei și care grăbea plecarea i-a silit să-și amâne înfăptuirea hotărârii lor. Au socotit că n–are nici o însemnătate în ce

loc anume ar săvârşi ceea ce voiau să facă, fiindcă nu cunoşteau nici prevestirile şi nici legea corăbierilor.

— Dar, sări Lichas, de ce au avut nevoie să se radă în cap în felul ăsta, dacă voiau să ceară iertare? Oare chelindu-se în halul ăsta se învrednicesc de mai multă milă? Şi, la urma urmelor, de ce să umblăm după adevăr cu ajutorul unui tâlmaci? Tu ce spui, tâlharule? Ce salamandră ţi-a înghiţit sprâncenele[1] ? Cărui zeu ţi-ai dăruit coama? Răspunde odată, vraci ticălos!

CVIII.

Eu înlemnisem de teama schingiuirilor şi nici nu ştiam ce aş fi putut spune într-o împrejurare atât de limpede, năucit cum eram. Eram slut tare, cu capul ras jalnic şi cu sprâncenele chele sub o frunte ca palma de netedă; încât nu merita nici să vorbesc nici să fac ceva. Însă îndată ce mi-au şters cu un burete ud faţa, care era plină de lacrimi şi îndată ce cerneala s-a întins pe tot obrazul şi literele s-au amestecat ca într-o negură, mânia lui Lichas s-a preschimbat în turbare. Pe de altă parte, Eumolpus striga că el nu va răbda ca cineva să pângărească nişte oameni liberi, încălcându-se astfel obiceiurile străvechi şi legile. El a stăvilit ameninţările călăilor noştri cu glasul dar şi cu braţul. Apărătorul nostru era susţinut de slujitorul său şi de unul sau doi călători, dar dintre cei mai plăpânzi, încât ajutorul lor părea mai degrabă o consolare sufletească decât un sprijin adevărat. Nu mi-am cerşit iertarea, ci vârându-mi pumnii în ochii Tryphaenei am ţipat cu un glas tunător că voi şti să mă folosesc de puterea mea dacă pe Giton n-o să-l lase în pace femeia asta nemernică, singura de pe tot vasul care ar merita să fie biciuită. Cutezanţa mea a stârnit şi mai tare mânia lui Lichas. El s-a înfuriat că eu îmi uitam situaţia şi că făceam gălăgie numai pentru altul. Înfierbântată de ocările mele, Tryphaena s-a aprins şi ea tot aşa de tare, şi toată gloata de pe vas s-a împărţit în două tabere potrivnice. Slujitorul bărbier al lui Eumolpus ne-a împărţit bricele sale şi s-a înarmat şi el, iar oamenii Tryphaenei au strâns pumnii gata de luptă. Până şi slujitoarele s-au amestecat în bătălie cu ţipetele lor. Numai cârmaciul a declarat că va părăsi conducerea corăbiei, dacă nu se va linişti turbarea pricinuită de poftele unor desfrânaţi. Totuşi, furia s-a menţinut în cele două tabere, ei bătându-se pentru răzbunare, iar noi pentru viaţa noastră. Au picat jos mulţi din amândouă taberele, dar n-a murit nimeni; mai mulţi încă,

---

CVII. [1] Anticii considerau că sângele şi chiar saliva salamandrei făceau să cadă părul în locurile frecate cu ele.

plini de sânge şi de vânătăi, s-au retras ca dintr-o luptă adevărată; şi totuşi mânia nu s-a domolit în nici unul din cele două lagăre. Atunci viteazul Giton şi-a apropiat de semnele bărbăţiei sale briciul cel primejdios, ameninţând că el va nimici pricina atâtor nenorociri. Tryphaena a împiedicat o fărădelege atât de cumplită, nemaiascunzându-se astfel că-l ierta pe Giton. Eu însumi mi-am pus de mai multe ori cuţitul pe beregată, fără a avea de fapt gândul să mă ucid mai mult decât voia Giton să facă ceea ce ameninţa să îndeplinească. Totuşi el juca teatru cu mai multă îndrăzneală decât mine, căci ştia că el strânge în mână acel brici, cu care îşi mai tăiase odată gâtul. Aşadar amândouă taberele se aflau faţă în faţă şi, cum se părea că războiul nu va mai fi un fleac, cârmaciul a obţinut de la luptători să i se dea Tryphaenei sarcina de mediator[1] şi să se încheie astfel pacea.

După ce amândouă lagărele au depus jurământul, aşa cum se obişnuieşte în astfel de situaţii, Tryphaena a luat o ramură de măslin în mână, ruptă de la chipul zeiţei care ocrotea vasul şi a deschis tratativele de pace:

— *Ce nebunie,* ne strigă, *din pace-n război vă împinge* [2]*?*
Ce-nfăptuirăm cu braţele? Nici un troian nu îşi aduce
Chiar pe corabia noastră zălogul răpit lui Atride [3]*;*
Nici mânioasa Medee nu luptă cu sânge de frate [4]*;*
Dispreţuita iubire vă mână! Vai mie, destinul,
Între cumplite talazuri, sfida-vom cu sabia trasă?
Nu vă ajunge o moarte? Nu-nvingeţi a mării cruzime,
În nemilosul abis revărsându-vă valul de sânge!

CIX

După ce a rostit aceste vorbe cu un glas care tremura de emoţie, lupta s-a oprit pentru câtăva vreme. Cele două tabere s-au

---

CVIII. [1] În original *caduceator* – „mediator" sau „parlamentar" – numit astfel pentru că purta în mână caduceul, sceptru care era un semn distinctiv al celor care încheiau pacea între două armate.

[2] Parodie de stil epic, în special vergilian. Chiar ramura de măslin este vergiliană. De altfel şi scena de luptă, descrisă mai sus, parodiază bătăliile narate în poemele epice.

[3] Frumoasa Elena, răpită de troianul Paris blondului Menelau, fiul lui Atreu şi dusă la Troia pe o corabie.

[4] Aluzie la faptul că Medeea, fugită împreună cu Iason, a presărat pe urmele corăbiei sale bucăţi din trupul fratelui său, ca să se scape de urmărirea regelui Colhidei, tatăl ei.

liniştit şi s-au lăsat păgubaşe de război. Comandantul nostru, Eumolpus, a folosit prilejul oferit de căinţa potrivnicilor şi, după ce l–a mustrat cu asprime pe Lichas, a semnat tratatul de pace, care suna cam aşa:

„Eu, Tryphaena, declar pe cuvânt de onoare[1] *că nu mă voi mai plânge de ocara ce mi-a adus-o cândva Giton şi nu-l voi mai învinui în nici un fel, nu mă voi mai răzbuna pe el şi nu-l voi mai urmări pentru ceea ce s-a petrecut în trecut; dacă nu va avea chef s-o facă, nu voi mai cere băiatului nici să mă sărute, nici să mă îmbrăţişeze ori să împartă patul cu mine. De nu voi respecta aceste clauze, să fiu amendată cu o sută de denari. Şi eu, Lichas, declar pe cuvântul meu de onoare că nu-l voi mai jigni pe Encolpius nici cu vorba, nici cu privirea şi nici nu mă voi mai sinchisi de locul în care doarme el noaptea.“*

După ce tratatul a fost încheiat în aceşti termeni, am depus cu toţii armele. Ca să nu mai rămână urme de mânie în inimi, chiar după jurământ, am hotărât să ştergem cu buretele trecutul într-o îmbrăţişare generală. În mijlocul îndemnurilor spre împăcare, ura s-a dezumflat şi un chef, întins pe câmpul de luptă, a desăvârşit reconcilierea, însoţită de veselia tuturor. Întregul vas răsuna de cântece şi, când o linişte neaşteptată a mării a întrerupt înaintarea corăbiei noastre, au început toţi, care să prindă cu nişte cârlige peştii ce săreau afară din apă, care să tragă afară din apă cu undiţa prada ce se zbătea şi se împotrivea. Iată însă că chiar pe vintrea corăbiei se lăsaseră păsări de mare, pe care un păsărar priceput le-a prins într-o plasă unde agăţase beţe unse cu clei; bietele păsări înţepenite în nuielele vâscoase ne cădeau cu uşurinţă în mână. Vântul le lua în zbor penele şi spuma uşoară le învârtea pe întinderea mării.

Lichas şi începuse să se împace cu mine, iar Tryphaena îi dădea lui Giton ce mai rămăsese din cupa ei, când Eumolpus, pe care vinul îl şi ameţise, a început să îndruge câteva glume nesărate despre cheloşi şi despre stigmatizaţi. După ce şi-a deşertat sacul de glume proaste, s-a întors la versurile sale şi a declamat o elegie cu privire la păr[2] :

— Pletele, singura noastră podoabă frumoasă, căzură;
Iarna cea tristă răpi primăvăraticul păr.

CIX. [1] În original, *ex tui animi sententia* – formulă prin care se începea un tratat. Deci după o parodie a războiului, urmează o parodie a tratatelor de pace.

[2] Îndeobşte se consideră că ar fi aici o parodiere a elegiei dedicate de Ovidiu unei tinere fete care chelise (*Amores*, I, 14).

Tâmplele noastre orfane de umbră tânjesc, şi golaşul
Creştet de soare prăjit râde că este pleşuv.
Fire vicleană a zeilor! Chiar bucuriile vieţii
Care întâi ni s-au dat, cele dintâi ni le luaţi!

Sărmanule, odată aveai frumoase plete,
Îl întreceai pe Febus, pe Febe, sora lui.
Mai neted eşti acuma ca bronzul sau rotunda
Ciupercă din grădină, ivită după ploaie;
Te temi nespus de râsul copilelor sprinţare.
Ia seama, moartea vine cu paşi grăbiţi spre tine;
Din capul tău o parte a şi pierit acum!

CX.

Voia, cred, să mai recite stihuri şi să ne împuieze urechile cu prostii şi mai mari, când o slujitoare a Tryphaenei l-a dus pe Giton înăuntrul vasului şi i-a împodobit creştetul cu o perucă a stăpânei[1]. Ba mai mult, a scos dintr-o cutie nişte sprâncene[2] şi, prinzându-le cu iscusinţă în locul celor rase, i-a redat lui Giton frumuseţea pierdută. Tryphaena l-a recunoscut pe adevăratul Giton şi, mişcată până la lacrimi, s-a pornit să-l sărute pătimaş pe băiat. Eu, deşi mă bucuram că băiatul şi-a recăpătat farmecul de altă dată, îmi ascundeam tot mai des chipul şi înţelegeam că mă urâţisem în toată puterea cuvântului, căci nici măcar Lichas nu mă învrednicea cu vreo vorbă. Dar aceeaşi slujitoare a găsit leac şi pentru necazul meu. M-a luat deoparte şi m-a gătit cu nişte plete tot atât de frumoase ca cele ale lui Giton; ba obrazul meu arăta chiar mai bine, căci peruca era blondă[3].

Însă Eumolpus, omul care ne apărase când ne aflasem în primejdie şi care pusese la cale împăcarea, ca să nu treacă veselia fără niscaiva poveşti, s-a apucat să îndruge vorbe pe seama uşurinţei femeilor; că le cad cu tronc bărbaţii prea uşor, că uită la repezeală

CX. [1] Femeile romane purtau peruci de multă vreme. Aici e vorba de peruca numită *corymbium*, purtată numai la ceremonii şi ospeţe. Spre deosebire de *galericon*, peruca purtată în timpul zilei, *corymbium era* voluminoasă.

[2] Femeile romane purtau adesea păr, dinţi şi sprâncene false.

[3] Peruca lui Giton era, probabil, neagră. Tryphaena avea în garderoba sa peruci blonde dar şi peruci brune. Perucile blonde, preferate de cochetele romane, erau mai scumpe şi mai căutate. Părul pentru confecţionarea acestor peruci era adus din Gallia şi din Germania.

chiar de copii când sunt în focurile dragostei, că nici o femeie nu este atât de cuviincioasă încât să nu-şi piardă minţile când o prinde vreo patimă nouă. Ne-a asigurat că nu va pomeni de tragedii străvechi sau de nume cunoscute de veacuri, ci că ne va istorisi o întâmplare din vremea sa. Numai să-l ascultăm. Aşadar după ce ne-am întors privirile spre el şi ne-am ascuţit urechile, a început cam aşa să grăiască[4]:

CXI.

— La Efes era o soţie de o cinste atât de vestită încât veneau s-o vadă chiar şi femei din ţinuturile vecine. Această femeie, după ce şi-a îngropat bărbatul, nu s-a mărginit să însoţească leşul la mormânt despletită, aşa cum este obiceiul, sau să-şi lovească pieptul dezgolit de faţă cu toată lumea[1], ci şi-a urmat soţul chiar în locaşul de veci. Îndată ce trupul bărbatului a fost aşezat în cavou, după obiceiul grecesc, s-a pus să-l păzească şi să-l plângă noapte de noapte. Nici părinţii şi nici rudele n-au putut s-o ia de la mormânt; era covârşită de durere şi hotărâse să moară de foame. N-a vrut să asculte nici măcar sfaturile magistraţilor şi a trăit cinci zile fără hrană, compătimită de toţi, socotită ca o pildă deosebită de virtute. Alături de nefericita femeie şedea o slujitoare credincioasă. Ea îşi amesteca lacrimile cu cele ale văduvei şi veghea să nu se stingă lampa aşezată în mormânt, care mai slăbea câteodată.

În tot oraşul nu se vorbea decât despre povestea aceasta, şi oamenii din toate categoriile sociale spuneau că pe întreg pământul nu s-a mai pomenit un exemplu asemănător de pudoare şi de dragoste.

Dar iată că în vremea asta guvernatorul provinciei dădu ordin ca nişte tâlhari să fie puşi pe cruce şi omorâţi, alături de cavoul în care matroana[2] jelea leşul încă proaspăt înmormântat. În noaptea următoare, soldatul care păzea crucile, ca să nu fure cineva vreun trup şi să-l înmormânteze după datină[3], a zărit o lumină puternică printre morminte şi a auzit un bocet jalnic. Aţâţat de slăbiciunea-i

---

[4] Formulă care parodiază stilul epic, amintind de începutul cărţii a doua din *Eneida* (aici: *sic orsus est,* în *Eneida: toro pater Aeneas sic orsus ab alto).*

CXI. [1] Anticii considerau ca semne rituale de doliu părul despletit şi sfâşierea pieptului.

[2] Romanii prin *matrona* – „matroană" – înţelegeau o femeie căsătorită, o soţie.

[3] Era interzisă înmormântarea tâlharilor. Cadavrele lor erau expuse în public, ca să se dea o lecţie celor care ar fi fost tentaţi să-i imite.

omenească[4], s-a dus să vadă de cine este vorba şi ce se întâmplă. A coborât aşadar în mormânt, dar, zărind o femeie nespus de frumoasă, a încremenit ca în faţa unei stafii sau cine ştie cărei arătări venite din infern. Apoi îndată ce a văzut mortul, lacrimile văduvei şi faţa ei zgâriată de unghii[5], şi-a dat seama că femeia nu poate să îndure pierderea soţului. Ceea ce ştim că era adevărat. Şi-a adus în mormânt merindele sale sărăcăcioase şi a început s-o îndemne pe văduva deznădăjduită să nu mai stăruie într-o durere de prisos şi să nu-şi mai rupă inima cu o jale fără nici un folos, arătându-i că toţi au acelaşi sfârşit şi aceeaşi locuinţă de veci şi altele încă cu ajutorul cărora îndeobşte se însănătoşesc minţile rătăcite de mâhnire. Însă ea nici n-a vrut să audă de consolări şi şi-a sfâşiat pieptul încă mai aprig ca înainte. Smulgându-şi părul din cap, şi-a aruncat cosiţele peste trupul mortului. Totuşi soldatul nu s-a dat bătut, ci şi-a înmulţit stăruinţele şi a început s-o îmbie cu mâncare pe femeiuşcă. Până la urmă, slujitoarea, aţâţată de mireasma vinului, s-a dat bătută cea dintâi şi a întins mâna după ispita oşteanului. Apoi, refăcută de mâncare şi de băutură, a luat cu asalt statornicia stăpânei sale, spunând:

— La ce o să-ţi slujească să te laşi măcinată de foame, să te îngropi de vie, să dai pieirii sufletul tău neprihănit, înainte de a-ţi sosi sorocul?

Crezi că cenuşa şi morţii mai ştiu de credinţa păstrată? [6]

Nu e mai bine să dai încolo rătăcirea asta femeiască şi să te bucuri de darurile luminii atâta vreme cât îţi îngăduie soarta? Chiar trupul ăsta care zace aici trebuie să te îmboldească la viaţă.

Nimeni nu ascultă fără plăcere vorbele care-l îmbie să mănânce şi să trăiască. De aceea, femeia, care era leşinată de foame, căci ajuna de mai multe zile, a îngăduit să i se doboare cerbicia şi s-a aruncat asupra mâncării cu tot atâta lăcomie pe cât slujnica ei, care se dăduse biruită cea dintâi.

CXII.

Dar ştiţi cam ce fel de ispite momesc de obicei pe omul sătul. Cu aceleaşi dezmierdări cu care soldatul o convinsese pe matroană să

---

[4] Se referă la curiozitate.

[5] Zgârierea feţei era considerată la romani ca semn al durerii şi al tristeţii.

[6] Vergiliu, *Eneida, IV*. E clară parodierea intervenţiei Annei, în favoarea lui Enea, pe lângă Didona şi, în general, a istoriei dragostei sublime a Didonei.

rămână în viață, i-a atacat și virtutea. Cinstita femeie nu-l găsea nici urât și nici nepriceput la vorbă, iar slujitoarea îi lua parte și îi dădea ghes cam așa:

— *Vrei să te lupți împotriva iubirii râvnite?*
Nu te gândești în ce țară sosit-ai să prinzi rădăcină? [1]

Ce să mai lungesc povestea? Femeia nu și-a înfrânat nici alte părți ale trupului, și soldatul a știut să convingă și să învingă două organe, nu unul singur. S-au culcat împreună nu numai în acea noapte, ci și în următoarea și chiar în a treia, după ce, firește, au tras bine după ei ușile cavoului, încât dacă ar fi venit cineva la mormânt, fie el cunoscut sau necunoscut, să creadă că soția cea virtuoasă și-a dat duhul peste leșul bărbatului ei.

Soldatul, vrăjit și de frumusețea femeii dar și de taina însăși, cumpăra tot felul de bunătăți, bineînțeles atât cât îi îngăduiau mijloacele sale, și la căderea nopții se furișa împreună cu ele în mormânt. Numai că părinții unuia dintre răstigniți, când au văzut că paza din jurul crucilor slăbise, au dat jos într-o noapte stârvul tâlharului și l-au îngropat așa cum se cuvine. Dar soldatul prins în laț, după ce a petrecut în mormânt după pofta inimii, a văzut a doua zi că pe una din cruci lipsea cadavrul. Temându-se de o pedeapsă cumplită, s-a dus și a spus femeii ce se întâmplase. Îi arată că el nu așteaptă hotărârea judecătorului, ci își va pedepsi singur netrebnicia cu sabia. Să-i facă rost numai de un locșor în care să moară și să lase ca același mormânt să înghită atât pe soț, cât și pe prieten. Femeia, pe cât de virtuoasă, pe atât de miloasă, îi răspunse:

— N-or să mă lase zeii să văd cam în aceeași vreme moartea celor două ființe care sunt tot ce am eu mai scump pe lumea asta. E mai bine să-l spânzur pe mort, decât să-l omor pe cel viu și nevătămat.

Zis și făcut: a poruncit să fie scos corpul soțului ei din sicriu și să fie răstignit pe crucea unde lipsea un cadavru. Soldatul s-a lăsat convins de inteligența femeii și în ziua următoare oamenii au început să se întrebe uluiți, cum de putuse un mort să se suie pe o cruce.

CXIII.

Marinarii au râs cu poftă, iar Tryphaena, roșind din belșug, și-a apropiat cu multă dragoste fața de ceafa lui Giton. Numai Lichas n-a râs, ci și-a clătinat mânios capul, spunând:

CXII. [1] Vergiliu, *Eneida, IV.* Se consideră însă că versul al doilea n-a figurat inițial în textul *Satyricon*-ului și că a fost interpolat ulterior de un copist.

— Dacă guvernatorul provinciei ar fi fost drept, ar fi trebuit să ducă înapoi în mormânt trupul soţului şi să răstignească femeia pe cruce.

Fără îndoială că îi revenise în minte Hedyle[1] şi vasul jefuit de ceata pribegilor desfrânaţi, dar nu-l lăsau să-şi aducă aminte de toate acestea nici termenii tratatului de pace şi nici veselia care stăpânea minţile tuturora şi care nu lăsa loc pentru mânie. Între timp Tryphaena se aşezase în poala lui Giton şi-l săruta pe tot pieptul. Din când în când îi potrivea mai bine peruca pe capul lui ras. Eu, mâhnit şi nemulţumit de tratatul cel nou, nu puneam în gură nici mâncare nici băutură, ci mă uitam la amândoi strâmb şi cu ochii aprinşi de mânie. Mă răneau toate sărutările şi toate dezmierdările pe care le născocea femeia asta destrăbălată. Nici măcar nu mai ştiam pe cine să mă înfurii mai tare: pe băiat, că-mi răpea prietena, sau pe prietenă, că-mi strica băiatul. Îmi venea rău când îi priveam şi mi se părea mai greu de îndurat chiar decât captivitatea din care scăpasem. Pe deasupra, Tryphaena nu-mi spunea nici o vorbă, ca şi când n-aş fi fost prietenul şi iubitul pe care-l îndrăgise cândva cu patimă, iar Giton nu mă credea vrednic de urarea de sănătate ce se obişnuieşte în asemenea prilejuri. Nici măcar nu-mi îngăduia să mă amestec în conversaţia generală, temându-se, îmi închipui, să nu-mi redeschidă rana chiar de la începuturile împăcării celor două tabere. Lacrimi dezlănţuite de durere îmi năpădiseră pieptul şi un geamăt, care de fapt înăbuşea suspinele, aproape că-mi rupea inima[2] ...

Lichas încerca să se strecoare în desfătarea noastră şi nu se mai încrunta ca un stăpân sever, ci căuta sprijinul unui adevărat prieten[3]...

— Dacă ai în tine[4] sânge de om liber, n-o să-ţi pese de ea mai mult ca de o adevărată târfă[5]. Dacă eşti bărbat, n-o să te duci după bufniţa asta[6] ...

CXIII. [1] Personajul este necunoscut, ca de altfel şi episodul jefuirii corăbiei la care se face aluzie. Este vorba, desigur, de un episod din partea pierdută a romanului.

[2] Lacună în original.

[3] Lacună în original.

[4] Aceste cuvinte sunt rostite, probabil, de slujitoarea Tryphaenei.

[5] Se referă, probabil, la Tryphaena care-l necăjea pe Encolpius.

[6] Lacună în original.

Mai presus de orice îmi era ruşine de faptul că Eumolpus ar fi putut simţi ce se întâmplase şi că, om zeflemitor cum era, ar fi putut să scoată de aici o poezie în care să se răzbune[7] ...

Eumolpus jură în mod solemn[8] ...

CXIV.

Pe când ne întinsesem la vorbă, marea s-a învolburat, şi norii, îngrămădiţi din toate părţile, au întunecat cerul în miezul zilei. Marinarii se reped înspăimântaţi la locurile lor şi scot pânzele de sub bătaia furtunii[1]. Vântul însă nu bătea într-o direcţie hotărâtă, şi cârmaciul nu ştia încotro să-şi îndrepte corabia. Când ne împingea o vântoasă către Sicilia, când şi mai des acvilonul[2], stăpân pe ţărmul italic, răsucea încoace şi încolo corabia cea şubredă. Dar, ceea ce era mai primejdios decât furtuna, o negură groasă întunecase atât de tare lumina zilei, încât cârmaciul nu mai vedea cum trebuie nici prova. De aceea, când primejdia a sporit, Lichas, tremurând tot, a întins braţele spre mine în chip de implorare, strigând:

— Encolpius, înţelege primejdia şi dă-ne o mână de ajutor; înapoiază zeiţei care ocroteşte vasul voalul sfânt şi sistrul[3]. Pe sufletul meu, îndură-te şi fii milos, aşa cum ai fost întotdeauna!

Dar în vreme ce îmi răcnea vorbele acestea, o pală de vânt l-a înşfăcat şi l-a azvârlit în valuri. Furtuna l-a readus la suprafaţă, dar apoi l-a învârtit în hăurile mării şi l-a dus la fund pentru totdeauna. Pe Tryphaena, care era şi ea cât pe-aci s-o păţească la fel, au luat-o pe sus nişte sclavi credincioşi şi au vârât-o într-o barcă împreună cu cea mai mare parte dintre bagajele ei, scăpând-o astfel de la o moarte sigură.

M-am lipit de Giton, plângând în hohote şi strigând:

— Oare aşa ne răsplătesc zeii? Vom fi uniţi numai prin moarte? Dar soarta cea crudă se împotriveşte şi la asta. Uită-te cum valurile răstoarnă corabia, cum marea desparte plină de mânie pe doi îndrăgostiţi îmbrăţişaţi cu atâta deznădejde. Giton, dacă l-ai iubit vreodată pe Encolpius, sărută-mă, cât mai poţi, şi smulge această bucurie din urmă destinului ăsta aşa de grăbit.

---

[7] Lacună în original. Nu ştim la ce se referă textul, aici atât de corupt. Probabil la tribulaţii amoroase.

[8] Lacună în original.

CXIV. [1] Furtuna era un epilog tradiţional al romanului de aventuri.. Se remarcă aici parodierea furtunilor vergiliene (din *Eneida*) şi a celor homerice.

[2] Vânt de miazănoapte, numit şi Boreas.

[3] Instrument muzical de percuţie utilizat în dansuri sacre.

După aceste cuvinte, Giton şi-a scos haina şi, acoperindu-se cu tunica mea, şi-a întins capul spre sărutări. Şi, pentru ca talazul cel crud să nu poată desface îmbrăţişarea, şi-a strâns centura în jurul trupurilor noastre:

— Dacă n-o să dobândim altceva, zise el, măcar marea să ne poarte uniţi pe valuri cât mai multă vreme. Iar dacă marea o să se îndure de noi şi o să ne arunce pe acelaşi ţărm, poate că vreun trecător mai milos o să ne acopere cu pietre[4] sau poate că, lucrul pe care-l îngăduie chiar valurile mânioase, nisipul cel năvalnic o să ne îngroape sub el.

L-am lăsat să mă strângă cu ultimele noduri şi, ca şi cum aş fi fost înlănţuit pe un pat funebru, am aşteptat o moarte care acum nici nu-mi mai era atât de nesuferită. Între timp, furtuna şi-a împlinit însărcinarea dată de destin şi s-a năpustit mai departe asupra rămăşiţelor corăbiei. Nu mai aveam nici catarg şi nici cârmă, nici funii şi nici vâsle, ci totul plutea în voia talazurilor, ca o adunătură de bulendre fără nici un căpătâi[5] ...

Nişte pescari, urcaţi pe nişte luntre mititele, au venit în goană cu scopul de a ne jefui. Apoi, când au observat că noi eram gata să ne apărăm ceea ce ne mai rămăsese, şi-au schimbat gândurile de pradă în gânduri de ajutor[6] ...

CXV.

Am auzit un murmur neobişnuit, venit de sub cabina pilotului, murmur care aducea cu mârâitul unei fiare ce ar fi vrut să iasă la lumină. Luându-ne după zgomot, l-am descoperit pe Eumolpus şezând şi îngrămădind la versuri pe un pergament mare cât toate zilele. Uimiţi că se îndeletnicea cu alcătuirea unui poem chiar pe pragul morţii, l-am adus la lumină pe gălăgiosul nostru de Eumolpus şi l-am sfătuit să-şi vină în fire. Dar el s-a înfierbântat tot pentru că fusese tulburat şi a început să ţipe la noi cam aşa:

— Lăsaţi-mă cel puţin să-mi isprăvesc fraza; sfârşitul poemului este totdeauna greu.

Eu însă l-am înşfăcat zdravăn pe smintit şi l-am pus pe Giton să mă ajute. Aşa l-am târât la ţărm pe poetul mugitor.

---

[4] Anticii considerau că oricine ar fi găsit un cadavru neîngropat avea datoria morală să-l îngroape. Se credea că sufletele celor neîngropaţi rămân la porţile Infernului şi nu pot ajunge la locul ce le era destinat în lumea subpământeană.

[5] Lacună în original.

[6] Lacună în original.

După ce am dus la bun sfârşit această treabă, ne-am apropiat cu inima strânsă de bordeiul unui pescar. Ne-am ospătat cu merinde cam stricate de furtună şi am petrecut acolo cea mai tristă noapte a noastră. A doua zi, în vreme ce chibzuiam încotro să ne îndreptăm paşii, am văzut deodată un leş omenesc purtat de un vârtej uşor spre ţărm. Am încremenit năpădit de tristeţe şi am început să privesc cu ochii umezi de lacrimi marea cea vicleană.

— Pe omul ăsta poate, strigam eu, îl aşteaptă liniştită o nevastă în vreun colţ de pământ, sau, cine ştie, vreun fiu care nu ştie nimic de furtuna de ieri, sau vreun tată, pe care l-a sărutat la plecare. Aşa se întâmplă cu planurile muritorilor, cu dorinţele şi socotelile lor. Uite cum omul pluteşte şi se duce la vale[1].

Tocmai jeleam pe acest necunoscut, când un val a întors spre mal un obraz încă întreg, şi astfel am recunoscut, aproape azvârlit la picioarele mele, chipul lui Lichas, cu puţină vreme în urmă înspăimântător şi de neînduplecat. Nu mi-am mai putut stăpâni lacrimile şi am început să mă bat cu pumnul în piept:

— Ce-a mai rămas din mânia ta şi ce-a mai rămas din trufia pe care o fluturai peste tot? De bună seamă se vor ospăta peştii şi alte dihănii de pe fundul mărilor din tine, care cu puţin mai înainte te grozăveai cu puterea-ţi. Dintr-o corabie aşa de mare nu ţi-a rămas nici măcar o scândură pe care să fi naufragiat. Haideţi acum, muritori, umpleţi-vă inimile cu gânduri măreţe! Haideţi, fiţi prevăzători şi rânduiţi-vă pentru o mie de ani bogăţiile agonisite prin înşelăciuni! De bună seamă chiar ieri şi-a cercetat şi socotit bunurile, de bună seamă şi-a statornicit în minte chiar şi ziua în care avea să ajungă în patrie. O, zei şi zeiţe, la ce depărtare de casă îi zace stârvul! Dar nu numai mările se arată aşa de viclene cu muritorii. Pe războinic îl înşală chiar armele, iar cel care se roagă pios zeilor este îngropat în penaţii[2] săi. Care se prăbuşesc peste el. Un altul a căzut sub o căruţă şi şi-a dat duhul la iuţeală. Pe unul lacom l-a înecat chiar mâncarea, pe altul cumpătat, chiar cumpătarea. Cântăreşte lucrurile bine şi ai să vezi că peste tot te pândeşte naufragiul. Poţi să zici că omul înecat în mare nu

---

CXV. [1] Aici întâlnim unul din numeroasele calambururi utilizate de Petroniu. În cazul de faţă el este prea puţin redat de traducere. În latineşte, pe lângă subiectul *homo* – „om" – se foloseşte doar un singur predicat *natat*, care înseamnă „înoată" sau „pluteşte", în sens propriu, dar şi „se duce la vale" sau „se află în bătaia valurilor vieţii", înţeles întâlnit la poetul Horaţiu.

[2] Zei casnici, ca şi larii. Penaţii erau zeii interiorului casei, zeii cămării. Aici penaţi = locuinţă.

are nici măcar un mormânt: ca şi cum i-ar păsa unui mort ce anume l-a dat gata, focul, marea sau tăcerea vremii! Orice ar face, toate ajung cam în acelaşi loc. Totuşi, o să spui, îi vor sfâşia animalele trupul: ca şi cum ar brodi-o mai bine dacă l-ar mânca focul. Nu dăm o altă pedeapsă mai gravă sclavilor pe care ne mâniem. Ce nebunie mai e şi asta, să facem totul, pentru ca după înmormântare să nu mai rămână nimic din noi[3]...

Trupul lui Lichas fumega pe un rug ridicat de mâinile vrăjmaşilor săi. Eumolpus făcea un epitaf în versuri şi privea în depărtare, căutând acolo un izvor de inspiraţie.

CXVI.

După ce am isprăvit cu această sfântă îndatorire, am luat-o la picior. Dar, la iuţeală, am ajuns asudaţi pe un munte, din vârful căruia am zărit în apropiere un oraş căţărat pe o înălţime. Rătăceam ca nişte bezmetici şi nu ştiam de ce oraş era vorba, până când am aflat de la un vechil din partea locului că era Crotona[1], oraş foarte vechi şi cândva cel dintâi din Italia. Când l-am descsut îndeaproape ce fel de oameni locuiesc acum un pământ cândva vestit şi cu ce fel de treburi se îndeletnicesc acum, după ce l-au sărăcit războaiele repetate, ne-a spus:

— Oameni buni, de sunteţi negustori, schimbaţi-vă gândul şi căutaţi alt mijloc de câştig. Dacă însă sunteţi oameni mai de soi şi puteţi minţi întruna, mergeţi drept la ţintă, căci o să câştigaţi bine. În oraşul ăsta n-au nici un preţ preocupările literare. Elocinţa n-are căutare, cumpătarea şi moravurile curate nu capătă nici o laudă şi nici o răsplată, iar toţi oamenii pe care o să-i vedeţi în oraşul ăsta, să ştiţi că sunt de două soiuri. Unii care sunt moşteniţi, şi alţi care vânează moşteniri[2]. În oraşul ăsta nimeni nu

---

[3] Loc comun poetic. Ideea se întâlneşte printre alţii şi la Lucreţiu (III,888 urm.) Scepticismul faţă de riturile funerare şi chiar de ideea supravieţuirii după moarte a unei părţi din fiinţa omului se apropie, de altfel, de concepţiile epicureilor. În original urmează o lacună.

CXVI. [1] Oraş în sudul Italiei. Trecea drept întemeiat de greci în 710 î.e.n. Îşi pierduse reputaţia de cetate a cumpătării şi devenise ţinta zeflemelelor de tot felul. Dar în *Satyricon* autorul nu are în vedere numai Crotona reală. Localizarea este mai degrabă un truc, un mijloc de-a plasa observaţii ironice asupra unor moravuri care se întâlneau şi în alte oraşe romane, inclusiv în capitală.

[2] La Roma (şi în alte oraşe de altfel) captarea testamentelor era foarte răspândită. Mulţi oameni vânau bunăvoinţa bogaţilor fără copii, cu scopul de a-i determina pe aceştia să-i lase moştenitori.

mai creşte copii[3], căci cine are moştenitori din familia lui nu este invitat la mese sau la spectacole, nu se bucură de nici o plăcere şi mucezeşte între cei mai amărâţi oameni. Dimpotrivă, cei care nici nu s-au însurat şi nici n-au rude apropiate, ajung să obţină cele mai înalte magistraturi; adică numai ei sunt buni militari, numai ei sunt curajoşi, numai ei sunt cinstiţi[4]. O să intraţi într-un oraş care seamănă cu nişte câmpii pustiite de ciumă, unde nu există nimic altceva decât leşuri care sunt sfâşiate şi corbi care le sfâşie.

CXVII.

Şiret foc, Eumolpus răsuci în minte această noutate şi mărturisi că acest soi de îmbogăţire nu-i displace. Eu credeam că bătrânul glumeşte, ca un poet fluşturatec ce era, dar el îmi spuse:

— O, de-aş avea la îndemână un decor mai ca lumea, adică o îmbrăcăminte mai omenească, bagaje mai curăţele, ca să prindă minciuna! Pe Hercule, n-aş lăsa treaba asta pe altă dată, ci v-aş duce de mână pe loc către un morman de bogăţii.

I-am făgăduit să fac tot ce o să-mi ceară el, numai să se mulţumească cu haina care ne însoţise prin toate prădăciunile noastre şi cu tot ce şterpelisem în casa lui Licurg[1].

— Căci bani, adaug eu, pentru ce ne trebuie acum, o să ni-i dea, cu siguranţă, mama zeilor[2]...

— De ce am întârziat oare, zise Eumolpus, să punem pe picioare comedia? Făceţi-mă stăpânul vostru, dacă vă place învârteala asta.

Nici unul dintre noi n-a îndrăznit să condamne o urzeală din care nu pierdeam nimic. Aşadar, pentru ca minciuna să rămână

---

[3] În original, *nemo liberos tollit* – „nimeni nu ridică în sus copiii". „Ridică în sus", pentru că romanii aveau obiceiul să aşeze pe pământ copiii, după naştere. Dacă tatăl recunoştea pruncul şi voia să-l educe, îl ridica în sus şi îl îmbrăţişa. Dimpotrivă, dacă nu avea această intenţie, îl lăsa jos şi trebuia să-l crească altcineva.

[4] Oligantropia, scăderea populaţiei, era un fenomen pregnant în Italia primelor secole ale erei noastre. La aceasta contribuiau foarte mult mortalitatea infantilă mare, dar şi răspândirea masivă a celibatului. Totodată foarte mulţi căsătoriţi nu aveau copii sau aveau numai unul. Petroniu arată că nu numai captatorii de testamente erau în câştig, ci şi cei moşteniţi de ei, care în timpul vieţii se bucurau de atenţii speciale.

CXVII. [1] Aluzie la un episod narat în partea pierdută a romanului.

[2] Cybele, considerată de antici ca mama zeilor. Urmează lacună în original.

tăinuită numai între noi, am jurat cu toţii, repetând vorbele pe care le rostea Eumolpus, să pierim de foc, în temniţă, sub bici sau de sabie şi de tot ce-a mai înşirat el, dacă vom trăda secretul. Întocmai ca nişte gladiatori de meserie, ne-am încredinţat, în mod solemn stăpânului trupurile şi sufletele[3]. După ce am isprăvit cu jurământul, ca sclavi de ocazie ce devenisem, l-am salutat pe stăpân amândoi într-un singur glas şi am învăţat cu sârg toată povestea născocită de Eumolpus. Că lui i-ar fi murit un fiu, tânăr elocvent nevoie mare şi de viitor: de aceea nefericitul bătrân şi-a părăsit oraşul şi şi-a luat lumea-n cap, ca nu cumva să mai lăcrimeze zilnic văzând pe clienţii[4] şi pe prietenii fiului său sau mormântul acestuia. La această durere s-a adăugat şi un naufragiu recent în care el a pierdut mai mult de douăzeci de milioane de sesterţi. Dar nu paguba asta îl necăjea, ci faptul că acum îi lipsea alaiul de slujitori cuvenit rangului său. De fapt el avea în Africa[5] moşii şi bani peşin, care făceau cu totul cam treizeci de milioane de sesterţi; avea atâţia sclavi împrăştiaţi pe ogoarele din Numidia[6], încât ar fi putut să cucerească Cartagina[7] cu ei.

Potrivit cu iţele unui asemenea plan, i-am atras atenţia lui Eumolpus să tuşească cât mai des, să se prefacă bolnav de stomac şi să facă cât mai multe mofturi la orice fel de mâncare; să vorbească mereu de aur, de argint, de câştigurile înşelătoare ale moşiilor şi de veşnica nerodire a pământurilor; pe lângă toate astea să facă zilnic tot felul de socoteli şi să reînnoiască în fiecare lună prevederile testamentului. Şi pentru ca înscenarea să fie desăvârşită, ori de câte ori o să dorească să ne cheme, să încurce numele, ca să se vadă limpede că stăpânul îşi aduce aminte chiar de sclavii care nu erau de faţă.

---

[3] Deci eroii compun ei înşişi şi în mod conştient o parodie a raporturilor dintre gladiatori şi stăpânul lor.

[4] Cuvântul are alt sens decât în limbile moderne. Legăturile de clientelă, raporturile între *clientes* şi un *patronus*, erau relaţii de dependenţă între oameni de condiţie inferioară şi un protector bogat. Clienţii îşi asistau patronul, votau pentru el şi în schimb acesta îi ajuta cu bani şi îi ocrotea când era necesar.

[5] Aluzie la o provincie romană astfel numită şi situată în Africa de nord actuală.

[6] Tot în Africa de Nord, pe teritoriul Algeriei.

[7] Vechi şi puternic centru urban din provincia romană Africa, iniţial cetate întemeiată de fenicieni, ulterior cucerită şi distrusă de romani după cele trei războaie punice.

După ce am orânduit treburile în felul acesta, am rugat pe zei ca totul să iasă bine şi am pornit la drum. Dar nici Giton nu ţinea la o povară cu care nu era obişnuit, iar slujitorul Corax[8] îşi bombănea munca; îşi punea tot mai des jos sarcina pe care o ducea şi cârtea împotriva noastră pentru că îl zoream. El spunea că va azvârli cât colo povara cu care era încărcat ori va fugi cu ea.

— Ce vă închipuiţi? trăncănea el. Credeţi că sunt vită de pus la jug sau corabie de cărat pietre? M-am tocmit pentru o treabă de om, nu pentru una de mârţoagă de povară. Sunt om liber ca şi voi, chiar dacă tatăl meu mi-a lăsat moştenire numai sărăcia.

Dar nu se mulţumea cu blestemele, ci ridica mereu un picior şi umplea tot drumul cu un zgomot păcătos şi cu miros urât. Giton râdea de neobrăzarea lui Corax şi imita minunat din gură sunetele pe care le scotea acesta.

CXVIII.

— Pe mulţi tineri, spuse Eumolpus, i-a amăgit poezia. Căci de îndată ce unul a rânduit un vers după toate regulile şi a brodat un gând mai gingaş în ţesătura cuvintelor, s-a şi crezut ajuns pe Helicon[1]. Astfel, cei ce s-au îndeletnicit cu treburile forului[2] au dat adeseori fuga în apele liniştite ale poeziei, ca într-un port mai încăpător, crezând că un poem se poate alcătui mai uşor decât o controversă[3] vopsită cu mici sentenţe[4] scânteietoare. Dar un spirit cu adevărat ales nu îndrăgeşte strălucirea falsă şi înşelătoare, iar mintea omenească nu poate să închipuie sau să făurească ceva trainic dacă nu e stropită din belşug de uriaşul fluviu al culturii literare. Trebuie să fugim de termenii vulgari şi trebuie să ne ferim de cuvintele care

---

[8] Slujitorul-bărbier al lui Eumolpus, menţionat de mai multe ori şi în capitolele anterioare (salvarea sa din naufragiu a fost poate lămurită într-unul din fragmentele pierdute din *Satyricon*), dar numit aici pentru prima oară. *Korax* înseamnă în greceşte „corb“ şi era frecvent întâlnit în această vreme ca nume de bărbat.

CXVIII [1] Muntele muzelor, zeiţele artelor, situat în Beoţia, în centrul Greciei.

[2] Cei exersaţi în activităţile forului (*forensibus ministeriis exercitati*) sunt mai ales avocaţii.

[3] Dispută fictivă uzitată în şcolile retorilor vremii.

[4] *Sententia* – „sentenţă“ – frază strălucitoare, caracteristică stilului oratoric. Conţinea de obicei o generalizare cu înţelesuri filosofice.

se află la gura plebei, potrivit vorbelor:

Urăsc profanul vulg şi-l ţin departe [5].

Pe lângă acestea toate, trebuie să avem grijă ca sentenţele să n-o ia razna departe de miezul lucrării, ci să strălucească colorate întocmai ca restul ţesăturii operei[6]. Stau martori Homer şi liricii, romanul Vergiliu şi Horaţiu, care ştiau să-şi aleagă cuvintele aşa de bine. Căci ceilalţi, ori n-au văzut calea prin care se ajunge la poezia adevărată, ori, dacă au văzut-o, s-au temut să calce pe un asemenea drum. Iată, s-ar împletici sub o povară prea grea oricine n-ar fi tobă de carte şi s-ar apuca de alcătuirea unei opere despre războiul civil. Căci nu trebuie înşirate în versuri faptele petrecute, lucru pe care-l fac cu mult mai bine istoricii, ci spiritul poetului trebuie să se avânte liber printre întorsăturile întâmplărilor, printre acţiunile zeilor şi prin elaborarea neînchipuit de fantastică a gândurilor. Astfel, într-o asemenea operă se întrupează mai degrabă delirul unui spirit profetic decât fidelitatea unei povestiri care respectă zelos faptele înşirate în mărturiile rămase din acea vreme. Un poem despre războiul civil ar trebui să fie cam ca improvizaţia care urmează, neuitând însă că ea n-a fost încă şlefuită aşa cum se cuvine:

CXIX.
Biruitorul roman stăpânea de acum tot pământul [1],
Marea şi ţările, şi amândouă făgaşe de stele [2];
Totuşi sătul nu era. El brăzda pe corăbii-ncărcate
Valu-nspumat; de-a rămas un liman şi ascuns, şi departe,
Sau un tărâm tăinuit ce-şi vinde roşcatul său aur
Colo vrăjmaşul era; se stârneau sângeroase războaie,

---

[5] Horaţiu, *Ode*, III, 1, 1.

[6] Într-o formă intenţionat alambicată, Petroniu exprimă recomandarea aderenţei formei la conţinut. Acesta din urmă trebuie să aibă prioritate.

CXIX. [1] Acest vers poate fi apropiat de unul din *Pharsalia* lui Lucan (I, 160). Numai că Eumolpus îşi aplică principiile enunţate mai sus, abreviază latura foarte istorică şi dezvoltă elementul mitologic. Unele versuri sunt foarte apropiate de cele ale lui Lucan şi atestă tendinţa lui Eumolpus de a-l corecta pe acesta.

[2] Şi acest vers corespunde unui vers din Lucan (I, 110). Concordanţele abundă şi în versurile următoare.

Să-l jefuiască de-averi. Bucuriile obişnuite
Nu încântau, nici plăcerile cele-nsuşite de plebe.
Bronzul din Ephyra [3] *îl proslăvea militarul pe mare;*
Purpura se măsura cu podoabele smulse ţărânii;
Serii [4], *numizii* [5] *pe rând aduceau neştiutele lânuri;*
Neamul arabilor îşi despuiase altarele sale [6] *:*
Uite şi alte dezastre şi răni îndurate de pace!
Fiara-i vânată în codru pe bani, încălcată îşi vede
Hammon din Africa graniţa [7]*; pentru un monstru ce are*
Dinţi ucigaşi preţioşi [8]*; în corăbii vin fiare flămânde*
Din depărtări şi-n palate de aur se lăfăie tigrul
Sânge de om ca să bea când mulţimea aplaudă-n ropot [9].
Ah, mi-e ruşine s-o spui, să dezvălui o jalnică soartă!
După persanul exemplu, bărbaţii în anii mai tineri,
Fără de milă răpiţi şi cu fierul tăiaţi pe sub vintre,
Dragostea n-o mai cunosc [10] *şi în truda aceasta de-a pune*
Stavilă goanei grăbite a vremii, natura, pe sine
Trist căutându-se, nu se găseşte. Cu toţii adoră
Destrăbălatele şi legănarea de lâncede trupuri,
Pletele-n vânt sau veşminte cu nume nicicând cunoscute,
Ce tăinuiesc bărbaţii [11]. *Din pomul smuls Africii* [12], *iată,*
Masa de cedru reflectă sclavi mulţi, strai de purpură scumpă,
Lustru-i atât de asemeni cu aurul, totuşi mai ieftin,
Simţuri stârnind. Împrejurul acestui lemn sterp şi sinistru
Se grămădeşte mulţime-ngropată în vin, iar oşteanul
Rătăcitor şi-narmat jinduieşte comorile lumii.

---

[3] Ephyre (sau Ephyra) este vechiul nume al Corintului, celebru centru meşteşugăresc în antichitate.

[4] Adică chinezii, reputaţi pentru mătasea lor.

[5] Locuitorii Numidiei africane. Se pare că aveau şi ei un fel de mătase.

[6] Pentru parfumuri şi mirodenii căutate de romani.

[7] Se referă la graniţa dintre Egipt şi Libia unde se ridica templul lui Iupiter Hammon.

[8] Adică elefantul. Fildeşul era căutat şi în antichitate.

[9] Aluzie la luptele cu fiarele organizate în arenele vremii.

[10] Aluzie la eunuci.

[11] Diverse versuri din Lucan consemnează în forme similare diferitele aspecte ale relaxării moravurilor şi ale efeminării tinerilor în sec. I î.e.n.

[12] Munţii din nordul Africii şi din Asia au fost despuiaţi de cedri încă din antichitate. Mesele făcute din lemn de cedru erau foarte căutate şi foarte scumpe.

Gura flămândă-i dibace. Din marea Siciliei scarul [13]
Viu poposeşte pe masă; din ţărmul Lucrinului [14] *scoasă,*
Stridia are preţ bun şi aţâţă, în dauna pungii,
Foamea la orice ospăţ [15]. *Au rămas văduvite de păsări*
Undele râului Fasis [16] *şi azi pe tăcutele-i maluri,*
În pustiitul frunziş doar zefirul cel singur se-alintă.
Nu-i nebunia mai mică în câmpul lui Marte [17]*: romanii*
Votul şi-l vând pe arginţi sunători şi pe prăzi mai bogate.
Cumperi poporul pe bani şi senatul îl cumperi: favoarea
Are un preţ. Libertatea bogată-n virtuţi au uitat-o
Vârstnicii chiar. Se destramă averi, călătoare-i puterea,
Şi maestatea supremă se lasă coruptă de aur.
Cato [18] *-i înfrânt şi gonit de popor şi-i mai trist ca învinsul*
Învingătorul, roşind că-l lipseşte pe Cato de fascii.
Căci — dovedind mişelia mulţimii, declinu-n moravuri —
Nu-i alungat doar un om, prin înfrângerea lui sunt zdrobite
Forţa şi cinstea romană. Azi Roma se vinde pe sine —
Iat-o ajunsă o pradă ce răzbunătorul nu-şi află.
Uite şi plebea căzută-n prăpastia ei îndoită,
Roasă de camăta hâdă şi de datoriile multe.
Greu îţi păstrezi chiar şi casa, zălog s-a fost pus şi pe trupuri;
Molima în măruntaie adânc şi tăcut zămislită,
Bântuie prin mădulare şi griji lătrătoare stârneşte.
Armele-ncântă săracii, prin sânge vrând iar să câştige
Ce-au risipit prin desfrâu. La sărmani cutezanţa-i cumplită.
Romei căzute-n mocirlă şi-n somn scufundată ce leacuri
Pot să-i redea sănătatea, trezirea la viaţă, afară
De nebunia, războiul [19] *şi patima-n săbii ascunsă?*

---

[13] Peşte. Romanii îi apreciau numai intestinele.

[14] Lac din Campania, în sudul Italiei.

[15] Anticii consumau stridii şi la mijlocul dineului.

[16] Fluviu în Asia Mică. Pe ţărmuri, trăiau fazanii.

[17] Câmpul lui Marte era situat la marginea Romei. Pe lângă exerciţii sportive, militare etc., acolo aveau loc şi alegerile.

[18] *Marcus Porcius Cato* (supranumit „din Utica:") – om politic roman, adept al filosofiei stoice. A rămas vestit pentru cinstea lui ireproşabilă şi pentru ataşamentul faţă de vechea republică romană. Aici, probabil, aluzie la înfrângerea lui Cato în alegerile de pretori din anul 54 î.e.n., când, în locul lui, şi cu sprijinul consulilor Pompei şi Caesar, a fost ales Vatinius.

[19] E vorba de războiul civil.

CXX.

Trei comandanţi plămădise Fortuna. Enyo[1] *nemiloasa*
I-a îngropat, fiecare-n alt loc, sub mormane de arme.
Crassus[2] *e-n Parţia; zace pe ţărm libian şi Pompeius*[3];
Iulius Caesar stropeşte cu sângele-i Roma nedreaptă[4].
Parcă ţărâna, nevrând să îndure atâtea morminte,
Le-a risipit şi cenuşa. Aceasta-i răsplata măririi!
Este un loc afundat în abrupta prăpastie dintre
Parthenope[5] *şi ogoarele marei Dicharchis*[6] *pe care*
Însuşi Cocytul îl scaldă; căci aburii, care-n afară
Curg mânioşi, sunt pătrunşi de o arşiţă ucigătoare.
Toamna pământul acesta nici când nu e verde, şi-n câmpuri
Iarba nu creşte, şi nici primăvara-n tufiş nu răsună
Cântece cu felurite acorduri ce susură dulce.
Hăul şi stânca — cu creştetul ei înnegrit de poroasa
Piatră—se pot desfăta străjuind chiparoşii funebri.
Creştetul tatălui Dis[7] *din aceste lăcaşuri se-nalţă*
Lins de văpăi şi de alba cenuşă culeasă pe ruguri[8]
Şi-naripatei Fortune trimite mustrări ca acestea:
— „Stăpânitoare a celor lumeşti şi a celor divine,
Soartă, tu care deloc nu înduri neclintita putere,
Tu, ce iubeşti doar schimbarea şi ce-ţi aparţine înlături,
Nu mi te simţi biruită de Roma statornică-n veacuri,
Nu vrei să surpi mai degrabă povara menită să piară?
Chiar tinerimea romană urăşte puterea ce-o are,
Tot ce-a clădit ea propteşte cu trudă. Priveşte cum luxul
Spulberă prăzile strânse şi, înverşunate să-i piardă,

CXX. [1] Veche divinitate greacă, zeiţă a războiului.

[2] Om politic roman din sec. I î.e.n. A încheiat cu Caesar şi Pompei o înţelegere (primul triumvirat) ca să domine împreună statul roman.

[3] Înfrânt de Caesar, Pompei s-a refugiat în Egipt, unde a fost ucis din ordinul potentaţilor locali.

[4] În anul 44 î.e.n., Caesar a fost ucis în senat de un grup de conspiratori republicani.

[5] Numele vechi şi poetic al Neapolelui.

[6] Numele grecesc pentru Puteoli, localitate din Campania.

[7] Tatăl Dis (în latineşte *Dis pater*) echivala în religia romană primitivă cu Hades al grecilor, numit la romani Pluto. *Dis* însemna în latineşte „bogat" , adică zeul bogat în morţi, mult mai numeroşi decât cei vii.

[8] Romanii îl reprezentau pe Dis (sau pe Pluto) ca un bărbat cu faţa plină de fum. De aceea poeţii îl numeau Iupiter cel negru.

Case de aur zidesc și le urcă de-a dreptul spre stele [9],
Iscă izvoare din stânci și pe câmpuri se naște o mare [10],
Și, răscolind așezatele lacuri, înfruntă natura.
Iată-mi râvnit și regatul. Prin muncile nelegiuite
Glia scobită se cască și-n munții supuși sfredelirii
Peșteri se vaită și-n timp ce se caută-n scopuri deșarte
Pietrele, manii Infernului speră să vadă chiar cerul.
Hai, deci, Fortună, blajinului chip dă-i aspect de războinic,
Pune-n mișcare romanii, mulți morți dând regatelor mele!
Nu mi-am scăldat de-o bucată de vreme obrazul cu sânge,
Nici Tisiphona [11] *în el nu-și muie însetatele brațe,*
După ce Sylla [12] *cu sabia-i s-a înfruptat și-ngrozita*
Brazdă a dat la iveală recolte cu sânge-ngrășate!"

CXXI.

El i-a vorbit și cu mâna-i a vrut să cuprindă zeiței
Mâna — și până-n adânc se căscă sfârtecata țărână.
Dar schimbătoarea Fortună răspunse cu -aceste cuvinte:
— „Tată de care ascultă Cocytul cu hăuri întinse,
Nepedepsită de-ar fi să-ți dezvălui cumva viitorul,
Tot ce dorești vei avea; căci în pieptu-mi aceeași mânie
Colcăie, și-n mădulare aceeași văpaie mă arde.
Astăzi urăsc tot ce însumi adus-am cetăților Romei,
Daruri făcute de mine mă supără. Tocmai zeița
Care în slăvi i-a urcat, să-i doboare! Căci inima-mi cere
Flăcări, să ardă bărbații, și sânge, să-și sature setea.
Șesul din Philippi-l văd, presărat înc-o dată cu leșuri [1],

[9] Încă din sec. Iî.e.n. romanii decorau cu aur tavanele și zidurile locuințelor. În același timp se construiau clădiri foarte înalte, adevărate blocuri.

[10] Aluzie la lacurile artificiale și la canale.

[11] Una dintre cele trei Furii (la greci, *erinii*), zeități ale răzbunării.

[12] Om politic și general roman de la începutul sec. I.î.e.n. A înfrânt în războiul civil pe popularii conduși de Marius. Și-a persecutat cumplit adversarii.

CXXI. [1] Anticii comiteau adesea o confuzie (inclusiv Vergiliu, în *Georgice*, I, 489). Ei confundau Pharsalus, localitate unde Caesar a înfrânt pe Pompei în anul 48 î.e.n. și Philippi din Tracia, unde au fost zdrobiți Brutus și Cassius, ucigașii lui Caesar, șase ani mai târziu, adică în anul 42 î.e.n..

Ruguri aprinse-n Tesalia [2], morţii din neamul iberic [3] !
Simt zăngănitul de arme-n urechile înspăimântate!
Nilule, văd cum gemânde zăgazuri pui Libiei tale în cale,
Golful din Actium [4] văd şi pe cei speriaţi de Apollo [5] !
Haide, regatelor tale-nsetate deschide-le poarta,
Suflete ademeneşte din nou! De abia prididi-va
Umbrele morţilor să ţi le treacă în barca-i Porthmeus [6]:
Are nevoie de-o flotă! Cumplitul măcel, Tisiphonă
Palidă [7], fie-ţi ospăţul, înfulecă rănile multe:
Pradă la manii din Stix va ajunge pământu-n fărâme".

CXXII.

Doar a sfârşit şi, brăzdaţi de un fulger ce zarea aprinde,
Norii s-au cutremurat, slobozindu-şi ascunsele flăcări.
Galben de spaimă, părintele umbrelor, dând să ferească
Fulgerul fratelui său, se ascunse în sânul ţărânii.
Nenorocirile, paguba care-i aşteaptă pe oameni
Se prevestiră prin semne zeieşti. Căci Titanul [1] cu faţa
Slută şi însângerată cu neguri îşi cerne obrazul.
Parcă se şi respirau adieri de războaie civile!
Până şi Cynthia nimbul său plin şi l-a stins, ca să lase
Nelegiuirea în beznă. Din munte desprinsele creste
Se prăvăleau bubuind şi, pornite să moară departe,
Rătăcitoarele fluvii curgeau nu prin locuri ştiute.
Clinchetul armelor cerul aţâţă şi până la astre
Trâmbiţa sună, pe Marte stârnind. Mistuită de flăcări
Necunoscute, văzduhul încinge cu fulgere Etna.
Iată că, printre morminte şi oase ce n-au fost pe ruguri,
Umbre răsar şi cu şuier în glasuri ameninţă groaznic.

---

[2] Aluzie la Pharsalus.

[3] Aluzie la bătălia de la Munda din anul 45 î.e.n., în peninsula iberică, unde Caesar a înfrânt într-o ciocnire sângeroasă pe pompeieni, conduşi de fiii lui Pompei.

[4] Aluzie la celebra victorie câştigată de Octavian August asupra lui Antonius în anul 31 î.e.n.

[5] Zeul Apollo avea un templu la Actium.

[6] Alt nume al lui Caron, luntraşul, care, potrivit mitologiei, transporta peste Stix sufletele morţilor în Infern, într-o barcă.

[7] Una dintre Furii. Trăind în Infern era palidă. Epitetul apare şi la Vergiliu.

CXXII. [1] Soarele era considerat drept unul dintre titani.

Foc risipeşte cometa, de noile stele-nsoţită:
Iupiter întruchipat într-o ploaie de sânge coboară.
Semnele-acestea le spulberă zeul pe loc. Şovăiala
Toată şi-o-nlătură Caesar: având ca imbold răzbunarea,
Schimbă războiul cu gallii în lupta cu concetăţenii.
Unde, în Alpii cei falnici, de zeul grecesc depărtate [2]
Stâncile-n vale coboară, drumeţii putând să le-nfrunte,
E un loc sfânt, cu altare-nchinate lui Hercule: neaua
Iarna le-mbracă şi fruntea căruntă şi-o urcă spre stele
Cerul s-ar zice că-n lături s-a dat: n-au putut să-l înmoaie
Razele soarelui matur sau primăvăratice vânturi;
Ţeapăn din pricina gheţii şi-a promoroacei de iarnă,
Umerii săi ce ameninţă, pot să proptească şi lumea.
Caesar când însuşi pe culme călcă, bucurându-şi soldaţii,
Câmpul Hesperiei [3] *lung a privit şi-a săltat amândouă*
Braţele sale spre astre, rostind următoarele vorbe:
— „Iupiter atotputernic, pământul lui Saturn [4]*, adesea*
De biruinţele mele voios şi-ncărcat de triumfuri,
Jur că de Marte chemat, la război am pornit cu de-a sila,
Silnic pun mâna pe arme! Spre ele mă-mpinge o rană —
Sunt alungat din oraş! Înroşit-am cu sânge tot Rinul
Şi stăvilit-am pe galli [5] *ce ţinteau Capitoliul iarăşi,*
Calea spre Alpi le-am închis, dar izbânda mi-a dat doar surghiunul.
Pentru germanicul sânge [6] *şi cele şaizeci de triumfuri*
Ei mă-nfierează. Dar faima mea oare pe cine-ngrozeşte?
Cine îmi judecă mie războaiele? Numai vânduţii,
Numai netrebnicii cărora Roma li-e vitregă mamă.
Scump o să-i coste, socot, căci becisnicii mâna mea dreaptă
Nu mi-o vor pune în lanţ, neplătindu-mi! Soldaţi ai izbânzii,
Aprigi tovarăşi de arme, cu sabia faceţi dreptate!

---

[2] Hercule, care potrivit legendei, în vreme ce se îndrepta spre ţara Hesperidelor, şi-a făcut cu braţele lui vânjoase o trecătoare prin Alpii ligurici.

[3] Alt nume pentru Italia.

[4] Tatăl lui Iupiter, stăpânitor în Olimp înaintea acestuia. .Alungat pe pamânt, s-a aşezat în Italia. Pamântul lui Saturn este deci Italia.

[5] Aluzie la lunga campanie de cucerire a Galliei de către Caesar şi la luptele purtate împotriva unor triburi germanice învecinate cu gallii.

[6] Din nou aluzie la luptele înverşunate purtate cu populaţii germanice din zona Rinului.

Vina aceeaşi pe toţi ne apasă, pe toţi ne adastă
Unul şi-acelaşi măcel! Meritaţi să vă dau ce-i al vostru:
Singur eu n-am biruit. Deci văzând că trofeele noastre
Sunt în pericol şi că murdării răsplătiră izbânda,
Zarul să cadă, căci jude-i Fortuna! Purcedeţi la luptă,
Mâna spre arme întindeţi şi pricina mi-e hotărâtă:
Între atâţia viteji voi rămâne străin de înfrângeri!"
Zise cu tunet în glas şi o pasăre delfică [7] *-n ceruri*
O prevestire ferice aduse, văzduhul în zbor străbătându-l.
Iată că-n partea din stânga a îngrozitorului codru
Glasuri ciudate se-aud murmurând, însoţite de flăcări.
Chiar strălucirea lui Febus crescu, se făcu şi mai mare;
Zilnicu-i disc şi zeescul său chip se-ncunună cu aur.

CXXIII.
Vesel de-aceste preziceri, înalţă stindardul lui Mavors [1]
Caesar — şi tot ce-a râvnit dobândeşte prin marşul său unic [2].
Gheaţa întâi şi pământul cel ţeapăn sub neaua căruntă
Piedică n-au fost, purtându-se blând sub cumplita lor faţă.
Dar când şiragul de nouri a fost destrămat de coloane
Şi armăsarul fricos nimicit-a cătuşele apei,
Se înmuie şi zăpada. Abia izvoditele râuri
Se năpusteau de pe creste, dar—ca la poruncă—şi ele
Înţepeneau, şi-n cădere oprite, zăceau nemişcate;
Tot ce fusese doar moină, era ca o cremene albă.
Gheaţa vicleană şi mai înainte fu stavilă înaintării,
Tălpile sunt amăgite: soldaţi, şi coloane, şi arme
Se-ngrămădeau făr' de noimă, în jalnică adunătură.
Norii mereu zgâlţâiţi de rafale-ngheţate de vifor
Se descărcau şi-n vârtejuri porneau nestrunitele vânturi.
Cerul cu scrâşnet zvârlea pretutindeni o grindină mare;
Norii ei înşişi, zdrobiţi în fărâme, căzând chiar pe arme,
Se prăvăleau ca talazuri de mare-ntărite de geruri.

---

[7] Delfi era un oraş din Grecia, unde se afla un oracol vestit. Pasărea delfică este vulturul. Se considera că vulturii pot prevesti viitorul, întocmai ca şi oracolele: de aceea erau numiţi păsări delfice.

CXXIII. [1] Alt nume al lui Marte.

[2] Se referă la trecerea Alpilor. Descrierea care urmează este inspirată de o pagină celebră din Titus Livius (XXI, 36 şi urm.), unde se înfăţişează trecerea Alpilor de către Hannibal.

Chiar şi pământul era biruit de zăpadă, de-asemeni
Ceru-nstelat, neclintitele fluvii lipite de maluri:
Caesar n-a fost biruit; ci, proptit într-o suliţă mare
El străbătea cu paşi siguri aceste temute meleaguri;
Astfel cu fală îşi lasă cetatea sa caucaziană
Fiul lui Amfitrion [3] *şi tot astfel, cumplit la privire,*
Iupiter s-a coborât din trufaşul Olimp, să respingă
Armele ce le zvârliră giganţii sortiţi nimicirii [4].
Până când crâncenul Caesar străbate înaltele piscuri,
Faima [5] *grăbită zvâcneşte din înspăimântatele-i aripi,*
Spre Palatin [6] *se îndreaptă, şi-n marile culmi nimereşte*
Toate statuile sacre cu fulger roman, dând de veste:
— „Flote plutesc pe talazuri şi-n Alpi pretutindeni colindă
Şir de coloane romane stropite cu sânge germanic!"
Arme, ucideri, pârjoluri şi câte aduce războiul
Întrezăreşti în priviri. Şi o spaimă-ndoită îşi află
Cuibul în piepturi de oameni şi inima li-e sfâşiată.
Unul ar vrea pe pământ să scape, iar altul pe ape —
Marea mai sigură-i pare, ca patria. Altul e gata
Mâna să pună pe arme, poruncile sorţii s-asculte.
Toţi fug atât cât se tem de amarnic. Mai repede, însă,
Prinsă de învălmăşeală, mulţimea — privelişte tristă! —
Îşi părăseşte cetatea, se duce cât vede cu ochii.
Roma-i pornită pe fugă şi toţi cetăţenii, de groaza
Şoaptei zvonite, îşi lasă căminele îndoliate.
Unul îşi ţine copiii cu mâna ce-i tremură, altul
Strânge penaţii la sân, căci cu greu se desprinde de pragul
Casei — şi moartea doreşte duşmanului încă departe.
Alţii îşi îmbrăţişează soţiile plini de mâhnire;
Tineri nenvinşi de poveri duc în cârcă pe taţii prea vârstnici [7].

---

[3] Hercule, fiul lui Iupiter şi al Alcmenei, soţia legitimă a lui Amphytrion, basileul din Tirint.

[4] Aluzie la lupta lui Iupiter împotriva giganţilor, fiinţe mitice care atacaseră Olimpul. Iupiter i-a biruit şi de aceea îi numeşte Eumolpus „sortiţi nimicirii".

[5] Reminiscenţă din Vergiliu, care în cartea a noua a *Eneidei* descrie *Fama* („Faima" sau „Zvonul") ca pe un monstru înaripat, care poartă pretutindeni veştile şi vorbele adevărate sau mincinoase.

[6] Colină din Roma.

[7] Precum Enea îl dusese în spinare pe tatăl său Anchise (Vergiliu, *Eneida*, II); de altfel, toată scena poartă pecetea influenţei vergiliene.

Poartă cu sine ce-i pare mai scump fiecare. Avutul
Nechibzuitul își cară, ca sigură pradă în luptă.
Astfel austrul puternic din larg când pornește
Și se învolbură marea, nici pânzele multe, nici cârma
Nu-i mai slujesc pe năieri; ușurează catargul de vele
Unul — și-n golful tihnit își dorește popasul un altul;
Ultimul pânzele-și pune, lăsându-se-n grija Fortunei.
Fleacuri de ce aș deplânge? Cu celălalt consul, Pompeius[8] —
Spaimă a Pontului [9] *și aflătorul Hydaspului* [10] *crâncen,*
Pacoste pentru pirați [11], *tocmai cel ce cu triple ovații* [12]
L-a indignat și pe Iupiter, el, venerat de tot Pontul
După ce-nvinse abisul, apoi și Bosforul cel pașnic —
El, ce rușine! azi fuge, trădând chiar și semnul puterii:
Deci schimbătoarea Fortună-i zări lui Pompeius spinarea!

CXXIV.

I-a molipsit și pe zeii din slavă amara năpastă,
Teama cerească se-mbină cu fuga de jos. Pretutindeni
Ceata de zei milostivi părăsește pământul nemernic,
Fuge de oamenii cei blestemați, năvălind cu armate.
Pacea în frunte pășește și-și leagănă brațul ca neaua,
Creștetu-nfrânt și-l ascunde sub cască, pământul îl lasă,
Nenduplecatului Dis căutându-i, zorită, regatul.
O însoțesc abătuta Credință, Dreptatea ce-și poartă
Părul vâlvoi și Concordia-n lacrimi, cu mantia-n zdrențe.
Dar, dimpotrivă, de unde-și dezvăluie hăul Erebul,
Ies la iveală și corul lui Dis și Erinia hâdă,
Și încruntata Bellona [1], *Megera* [2] *-narmată cu torțe,*

---

[8] Fostul aliat, acum vrăjmaș a lui Caesar și raliat taberei republicane.

[9] Regat din Asia Mică, înfrânt de Pompei.

[10] Fluviu din India, afluent al Indusului. Aluzie la succesele lui Pompei în Asia.

[11] Pompei combătuse sistematic pe pirații din Marea Mediterană și aproape îi stârpise.

[12] Ovația era un omagiu acordat în Roma unui general învingător (de proporții mai mici decât triumful). Aici însă ea echivalează cu triumful.

CXXIV. [1] Zeiță a războiului. Inițial divinitate italică, a fost ulterior identificată cu zeița greacă Enyo. Bellona era reprezentată cu o lance, cu un bici sau cu o făclie în mână și adesea cu părul plin de șerpi.

[2] Una din Furii.

Crima, Capcanele, Moartea cu chipul robit de paloare.
Printre acestea și Furia slobodă, scoasă din lanțuri,
Însângeratul său cap și-l ridică departe, și fața
Plină de-o mie de răni și-o-nvelește cu crâncena-i cască;
Scutul uzat al lui Mavors îi spânzură-n mâna ei stângă,
Împovărat de săgeți numeroase, iar mâna ei dreaptă
E înarmată c-o torță purtând pretutindeni incendii.
Geme pământul de zei, clătinatele astre zadarnic
Statornicia și-o caută: curtea regală din slavă
Este-mpărțită în două. Dione [3]*, întâia, conduce*
Oastea iubitului Caesar și i se alătură-ndată
Pallas și Marte ce scutură sulița lui uriașă.
Țin cu Pompeius și Febus, și sora-i, și cel ce-n Cyllene
S-a zămislit [4]*, și tirinticul zeu* [5] *ce îi seamănă-n fapte.*
Țipă trompetele și despletita Discordie saltă
Capul său stigic [6] *spre zeii văzduhului. Cheaguri de sânge*
Gura îi umple, și lacrimi se varsă din ochii cei vineți;
Dinții săi, gata să muște, sunt plini de-o rugină soioasă;
Picură limba otravă, pe creștet îi mișună șerpii,
Și un veșmânt sfâșiat îi înfășură pieptul, iar mâna,
Cutremurată, înalță o torță scăldată în sânge.
Iată, de cum părăsi negurosul Cocyt și Tartarul [7]
Ea se îndreaptă spre culmile din Apenninul ilustru,
Ca, de acolo, să vadă pământul cu nenumărate limanuri,
Oștile care acuma se vântură-n lumea întreagă,
Din mâniosul ei sân slobozind următoarele vorbe:
— „Armele strângeți în mână, noroade cu mintea-ndârjită,
Luați și-n mijlocul orașelor torțe aprinse trimiteți!
Cel ce se-ascunde e-nvins. Îndărăt să nu dea nici femeia,
Nici chiar copilul sau cel ce sub anii cei mulți se înclină;
Însuși pământul să tremure; acoperișuri tresară!

---

[3] Fiica Oceanului și al lui Tetis, mama zeiței Venus, din care Caesar pretindea că descinde (prin Enea, fiul lui Venus).

[4] Mercur.

[5] Hercule.

[6] Stixul era unul din fluviile Infernului, ca și Cocytul. Epitetul este însă vergilian, căci apare și în *Eneida*.

[7] Alt nume al Infernului. Inițial reprezenta numai o zonă din Infern.

Legea păzește-o, Marcellus[8] *! Tu, Curio*[9]*, plebea stârnește-o!*
Lentulus[10]*, nu-l da-nlături pe Marte cu brațul puternic!*
Spune, vlăstar de zeiță[11]*, ce șovăi să intri în luptă?*
Porțile cum nu le spargi, cum nu surpi tu cetăți întărite?
Cum nu-i lipsești de comori? O, Pompeius, orașe romane
Nu știi să aperi? Mai caută în Epidamn[12] *metereze!*
Tesalienele golfuri le umple cu sânge de oameni!"
Câte Discordia ne-a poruncit și-au văzut împlinirea.

După ce Eumolpus a recitat acest poem turnând vorbe peste vorbe, am intrat cu toții în Crotona. Aici ne-am refăcut puterile într-un han cam amărât. În ziua următoare, tocmai ne căutam o locuință mai ca lumea, când am dat peste o ceată de vânători de testamente, care s-au grăbit să ne întrebe ce fel de oameni suntem și de unde venim. Potrivit planului nostru comun, am înșirat verzi și uscate și i-am lămurit în așa fel încât au crezut tot ce le-am spus cu privire la locul nostru de baștină și la situația noastră. Parcă erau la o întrecere, așa s-au apucat care mai de care să-l îndese pe Eumolpus cu tot ce aveau la ei[13] ...

Toți vânătorii de testamente asaltează ca la o întrecere pe Eumolpus cu daruri, ca să-i câștige bunăvoința[14] ...

CXXV.

Cam în acest fel trăiam la Crotona de multă vreme și Eumolpus se umfla tot de fericire. Uitase în asemenea hal de starea și

---

[8] Consul și partizan al lui Pompei, orator talentat.

[9] Tribun al plebei, orator iscusit și foarte popular. A fost de partea lui Caesar și a pierit în timpul războiului civil.

[10] Partizan al lui Pompei și fost consul.

[11] Caesar.

[12] Vechi nume ale orașului Dyrrachium, de pe teritoriul Albaniei actuale, unde o vreme Pompei a rezistat cu succes lui Caesar.

[13] Lacună în original.

[14] Această frază este considerată de unii editori ca interpolată de vreun copist în textul original. Într-adevăr, ea repetă cele spuse anterior. Urmează lacună în original.

de viața sa anterioară, încât se grozăvea față de noi că nimeni în oraș nu i s-ar putea pune de-a curmezișul și că prietenii săi ne-ar face scăpați, orice ispravă am săvârși. Însă eu, cu toate că mă îmbuibam și mă îngrășam de la o zi la alta cu tot soiul de trufandale, și deși prinsesem nădejde că mă lăsase în pace soarta cea rea, mă gândeam mereu la situația mea de atunci și la pricina ei, cam în felul următor: „Ce s-ar întâmpla dacă un vânător de testamente mai deștept ar trimite un om de încredere în Africa și ne-ar prinde cu minciuna? Ce s-ar întâmpla dacă slujitorul lui Eumolpus, sătul de atâta huzur, ne-ar da de gol la prietenii săi și, împins de invidie, ar trăda înșelătoria noastră? Negreșit că ar trebui s-o luăm iarăși la sănătoasa și, după ce abia am mai scăpat nițel de sărăcie, am fi siliți să ne punem iarăși pe cerșit. Zei și zeițe, ce rău e să trăiești în afara legii: aștepți mereu pedeapsa cuvenită[1]!"...

CXXVI.

[Chrysis, slujitoarea Circei[1], către Polyaenos[2]:]

— Știi că ești frumos, și de aceea faci pe fudulul; îți vinzi bărbăția, în loc s-o dăruiești. Ce altceva ar putea însemna pletele astea iscusit pieptănate, fața spoită cu fard și chiar privirile leneșe, însă obraznice, pe care le azvârli în dreapta și în stânga? De ce ți-ai născocit un mers elegant și calci cu măsură și deosebită grijă, dacă nu umbli să-ți vinzi frumusețea? Uită-te la mine: habar n-am de auguri[3] și nu-mi pasă de cerul astrologilor[4] nici cât de negrul de sub unghii: dibuiesc însă năravurile oamenilor după chipul lor, și când îi văd cum umblă, știu ce să cred despre ei. Dar vinde-ne odată ceea ce-ți cer — negustorul e gata să cumpere. Sau — și asta parcă e o treabă mai cinstită — dă-mi ce vreau de la tine și n-am să uit că mi-ai făcut un bine. Poți să ne spui că ești sclav și om de rând, nu faci decât să ațâți

CXXV. [1] În acest loc Encolpius dezvăluie condiția eroilor principali ai romanului, eroi picarești *avant la lettre*. Ultima frază parodiază o idee exprimată de Seneca (*Ep.*, 105, 7). Urmează o lacună în original. În textul pierdut se nara, probabil, începutul unei întâlniri între Encolpius și Chrysis, slujitoarea unei femei care-l iubea.

CXXVI. [1] Numele unei vrăjitoare, menționate în Odiseea (*Kirke*), iubita lui Ulise. Se parodiază aici poemele homerice.

[2] Acest nume corespunde unui epitet dat în *Odiseea* lui Ulise și anume cel de *polyainos* – „vrednic de laudă". Circe și stăpâna ei vor încerca să-l seducă pe Encolpius.

[3] Preziceri făcute de anumiți preoți, după cântecul și zborul păsărilor.

[4] Adică de previziunile formulate de astrologi după mișcările stelelor.

poftele celei care moare după tine. Căci unele femei se dau în vânt după zoaie şi li se trezesc dorinţele numai când văd sclavi sau paznici cu poalele suflecate. Unele se prăpădesc după vlăjganii de gladiatori sau după câte un vizitiu plin de praf de sus până jos, sau după câte un comediant care se împăunează pe scenă. Din soiul ăsta e şi stăpâna mea: sare peste orchestră şi peste primele paisprezece bănci[5] şi îşi caută iubiţii în plebea de rând.

Plesneam tot de bucurie şi de mândrie pentru vorbele astea măgulitoare:

— Ia spune-mi, întrebai eu, nu cumva eşti chiar tu cea care mă iubeşti?

Slujnica a râs mult de vorbele mele atât de nesărate şi mi-a răspuns:

— Haide, haide, nu te grozăvi atâta! Până acum nu m-am dat nici unui sclav, şi zeii n-or să mă lase să strâng în braţe pe unul care poate să ajungă pe cruce[6]. N-au decât să sărute matroanele urmele bicelor! Eu, cu toate că sunt slujnică, nu mă culc decât cu cavalerii.

Am început să mă mir de nazuri atât de stranii şi să socotesc ca o mare ciudăţenie faptul că slujitoarea avea trufia unei matroane şi matroana slăbiciunea de rând a unei slujitoare.

Pentru că vorbăria noastră glumeaţă se lungea peste măsură, am rugat-o pe slujinică să-şi aducă stăpâna pe aleea cu platani[7]. Ideea mea i-a plăcut fetei. Îndată şi-a suflecat rochia[8] şi s-a furişat în grădina cu dafini, care se afla în locul de plimbare. N-a zăbovit însă mult şi şi-a scos stăpâna din ascunzătoare. Lângă mine a apărut o femeie mai frumoasă decât cea mai desăvârşită dintre statui. Nici un fel de cuvinte n-ar putea reda frumuseţea ei, căci orice voi spune va fi mai prejos decât realitatea. Pletele, ondulate natural, i se revărsau din belşug pe umeri, fruntea îi era mică de tot[9] şi o purta descoperită şi cu

---

[5] Încă din anul 67 î.e.n. legea Roscia cu privire la teatru (*lex Roscia theatralis*) acordase cavalerilor dreptul de a se aşeza la teatru în primele paisprezece bănci, imediat în spatele orchestrei rezervate senatorilor.

[6] Adică pe un om care putea fi pedepsit cu răstignirea pe cruce, dacă săvârşea vreo nelegiuire, pedeapsă rezervată sclavilor şi celor de condiţie inferioară.

[7] Aleile cu platani erau un loc de plimbare foarte mult îndrăgit în Grecia şi în Italia antică.

[8] Ca să umble mai iute.

[9] Anticii apreciau fruntea îngustă, ca un semn de frumuseţe deosebită şi chiar de inteligenţă remarcabilă.

părul pieptănat în sus; sprâncenele i se arcuiau până la tâmple şi aproape că se uneau deasupra nasului. Ochii ei străluceau mai tare decât stelele pe o noapte fără lună; avea nările puţin desfăcute şi gura micuţă, întocmai ca a Dianei lui Praxitele[10]. Bărbia, gâtul, braţele, picioarele, albe ca neaua şi prinse în brăţări gingaşe de aur, toate făceau să pălească strălucirea marmorei de Paros[11]. Abia atunci, pentru prima oară, am dispreţuit-o pe Doris[12], vechea mea iubită.

Iupiter, ce ai păţit că, trântind toate armele tale,
Nemuritorii te văd ca o poveste mută?
Coarne pe fruntea-ncruntată acum să-ţi sădeşti se cuvine [13]
Şi să-ţi ascunzi sub penet părul cu totul albit [14].
Ea e aievea Danae. Încearcă de-atinge doar trupul,
Braţele tale pe loc se vor topi în văpăi!

CXXVII.

Ispititoarea matroană mi-a zâmbit încântată şi s-a arătat gingaşă şi strălucitoare întocmai ca luna plină atunci când iese din nori. Apoi, însoţindu-şi modulaţiile glasului de gesturi schiţate cu degetele, îmi spuse:

— Flăcăule, dacă nu ţi-e silă de o femeie distinsă şi care a cunoscut bărbatul abia anul acesta, sunt gata să-ţi fiu soră[1]. Tu ai şi un frate — m-am interesat şi am aflat. Dar ce te opreşte să-ţi ei şi o soră? Nu-ţi cer nimic altceva. Ai să poţi încerca gustul sărutărilor mele, atunci când ai să ai poftă.

— Dimpotrivă, îi răspunsei, eşti atât de frumoasă încât mă simt dator să te implor să rabzi pe un biet străin printre admiratorii tăi.

---

[10] Celebrul sculptor grec Praxitele a creat mai multe statui ale Dianei, dar nici una n-a ajuns până la noi.

[11] Renumită în antichitate pentru albeaţa şi puritatea sa.

[12] Personaj care nu apare în fragmente păstrate ale *Satyricon*-ului. Petroniu se referise, fireşte, la ea într-unul din pasajele pierdute.

[13] Aluzie la metamorfoza lui Iupiter în taur, determinată de dorinţa de-a seduce pe fecioara Europa. Sub această înfăţişare el a furat fecioara din Asia (ea era fiica tirianului Phoenix) şi a dus-o în spinare pe continentul care-i va purta ulterior numele, adică în Europa, şi anume pe insula Creta.

[14] Aluzie la transformarea lui Iupiter în lebădă, pentru a seduce prin vicleşug pe Leda: în vultur, pentru a amăgi pe Egina şi pe Theleia.

CXXVII. [1] Adică iubită.

Ai să afli în el un admirator pios, dacă ai să-i îngădui să te divinizeze. Şi, ca să nu socoţi că eu pătrund pe degeaba în acest templu al Iubirii, iată mă lipsesc pentru tine de fratele meu.

— Cum, făcu ea, te lipseşti pentru mine de acela, fără de care nu poţi să trăieşti, cu toate că viaţa ta toată atârnă de sărutările lui şi-l iubeşti aşa cum aş vrea să mă iubeşti pe mine?

Îmi şoptea aceste vorbe şi un farmec nespus îi învăluia glasul. Cuvintele ei răspândeau o asemenea vrajă încât puteai crede că se prelinge prin văzduh melodia Sirenelor[2]. Admiraţia mea nu mai cunoştea margini şi mi se părea că totul străluceşte împrejurul femeii aceleia. Apoi am vrut să ştiu cum se numeşte această zeiţă.

— Cum, mi-a zis ea, slujnica mea nu ţi-a spus că mă numesc Circe? Ce-i drept, nu sunt fiica Soarelui[3] şi mama mea n-a oprit pe loc mişcarea veşnică a Universului, după pofta inimii[4]. Totuşi o să fiu recunoscătoare cerului, dacă destinul are să ne unească. Nu ştiu cu ce gânduri ascunse un zeu mă împinge în braţele tale. Dar nu fără rost s-a îndrăgostit Circe de Polyaenos: totdeauna se aprinde făclia cea mare a dragostei când e vorba de numele astea[5]. Dacă mă placi, strânge-mă în braţe. Să nu te temi de vreo privire iscoditoare: fratele tău este departe de locul ăsta.

Circe a rostit aceste cuvinte şi, încolăcindu-şi braţele, mai moi decât puful, în jurul trupului meu, m-a târât pe pământul gol, aşternut cu flori colorate în toate chipurile.

Tocmai ca florile ce le revarsă din creştetul Idei
Terra maternă [6], când prin legiuită unire cu Iuno [7]

---

[2] Fiinţe mitice, femei de o rară frumuseţe, cu trupul acoperit de solzi şi terminat într-o coadă de peşte. Sirenele trăiau printre stânci şi vrăjeau pe corăbieri cu glasul lor seducător.

[3] Adevărata Circe era fiica lui *Sol* – „soarele" – şi a nereidei Perseis.

[4] Se credea că magiciencele (deci autentica Circe) pot opri revoluţiile astrelor pentru o vreme prin vrăjile lor.

[5] Cum arăta Alfred Ernout, în notele la ediţia *Satyricon*-ului, se realizează aici o adevărată pălăvrăgeală glumeaţă pe o temă mitologică, şi anume cea a iubirii dintre Circe şi Ulise, căruia Sirenele îi spuseseră Polyaenos. Făclia este desigur torţa nupţială din căsătoriile romane şi face aluzie la faimoasa dragoste odiseică.

[6] Pământul, considerat de antici ca părintele oamenilor şi al zeilor. Terra, numită şi Cybele, era socotită şi ca zeiţă a muntelui Ida, situat lângă Troia.

[7] Sora şi soţia lui Iupiter, zeiţa căsătoriei.

Iupiter se drăgosteşte şi pieptul întreg i se-aprinde;
S-au luminat trandafiri, violetele, -apoi cyperonul [8],
Crinul cu albul său chip surâzând în livada-nverzită;
Astfel pământul în frageda iarbă pe Venus chemat-a,
Ziua mai viu strălucind ne ascunse sub scutu-i iubirea...

Pe acest covor de iarbă, unul în braţele celuilalt, am schimbat o mie de sărutări în căutarea unei plăceri depline[9]...

CXXVIII.

[Circe către Polyaenos:]

— Ce se petrece cu tine? spuse ea. Oare nu-ţi place cum te-am sărutat? Poate îmi miroase gura pentru că n-am mâncat şi sunt cu stomacul gol? Sau poate că subţiorile mele miros urât fiindcă nu le-am îngrijit cum trebuie? Sau, cine ştie, poate ţi-e frică de Giton?

M-am făcut roşu ca para focului şi mi-am pierdut şi puţina bărbăţie pe care o mai aveam. Parcă mi se muiaseră toate mădularele.

— Te rog, spusei eu atunci, regina mea, nu-ţi bate joc de nenorocirea care m-a lovit. Mi-a făcut careva farmece[1] ...

[Circe:]

— Haide, Chrysis, nu sta mută. Spune-mi adevărul: sunt oare slută? Arăt prost? Nu cumva vreun cusur natural îmi întunecă frumuseţea? Numai să nu-ţi minţi stăpâna... Nu ştiu cu ce am putut să păcătuiesc!

A smuls oglinda din mâna slujnicei, care nu scotea nici o vorbă şi, după ce a încercat toate ghiduşiile pe care le născoceşte dragostea, şi-a scuturat în ţărână rochia mototolită şi a intrat pe neaşteptate în templul zeiţei Venus. Cât despre mine, arătam la faţă ca un condamnat la moarte. Tremurând tot, ca după un vis urât, mă întrebam dacă pierdusem aievea o plăcere atât de preţioasă.

Astfel, în noaptea ce-mbie la somn, mincinoasele vise
Ochii hoinari ni-i înşală: pământul săpat, un tezaur
Dă la iveală. Întindem o mână mârşavă şi prindem
Aurul cel jefuit. Ne inundă sudoarea obrazul;
Inima bate-ngrozită că vine un altul ce ştie
Taina comorii şi zgâlţâie poala umplută cu galbeni.

---

[8] Un fel de trestie.

[9] Lacună în original.

CXXVIII. [1] Lacună în original.

Când bucuria s-a dus din adânc amăgita-ne minte,
Ce se trezeşte la realitate, vrea sufletul nostru
Tot ce-a pierdut şi-i un rob al vedeniei duse [2] ...

[Giton către Encolpius:]

— Îţi mulţumesc din toată inima că mă iubeşti cu o cuviinţă socratică[3]. Alcibiade[4] n-a dormit mai nepângărit în patul dascălului său[5] ...

CXXIX.

[Encolpius către Giton:]

— Crede-mă, frate, nu mai sunt bărbat, nu mă mai simt ca atare. S-a dus la groapă acea parte a trupului care mă făcea cândva un al doilea Ahile[1] ...

Băiatul, temându-se să nu iasă vorbe dacă ar fi fost prins împreună cu mine într-un loc ferit, s-a smucit din braţele mele şi a fugit în casă[2] ...

Însă Chrysis a pătruns în iatacul meu şi mi-a pus în mână o scrisoare din partea stăpânei sale, care cuprindea următoarele cuvinte: *„Circe îl salută pe Polyaenos* [3]. *Dacă aş fi o femeie însetată de plăceri, m-aş plânge că m-ai amăgit; însă acum îţi aduc chiar şi mulţumiri pentru slăbiciunea ta, căci mi-a dat prilejul să mă bucur o bucată de vreme mai mare de amăgirea desfătării. Nu ştiu totuşi ce mai faci şi dacă ai ajuns pe picioarele tale acasă, deoarece doctorii spun că oamenii fără nervi nu pot să umble. Bagă de seamă, tinere, nu cumva să paralizezi. Niciodată n-am văzut un bolnav într-o primejdie atât de mare; pe cuvântul meu, cred că ai şi murit pe jumătate. Dacă aceeaşi răcire te încearcă pe la genunchi şi pe la braţe, poţi să trimiţi după trâmbiţaşi* [4]. *Ce să mai lungim vorba, chiar dacă am*

---

[2] Lacună în original. Se pare că Encolpius are un nou eşec, în ceea ce priveşte virilitatea sa, de data aceasta faţă de Giton.

[3] Aluzie la prietenia castă care lega pe filosoful Socrate de elevii săi. Aproape ca un sens similar se spune "dragoste platonică".

[4] Celebru om politic atenian (sec. al V-lea î.e.n.), cunoscut pentru inteligenţa, eleganţa şi cultura sa. A fost prieten şi discipol al lui Socrate.

[5] Lacună în original.

CXXIX. [1] Ahile, basileul mirmidonilor, cel mai viteaz dintre eroii ahei care au asediat Troia, trecea drept un bărbat deosebit de pătimaş.

[2] Lacună în original.

[3] Formulă tip pentru corespondenţa redactată în lat.: *Circe Polyaeno salutem.*

[4] Care cântau la înmormântări.

înghițit o ocară zdravănă, n-am să lipsesc totuși pe un nenorocit de leacul potrivit. Dacă vrei să te faci bine, ia-l la întrebări pe Giton. Să mor eu, dacă n–o să-ți recapeți bărbăția, după ce vei dormi trei zile fără fratele tău. În ce mă privește, nu mă tem că ar exista cineva care să nu mă placă. Doar nu mă mint nici oglinda și nici faima de care mă bucur. Rămâi sănătos, dacă asta e cu putință."

Chrysis mi-a spus de îndată ce a băgat de seamă că citisem toată batjocura asta:

— Se mai întâmplă și de-alde astea, și mai cu seamă în orașul ăsta, în care muierile până și luna o coboară din cer[5]... Dar lasă că o să avem noi grijă! Tu numai să-i răspunzi drăgălaș stăpânei și să-i pui inima la loc printr-o mărturisire sinceră. Căci, trebuie s-o spunem cinstit, din ceasul în care a suferit jignirea aia, nu-și mai vine în fire.

Am dat ascultare povețelor slujnicei și am așternut pe tăblițele de scris următoarele vorbe:

CXXX.

„Polyaenos o salută pe Circe.[1] Mărturisesc cinstit, stăpână, am păcătuit adesea; nu uita că sunt om, și încă tânăr. Totuși niciodată până în ziua asta n-am săvârșit un păcat de moarte. Iată un vinovat care își recunoaște greșelile. Poți să mă pedepsești cum poftești, o merit. Am trădat, am ucis, am pângărit un templu: hotărăște pedepse pentru mișeliile astea. Dacă vrei să mă omori, vin la tine și îți dau sabia; dacă te mulțumești numai să mă bați cu vergile, alerg gol la picioarele stăpânei mele. Amintește-ți numai un singur lucru, că n-am greșit eu, ci sculele mele. Oștean gata de luptă, n-am avut la îndemână armele trebuincioase. Cine le-a stricat, nu știu. Poate că avântul minții a luat-o înaintea trupului meu zăbavnic, poate că, în patima mea fierbinte, am isprăvit plăcerea într-o clipă. Nu pricep ce s-a petrecut cu mine. Mă îndemni să mă păzesc de paralizie: ca și când m-ar putea lovi o paralizie mai mare decât cea care m-a împiedicat să te am pe tine. Cea mai mare scuză a mea este asta: îngăduie-mi să-mi îndrept vina și te voi mulțumi"...

După ce am lăsat-o să plece pe Chrysis, încărcată cu tot felul de făgăduieli, mi-am îngrijit cu mult zel trupul cel prea ticălos. M-am lipsit de baie și m-am frecat numai cu puțină pomadă. Apoi m-am

---

[5] Aluzie la vrăjitoare.

CXXX. [1] Ernout consideră că în această scrisoare Petroniu se inspiră (și parodiază, adăugăm noi) din Ovidiu (*Amores*, 3,).

hrănit cu bucate deosebit de întăritoare. Am mâncat capete de melci fără sos şi am înghiţit puţin vin neamestecat cu apă. Înainte de culcare am făcut o mică plimbare şi m-am vârât în pat fără Giton. Ardeam de nerăbdare să cuceresc iertarea Circei şi mă temeam chiar şi de cea mai mică atingere cu trupul fratelui meu.

CXXXI.

În dimineaţa următoare, după ce m-am deşteptat din somn zdravăn la trup şi la suflet, am pornit spre frumoasa alee de platani şi, măcar că locul acesta blestemat mă înspăimânta, m-am plimbat printre copaci şi am aşteptat-o pe Chrysis. După ce-am umblat câtva timp încoace şi încolo, m-am aşezat chiar în locul unde mai fusesem cu o zi înainte, când a răsărit înaintea mea chiar Chrysis, târând după ea o băbuţă. Ne-am salutat şi apoi ea mi s-a adresat cam aşa:

— Cum mai merge, năzurosule? Ai început să mai prinzi putere[1]? ...

Baba a scos din sân un ghem de fire de aţă de felurite culori şi l-a răsucit în jurul gâtului meu. Apoi a amestecat puţin praf cu scuipat, l-a luat pe vârful degetului mijlociu şi m-a însemnat cu el pe frunte[2] ...

După ce a isprăvit descântecul, mi-a poruncit să scuip de trei ori şi tot de trei ori să-mi vâr în sân nişte pietricele vrăjite pe care ea le înfăşurase în purpură. Apoi, cu mâini pofticioase, a început să-mi pipăie mădularul, ca spre a-i cântări puterile. Şi atunci bărbăţia mea a apărut mai vârtoasă ca oricând, făcând-o pe babă să tremure de uimire la vederea unei asemenea înzestrări trupeşti:

— Vezi, Chrysis, strigă ea, vezi ce iepure am aţâţat eu pentru plăcerea altora[3]? ...

Umbra văratică şi-o răspândeau cu platanul în freamăt,
Dàphne cu boabe pe ram, chiparosul ce freamătă veşnic,
Pinul cu murmurătoare coroană frumos rotunjită.
Printre copaci, un pârâu înspumat se juca şi sprinţara-i
Undă lovea în pietriş, năpădindu-l cu susur şăgalnic.
Cuib al iubirii! Iau martore privighetoarea codreană

CXXXI. [1] Lacună în original.
[2] Lacună în original.
[3] Lacună în original.

Și orășana Procné [4]. Vioreaua gingașă și iarba
Le urmăreau cum zburdau și meleagul de cântec umplură [5]...

Circe își întinsese leneș gâtul său marmorean pe un așternut de aur și își făcea vânt cu o creangă de mirt înflorit. Îndată ce m-a zărit, a roșit nițel, de bună seamă la amintirea jignirii suferite de ea cu o zi înainte. Apoi a făcut semn slujitoarelor să plece și m-a poftit să mă așez alături de ea. Mi-a acoperit ochii cu o ramură de mirt și, parcă încurajată de acest perete despărțitor, m-a întrebat:

— Ce mai faci, paraliticule? Azi ai venit întreg?

— De ce mă întrebi, i-am răspuns, și nu mă pui la încercare?

M-am lăsat în voia îmbrățișărilor ei și m-am bucurat pe săturate de sărutări, care nu mai erau zădărnicite de farmece [6] ...

CXXXII.

Vederea unei asemenea frumuseți îmi ațâța nespus simțurile. Iată că buzele noastre scrâșneau în frământarea gurilor întrepătrunse; iată că mâinile noastre înlănțuite descopereau toate felurile plăcerii; iată că trupurile noastre, împletite într-o strânsă îmbrățișare, înfăptuiau armonia deplină a răsuflării noastre [1] ...

Matroana, înnebunită de jignirile astea îngrozitoare [2], se pune pe răzbunare și chemându-și cubicularii le poruncește să mă scarmene zdrăvăn. Dar femeia nu se mulțumește cu atâta: adună pe toate torcătoarele și pe cei mai zdrențăroși sclavi și le dă ordin să mă scuipe. Eu îmi apărai ochii cu mâinile și nici măcar nu cerui iertare, căci știam că meritam ciomăgeala. Printre ghionți și scuipături, m-au zvârlit pe ușă afară. O alungă și pe Proselenos [3], iar pe Chrysis o

---

[4] Adică rândunica, pe care o personifica Procne.

[5] Este „descrierea parcului Circei". Versurile sunt net superioare stihurilor, intenționat mediocre, din poemul despre războiul civil, menite să-l persifleze pe Eumolpus. Urmează lacună în original.

[6] Lacună în original.

CXXXII. [1] La începutul acestui capitol, s-a inserat în manuscris un fragment dintr-o altă aventură, similară celei survenite în prezența faimoasei Circe. Fragmentul provine din părțile pierdute ale romanului și se numește „Encolpius despre băiatul Endymion". Urmează lacună în original.

[2] Înțelegem de aici că Encolpius nu reușise să demonstreze Circei că s-ar fi „însănătoșit". De aceea cheamă cubicularii, adică sclavii care slujeau în iatacul său.

[3] Este numele bătrânei care îl „îngrijise" pe Encolpius. În grecește înseamnă „mai bătrân decât luna".

ciomăgesc bine şi toţi sclavii şoptesc trist între ei. Se întreabă cine a putut să strice cheful stăpânei[4] ...

Încurajat de schimbările petrecute şi dungat mai ceva ca pielea unei pantere, mi-am ascuns cu iscusinţă urmele loviturilor de pe trup, ca Eumolpus să nu facă haz pe seama nenorocirii mele şi Giton să nu se necăjească. Numai într-un singur fel puteam să scap cu faţa curată şi anume prefăcându-mă bolnav. M-am vârât în pat şi mi–am întors tot năduful împotriva acelui lucru care fusese pricina tuturor nenorocirilor mele:[5]

„De trei ori am apucat cumplita secure cu două tăişuri, de trei ori, mai moale decât un cotor de varză, m-am temut să înalţ fierul, care răspundea greu braţului tremurător. Nu puteam deloc să izbutesc ceea ce năzuiam să săvârşesc; căci ticăloasa aceea, cuprinsă de teamă şi mai rece decât ghiaţa iernatică, fugise în măruntaie, pitită în miile lor de încreţituri. Încât n-am putut să-i descopăr capul pentru a-l da torturii, ci dezamăgit de spaima de moarte, ce o cuprinsese pe nemernică, am alergat spre cuvinte, care puteau s-o vateme mai vârtos".

Ridicându-mă aşadar în cot, am mustrat-o pe nesupusă cam aşa:

— Ce poţi să mai spui, tu, ruşine a oamenilor şi a zeilor? Căci ar fi o fărădelege să te socotesc printre lucrurile serioase. Oare e drept ca atunci când mă credeam în cer să mă azvârli în fundul Infernului? Merita să trădezi tinereţea mea în plină floare şi să mă schimbi într-un bătrân, sleit de puteri? Rogu-te, eliberează-mi certificatul de deces[6].

În vorbelea astea se risipea mânia mea.

Dânsa de-o parte căta, în pământ pironindu-şi privirea;
Vorba-ncepută nu-i tulbură chipul mai mult[7] ca pe-o creangă
Suplă de salcie sau ca pe macul cu fruntea trudită.

---

[4] Urmează lacună în original. Nu ştim exact ce s-a mai întâmplat imediat după bătaia încasată de Encolpius.

[5] Encolpius îşi apostrofează acea parte a trupului, care îl trădase (penisul). Totodată se va parodia stilul epic. Vom traduce însă versurile în proză.

[6] La Roma existau registre, numite *rationes Libitinae*, unde era înscris numele celor care mureau.

[7] Petroniu continuă parodierea stilului vergilian. Primele două stihuri sunt împrumutate din *Eneida*, VI. Ultimul vers este alcătuit din două hemistihuri, unul luat din *Egloge* (V, v. 16), iar celălalt din *Eneida* (IX, v. 436).

Nu isprăvisem bine această mustrare, atât de urâtă, că am şi început să-mi pară rău de vorbele spuse şi să roşesc în sinea mea, fiindcă uitasem de orice cuviinţă şi hulisem acea parte a corpului, pe care de obicei oamenii mai serioşi nici nu o iau în seamă. Dar apoi m-am lovit peste frunte de mai multe ori şi mi-am spus:

— Pentru ce am făcut rău că mi-am vărsat năduful în ocări fireşti? Dacă n-am făcut bine, atunci pentru ce am mai ocărî, între alte părţi ale trupului, pântecul sau gura sau capul, când ele ne supără prea tare? Cum adică? Ulise nu se ceartă cu inima lui[8], iar unele personaje din tragedii nu-şi osândesc ochii, ca şi cum ei i-ar putea auzi? Bolnavii de picioare nu-şi blestemă picioarele, cei de mâini mâinile, cei de ochi ochii, iar cei ce şi-au scrântit degetele umblând nu aruncă asupra picioarelor vina durerii lor?

Oare de ce ne priviţi voi, Catoni, cu o frunte posacă?
Scrierea mea condamnând, simplă cum alta n-a fost?
Farmecul vesel al vorbei curate surâde într-ânsa —
Faptele unui popor spuse în candid limbaj!
Cine nu ştie, iubind, să se-nfrupte din darul Venerii?
Cine ne poate opri să huzurim în pat cald?
Ne-ai poruncit-o, savant Epicur, adevărului tată:
Învăţătura-ţi ne-a spus: viaţa nu are alt ţel ! [9]...

Nimic nu este mai fals decât ideile nesăbuite ale oamenilor şi nimic mai nesăbuit decât severitatea falsă[10] ...

CXXXIII.

După ce îmi isprăvesc declamaţia, îl chem pe Giton.

— Spune-mi drept, frate, dar cu mâna pe inimă: în acea noapte în care mi te-a răpit, Ascyltos a săvârşit ticăloşia sau s-a mulţumit să stea liniştit alături de tine?

Băiatul s-a jurat solemn şi chiar pe ochii săi, că Ascyltos nici măcar nu s-a atins de el[1]...

---

[8] Aluzie la un pasaj din *Odiseea* lui Homer (Cartea XX), în care Ulise îşi apostrofează propria lui inimă, înainte de a porni lupta împotriva peţitorilor.

[9] În original, un cuvânt grecesc, *telos*, înserat în textul latin. Aceste versuri exprimă mai ales profesiunea de credinţă a lui Petroniu, care se declară adept al lui Epicur. Urmează lacună în original.

[10] Lacună în original.

CXXXIII. [1] Lacună în original. Cum pasajul nu prea pare legat de evenimentele

Am îngenuncheat pe prag şi m-am rugat de zeul care mă duşmănea[2] cu următoarele cuvinte:

— Nimfelor, ca şi lui Bacchus ortac, de frumoasa Dione [3]
Zeu al stufoşilor codri numit, şi de care ascultă
Lesbos [4] vestita şi Thasos [5] cea verde şi-n ţara de şapte
Fluvii stopită [6], un templu-n Hypaepa [7] -ţi clădi lidianul;
Dă-mi ajutor, desfătarea driadelor [8], sprijin lui Bacchus,
Ruga-mi smerită, primeşte-o. Mânjit de o crimă spre tine
Nu mă îndrept şi nici mâna mea dreaptă n-apropii de templu
Ca un vrăşmaş ticălos, ci, sărman. copleşit de nevoie [9].
Păcătuit-am amarnic, dar nu am greşit cu tot trupul.
Vina sărmanului scade-n greşeală. Ascultă-mi tu ruga,
Inima descătuşeaz-o şi iartă greşeala mai mică.
Ceasul norocului dacă va fi să-mi surâdă, cinstirea
Care o meriţi voi şti să-ţi redau. La altar voi aduce,
Sfântule, ţapul cornut şi părinte de turmă; vedea-vei
Şi purceluşul de lapte al scroafei ce-şi plânge odrasla.
Vinul cel nou spumega-va în cupe şi tinerii-n jurul
Templului tău de trei ori veseliţi de vinaţ se vor duce! [10]...

În vreme ce bolboroseam aceste vorbe şi supravegheam cu multă grijă ceea ce era bolnav în mine, a pătruns în templu o bătrână cu părul nepieptănat şi cu un veşmânt negru şi urât pe ea. Ea m-a înşfăcat zdravăn şi m-a scos afară din vestibulul templului[11].

anterioare, unii comentatori îl consideră interpolat şi de fapt provenit din altă parte a romanului.

[2] Desigur Priap. Encolpius se afla, probabil, în templul acestui zeu.

[3] Nimfă, vestită pentru frumuseţea sa. În unele legende apare ca mamă a zeiţei Venus, pe care ar fi zămislit-o împreună cu Iupiter.

[4-5] Insule din Marea Egee, unde era celebrat Priap, alături de Venus.

[6] Lidia, ţară din Asia Mică, era străbătută de şapte fluvii.

[7] Orăşel din Lidia, vestit pentru cultul lui Priap şi al lui Bacchus.

[8] Nimfe ale pădurii. Aici Priap este confundat cu Pan, considerat în mitologie ca iubitul driadelor.

[9] Comentatorii recunosc aici un ecou vergilian. Întregul poem aminteşte de unele pasaje din poeţii elegiaci, mai ales din Catul şi Tibul.

[10] Lacună în original.

[11] Lacună în original.

CXXXIV.

[Bătrâna Proselenos către Encolpius:]

— Ce strigii ţi-au mâncat puterile? Pe ce murdărie sau ce stârv ai călcat noaptea la o răspântie[1] ? N-ai făcut nimic nici cu Giton. Te-ai muncit şi ai asudat de pomană, ca o mârţoagă care încearcă să urce un deal. Şi nici măcar nu te-ai mulţumit să-ţi tragi singur ponoasele; ai stârnit mânia zeilor şi împotriva mea[2]...

Eu nu m-am opus, şi ea m-a dus din nou în odaia preotesei şi m-a îmbrâncit pe un pat. Apoi a apucat un retevei de lângă uşă şi a început să mă croiască, fără ca eu să cutez a scoate măcar o vorbuliţă. Dacă reteveiul nu s-ar fi făcut fărâme de la întâia lovitură şi n-ar fi stăvilit astfel avântul acelei bătăuşe, cred că mi-ar fi rupt braţele sau mi-ar fi spart capul. M-am pornit să gem, căci mă ciupea. Şiroaie de lacrimi îmi curgeau din ochi, încât mi-am îngropat capul în mâini şi l–am vârât în perne. Lacrimile o înecau şi pe bătrână, care s-a aşezat în cealaltă parte a patului şi a început să se vaite că trăise prea mult. Până la urmă a apărut şi preoteasa, care ne-a întrebat:

— Ce căutaţi în odaia mea şi de ce staţi ca la o înmormântare? Unde mai pun că e zi de sărbătoare, în care râd până şi cei care sunt în doliu.

— O, Oenotheea, i-a răspuns bătrâna preotesei lui Priap, tânărul pe care-l vezi aici s-a născut sub o zodie rea: pentru că nu-şi poate vinde marfa nici băieţilor, nici fetelor. N-ai văzut vreodată un bărbat mai năpăstuit; cârpă muiată are-n loc de mădular. Ce mai încolo şi-ncoace, închipuie-ţi că iese din aşternutul lui Circe, fără să fi gustat îmbietoarele arome ale plăcerii.

La auzul acestor vorbe, Oenotheea îşi face loc între noi doi şi, clătinând din cap, precum un înţelept atotştiutor, zice:

— Răul ăsta doar eu ştiu să-l curm. Să nu credeţi cumva că eu spun vorbe-n vânt. O noapte numai să se culce băiatul ăsta cu mine şi va avea un mădular mai vârtos ca un corn de taur.

[Oenotheea adaugă:]

— Tot ce zăreşti pe pământ mă ascultă. Câmpia-nflorită
Se ofileşte de-o vreau, se usucă şi ţeapănă-i seva,
Sau de-o doresc, îşi revarsă belşugul, iar stâncile sterpe
Apele Nilului iscă. Oceanul mi-aşterne în faţă
Valuri supuse: zefirul îşi culcă pe gleznele mele

CXXXIV [1] Anticii considerau ca impuritate gravă, aducătoare de ghinion, atingerea murdăriilor şi mai cu seamă a stârvurilor.

[2]Lacună în original.

Mutele lui adieri. Mă ascultă supusele fluvii,
Tigrii Hyrcaniei [3], *cruzii balauri păzind o comoară.*
Ce să înşir doar nimicuri? Momit prin descântece, chipul
Lunii coboară din cer şi struneşte cu furie Febus
Caii sălbatici, silit ca să facă, el, cale întoarsă!
Vorbele astea pot multe. Văpaia din nară de tauri
O potoleşti cu fecioare, iar Circe, din Febus născută [4],
În lighioane-i preschimbă, vrăjindu-ţi ortacii, Ulise!
Tot ce pofteşte, devine Proteus [5]. *Dibace-n descântec,*
Pomii din creştetul Idei îi mut în străfunduri de mare,
Fluviu-l fac să se-ntoarcă în creierul munţilor tocmai!

CXXXV.

La auzul acestor uimitoare făgăduieli, m-am înspăimântat şi am început s-o privesc pe babă cu atenţie[1] ...

— Prin urmare, a strigat Oenotheea, supuneţi-vă puterii mele!

Şi, după ce şi-a spălat îndelung mâinile, s-a aplecat peste pat şi m-a sărutat de mai multe ori[2] ...

Oenotheea a aşezat o masă veche în mijlocul altarului, pe care o umpluse cu cărbuni arzători şi chiar un blid de lemn, spart de vechi ce era. L-a dres cu smoală călduţă. Pe urmă a pus înapoi, în peretele înnegrit de fum, cuiul de care atârnase blidul şi care ieşise o dată cu acesta. Apoi s-a încins cu un şorţ pătrat şi a aşezat o căldare pe foc. Totodată, a dat jos din cămară cu furca un sac, unde fusese păstrat pentru o nevoie oarecare ceva bob şi o jumătate de cap de porc vechi de când lumea şi deja ciopârţit. Întâi a desfăcut sacul la gură, apoi a răsturnat pe masă o parte din legume şi mi-a poruncit să le curăţ cu grijă. Eu m-am supus ordinului şi, cu migală, am pus la o parte legumele care erau acoperite cu o coajă murdară. Dar ea m-a învinuit de trândăvie, a adunat la un loc zarzavaturile date la gunoi, le-a curăţat cu dinţii de coajă, pe care a scuipat-o la pământ ca pe o muscă[3]...

---

[3] Regiune asiatică (Azerbaidjanul actual).

[4] Potrivit unei legende, Circe ar fi fost fiica lui Febus.

[5] Proteus, divinitate marină, dar şi proroc; putea scăpa de cei care îi solicitau profeţii, luând orice formă dorea şi transformându-se la infinit.

CXXXV. [1] Lacună în original.

[2] Lacună în original.

[3] Lacună în original.

Admiram sincer această sărăcie dibace şi priceperēa ei la tot felul de treburi:

Fildeşul Indiei nu strălucea încrustat doar în aur,
Nici nu călcam pe podeaua din marmoră strălucitoare,
Gliei răpită, să-i fie podoabă. Pe pat de răchită
Stratul de paie de grâu şi ulcele din lutul tot proaspăt
Roata olarului le plăsmuia grosolan şi în grabă.
Apa curgea din bărdace încet; mai erau şi panere
Din împletite nuiele şi chiupul pătat de Lyaeus[4].
Jur împrejur un perete din lut şi din paie, de-a valma,
Câteva rustice cuie avea; atârnată de unul,
Sta măturica făcută din papură verde şi-acuma.
De afumatele grinzi mai erau agăţate, de-asemeni,
Toate merindele casei şi fructele dulci de scoruşe
Se legănau spânzurând de cununile înmiresmate
Ale bătrânului cimbru şi ale uscaţilor struguri.
Astfel a fost pe pământul lui Acte [5], odată Hecale [6],
Gazdă cinstită de zei, ce prin muza acelui ce fost-a
Fiul lui Battos [7], un nume-şi păstră neştirbit nici de veacuri [8]...

CXXXVI.

Ea a ciugulit o bucăţică de carne şi apoi a pus cu furca înapoi în cămară jumătatea de cap de porc, care era cam de o vârstă cu ea. Numai că scăunelul putred, pe care se cocoţase, s-a rupt în bucăţi şi femeia s-a prăbuşit cu toată greutatea drept peste vatră. S-a spart până şi gâtul blidului, s-a stins şi focul care începuse să se mai însufleţească. Nenorocita şi-a ars cotul în cărbunii aprinşi şi a stârnit un nor de cenuşă care i-a mânjit toată faţa. M-am sculat speriat şi, râzând din belşug, am ridicat-o în picioare. Ca să nu întârzie sacrificiul, ea a dat fuga la vecini pentru a reaprinde focul[1] ...

---

[4] Alt nume al lui Bacchus.

[5] În greceşte *acte* – „ţărm" - vechi nume al peninsulei Attica.

[6] Eroină a unui poem cu acelaşi nume scris de Callimah, poet din epoca elenistică (sec. IV-III î.e.n.).

[7] Callimah, fiu al lui Battos, cetăţean din cetatea Cyrene.

[8] Lacună în original.

CXXXVI. [1] Lacună în original.

Am mers până la intrarea în bordei... Când colo, trei gâşte sacre[2], care—cel puţin aşa cred — îşi făcuseră obiceiul să vină să ceară zilnic pe la prânz porţia lor de mâncare, s-au năpustit asupra mea şi m-au înconjurat, sâsâind cu furie, ca nişte turbate. M-a cuprins o frică straşnică. O gâscă mi-a sfâşiat tunica, o alta mi-a desfăcut nojiţele de la încălţări şi a tras cât a putut de ele. Ba chiar o alta, conducătoarea năvălitoarelor, n-a şovăit să mă înhaţe zdravăn de picior. Nu m-am codit defel să mă apăr cu nădejde, ci am smuls unul din picioarele mesei şi am pocnit cu el lighioana cea bătăioasă. N-am croit-o cu milă, ci am făcut-o să plătească cu viaţa piciorul ciupit.

Cred că la fel stimfalidele[3] se năpustiră spre ceruri.
De dibăcia lui Hercule-nvinse; sau ceata de harpii[4]
După ce ele spurcau cu venin mincinoasele prânzuri
Ce le-ncropise Fineu[5]. În Eteru-ngrozit răsunară
Vaiete necunoscute, palatul ceresc zguduindu-l[6]...

Celelalte două gâşte apucaseră însă să culeagă boabele care se împrăştiaseră prin toate părţile şi, mâhnite, îmi închipui, de pierderea conducătoarei lor, se întoarseră în templu, când eu, bucuros şi de pradă, dar şi de răzbunare, azvârlii gâsca moartă pe pat şi spălai în oţet rana de la picior, care nu era adâncă. Pe urmă, temându-mă de muştruluială, am hotărât să spăl putina. Mi-am strâns lucrurile şi am luat-o la picior. Dar n-am apucat să ies bine din odăiţă, că am şi zărit-o pe Oenotheea venind înapoi acasă şi ţinând în mâini un lighean plin de jar aprins. Am făcut cale întoarsă, mi-am scos mantaua de pe mine şi am încremenit la intrare, prefăcându-mă că o aşteptam cu nerăbdare. Ea a răsturnat jarul adus pe o grămadă de trestii uscate şi, după ce a mai adăugat şi câteva surcele, şi-a cerut iertare pentru întârziere. Spunea că prietena ei nu i-ar fi dat drumul să

---

[2] Gâştele erau asociate cultului zeului Priap şi al zeiţei egiptene Isis.

[3] Păsări de mărime neobişnuită care trăiau pe lacul Stynphalon şi terorizau oamenii din împrejurimi. Hercule le-a alungat printr-o stratagemă (bătând în nişte căldăruşe) şi nu cu ajutorul forţei. De aceea şi aluzia la abilitatea, la „dibăcia“ lui.

[4] Alte păsări monstruoase, fiice ale lui Neptun. Au atacat şi au mânjit cu balele lor merindele eneazilor (cf. *Eneida*, III).

[5] Profet celebru. Zeii l-au òrbit pentru că le trăda secretele şi au trimis împotriva lui harpiile.

[6] Lacună în original. Versurile reprezintă o parodiere a stilului epic vergilian.

plece, dacă n-ar fi secat până la cea din urmă înghiţitură trei pahare, aşa cum cere legea[7].

— Ce-ai mai făcut în lipsa mea? adăugă ea. Bobul, unde e bobul?

Eu, pasămite, socotind că am făcut un lucru de ispravă, am istorisit pe îndelete cum se desfăşurase bătălia şi, ca să n-o întristez prea tare, i-am oferit gâsca în schimbul bobului. Când a văzut însă gâsca, a început să ţipe aşa de cumplit, încât ai fi putut crede că au năvălit iarăşi gâştele în colibă. Zăpăcit şi înspăimântat de însemnătatea dată omorului pe care-l săvârşisem, nu mă dumiream ce anume a scos-o din minţi pe Oenotheea şi pentru ce are mai multă milă de gâşte decât de mine.

CXXXVII.

Însă ea a început să-şi lovească palmele una de alta şi să strige:

— Nemernicule, îndrăzneşti să mai deschizi gura? Nici nu-ţi închipui ce mare nelegiuire ai făptuit: ai omorât favoritul lui Priap, gâscanul după care se dau în vânt toate matroanele. Să nu care cumva să crezi că n-ai făcut nimic; dacă te află magistraţii, te şi trezeşti pe cruce. Ai spurcat cu sânge reşedinţa mea chiar în această zi neîntinată şi ai făcut în aşa fel încât oricare din duşmanii mei mă poate scoate din preoţie[1], oricând are poftă[2]...

— Te rog, vorbii eu, nu mai zbiera: în locul gâştii am să-ţi dau un struţ[3]...

În vreme ce, spre uimirea mea, zăcea în pat şi jelea soarta gâscanului, a apărut Proselenos ţinând în mână unele lucruri trebuincioase jertfei. După ce a văzut leşul gâscanului şi a aflat ce se petrecuse, a început să bocească mai straşnic decât Oenotheea şi să mă căineze, ca şi cum l-aş fi ucis pe taică-meu şi nu o gâscă, ca toate gâştele. Ostenit de atâta pisălogeală, am deschis şi eu gura:

— Spuneţi-mi, la ce preţ poate fi răscumpărată pozna făcută de mine? Oare v-am înjurat sau am omorât un om şi nu o pasăre? Iată, vă pun în palmă doi bani de aur: cu ei puteţi să vă cumpăraţi şi zei şi gâşte.

---

[7] Desigur legea băutorilor, care în antichitate cerea să bei trei pahare la rând sau chiar de trei ori câte trei pahare („aşa cere legea sfântă", în latineşte *sic mystica lex est*).

CXXXVII. [1] Deci între sacerdoţii lui Priap se manifestau invidii şi rivalităţi „profesionale".

[2] Lacună în original.

[3] Lacună în original.

Îndată ce Oenotheea a văzut banii, a exclamat:

—Iartă-mă, flăcăule, eram necăjită numai pentru tine. Este o dovadă de iubire, nu de răutate. O să ne dăm silința să n-afle nimeni nimic. Vezi numai de-i roagă pe zei să te ierte pentru fapta asta a ta.

Omul cu bani va pluti totdeauna cu pânze umflate;
Soarta croită-i va fi numai de bunul său plac.
El pe Danae[4] *va lua de soție făcându-l să creadă*
Și pe Acrisius[5] *ce însăși Danae crezu*[6].
Versuri când scrie sau când le declamă aplauze strânge;
Cum a pledat un proces, Cato pe loc a pălit.
Jurisconsult de va fi, va avea norocoase sentințe.
Vă va întrece pe voi, Servius[7] *și Labeon*[8].
Orice dorești, așadar, dobândești doar cu banii în mână;
Într-o casetă cu bani, rob și pe Iupiter ții!

Oenotheea mi-a împins în față o carafă cu vin. Mi-a răsfirat toate degetele și le-a purificat, frecându-le cu praz și cu țelină. Apoi a început să bâiguie niște rugăciuni și a lăsat să cadă în vin câteva alune mari. Și după cum alunele se ridicau la suprafață ori rămâneau la fund, ea îngăima niște prevestiri. De fapt eu știam prea bine că alunele fără miez și pline cu aer se ridică la suprafață, iar cele grele și pline cad la fund[9] ...

A spintecat pieptul gâscanului, a scos afară un ficat mare, cât toate zilele, și mi-a prezis viitorul după el. Ba chiar, ca să nu mai rămână nici o urmă a fărădelegii mele, a tăiat tot gâscanul în bucăți mari, pe care le-a înfipt într-o frigare și mi-a gătit un ospăț pe cinste, după ce mă sortise pieirii, cu puțin înainte. În timpul mesei, paharele zburau mereu, de la unul la altul[10]...

---

[4] Cucerind-o travestit într-o ploaie de aur, întocmai ca Iupiter.

[5] Tatăl legendar al Danaei, descendent al lui Danaos.

[6] Se afirma că un oracol prezisese lui Acrisius că va fi ucis de nepotul său, fiul Danaei. De aceea el a împiedicat-o să se căsătorească. Totuși Danae a fost sedusă de Iupiter și a avut un fiu, numit Perseu, care și-a ucis ulterior bunicul. Encolpius sugerează că aurul seduce atât pe fiică cât și pe tată, care, datorită lui, uită și de primejdie.

[7] Contemporan și prieten cu Cicero, celebru pentru cunoștințele sale solide în domeniul dreptului civil.

[8] Jurist vestit din vremea lui August.

[9] Lacună în original.

[10] Lacună în original.

CXXXVIII.

Oenotheea a adus un fel de falus de piele, l-a presărat cu piper şi urzici pisate, l-a uns cu o anumită licoare şi mi l-a vârât, încet-încet, între buci. Cotoroanţa mi-a stropit apoi coapsele cu ce mai rămăsese din licoare. A amestecat zeamă de hreniţă şi pelin, mi-a învelit mădularul vlăguit şi, apucând un snop de urzici crude, a început să mă mângâie cu ele în josul pântecului...

Băbuţele, cu toate că le moleşise destrăbălarea şi vinul, s-au ţinut scai după mine, pe câteva străzi la rând, de parcă aveau aripi la picioare. Strigau: „Prindeţi hoţul!" şi mă goneau neîncetat. Am scăpat de ele până la urmă, dar în goana aceasta deznădăjduită mi-am rănit până la sânge degetele de la picioare[1]...

— Chrysis, care nici nu voia să audă de tine înainte, acum nu te va părăsi nici moartă[2]...

— Oare Ariadne[3] sau Leda[4] se pot asemui cu această frumuseţe[5]? Ce ar putea face împotriva ei Elena sau Venus? Însuşi Paris, arbitrul zeiţelor îndrăgostite, dacă ar fi văzut în timpul judecăţii sale ochii ei plini de vrajă, ar fi uitat şi de Elena şi de zeiţe. Măcar de m-ar lăsa să-i fur o sărutare şi să-i mângâi pieptul ei divin. Poate că sărmanul meu trup s-ar înzdrăveni şi şi-ar veni în fire organele, care — cred eu — sunt adormite de vrăji. Nu mă descurajează nici o ocară. Nu-mi pasă că am mâncat bătaie! M-a dat pe uşă afară? Ei şi, asta e un fleac pentru mine. Numai de m-ar mai ierta o dată.

CXXXIX.

M-am perpelit necontenit în tot patul, ca şi cum mi-ar fi răsărit înaintea ochilor chipul acelei femei de care eram îndrăgostit.

Furia zeilor, soarta haină au nu doar pe mine
Mă persecută? Lovit de pedepsele inachienei [1],

CXXXVIII. [1] Lacună în original. Din pricina „tratamentului", Encolpius o luase la fugă.

[2] Lacună în original. Rezultă că sclava Chrysis se îndrăgostise de Encolpius.

[3] Fiica regelui Minos al Cretei şi al Pasiphaei. S-a îndrăgostit de Teseu, care a părăsit-o într-o insulă. A devenit apoi soţia zeului Bacchus.

[4] Soţia lui Tindar şi una din iubitele lui Iupiter. A fost mama lui Castor, Pollux, Elenei şi Clitemnestrei.

[5] E vorba de Circe.

CXXXIX. [1] Adică Iunona, numită astfel deoarece centrul cultului ei se află la Argos, în Peloponez, oraş fundat de Inachus.

Zeul Tirintului [2] cerul propti și mânia Iunonei
Pelias a îndurat-o [3]. Cu armele-n mână besmetic
Laomedon [4] a pierit, iar Telephus fu jertfă mâniei
Celor doi zei [5]. Se temuse Ulise de tine, Neptune,
Cum pe pământ și pe apele tale Nereu [6] cărunțitul,
Mă urmărește urgia Priapului cel hellespontic [7]...

L-am întrebat pe scumpul meu Giton, dacă nu cumva mă căutase cineva.

— Azi, nimeni, mi-a răspuns. Dar ieri a intrat pe ușă o femeie destul de arătoasă și, după ce m-a ținut de vorbă o mulțime de vreme și mi-a scos sufletul cu tot felul de întrebări, la urmă s-a apucat să-mi spună că tu ai săvârșit o greșeală și că ai să fii pedepsit cum se pedepsesc sclavii, dacă omul jignit de tine își menține plângerea[8]...

Nu isprăvisem cu tânguirile mele, când a apărut Chrysis și mi-a spus, îmbrățișându-mă pătimaș:

— Te strâng în brațe așa cum nădăjduisem. Tu ești comoara mea, tu ești fericirea mea; niciodată n-o să mi se potolească focul din inimă, decât poate numai dacă o să-l stingi cu sângele meu[9]...

Unul din amărâții de sclavi, proaspăt cumpărați de Eumolpus, veni în goană și-mi vesti că stăpânul este foc de mânios, pentru că de două zile nu mă mai țineam de slujba mea. De aceea ar fi fost cuminte să pregătesc vreo scuză: e greu de crezut că mânia stăpânului s-ar fi potolit înainte de a-mi trage o sfântă de bătaie[10]...

---

[2] Adică Hercule.

[3] Pelias, care uzurpase drepturile lui Iason, nepotul său, asupra cetății natale (Ialchos), a fost ciopârțit de propriii lui copii, îndemnați de iubita lui Iason, vrăjitoarea Medeea, ajutată de Iunona.

[4] Basileu legendar al Troiei, tatăl lui Priam. Nu și-a respectat promisiunile făcute lui Hercule, care-i izbăvise cetatea de un monstru marin. Hercule i-a pustiit orașul și Laomedon a pierit luptând cu armele în mâini printre ruinele Troiei.

[5] Bacchus și Minerva. Telephus fusese zămislit de mama sa Angia într-o dumbravă sacră a zeiței Minerva, care s-a supărat și a trimis seceta asupra țării sale natale. Ulterior a participat la războiul troian, în care a fost rănit de Ahile, ajutat de Bacchus.

[6] Zeul mării liniștite.

[7] Priap era adorat pe malurile Hellespontului. Urmează lacună în original.

[8-9-10] Lacună în original.

CXL.

Exista o matroană dintre cele mai cinstite, cu numele de Philomela, care odinioară se slujise de tinereţea ei ca să stoarcă multe moşteniri. Ea era acum o babă ofilită care vâra pe gâtul bătrânilor fără copii pe fiul şi pe fiica ei. Prin ei îşi păstra şi îşi dezvolta meseria. Această femeie a venit la Eumolpus ca să-şi recomande copiii înţelepciunii şi bunătăţii lui; bătrâna îi încredinţa năzuinţele sale şi chiar pe sine însăşi. Zicea că el e singurul om pe tot pământul care putea să-i educe în fiecare zi pe tineri prin precepte sănătoase. Ce mai calea-valea, ea şi-a adus copiii în casa lui Eumolpus, ca ei să-l poată auzi vorbind: asta este singura moştenire care se poate dărui copiilor. Zis şi făcut: şi-a lăsat în iatacul lui Eumolpus fiica, o frumuseţe de fată, împreună cu fratele ei, care era efeb, şi s-a prefăcut că pleacă la un templu ca să se roage zeilor. Eumolpus, care era aşa de cumpătat încât mă lua şi pe mine drept un fecior bun de iubit, n-a pregetat să poftească copila să facă împreună cu el sfânta ceremonie pygesiacă[1]. Dar, cum strigase pe toate drumurile că e un om atins de podagră şi suferind de şale, în cazul în care n-ar fi dus până la capăt întreaga prefăcătorie, ar fi primejduit toată ticluirea noastră. Astfel, spre a întreţine minciuna, i-a cerut fetei să aibă bunătatea să se aşeze deasupra lui; i-a poruncit apoi lui Corax să se vâre sub patul pe care el însuşi sta culcat, să se sprijine cu mâinile de podea şi să-l împingă în sus cu şalele. Corax îi dădu ascultare şi, prin mişcări lente şi regulate, răspunse meşteşugitelor unduiri ale fetei. Şi cum clipa supremei plăceri ameninţa să vină, Eumolpus îi strigă lui Corax cât putu de tare să-şi înteţească mişcările. Astfel, văzându-l legănat între slujitor şi amantă, bătrânul părea că se dă de-a huţa. Şi, cu toate că şi el, şi noi râdeam cu lacrimi, Eumolpus şi-a dovedit bărbăţia o dată, şi-nc-o dată... Cât despre mine, nevrând să-mi las trupul să tânjească în faţa unei privelişti atât de îmbietoare, l-am ochit pe fratele acelei copile, care se uita cu jind la toate acestea, ademenindu-l la o încleştare la fel de plăcută. Băiatul, nemaipomenit de bine instruit, nu s-a dat înapoi de la nici o ghiduşie de-a mea; dar un zeu pizmaş îmi tot stătea în cale[2]...

CXL.[1] Adică dragoste. Aluzie la ceremoniile consacrate faimoasei Venus Callipyge, zeiţa dragostei fizice. Acest cult se bucura de mare trecere în antichitate.

[2] Lacună în original.

[Encolpius către Eumolpus]:

— Zei mai mari mi-au redat toată vlaga pe care o pierdusem. Căci Mercur, care de obicei duce şi readuce sufletele morţilor, a avut bunăvoinţa de a-mi reda ceea ce îmi răpise o mână mânioasă[3]. Să ştii că eu sunt mai norocos decât Protesilaus[4] sau oricare altul dintre cei mai străvechi eroi.

Şi zicând acestea, îmi suflec tunica şi mă înfăţişez lui Eumolpus, în toată măreţia mea. Întâi s-a dat înapoi înspăimântat; pe urmă, ca să se încredinţeze de adevărul adevărat, a pipăit, când cu o mână, când cu cealaltă, aceste daruri zeieşti[5]...

— Socrate[6], socotit de oameni şi de zei drept cel mai înţelept muritor, se mândrea mereu că nu şi-a aruncat niciodată privirile într-o prăvălie şi nici nu s-a uitat atent la îmbulzeala unui număr mai mare de inşi. Într-adevăr, a ne sfătui mereu cu înţelepţii este lucrul cel mai cuminte de pe lumea asta.

— Toate astea sunt adevărate, spusei eu; de altminteri nu există oameni care să cadă în năpastă mai iute decât cei ce râvnesc la bunuri străine. Din ce ar trăi toţi pierde-vară şi toţi pungaşii, dacă n-ar azvârli în mulţime, ca momeală, pungi şi săculeţe cu bani sunători? Cum dobitoacele necuvântătoare se lasă momite cu mâncare, tot aşa oamenii n-ar cădea în cursă dacă mânaţi de speranţă n-ar prinde câte ceva[7] ...

CXLI.

— N-a sosit din Africa corabia încărcată cu averea şi sclavii tăi, aşa cum făgăduiseşi[1]. Vânătorii de testamente, acum secătuiţi, au început să-şi drămuiască dărnicia. Ori mă înşel eu, ori Fortunei, aşa cum îi e obiceiul, a început să-i pară rău că ne-a ajutat[2] ...

---

[3] Cea a lui Priap.

[4] Erou grec legendar, celebru pentru succesele sale în dragoste, deci un fel de Don Juan antic. A debarcat cel dintâi sub zidurile Troiei şi a fost ucis de Hector.

[5] Lacună în original. În pasajul pierdut, discuţia a ajuns la impostura pusă la cale de eroii noştri şi la mijloacele de a o menţine. Ei trebuiau să înşele în continuare pe şarlatanii care vânau testamentul lui Eumolpus.

[6] Vorbeşte Eumolpus.

[7] Lacună în original.

CXLI. [1] Vânătorii de testamente începuseră să bănuiască ceva. Vorbeşte Encolpius care-l avertizează pe Eumolpus că-l ameninţă o mare primejdie.

[2] Lacună în original.

— Toţi cei care sunt trecuţi ca moştenitori în testamentul meu, în afară de liberţii mei[3], nu mă vor moşteni decât cu condiţia următoare: să taie leşul meu în bucăţi şi să-l mănânce de faţă cu toată lumea din oraş. Ştim că la unele neamuri se respectă şi acum legea ca morţii să fie mâncaţi de rudele lor. Încât bolnavii sunt certaţi deseori că îşi strică ei înşişi carnea. De aceea, eu atrag atenţia prietenilor mei să nu refuze îndeplinirea celor prevăzute în această clauză, ci să pună în consumarea trupului meu tot avântul cu care mi-au blestemat totdeauna spiritul[4]...

Faima uriaşă a averii lui Eumolpus orbea ochii şi sufletele acestor nenorociţi[5]...

Gorgias era gata să se supună clauzelor testamentului[6]...

— Nu am de ce să mă tem de stomacul tău[7]. N-o să i se facă silă. O să-ţi dea ascultare, dacă ai să făgăduieşti în schimbul unui ceas de dezgust nenumărate lucruri bune pentru mai târziu. Caută numai să închizi ochii şi prefă-te că înfuleci nu măruntaie de om, ci un milion de sesterţi[8]. Pe lângă aceasta o să găsim noi niscaiva mirodenii, cu ajutorul cărora să schimbăm gustul cărnii de om. De fapt nici un fel de carne nu e bună aşa goală, ci trebuie gătită cu iscusinţă, ca să nu i se facă scârbă stomacului. Dacă vrei cumva pilde în sprijinul îndemnului meu, gândeşte-te la saguntini[9]. Au mâncat şi ei carne de om

---

[3] Sclavii eliberaţi la moartea lui Eumolpus, adică Encolpius şi Giton. În pasajul pierdut, Petroniu a povestit, probabil, cum, spre a pune capăt suspiciunilor, Eumolpus a adunat pe toţi vânătorii de testamente, care-l întreţinuseră până atunci din punga lor, şi le-a citit testamentul. Această lectură a ajuns acum la momentul cel mai interesant şi cel mai amuzant.

[4] Lacună în original.

[5] Lacună în original.

[6] Lacună în original.

[7] Vorbeşte Eumolpus, care i se adresează, probabil, lui Gorgias.

[8] Sumă de bani foarte mare. Echivala cu censul unui senator.

[9] Locuitorii Saguntului, oraş din Hispania atacat şi cucerit de cartaginezi în anul 219 î.e.n. Cucerirea Saguntului a determinat pe romani să declare război Cartaginei. Astfel a început cel de-al doilea război punic. Saguntinii au suferit într-adevăr de foame, dar, dintre toţi autorii antici care se referă la asediul cetăţii lor, numai Seneca Retorul vorbeşte de acte de canibalism.

şi doar nu aşteptau nici o moştenire. Petelinii[10] au făcut acelaşi lucru într-o vreme când bântuia o foamete cumplită şi nu urmăreau decât să se hrănească şi ei într-un fel. Iar atunci când Numantia[11] a fost cucerită de Scipio[12], în oraşul ocupat au fost descoperite mame care strângeau la piept trupuşoarele pe jumătate mâncate ale pruncilor lor[13]...

---

[10] Locuitorii oraşului Petelia (astăzi Policastro) din Italia. Mai mulţi autori antici s–au referit la această foamete, dar ei nu vorbesc de canibalism. De altfel, în unele ediţii ale *Satyricon*-ului se utilizează forma *Perusii* în loc de *Petelini*, deci locuitorii cetăţii Perusa din Etruria, asediată de armatele lui Octavian şi apărată de partizanii lui Antonius în timpul unui conflict dintre cei doi succesori ai lui Caesar (iarna 41/40 î.e.n.). Mai mulţi autori antici ne spun că locuitorii s-au hrănit cu carne de om în timpul asediului.

[11] Cetate din Hispania, ultimul centru de rezistenţă al iberilor, în războiul purtat împotriva romanilor, care au cucerit până la urmă toată Peninsula Iberică.

[12] *Scipio Aemilianus*, cuceritorul Cartaginei (în anul 146 î.e.n.).

[13] Din păcate, romanul se întrerupe în plin moment palpitant; am spune, folosind un termen foarte modern, în plin *suspense*. Nu ştim ce s-a mai întâmplat cu eroii noştri şi cum au înlăturat suspiciunile captatorilor de testamente. Au părăsit ei oare Crotona? Şi cum?

Cărțile

EDITURII UNIVERS

pot fi procurate direct de la sediul editurii: Piața Presei Libere nr. 1 79739 București, telefon 618 17 62 fax 312 94 70 (Casa Presei Libere, corp central, etaj 7, camera 769)

Tehnoredactor: ELENA DINULESCU

Coli de tipar: 11
Bun de tipar: ianuarie 1995

Tehnoredactare computerizată

„UNIVERS INFORMATIC"

Editura Uniunii Scriitorilor
277004, Chişinău, str. 31 august, 98

Comanda nr. 12

Tiparul efectuat de Firma editorial-poligrafică
"Tipografia Centrală"
277068, Chişinău, str. Florilor, 1
Asociaţia de stat
"Cartea Moldovei"